การพัฒนาหลักสูตร ระดับอุดมศึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร. วิชัย วงษ์ใหญ่

จัดพิมพ์โดย บริษัท เอาร์ แอนด์ ซี จำกัด
[illegible] : [illegible]

250 บาท

การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา

รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่

การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา

© รองศาสตราจารย์ ดร.วิชัย วงษ์ใหญ่

ISBN 978-974-350-469-9

พิมพ์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2554 จำนวน 1,000 เล่ม

พิมพ์ที่ บริษัท อาร์ แอนด์ ปริ้นท์ จำกัด
เลขที่ 206 ถนนเสนานิคม 1 ลาดพร้าว กรุงเทพมหานคร

คำนำพิมพ์ครั้งที่ 2

หนังสือ การพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา เล่มนี้ มีจุดมุ่งหมายเพื่อเป็นแหล่งการศึกษาค้นคว้าและเรียนรู้สำหรับนิสิต นักศึกษา คณาจารย์ ตลอดจนบุคคลที่มีความสนใจเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษา ซึ่งแตกต่างจากการพัฒนาหลักสูตรระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน โดยการพิมพ์ครั้งนี้เป็นการพิมพ์ครั้งที่ 2 ผู้เขียนได้เพิ่มเติมสาระสำคัญ และปรับปรุงเนื้อหามีความทันสมัยมากขึ้น โดยนำประสบการณ์ที่จากการจัดการเรียนการสอนระดับปริญญาเอก การวิจัย รวมทั้งจากการพัฒนาอาจารย์ในระดับอุดมศึกษา ด้านการพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552

เนื้อหาสาระของหนังสือในการพิมพ์ครั้งนี้แบ่งเป็น 6 บท ได้แก่ 1) การพัฒนาหลักสูตรในศตวรรษที่ 21 2) สิ่งกำหนดหลักสูตร 3) ประเภทของหลักสูตรและนวัตกรรมหลักสูตร 4) รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร 5) การบริหารหลักสูตร 6) การประเมินหลักสูตร โดยผู้เขียนได้ให้ความสำคัญกับบทที่ 6 คือ การประเมินหลักสูตร เนื่องจากการปรับปรุงหลักสูตรระดับอุดมศึกษาให้สอดคล้องกับกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 จำเป็นต้องทำการประเมินหลักสูตรให้ได้สารสนเทศที่สำคัญและถูกต้องสำหรับเป็นฐานข้อมูลสำหรับการปรับปรุงหลักสูตรอย่างมีคุณภาพ และหวังเป็นอย่างยิ่งว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้ที่ได้ศึกษามากพอสมควร

วิชัย วงษ์ใหญ่

สารบัญ

บทที่		หน้า
1	การพัฒนาหลักสูตรในศตวรรษที่ 21	1
	1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร	1
	1.2 ความหมายและจุดเน้นของหลักสูตร	5
	1.3 ความสำคัญของหลักสูตร	7
	1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรและการสอน	8
	1.5 องค์ประกอบหลักสูตร	9
2	สิ่งกำหนดหลักสูตร	13
	2.1 สิ่งกำหนดหลักสูตรด้านเป้าหมายและอุดมการณ์ของชาติ	14
	2.2 สิ่งกำหนดหลักสูตรทางด้านเศรษฐกิจและสังคม	16
	2.3 สิ่งกำหนดหลักสูตรทางด้านวิชาการ	17
	2.4 สิ่งกำหนดหลักสูตรทางด้านเทคโนโลยี	18
	2.5 สิ่งกำหนดหลักสูตรทางด้านจิตวิทยา	18
	2.6 สิ่งกำหนดหลักสูตรทางด้านคุณธรรมจริยธรรม	19
3	ประเภทของหลักสูตรและนวัตกรรมหลักสูตร	23
	3.1 หลักสูตรที่เน้นวิชาเป็นศูนย์กลาง (Subject – Centered Designs)	23
	3.2 หลักสูตรแบบสาขาวิชา (Discipline Designs)	24
	3.3 หลักสูตรแบบสัมพันธ์วิชา (Correlation Designs)	24
	3.4 หลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner – Centered Designs)	25
	3.5 หลักสูตรที่เน้นปัญหาเป็นศูนย์กลาง (Problem - Centered Design)	30

สารบัญ

บทที่		หน้า
	3.6 หลักสูตรที่เน้นเทคโนโลยีเป็นศูนย์กลาง (Technology Centered Design)	32
	3.7 หลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิต	36
	3.8 นวัตกรรมหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในอนาคต	39
4	รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร	43
	4.1 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์	43
	4.2 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบา	49
	4.3 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์ อาเล็กซานเดอร์ และเลวีส	54
	4.4 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของวิชัย วงษ์ใหญ่	57
5	การบริหารหลักสูตร	61
	5.1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตร	61
	5.2 การวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้	63
	5.3 การวางแผนนำหลักสูตรใหม่เข้าแทนที่หลักสูตรเก่า	72
	5.4 การเตรียมความพร้อมผู้สอนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร	74
	5.5 การประชาสัมพันธ์หลักสูตร	76
	5.6 การแปลงหลักสูตรสู่การสอน	81
	5.7 การส่งเสริมสภาพแวดล้อมและบรรยากาศทางการเรียนรู้	98
	5.8 การเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ใช้หลักสูตร	109
	5.9 การจัดประสบการณ์เพื่อตอบสนองหลักสูตรแฝง	110
	5.10 การนิเทศกำกับดูแลการใช้หลักสูตร	113

สารบัญ

บทที่		หน้า
	5.11 การจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร	115
	5.12 การติดตามและการประเมินผลการใช้หลักสูตร	117
	5.13 การประกันคุณภาพหลักสูตรและการสอน	119
	5.14 นวัตกรรมหลักสูตร	120
6	การประเมินหลักสูตร	123
	6.1 แนวคิดการประเมินหลักสูตร	123
	6.2 การประเมินหลักสูตรก่อนการนำหลักสูตรไปใช้	124
	6.3 การประเมินหลักสูตรระหว่างดำเนินการใช้หลักสูตร	127
	6.4 การประเมินผลผลิตของหลักสูตร	130
	6.5 แนวทางการประเมินหลักสูตร	130
	6.6 ปัญหาการประเมินหลักสูตร	135
	6.7 องค์ประกอบของคณะกรรมการประเมินหลักสูตร	137
	6.8 เกณฑ์การประเมินหลักสูตร	139
	6.9 รูปแบบการประเมินหลักสูตร	142
	6.10 ขั้นตอนการประเมินภาพรวมการใช้หลักสูตร	168
	6.11 การวางแผนการประเมินการใช้หลักสูตร	171
	6.12 การประเมินตนเองที่เกี่ยวกับการใช้หลักสูตร	173
	6.13 การประเมินหลักสูตรภาคปฏิบัติ	181
	6.14 การตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตรของผู้บริหาร	194
	6.15 การวิจัยหลักสูตร	197

สารบัญ

บทที่	หน้า
บรรณานุกรม	199
ภาคผนวก	
ก ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552	202
ข ประกาศคณะกรรมการการอุดมศึกษา เรื่อง แนวทางการปฏิบัติตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552	207
ค หนังสือ curriculum classic	213
ง ดรรชนีคำสำคัญ	219

บัญชีแผนภาพ

แผนภาพ		หน้า
1	การเปรียบเทียบหลักการและเหตุผลของไทเลอร์กับองค์ประกอบหลักสูตร	9
2	สิ่งกำหนดหลักสูตรด้านต่างๆ	21
3	ความสัมพันธ์ของการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้เทคโนโลยีเป็นฐาน	34
4	ขั้นตอนการเรียนการสอนโดยโมดูล (Module)	38
5	รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์	44
6	รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบา	50
7	รูปแบบการออกแบบหลักสูตรของทาบา	53
8	รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์ อาเล็กซานเดอร์ และเลวีส	56
9	รูปแบบกระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการสอนของ วิชัย วงษ์ใหญ่	59
10	การวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้	64
11	การนำหลักสูตรไปใช้จริงหรือขั้นดำเนินการใช้หลักสูตรเต็มรูป	68
12	ขั้นตอนการใช้หลักสูตรที่โรงเรียน	69
13	ขั้นตอนการฝึกอบรมครูเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร	71
14	ขั้นตอนความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้ผลผลิตและสถานศึกษา	80
15	การออกแบบคำอธิบายรายวิชาเชิงรุก	83
16	การสอนที่เน้นกระบวนการต่อเนื่อง	97
17	รูปแบบของบรรยากาศที่ดีในการเรียนการสอน	107
18	รูปแบบของบรรยากาศที่**ไม่**ดีในการเรียนการสอน	108
19	การปรับการใช้หลักสูตรโดยอาศัยการควบคุม	116

บัญชีแผนภาพ

แผนภาพ		หน้า
20	การพิจารณาเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมินหลักสูตร	118
21	องค์ประกอบการจัดกระบวนการศึกษาของไทเลอร์	142
22	รูปแบบการประเมินหลักสูตรของสเตค	146
23	การตัดสินใจโดยเปรียบเทียบข้อมูลกับมาตรฐาน	149
24	ประเภทการประเมินและประเภทการตัดสินใจ	152
25	รูปแบบการประเมินหลักสูตรของแฮมมอนด์	154
26	ระบบการประเมินหลักสูตรตามแนวคิดของแฮมมอนด์	162
27	รูปแบบการประเมินของโพรวัส	166
28	การประเมินโดยใช้ขั้นตอนวิธีการแก้ปัญหา	167
29	วงจรการประเมินตนเองเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร	179
30	การประเมินตนเองเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรระดับชั้นเรียนของผู้สอน	180

บัญชีตาราง

ตาราง		หน้า
1	การเปรียบเทียบองค์ประกอบหลักสูตรจากแนวคิดของนักพัฒนาหลักสูตร	11
2	การเปรียบเทียบการใช้สื่อการเรียนหรือนวัตกรรม	41
3	ความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์ การออกแบบรายวิชา และหลักสูตรแฝง	110
4	มิติการประเมินหลักสูตรจากบุคคลภายนอก	177
5	การวิเคราะห์จุดประสงค์	182
6	การวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์รายวิชากับจุดประสงค์การเรียน	183
7	การวิเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพของจุดประสงค์	184
8	การวิเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพของจุดประสงค์แบบที่ 2	185
9	การวิเคราะห์เนื้อหาจากคำอธิบายรายวิชา	186
10	การวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร หรือหนังสือเรียน	188
11	การวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร หรือหนังสือเรียน แบบที่ 2	188
12	การวิเคราะห์กิจกรรม	189
13	การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อประเมินผลการเรียน	191
14	การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อปรับปรุงหลักสูตร	192

การพัฒนาหลักสูตรจะเป็นแนวทาง
กำหนดคุณภาพผู้เรียนของสังคมในอนาคต

บทที่ 1
การพัฒนาหลักสูตรในศตวรรษที่ 21

1.1 แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร

โลกยุคสังคมแห่งการเรียนรู้ ความรู้และภูมิปัญญาของแต่ละสังคมได้นำมาใช้เป็นเครื่องมือสำคัญในการเสริมสร้างศักยภาพ และความสามารถในการแข่งขันกับนานาอารยประเทศ ได้ส่งผลให้หลายประเทศต่างหันกลับมาทบทวนบทบาทและแนวทางการจัดการศึกษาของประเทศอย่างจริงจัง เพื่อเป้าหมายสร้างและพัฒนากำลังคนที่มีความสามารถที่จะนำการพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมของประเทศให้ก้าวสู่สังคมในอนาคตได้อย่างมั่นคง

สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องพัฒนาและปรับปรุงกระบวนการต่างๆ ที่เกี่ยวข้องให้เหมาะสมกับสภาพจริง และให้มีความเหมาะสมกับสถานการณ์ปัจจุบันและอนาคต ซึ่งโลกได้มีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงเจริญก้าวหน้าไปอย่างรวดเร็วทุกด้านทั้งในด้านวิทยาศาสตร์เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง การเปลี่ยนแปลงต่างๆ ทำให้ประเทศของเราจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนบทบาทให้มีความเหมาะสมสอดคล้องกับการแข่งขันในประชาคมโลกมากยิ่งขึ้น

สถาบันอุดมศึกษาจำเป็นต้องมีการปรับเปลี่ยนเพื่อตอบสนองความต้องการของประชาคมโลก โลกแห่งการเรียนรู้จะต้องปรับเปลี่ยนให้ประสานสัมพันธ์อย่างใกล้ชิด กับสังคมข่าวสาร ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเรียนรู้ตลอดชีวิต เสริมสร้างทักษะในการคิดวิเคราะห์ การตัดสินใจด้วยตนเองเพื่อเตรียมความพร้อมในการเป็นพลเมืองที่สามารถดำรงชีวิตได้อย่างเสรีภาพและประชาธิปไตย

สถาบันอุดมศึกษาจะต้องมีหน้าที่และมีประสิทธิภาพในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ระดับต่างๆ ที่ตอบสนองความต้องการกำลังคนในระบบเศรษฐกิจที่ขยายตัวอย่างรวดเร็ว

ความต้องการการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชน ตลอดจนการสนับสนุนบทบาทของประเทศในการก้าวไปมีบทบาทมากขึ้นในทางการเมืองและเศรษฐกิจในประชาคมโลก

สถาบันอุดมศึกษาจะต้องมีความเป็นกลางมากขึ้น มีการแลกเปลี่ยนทางด้านวิชาการ คณาจารย์ นักศึกษา และการวิจัย การปรับปรุงหลักสูตรและสาระการเรียนการสอน มีเครือข่ายความร่วมมือกับสถาบันอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศ เพื่อแลกเปลี่ยนประสบการณ์อันเป็นประโยชน์ร่วมกัน นักศึกษาในปัจจุบันจำเป็นต้องศึกษาอบรมในหลักสูตรที่มีความยืดหยุ่น มีความสามารถในการแก้ปัญหา มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับกระบวนการและเทคโนโลยีใหม่ได้อย่างดียิ่ง เต็มไปด้วยความคิดสร้างสรรค์ ตลอดจนยึดมั่นในการเรียนรู้ตลอดชีวิตไปพร้อมกัน

สภาพปัจจุบันเกี่ยวกับหลักสูตรของสถาบันอุดมศึกษาส่วนมากจะมีลักษณะแข็งตัว มีข้อกำหนดวิชาบังคับ วิชาที่ต้องเรียนก่อนและวิชาต่อเนื่องจำนวนมาก หลักสูตรมักจะเน้นเนื้อหาสาระมากจนไม่มีเวลาเหลือให้ผู้เรียนได้คิด การค้นคว้าแสวงหาความรู้ ผู้เรียนมุ่งแต่ท่องจำเพื่อสอบให้ผ่าน การเรียนรู้ด้วยตนเองมีน้อย การใช้ระบบหน่วยกิต ซึ่งมุ่งให้เกิดความหลากหลายต่อกระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลายตรงจุดประสงค์และความถนัดของผู้เรียน กระบวนการเรียนรู้ซึ่งได้ความรู้มาอย่างแยกส่วน การมุ่งเน้นให้ผู้เรียนต้องไปศึกษาหาความรู้ด้วยตนเองเพิ่มเติมอีก 3 ชั่วโมง หลังจากที่เรียนในห้องเรียน 1 ชั่วโมง ซึ่งกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเองในส่วนนี้ไม่ค่อยได้กระทำกันอย่างจริงจังมากนัก เป็นผลทำให้เมื่อผู้เรียนสำเร็จการศึกษาและไปเรียนต่อต่างประเทศมักจะประสบปัญหาอ่านหนังสือไม่ทัน และตามเพื่อนร่วมชั้นเรียนไม่ทัน เพราะกระบวนการเรียนรู้ของเราไม่ได้ให้ความสนใจการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนตามระบบหน่วยกิตอย่างครบถ้วน โดยเฉพาะการเรียนรู้ด้วยตนเอง จึงเป็นผลทำให้ผู้เรียนขาดการใฝ่รู้ การแสวงหาความรู้เพิ่มเติม และนำความรู้นั้นมาวิเคราะห์ย่อยเป็นองค์ความรู้ ความคิดของตนเอง เพราะความรู้เป็นสิ่งที่ไม่หยุดนิ่ง มีการเปลี่ยนแปลง มีการขับเคลื่อนควบคู่ไปกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนจะต้องปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยซึ่งผู้สอนในสถาบันอุดมศึกษาจะต้องให้ความเอาใจใส่ เรียนรู้และทำการวิจัยเพื่อได้สารสนเทศมาปรับปรุงหลักสูตรและการเรียนการสอนอย่างสม่ำเสมอและต่อเนื่อง เพื่อทำให้สถาบันอุดมศึกษาเป็นองค์กรการเรียนรู้ มีความยืดหยุ่น ปรับตัว ในอนาคตองค์กรจะมีโครงสร้างแนวราบเพื่อการวิจัยในเชิงสหวิทยาการ สำหรับเป็นข้อมูลพื้นฐาน การพัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนให้ผู้เรียนเป็นบุคคลที่เจริญงอกงามด้วยสติปัญญาและคุณธรรม หน้าที่ของคณาจารย์ที่สำคัญคือการชี้นำผู้เรียนให้เป็นคนดี เข้าถึงองค์ความรู้ มีความสามารถในการคิดนำความรู้มาแก้ปัญหาและสร้างสรรค์ในส่วนวิชาการและวิชาชีพที่เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตของบัณฑิต

ในศตวรรษที่ 21 สังคมต้องการบัณฑิตที่มีคุณลักษณะต่างๆ ซึ่งคุณลักษณะดังกล่าวจะเป็นข้อมูลส่วนหนึ่งในสิ่งกำหนดหลักสูตรและการสอน ดังนี้

1. มีวิสัยทัศน์ มีความสามารถในการคิดวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูลและสารสนเทศ สามารถเลือกรับและปฏิเสธ และอธิบายได้ว่าจะหาประโยชน์อะไรได้จากข้อมูลสารสนเทศ และเป็นผู้สร้างโลกทัศน์
2. มีความสามารถในการติดต่อสื่อสาร และสร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่นได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้
3. มีค่านิยม และใช้ข้อมูลเป็นฐานคิดในการตัดสินใจ และอธิบายได้ว่าตัดสินใจเพื่ออะไร และเพราะอะไร มีความเข้าใจ ยอมรับความแตกต่างลักษณะของวัฒนธรรม
4. เป็นบุคคลใฝ่รู้ สามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา มีสมรรถภาพในการคิดวิเคราะห์ คิดอย่างเป็นระบบ
5. เป็นบุคคลที่เต็มใจร่วมแก้ไขปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมด้วยสันติวิธี และเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง และปกป้องสิทธิมนุษยชน

6. สามารถจัดการสถานการณ์ ควบคุมความเครียด รวมทั้งปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมได้ดี

หลักสูตรมีความสำคัญต่อการจัดการศึกษามาก จะเห็นได้จากลักษณะการจัดการศึกษาของไทยทุกประเภทและระดับการศึกษา ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรฝึกอบรมระยะสั้นของการจัดการศึกษานอกระบบหรือการจัดการศึกษาในระบบต่างก็**มีหลักสูตรใช้เป็นหลักสำหรับจัดการศึกษา** เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างมีทัศทางตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร โดยมีเนื้อหาสาระกิจกรรมสำหรับใช้เป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้ ความสมบูรณ์ของหลักสูตรจะมีมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับลักษณะการจัดการศึกษาจะมีรูปแบบหลักสูตร การจัดโครงสร้างเนื้อหาสาระเป็นหมวดหมู่ในลักษณะวิชาพื้นฐานหรือวิชาการศึกษาทั่วไป วิชาแกน วิชาเฉพาะด้าน และวิชาเลือกเสรี ส่วนการปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับสังคม เพื่อการวางแผนพัฒนาบุคคลสำหรับสังคมในอนาคต การประเมินหลักสูตรทั้งระบบเพื่อปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร จะดำเนินการประเมินย่อยและดำเนินการทุกปี ส่วนการปรับเปลี่ยนภายในสาระของหลักสูตรเอก สามารถทำได้ทุกภาคการศึกษาหรือตลอดเวลา โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อประโยชน์สำหรับผู้เรียนเป็นประการแรก และให้สอดคล้องกับสภาพสังคมเศรษฐกิจที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว

จากแนวคิดหลักการและความสำคัญของหลักสูตรดังกล่าว ผู้บริหารหรือผู้สอนและผู้มีหน้าที่เกี่ยวกับการศึกษาจึงมีความจำเป็นจะต้องศึกษาเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการพัฒนาหลักสูตร การบริหารหลักสูตรหรือการนำหลักสูตรไปใช้ รวมทั้งการประเมินหลักสูตร เพื่อพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพรวมทั้งการทำงานด้านวิชาการให้มีความสมบูรณ์ชัดเจน และมีคุณภาพ เกิดประโยชน์สูงสุดต่อผู้เรียน

1.2 ความหมายและจุดเน้นของหลักสูตร

มีผู้นิยามความหมายของหลักสูตรไว้หลายลักษณะขึ้นอยู่กับความเชื่อหรือปรัชญาและมุมมองของแต่ละคน ความหมายของหลักสูตรจึงผันแปรไปตามแนวคิดและลักษณะงานที่จะใช้ในแต่ละครั้ง จึงทำให้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร มีความหลากหลาย ความหมายและจุดเน้นของหลักสูตร ไม่ค่อยจะตรงกัน (elusive) และมีการอธิบายความหมายหลักสูตรและการสอน (curriculum & instruction) ที่แตกต่างกัน เช่น หลักสูตรคืออะไร (curriculum is the What) ซึ่งหมายความถึงการวางแผนหลักสูตรเกี่ยวกับกิจกรรมการเรียนการสอนที่เป็นแนวทางสำหรับปฏิบัติในอนาคต ส่วนการสอนเป็นอย่างไร (instruction is the How) ซึ่งหมายถึง การนำสิ่งที่ได้วางแผนไว้มาปฏิบัติจริง เพื่อให้บรรลุความจำเป็นตามเป้าหมาย ซึ่งผู้เรียนจะปฏิบัติกิจกรรมการเรียน โดยการดูแลช่วยเหลือจากผู้สอน การพิจารณาเรียกบุคคลที่มีภารกิจเกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่มุ่งเน้นภารกิจไปในส่วนใดของกระบวนการหลักสูตรก็จะเรียกบุคคลตามภารกิจนั้น เช่น ผู้ทำหน้าที่วางแผนและออกแบบหลักสูตร หรือเขียนเอกสารหลักสูตร ก็จะเรียกว่า นักพัฒนาหลักสูตร ผู้ที่ทำหน้าที่ประเมินการเรียนการสอน เอกสาร สื่อ และระบบหลักสูตร ก็จะเรียกว่า นักประเมินหลักสูตร เป็นต้น

โอลิวา (Oliva.2009: 3) ได้ศึกษาความหมายของหลักสูตร พบว่า การให้ความหมายหลักสูตรขึ้นอยู่กับลักษณะความเชื่อ หรือปรัชญาของแต่ละบุคคล ดังต่อไปนี้

1. หลักสูตร คือ สิ่งที่สอนในสถานศึกษา
2. หลักสูตร คือ เนื้อหาวิชา
3. หลักสูตร คือ โปรแกรมสำหรับการเรียน
4. หลักสูตร คือ กลุ่มของวัสดุอุปกรณ์
5. หลักสูตร คือ กลุ่มวิชา
6. หลักสูตร คือ ลำดับของรายวิชา
7. หลักสูตร คือ กลุ่มการปฏิบัติตามวัตถุประสงค์

8. หลักสูตร คือ รายวิชาที่จะศึกษา
9. หลักสูตร คือ ทุกสิ่งทุกอย่างที่ดำเนินการภายในสถานศึกษา และกิจกรรมนอกชั้นเรียน การแนะแนว รวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้อง
10. หลักสูตร คือ สิ่งที่สอนทั้งในและนอกสถานศึกษาโดยการดูแลจากสถานศึกษา
11. หลักสูตร คือ ทุกสิ่งที่ได้วางแผนจากบุคลากรในสถานศึกษา
12. หลักสูตร คือ ลำดับขั้นตอนของประสบการณ์ที่สถานศึกษาจัดให้กับผู้เรียน
13. หลักสูตร คือ ผลของประสบการณ์ที่ผู้เรียนแต่ละคนได้รับมาจากสถานศึกษา

เมื่อวิเคราะห์ความหมายของหลักสูตรข้างต้น พบว่า ความหมายที่แคบของหลักสูตร คือ วิชาที่สอน ส่วนความหมายที่กว้างของหลักสูตร คือ มวลประสบการณ์ทั้งหลายที่จัดให้กับผู้เรียนทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา ซึ่งเป็นทั้งทางตรงและทางอ้อม เมื่อพิจารณาความหมายของหลักสูตรแบบกว้างจะมีความเหมาะสมกับการจัดการศึกษาของประเทศไทยในปัจจุบันนี้ เพราะการจัดประสบการณ์การเรียนจะต้องมีความหลากหลาย ให้สอดคล้องกับสังคมข่าวสาร ซึ่งเป็นสังคมของการเรียนรู้ มีการนำนวัตกรรมเทคโนโลยีที่เอื้ออำนวยความสะดวกที่ทางสถานศึกษาสามารถจัดได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม สามารถจัดได้ทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษา

1.3 ความสำคัญของหลักสูตร

ดังได้กล่าวมาข้างต้นแล้วว่า หลักสูตรมีความสำคัญและจำเป็นสำหรับการจัดการศึกษาของประเทศในระดับและประเภทต่างๆ ตั้งแต่การจัดการศึกษาผู้เรียนก่อนวัยเรียน การประถมศึกษา การมัธยมศึกษา การศึกษานอกระบบ การศึกษาประเภทอาชีวศึกษา และการอุดมศึกษา รวมทั้งการฝึกอบรมทั้งระยะสั้นและระยะยาวซึ่งหลักสูตรเป็นเครื่องมือที่ทำให้ความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาของประเทศมีประสิทธิภาพ ความสำคัญของหลักสูตรสรุปได้ดังนี้

1. หลักสูตรเป็นแผนและแนวทางในการจัดการศึกษาของชาติให้บรรลุตามความมุ่งหมายและนโยบาย

2. หลักสูตรเป็นหลักและเป็นแนวทางในการวางแผนวิชาการ การจัดการ การบริหารการศึกษา การสรรหาและการพัฒนาบุคลากร การจัดวัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ นวัตกรรมการเรียนการสอน งบประมาณ อาคารสถานที่ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการพิจารณาให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความคาดหวังของหลักสูตร

3. หลักสูตรเป็นเครื่องมือในการควบคุมมาตรฐานการศึกษา ของสถานศึกษาและคุณภาพของผู้เรียนให้เป็นไปตามนโยบายและแผนการศึกษาชาติ และสอดคล้องกับความต้องการของแต่ละท้องถิ่น

4. ระบบหลักสูตรจะกำหนด ความมุ่งหมาย ขอบข่ายเนื้อหาสาระ แนวทางการจัดประสบการณ์ การเรียนการสอน แหล่งทรัพยากร และการประเมินผล สำหรับการจัดการศึกษาของผู้สอนและผู้บริหาร

5. หลักสูตรจะเป็นเครื่องบ่งชี้ทิศทางการพัฒนาทัพยากรมนุษย์ให้มีคุณภาพและสอดคล้องกับแนวโน้มการพัฒนาสังคมของประเทศ

1.4 ความสัมพันธ์ระหว่างหลักสูตรและการสอน

หลักสูตรและการสอน (curriculum & instruction) ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ เนื่องจากต่างก็มีความสำคัญและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน เปรียบเทียบได้กับเหรียญเงินตราจะต้องมีทั้งด้านหัวและด้านก้อย จึงจะทำให้เหรียญนั้นมีความสมบูรณ์มีคุณค่า สามารถใช้ซื้อสิ่งของได้ ความสัมพันธ์ของหลักสูตรและการสอนพิจารณาได้จาก การพัฒนาหลักสูตร การวางแผนหลักสูตร จุดเน้นส่วนนี้ก็คือหลักสูตร ส่วนการสอน ได้แก่ การนำหลักสูตรไปใช้ของบุคลากรหลักที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการสอนโดยตรง คือ ผู้สอนและผู้บริหาร ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. **ผู้สอน**จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร และแนวการสอนอย่างดี การเตรียมความพร้อมของผู้สอนเกี่ยวกับหลักสูตรและการสอนเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่จะต้องได้รับการพัฒนาเป็นอันดับแรก ถ้าคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรและผู้บริหารไม่ให้ความสำคัญเรื่องนี้กับผู้สอนแล้ว การใช้หลักสูตรจะบรรลุเป้าหมายได้ยาก ดังคำกล่าวว่า “**หลักสูตรจะเปลี่ยนแปลงได้ดีสมบูรณ์อย่างไร ถ้าผู้สอนไม่เปลี่ยนแนวคิดและพฤติกรรมการสอนให้สอดคล้องกับหลักการของหลักสูตรแล้ว การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรก็จะไม่ประสบผลสำเร็จ**”

การพัฒนาผู้สอนให้มีความรู้ ความเข้าใจ และมีเจตคติที่ดีต่อหลักสูตร จะช่วยให้ผู้สอนเห็นแนวทางและสามารถกำหนดจุดประสงค์การเรียน การเลือกเนื้อหาสาระ การออกแบบกิจกรรม และการประเมินผลได้ภาพรวมที่ชัดเจนทำให้การวางแผนหลักสูตรเพื่อใช้สำหรับการเรียนการสอนดำเนินไปโดยราบรื่น เกิดประโยชน์กับผู้เรียนและบรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

2. **ผู้บริหาร** มีบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบในการบริหารจัดการศึกษาให้บรรลุความมุ่งหมายและนโยบาย การใช้หลักสูตรมีจุดเน้นที่แตกต่างกันกับผู้สอน ผู้บริหารจะต้องมีความรู้ความเข้าใจหลักสูตรและการสอนเป็นอย่างดี มีวิสัยทัศน์เกี่ยวกับหลักสูตรอย่างชัดเจนพร้อมที่จะเอื้ออำนวยความสะดวกและช่วยเหลือผู้สอนในการวางแผนหลักสูตรและการสอน วางแผนการ

พัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรที่เป็นระบบและต่อเนื่อง การวางแผนงบประมาณ การดูแลเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ อาคารสถานที่ การจัดหาแหล่งทรัพยากร วิทยากร การนิเทศกำกับดูแล รวมทั้งตรวจสอบคุณภาพและมาตรฐานการใช้หลักสูตรให้มีประสิทธาภาพ ประสานงานกับผู้สอนและคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรเพื่อวางแผนการประเมินหลักสูตร นำข้อมูลเกี่ยวกับผลการประเมินมาตัดสินใจปรับปรุงหลักสูตรให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและสภาพท้องถิ่น

1.5 องค์ประกอบหลักสูตร

แนวคิดของไทเลอร์ (Tyler. 1949) เกี่ยวกับการวางแผนหลักสูตรโดยใช้วิธีการและเป้าหมาย (means ends approach) ได้ตั้งคำถาม 4 ประการ ซึ่งเป็นหลักการและเหตุผลสำหรับการพัฒนาหลักสูตร หรือเรียกว่า “หลักการและเหตุผลของไทเลอร์ (Tyler’s rationale) ซึ่งสามารถวิเคราะห์เป็นองค์ประกอบหลักสูตรได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

หลักการและเหตุผลของไทเลอร์	องค์ประกอบหลักสูตร
1. มีวัตถุประสงค์อะไรที่สถาบันการศึกษาต้องการบรรลุ	1. การกำหนดจุดประสงค์
2. จะมีวิธีการคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้อย่างไรจึงจะบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้	2. การเลือกเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้
3. จะจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างไรจึงจะทำให้กระบวนการเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ	3. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้
4. จะประเมินประสิทธิภาพของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างไร	4. การประเมินผลการเรียนรู้

แผนภาพ 1 การเปรียบเทียบหลักการและเหตุผลของไทเลอร์กับองค์ประกอบหลักสูตร

ทาบา (Taba. 1962) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับองค์ประกอบหลักสูตร ว่า มี 7 ขั้นตอนดังนี้

1. การวินิจฉัยความต้องการ
2. การกำหนดจุดประสงค์
3. การเลือกเนื้อหาสาระ
4. การจัดเนื้อหาสาระ
5. การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้
6. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้
7. การประเมินผล

เมื่อศึกษาวิเคราะห์องค์ประกอบหลักสูตรของทาบาแล้ว จะมีส่วนคล้ายกับของไทเลอร์ เพียงแต่ทาบาได้นำมาขยายรายละเอียดเพิ่มขึ้นอีก 3 ขั้นตอน คือ การวินิจฉัยความต้องการ และได้แยกการเลือกเนื้อหาสาระ การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ โดยเลือกแล้วจะนำมาจัดอีกครั้งหนึ่ง ทั้งเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้

สำหรับโบแชมพ์ (Beauchamp. 1981) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบหลักสูตรดังนี้

1. การกำหนดเป้าหมาย หรือวัตถุประสงค์เฉพาะ
2. การกำหนดขอบข่ายของเนื้อหาสาระ
3. การวางแผนการใช้หลักสูตร
4. การพิจารณาตัดสิน

การศึกษาองค์ประกอบหลักสูตรในด้านเอกสารหลักสูตร หรือวิธีการของการพัฒนาหลักสูตร จะมีส่วนคล้ายคลึงกันในประเด็นหลักของกระบวนการหลักสูตร เพียงแต่จะระบุในรายละเอียดเพื่อขยายขั้นตอนหรือการใช้ภาษาที่แตกต่างกัน แต่ความหมายจะเหมือนกัน ปรากฏดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 การเปรียบเทียบองค์ประกอบหลักสูตรจากแนวคิดของนักพัฒนาหลักสูตร

ไทเลอร์ (1949)	ทาบา (1962)	โบแชมพ์ (1981)
1. การกำหนดวัตถุประสงค์ 2. การเลือกเนื้อหาสาระและประสบการณ์การเรียนรู้ 3. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 4. การประเมินผลการเรียนรู้	1. การวินิจฉัยความต้องการ 2. การกำหนดจุดประสงค์ 3. การเลือกเนื้อหาสาระ 4. การจัดเนื้อหาสาระ 5. การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ 6. การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ 7. การประเมินผล	1. การกำหนดวัตถุประสงค์ 2. การกำหนดขอบข่ายของเนื้อหาสาระ 3. การวางแผนการใช้หลักสูตร 4. การพิจารณาตัดสิน

องค์ประกอบหลักสูตรจะเป็นสิ่งกำหนดแนวคิด ระบบ และความสอดคล้องของเอกสารหลักสูตรและการสอน ซึ่งจะช่วยให้คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรใช้เป็นแนวทางสำหรับการศึกษาหลักสูตรทั่วไป และการวางแผนออกแบบหลักสูตรใหม่ และองค์ประกอบหลักสูตรจะเป็นส่วนหนึ่งของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

สิ่งกำหนดหลักสูตร
เป็นสารสนเทศให้คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร
ตัดสินใจเกี่ยวกับการออกแบบหลักสูตร

บทที่ 2
สิ่งกำหนดหลักสูตร

สิ่งกำหนดหลักสูตร คือ การเตรียมการศึกษาข้อมูลพื้นฐานด้านต่างๆ ที่จำเป็นสำหรับนำมาใช้เป็นฐานข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ เป้าหมายและอุดมการณ์ของชาติ การเมือง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรม วิชาการ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี จิตวิทยา คุณธรรมและจริยธรรม การเริ่มสร้างหลักสูตรอาจจะมีคณะกรรมการชุดหนึ่ง ทำการศึกษาวิจัยเพื่อต้องการทราบข้อเท็จจริงเกี่ยวกับความต้องการในการจัดการศึกษาทั้งที่เกี่ยวข้องโดยตรงและโดยทางอ้อม เช่น ต้องการทราบสภาพของสังคมที่ต้องการจัดการศึกษาในปัจจุบันและแนวโน้มในอนาคต เพื่อได้บัณฑิตที่พึงประสงค์ ออกไปบริการและสร้างสรรค์และรับผิดชอบต่อสังคม ในแต่ละส่วนของสังคมที่หลากหลายและแตกต่างกัน ข้อมูลเหล่านี้จะต้องได้มาจากการศึกษาวิจัยมากกว่าประสบการณ์ของคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร เพราะกระแสของสังคมปัจจุบันนี้เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความเจริญทางด้านนวัตกรรมเพิ่มขึ้นจำนวนมาก การรับนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่ ทำให้บุคคลสามารถติดต่อสื่อสารกันได้ทั่วโลกอย่างรวดเร็ว ข่าวสารข้อมูล จะมีอิทธิพลและส่งผลต่อความคิด ค่านิยมของบุคคลและสังคม รวมทั้งความต้องการ จัดการศึกษาที่มีความหลากหลายและเพิ่มทางเลือกให้กับผู้เรียนมากขึ้น มีการขยายตัวของเมืองใหญ่ และชนบทจะมีสภาพความเป็นเมืองมากขึ้น ขอบเขตของการเปลี่ยนแปลงจะขยายวงกว้างขึ้น ผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงจะมีความเกี่ยวพันธ์กับด้านวัฒนธรรม สังคม เศรษฐกิจ การเมือง จะมีความซับซ้อนและเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา การวางแผนพัฒนาการอุดมศึกษาและการพัฒนาหลักสูตร จะต้องปรับเปลี่ยนให้ก้าวหน้าและสอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องมีวิสัยทัศน์เกี่ยวกับแนวโน้มของสังคมและการจัดการอุดมศึกษา จะเป็นการสร้างโอกาสและทางเลือกสำหรับผู้เรียนและการเตรียมตัวสู่อนาคตได้อย่างมีทิศทาง สิ่งกำหนดหลักสูตรจะเป็นฐานข้อมูลที่สำคัญ

สำหรับคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรใช้ตัดสินใจ และวางแผนหลักสูตรได้อย่างชัดเจน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

2.1 สิ่งกำหนดหลักสูตรด้านเป้าหมายและอุดมการณ์ของชาติ

การศึกษาแผนการศึกษาของชาติ จะทำให้คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรทราบเป้าหมายและอุดมการณ์ของชาติ เกี่ยวกับการจัดการศึกษาของประเทศ ภารกิจหลักของคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรจะต้องศึกษาวิเคราะห์แผนการศึกษาแห่งชาติ เพื่อนำสาระสำคัญหรือประเด็นหลักมาใช้ในการวางแผนหลักสูตรให้มีความสอดคล้องและเห็นภาพรวม เช่น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 ได้แก่

หมวด 4 แนวการจัดการศึกษา การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ผู้เรียนทุกคนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ดังนั้นกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

นอกจากนี้ ในการจัดกระบวนการเรียนรู้ยังต้องส่งเสริมให้ผู้สอน จัดบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ ใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกัน จากสื่อและแหล่งวิทยาการประเภทต่างๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ มีการประสานความร่วมมือกับผู้ปกครองและชุมชน รวมทั้งส่งเสริมการดำเนินงานและการจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิต ทุกรูปแบบ การประเมินผลผู้เรียน ให้สถานศึกษาพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกต พฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรม การทดสอบ สำหรับหลักสูตรการศึกษาระดับอุดมศึกษา เพิ่มเติมเรื่องการพัฒนาวิชาการ วิชาชีพชั้นสูงและการค้นคว้าวิจัยเพื่อพัฒนาองค์ความรู้และสังคม

หมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษา คณะกรรมการอุดมศึกษามีหน้าที่เสนอนโยบาย แผนพัฒนา และมาตรฐานการอุดมศึกษาที่สอดคล้องกับแผนการศึกษา ศาสนา ศิลปะและวัฒนธรรมแห่งชาติ การสนับสนุนทรัพยากร การติดตาม ตรวจสอบ และประเมินผลการจัดการศึกษาระดับอุดมศึกษา โดยคำนึงถึงความเป็นอิสระ ตามกฎหมายว่าด้วยการจัดการจัดตั้งสถานศึกษาแต่ละแห่ง ส่วนหมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษาให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายใน ระบบการประกันคุณภาพภายนอก สถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของการบริหาร และจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงาน และเปิดเผยต่อสารธารณชน ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่งครั้งทุกห้าปี โดยสำนักงานรับรองมาตรฐานและการประเมินคุณภาพการศึกษา ซึ่งเป็นองค์กรมหาชน ทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์และวิธีการประเมิน

หมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ให้มีการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านผู้ผลิตและผู้ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ในโอกาสแรกที่ทำได้อันจะนำไปสู่การแสวงหาความรู้ได้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต มหาวิทยาลัยและสถาบันการศึกษาต่างๆ ควรเพิ่มบทบาทในการตอบสนองต่อชุมชนมากขึ้น โดยขยายและปรับการศึกษาในระบบให้มีความหลากหลาย เพิ่มบทบาทให้มีการถ่ายโอนคุณวุฒิและประสบการณ์ เรียนรู้อย่างเป็นระบบ จัดการศึกษาแก่ผู้ด้อยโอกาสและผู้พิการโดยได้รับการสนับสนุนจากรัฐบาล ควรให้ความสำคัญกับความเป็นสากลกับความเป็นเอกลักษณ์ของชาติอย่างเท่าเทียมกัน โดยต้องมีการประยุกต์และผสมผสานให้เหมาะสม และควรกำหนดเรื่องความสามารถในการแข่งขันกับนานาชาติ และเอกลักษณ์โดยให้เป็นคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของบัณฑิตไทยในศตวรรษที่ 21 ทั้งนี้ความเป็นสากลควรครอบคลุมตั้งแต่หลักสูตร กิจกรรมเสริม

หลักสูตร สิ่งแวดล้อม รวมทั้งระบบการบริหารทางวิชาการ โดยยังคงให้ความสำคัญกับภูมิปัญญาและวัฒนธรรมพื้นบ้านไว้

2.2 สิ่งกำหนดหลักสูตรทางด้านเศรษฐกิจและสังคม

ประเทศไทยได้มีการพัฒนาเศรษฐกิจสังคม โดยใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ โดยปัจจุบันอยู่ในระหว่างการใช้แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 11 ซึ่งใช้ในปี พ.ศ. 2555 – 2559 มีกรอบแนวคิดเพื่อบรรลุถึงวิสัยทัศน์ระยะยาว โดยมีปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียงเป็นปรัชญานำทาง และคำนึงถึงบริบทการเปลี่ยนแปลงที่จะเป็นทั้งโอกาสและข้อจำกัดของการพัฒนาในแนวทางดังกล่าว หลักการสำคัญมีดังนี้

1) **พัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง** และขับเคลื่อนให้บังเกิดผลในทางปฏิบัติที่ชัดเจนยิ่งขึ้นในทุกระดับ

2) **ยึดคนเป็นศูนย์กลางของการพัฒนา** ให้ความสำคัญกับการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมของทุกภาคส่วนในสังคม และการมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของประชาชน

3) **พัฒนาประเทศสู่ความสมดุลในทุกมิติ** อย่างบูรณาการ และเป็นองค์รวม

4) **ยึดวิสัยทัศน์ปี พ.ศ. 2570 เป็นเป้าหมาย** ซึ่งจะส่งผลให้บรรลุการพัฒนาที่อยู่ บนรากฐานของสังคมไทย อยู่บนกรอบแนวคิดของการพัฒนาบนหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง ประเทศมีสถาบันพระมหากษัตริย์เป็นเสาหลักของความเป็นปึกแผ่นของคนในชาติ ครอบครัวมีความสุข เป็นพื้นฐานที่สร้างคนเป็นคนดี ชุมชนมีความเข้มแข็งและมีบทบาทในการพัฒนา ระบบเศรษฐกิจมีเสถียรภาพและความสามารถในการแข่งขัน มีการบริการสาธารณะที่มีคุณภาพ มีกฎระเบียบ และกฎหมายที่บังคับใช้อย่างเป็นธรรม และประเทศไทยมีความเชื่อมโยงกับประเทศภูมิภาคและอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข

2.3 สิ่งกำหนดหลักสูตรทางด้านวิชาการ

เนื่องด้วยองค์ประกอบของคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร มาจากนักวิชาการที่หลากหลาย จึงทำให้สิ่งกำหนดหลักสูตรด้านวิชาการจะมีอิทธิพลมากกว่าสิ่งกำหนดหลักสูตรด้านอื่นๆ เพราะคณะกรรมการแต่ละคนจะมีความเชี่ยวชาญในสาขาวิชาต่างๆ และเห็นความสำคัญในสาระวิชาของตน ที่จะบรรจุในสาระและโครงสร้างของรายวิชาในหลักสูตร บางครั้งจะพยายามนำสาระของวิชามาบรรจุไว้มากเกินความจำเป็น ไม่สอดคล้องกับธรรมชาติของผู้เรียนในด้านความต้องการ ความสนใจและความสามารถที่จะเรียนรู้ โดยมองข้ามหลักการของหลักสูตร เป้าหมายโครงสร้างและจำนวนหน่วยกิตของแต่ละวิชาในหลักสูตร คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรต้องคำนึงถึงเกณฑ์ในการพิจารณาเกี่ยวกับการเลือกสาระลงในรายวิชาว่าปรัชญาของหลักสูตรเน้นเรื่องใด เช่น กระบวนการเรียนรู้เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนมีส่วนร่วมการใช้เทคโนโลยีในการสอน โดยเฉพาะเทคโนโลยีสารสนเทศ การเน้นการสอนในลักษณะสหวิทยาการ หรือข้ามสาขาวิชา เพื่อให้ทันกับสภาวะการเปลี่ยนแปลง และความซับซ้อนของปัญหาต่างๆ ในทางวิชาการที่เกิดขึ้นในสังคม การออกแบบรายวิชาจะต้องมีความสอดคล้องกัน มีความเชื่อมโยงสัมพันธ์กับรายวิชาอื่นๆ นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องมีเกณฑ์สำหรับชี้แจงและปรับความคิดที่หลากหลายของคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรให้มีเอกภาพ เพื่อประมวลสรุปสาระของรายวิชาบรรจุลงในหลักสูตรได้ตามโครงสร้างและหน่วยกิตที่ได้กำหนดไว้โดยสอดคล้องกับธรรมชาติและวัฒนธรรมการเรียนรู้ของผู้เรียน

2.4 สิ่งกำหนดหลักสูตรทางด้านเทคโนโลยี

ความเจริญทางด้านวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีเป็นไปอย่างรวดเร็ว จึงทำให้มีอิทธิพลและส่งผลกระทบต่อสังคมในยุคข้อมูลข่าวสาร กลายเป็นสังคมของการเรียนรู้ในยุคโลกไร้พรหมแดน ยุคโลกาภิวัตน์ การติดต่อสื่อสารของบุคคลจะได้รับอิทธิพลของเทคโนโลยีการสื่อสารมาพร้อมกับความคิด ค่านิยม การเรียนรู้โดยไม่รู้ตัวซึ่งได้เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตของบุคคลในสังคมปัจจุบันนี้ สิ่งต่างๆ ดังกล่าวนี้จะมีผลการกระทบต่อการจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาอย่างมาก นักพัฒนาหลักสูตรจะต้องเสนอแนะให้คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรศึกษาข้อมูลส่วนนี้ให้ชัดเจน เช่น สิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสาร การวิเคราะห์ข่าวสาร การใช้เทคโนโลยี การควบคุมเทคโนโลยีในการเรียนรู้ การสร้างความรู้ ค่านิยม วัฒนธรรม รวมทั้งการนำข้อมูลข่าวสารมาใช้ประโยชน์ในการพัฒนาตน พัฒนางานและพัฒนาสังคม รวมทั้งการดำเนินชีวิตอย่างมีคุณภาพ การออกแบบหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนจะสะท้อนสิ่งเหล่านี้อยู่ในหลักสูตรให้มีความสอดคล้องและสมดุลที่สามารถพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ความคิด และการแสดงออก มุ่งเน้นให้ผู้เรียนรู้จักการศึกษาเพิ่มเติมอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต

2.5 สิ่งกำหนดหลักสูตรทางด้านจิตวิทยา

การออกแบบหลักสูตรจะต้องศึกษาพัฒนาการของกลุ่มเป้าหมาย เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจน ทั้งศึกษาทฤษฎีการเรียนรู้ทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มพฤติกรรมนิยม กลุ่มปัญญานิยม กลุ่มมนุษยนิยม เพื่อมาวิเคราะห์ประเด็นหลักๆ นำมาจัดหลักสูตรและกระบวนการเรียนรู้ ให้เหมาะสมกับกลุ่มเป้าหมาย เช่น แนวคิดของนักจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมนิยม มีความเชื่อว่าการเรียนรู้และพฤติกรรมของมนุษย์ เกิดขึ้นและสามารถเปลี่ยนแปลงได้ ถ้าได้รับสิ่งแวดล้อมที่เหมาะสม ลักษณะหลักสูตรจะเน้นเนื้อหาวิชาเป็นหลัก การจัดหลักสูตรและประสบการณ์การเรียนรู้เป็นหมวดหมู่ ผู้สอนเป็นศูนย์กลาง จะควบคุมกิจกรรมการเรียนการสอนโดยจะพัฒนาผู้เรียนไปตามที่

กำหนดไว้ ส่วนแนวคิดของกลุ่มปัญญานิยมจะมุ่งเน้นการอธิบายพัฒนาการของมนุษย์ที่เน้นความสามารถทางสติปัญญา หรือตอบสนองความเชื่อว่า มนุษย์เกิดการเรียนรู้และแสดงพฤติกรรมได้โดยได้รับกระบวนการพัฒนาทางสติปัญญา ลักษณะการจัดหลักสูตรและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้และการสอนจะเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การออกแบบหลักสูตรจะจัดตามลำดับขั้นของการพัฒนาการของผู้เรียน ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้แบบค้นพบ การสร้างความรู้ และการแก้ปัญหาเพื่อพัฒนากระบวนการคิดของผู้เรียนให้มีวิธีการคิดแบบวิทยาศาสตร์ สำหรับแนวคิดของกลุ่มมนุษยนิยม มีความเชื่อว่า มนุษย์มีศักยภาพพร้อมที่จะพัฒนา มีศักดิ์ศรี มีสิทธิที่จะเลือกและกระทำตามความมุ่งหวังของตน ลักษณะการจัดหลักสูตรเพื่อชีวิตและสังคม โดยมุ่งเน้นพัฒนาการผู้เรียนให้เป็นสมาชิกที่ดีของสังคม ให้เป็นบุคคลที่มีคุณภาพและพัฒนาเต็มตามศักยภาพของแต่ละบุคคลอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข บทบาทของผู้สอนเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดแรงจูงใจภายใน ได้เรียนรู้ตามความต้องการ ให้ผู้เรียนได้ค้นพบตนเอง เป็นผู้นำตนเองได้ การประเมินผลตามสภาพจริงและให้ผู้เรียนมีโอกาสเลือกและรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเองเลือกเพื่อเตรียมตัวสำหรับการดำเนินชีวิตในอนาคต

2.6 สิ่งกำหนดหลักสูตรทางด้านคุณธรรมจริยธรรม

พุทธทาสภิกขุ ได้เขียนหนังสือ มหาวิทยาลัยต่อหางสุนัข โดยวิเคราะห์วิจารณ์การศึกษาเน้นแต่เรื่องความรู้แก่ผู้เรียน โดยละเลยการปลูกฝังด้านคุณธรรมจริยธรรม ท่านกล่าวว่าการจัดการศึกษาต้องพัฒนาผู้เรียนให้ความรู้คู่คุณธรรม ในพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 มาตรา 23 แนวการจัดการศึกษาต้องเน้นทั้งความรู้และคุณธรรม ในกระบวนการเรียนรู้และบูรณาการตามความเหมาะสม ในปฏิญญาโลกว่าด้วยการอุดมศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 วิสัยทัศน์และการปฏิบัติในภารกิจและหน้าที่ของอุดมศึกษา การให้การศึกษา ฝึกอบรม และทำวิจัย โดยเน้นการเรียนการสอนแบบเปิดกว้าง เพื่อให้

ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต และบทบาทด้านจริยธรรมและการคาดการณ์ เน้นบทบาทในการวิเคราะห์ คาดการณ์เตือนภัยล่วงหน้าและป้องกัน การออกแบบหลักสูตรจะมีการกำหนดคุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์ ซึ่งจะมีทั้งความรู้และคุณธรรม ดังได้กล่าวแล้วในตอนต้น เมื่อคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรทำการสร้างหลักสูตรโดยออกแบบรายวิชา ส่วนมากจะเน้นเรื่องความรู้ โดยละเลยคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไป เมื่อนำหลักสูตรไปใช้ ผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรก็จะเน้นการพัฒนาความรู้ ความสามารถตามสาระที่ระบุไว้ในรายวิชาโดยละเลยการพัฒนาคุณลักษณะของผู้เรียน จุดอ่อนการพัฒนาหลักสูตรและการนำหลักสูตรไปใช้ คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรจะต้องเน้นเรื่องคุณลักษณะของผู้เรียนที่พึงประสงค์ตามหลักสูตรให้ชัดเจน และกำหนดเป็นแนวทางการปฏิบัติ โดยการจัดกิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้อย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง และเห็นผลการพัฒนาเชิงคุณลักษณะของผู้เรียนเป็นระยะๆ ในกระบวนการของการใช้หลักสูตร

สิ่งกำหนดหลักสูตรดังกล่าวมาข้างต้น ด้านเป้าหมายและอุดมการณ์ของชาติ ด้านเศรษฐกิจและสังคม ด้านวิชาการ ด้านเทคโนโลยี ด้านจิตวิทยาและด้านคุณธรรมจริยธรรม จะเป็นฐานข้อมูลสำหรับนักพัฒนาหลักสูตร ทำการตัดสินใจ การออกแบบหลักสูตรได้อย่างชัดเจน เหมาะกับความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน และสอดคล้องกับความต้องการของสังคม สรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

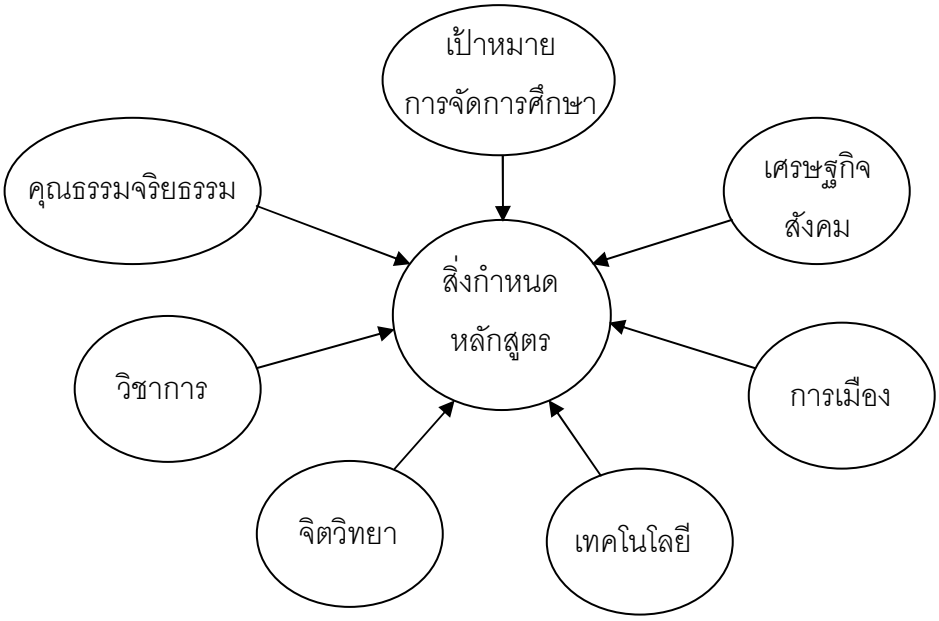

แผนภาพ 2 สิ่งกำหนดหลักสูตรด้านต่างๆ

จากที่กล่าวมาข้างต้นเกี่ยวกับสิ่งกำหนดหลักสูตร จะเป็นฐานข้อมูลแก่คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร สำหรับการจัดทำหลักสูตรที่สอดคล้องกับการพัฒนาหลักสูตรระดับอุดมศึกษาตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ โดยเฉพาะแบบ มคอ.2 ข้อที่ 11 ที่ระบุสถานการณ์ภายนอกหรือการพัฒนาที่จำเป็นต้องนำมาพิจารณาในการวางแผนหลักสูตร ข้อ 11.1 สถานการณ์หรือการพัฒนาทางเศรษฐกิจ ข้อ 11.2 สถานการณ์หรือการพัฒนาทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งมีผลกระทบต่อการพัฒนาหลักสูตร และความเกี่ยวข้องกับพันธกิจของสถานศึกษา

บทที่ 3
ประเภทของหลักสูตรและนวัตกรรมหลักสูตร

สิ่งกำหนดหลักสูตรจะเป็นข้อมูลให้คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรตัดสินใจออกแบบหลักสูตรได้ถูกต้อง ลักษณะหลักสูตรแต่ละชนิดจะมีรายละเอียดและจุดเน้นดังต่อไปนี้

3.1 **หลักสูตรที่เน้นวิชาเป็นศูนย์กลาง** (Subject – Centered Designs)

หลักสูตรที่เน้นวิชาเป็นศูนย์กลาง เป็นหลักสูตรที่นิยมออกแบบกันมากเพราะออกแบบหลักสูตร การบริหารจัดการสะดวก เป็นอิสระของแต่ละรายวิชา เพราะความรู้และเนื้อหาได้รับการยอมรับว่าเป็นส่วนสำคัญของหลักสูตร สถาบันอุดมศึกษาส่วนมากจะออกแบบหลักสูตรที่เน้นรายวิชาเป็นศูนย์กลาง โดยเฉพาะหลักสูตรแบบรายวิชา (Subject Design) เป็นหลักสูตรที่รู้จักและนิยมใช้กันมากในสถาบันอุดมศึกษา เพราะมีความเชื่อว่าความรู้ และสติปัญญา การแสวงหาความรู้และกระบวนการเรียนรู้ทำให้เกิดปัญญา การจัดหลักสูตรแบบรายวิชาส่วนมากโครงสร้างจะแบ่งเป็นส่วนๆ ของแต่ละวิชาตามลักษณะธรรมชาติของความรู้ แม้จะนำแนวคิดเชิงบูรณาการมาใช้ เพื่อให้เกิดการผสมผสานกลมกลืนกันบ้าง เช่น การจัดกระบวนการเรียนการสอนแบบวรรณกรรมชิ้นเอกของตะวันตก (The Great Book) แบ่งเป็น วรรณคดี การเขียน การพูด การอ่าน ภาษาศาสตร์และไวยากรณ์ นักการศึกษาและนักพัฒนาหลักสูตรเห็นตรงกันว่า ควรแบ่งความรู้ออกเป็นรายวิชาต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ มานุษยวิทยา วรรณคดี เศรษฐศาสตร์ คณิตศาสตร์ แต่จุดอ่อนของการแบ่งความรู้ออกเป็นรายวิชานี้จะทำให้ความรู้แยกออกเป็นส่วนต่างๆ เป็นจุดอ่อนทำให้ผู้เรียนไม่สามารถคิดเชื่อมโยงและคิดแบบองค์รวม

กระบวนการเรียนรู้ ผู้สอนจะเป็นศูนย์กลาง การถ่ายทอดโดยยึดผู้สอนเป็นหลัก ใช้การบรรยาย การท่องจำ การอภิปราย จะเริ่มจากเรื่องที่ง่ายไปสู่ที่ยากและซับซ้อน เน้นการใช้เหตุผล การออกแบบหลักสูตรและการบริหารหลักสูตรจะมีความคล่องตัว เป็นอิสระ แต่กระบวนการเรียนการสอนไม่คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน เน้นการพัฒนาสาระของความรู้ โดยละเลยการพัฒนาผู้เรียนด้านอื่น การเรียนการสอนไม่ค่อยสัมพันธ์กับชีวิตจริงของผู้เรียน ไม่คำนึงถึงความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน ผู้สอนเป็นผู้ให้ความรู้ และผู้เรียนเป็นผู้รับฝ่ายเดียว

3.2 **หลักสูตรแบบสาขาวิชา** (Discipline Designs)

การออกแบบหลักสูตรแบบสาขาวิชา เน้นการจัดหลักสูตรเช่นเดียวกับหลักสูตรรายวิชา แต่จะนำความรู้ตามสาขาวิชาเป็นหลักในการจัดแบ่งตามโครงสร้างของสาขาวิชา เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สังคมศึกษา ประวัติศาสตร์ และภูมิศาสตร์ ภาษาอังกฤษ เป็นต้น กระบวนการเรียนรู้จะเน้นการเรียนรู้และเข้าใจโครงสร้าง ผู้เรียนจะต้องศึกษาโครงสร้างพื้นฐานของสาขาวิชา ความสัมพันธ์ที่เชื่อมโยงกัน และวิธีการศึกษาค้นคว้าของสาขาวิชานั้นๆ จุดอ่อนของหลักสูตรสาขาวิชา ผู้เรียนจะรู้แต่เฉพาะสาขาวิชาของตนเอง โดยไม่สนใจที่จะเชื่อมโยงความรู้เข้ากับชีวิตจริง และเชื่อมโยงกับสาขาวิชาอื่นๆ ผู้เรียนต้องปรับตัวให้เหมาะสมกับหลักสูตร แทนที่หลักสูตรจะออกแบบให้เหมาะสมกับผู้เรียน

3.3 **หลักสูตรแบบสัมพันธ์วิชา** (Correlation Designs)

การออกแบบหลักสูตรนี้เพื่อที่จะลดจุดอ่อนของการแยกเนื้อหาวิชาออกจากกันเป็นส่วนๆ โดยไม่ต้องไปรื้อระบบการออกแบบหลักสูตรใหม่ โดยผู้สอนที่อยู่ต่างสาขาวิชามาร่วมมือเพื่อสร้างหัวข้อเรื่อง (theme) ในการเรียนรู้ร่วมกัน โดยไม่ทำให้เอกลักษณ์ของวิชานั้นสูญเสียไป การจัดหลักสูตรแบบสัมพันธ์วิชาจะนำสาระหลัก (main concept) ของรายวิชาในหลักสูตรมาจัด

ให้สัมพันธ์กันก็ได้ อาจจะรวมเนื้อหาที่มีความสัมพันธ์กัน การจัดหลักสูตรแบบสัมพันธ์วิชานี้ส่วนมากจะจัดในลักษณะหลักสูตรแกน (core curriculum) โดยจัดเป็นหัวข้อหรือหน่วย การจัดตารางสอนจะจัดเป็นบล็อก เพื่อให้ผู้สอนต่างสาขา สามารถทำงานร่วมกัน และอาจให้ผู้เรียนศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง

3.4 **หลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง** (Learner – Centered Designs)

นักพัฒนาหลักสูตรได้พยายามที่จะสร้างหลักสูตรที่มีคุณค่าต่อผู้เรียน ไม่มุ่งเน้นรายวิชาเหมือนหลักสูตรที่เน้นวิชาเป็นศูนย์กลาง แต่จะเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดหลักสูตรและการสอนเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนโดยเน้นความเป็นองค์รวม (holistic) คือ ร่างกาย อารมณ์ ความรู้สึก ความคิด และลักษณะเฉพาะของบุคคล ให้เห็นความสำคัญของคุณค่าแต่ละบุคคล รวมทั้งการพัฒนาตนเองเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ (self actualization)

การพัฒนาหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีที่มาจากความเชื่อที่สำคัญของนักมนุษยนิยม **ประการแรก** คือ ศูนย์กลางความสนใจอยู่ที่ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ ดังนั้นการจัดหลักสูตรและการเรียนการสอนจะมุ่งเน้นการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียน **ประการที่สอง** การเน้นคุณสมบัติที่เป็นลักษณะเด่นของผู้เรียนแต่ละคน การจัดหลักสูตรและการสอนจะต้องให้โอกาสผู้เรียน เลือกสรร การสร้างสรรค์กระตุ้นให้เกิดความรู้สึกว่า ตนเองมีคุณค่า เพื่อเป็นแนวทางไปสู่การพัฒนาตนเพื่อเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ **ประการที่สาม** การเลือกปัญหาเพื่อศึกษาจะต้องสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้บูรณาการตนเอง ซึ่งหมายถึง การมีปฏิสัมพันธ์กับความคิด ความรู้สึก การรับรู้และการกระทำจากกรณีศึกษา หรือกระบวนการแก้ปัญหา เพื่อพัฒนาให้เกิดคุณลักษณะการยอมรับตนเอง ทำความเข้าใจตนเอง ยอมรับผู้อื่นและเข้ากับทุกคนได้ สามารถพึ่งพาตนเองได้ มีความเชื่อมั่นในตนเอง มองปัญหาคือโจทย์ที่จะต้องแก้ไข **ประการที่สี่** นักมนุษยนิยมให้ความสนใจสูงสุด

ที่คุณค่าศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ การจัดหลักสูตรและการสอนต้องเน้นการเรียนรู้ภายใน คือ จะไม่เน้นเนื้อหาวิชา จะต้องกระตุ้นให้ผู้เรียนมองเข้าไปในตนเอง เมื่อผู้เรียนเข้าใจตนเอง ก็จะเกิดค่านิยม บทบาทของผู้สอนที่สอดคล้องกับหลักสูตร คือ เป็น**ผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้** (facilitator) ซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้ คือ มีความสามารถในการฟังอย่างมีประสิทธิภาพ มีความจริงใจ มีความเข้าใจ มีการยอมรับ มีไหวพริบ และมีทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล ลักษณะของผู้สอนเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ มีรายละเอียดดังนี้

ก) การฟังอย่างมีประสิทธิภาพ

ทักษะการฟังเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับผู้สอน เพราะต้องใช้สื่อสารกับผู้เรียนตลอดเวลา เพื่อจะได้ตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน คอยช่วยเหลือสนับสนุนให้ผู้เรียนแสดงความต้องการและสนใจใฝ่รู้ ผู้สอนต้องมีความอดทน ใส่ใจในสิ่งที่ผู้เรียนพูด และตระหนักอยู่เสมอว่า อัตราความเร็วในการคิด 800 คำต่อนาที ส่วนผู้พูดจะพูดในอัตราความเร็วประมาณ 80 -100 คำต่อนาที ผู้สอนจะต้องปรับบทบาทในการฟังผู้เรียน พยายามคาดเดาว่าผู้เรียนจะพูดเรื่องใด วิเคราะห์สรุป ประเด็นหลัก อย่าด่วนตัดสิน ประเมิน ควรรับฟังอย่างใส่ใจ สรุปทบทวน พยายามหาความหมายพิเศษที่ช่วยผู้เรียน ภายใต้การพูดของผู้เรียนพยายามที่จะสื่อออกมา

ข) ความจริงใจ

การจัดการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ถือเป็นเป้าหมายที่พึงประสงค์ของหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้สอนแสดงความจริงใจกับผู้เรียน มีความหวังดีกับผู้เรียนโดยความบริสุทธิ์ใจ ไม่ว่าจะเป็นการเตรียมบทเรียน การดำเนินกิจกรรมการเรียน

การสอน การกระตุ้นผู้เรียน การเสริมแรง การให้ข้อมูลย้อนกลับผู้เรียน รวมทั้งการประเมิน โดยผู้สอนมีความคิด พฤติกรรม และเจตคติที่ดีต่อผู้เรียน

ค) ความเข้าใจ

การที่ผู้สอนมีความเข้าใจตนเอง เกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของตนอย่างชัดเจน จะเป็นพื้นฐานนำไปสู่ความเข้าใจผู้เรียนอย่างแท้จริง โดยปราศจากความขัดแย้งทั้งความคิดและการกระทำ โดยมีความเข้าใจว่าผู้เรียนในระดับอุดมศึกษาเป็นผู้ที่มีวุฒิภาวะ มีศักดิ์ศรี การให้กำลังใจ จะเป็นพลังใจให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเอง ซึ่งเป็นพื้นฐานของการเรียนรู้ กำลังใจต้องอาศัยความร่วมมือของสมอง ผู้สอนต้องเข้าใจผู้เรียน คอยสนับสนุน ส่งเสริมผู้เรียนเพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการเรียนรู้ การเข้าใจจะไม่เกิดขึ้นได้ถ้าผู้สอนไม่มีความรู้ในสิ่งนั้นอย่างแท้จริง เพราะความรู้เป็นพื้นฐานของการทำให้เกิดความเข้าใจ

ง) การยอมรับ

ผู้สอนเมื่อเข้าใจผู้เรียนและยอมรับผู้เรียนในฐานะบุคคล (as a person) มีเจตคติที่ดีต่อผู้เรียน การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคลของผู้เรียน ซึ่งมีปัจจัยมาจากพันธุกรรม สิ่งแวดล้อม พฤติกรรม วุฒิภาวะ การอบรมสั่งสอน ฐานะทางสังคม ความเชื่อและอิทธิพลของกลุ่ม เมื่อผู้สอนเข้าใจปัจจัยที่ทำให้เข้าใจและยอมรับผู้เรียน จะทำให้การดำเนินการเรียนการสอนเป็นไปโดยราบรื่น ผู้เรียนมีความรู้สึกเป็นสุขในการเรียน

จ) ความฉลาดมีปฏิภาณไหวพริบ

ความฉลาดเป็นพลังของบุคคลในการเผชิญสถานการณ์ต่างๆ โดยเฉพาะในเหตุการณ์ที่ไม่คาดคิดมาก่อน ผู้สอนมีความคิดและพฤติกรรมที่เหมาะสมกับสถานการณ์

จะนำไปสู่การดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบรรลุเป้าหมายที่พึงประสงค์ การจัดการเรียนการสอนที่บรรลุความสำเร็จในการเผชิญหรือการแก้ไขปัญหา โดยเฉพาะปัญหาที่ไม่คาดคิดมาก่อน ปัญหาใหญ่ ปัญหาที่ลึกซึ้งได้อย่างราบรื่น แสดงว่าผู้สอนมีความฉลาดและมีปฏิภาณไหวพริบ นอกจากนี้ผู้สอนยังต้องใช้สถานการณ์ต่างๆ การปรับตัว การปรับเปลี่ยน เรียนรู้ความจริง ข้อเท็จจริง และความหมายด้วยความฉับไว การจัดระบบเพื่อปรับตัวเองให้เข้ากับสภาพแวดล้อมได้อย่างเป็นที่พอใจ การใช้ความรู้ต่างกับการมีความรู้ การใช้ความรู้จะนำไปสู่การสร้างบรรยากาศ ในการเรียนการสอน การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน เพื่อเสริมสร้างทักษะทางวิชาการและทักษะทางสังคมให้กับผู้เรียน

ฉ) ทักษะในการสื่อสารระหว่างบุคคล

การสื่อสารระหว่างบุคคลไม่ว่าจะเป็นภาษาพูด ภาษากายเป็นสิ่งที่ผู้สอนจะต้องสามารถสื่อความหมายที่ซ่อนเร้นอยู่ในคำพูด หรือท่าทางของผู้เรียน การมีความรู้สึกไว รับรู้ความหมายหรือเนื้อหาที่ซ่อนอยู่ในคำพูด ความไวต่อการรับรู้จะช่วยทำให้ผู้สอนมีประสิทธิภาพและการสร้างความพึงพอใจในการสื่อสารกับผู้เรียน ผู้สอนจะเป็นผู้มีอิทธิพลที่จะเปลี่ยนความคิดอุปนิสัยของผู้เรียนให้ดีขึ้น การยอมรับผู้เรียนในสภาพที่เป็นจริงจะทำให้โอกาสผู้เรียนได้เปลี่ยนแปลงและพัฒนาตนเอง การใช้ปัญญาในการปรับสภาพจิตและพฤติกรรม เป็นสิ่งสำคัญในการพัฒนาทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล ลักษณะการใช้คำพูดทางบวก ได้แก่ คำพูดที่หนุนน้ำใจ คำพูดที่แสดงความยุติธรรม คำพูดให้ทิศทาง คำพูดที่เต็มไปด้วยสติปัญญา คำพูดที่เหมาะสมถูกกาลเทศะ คำพูดอ่อนหวาน อ่อนโยน มีเมตตา คำพูดที่เป็นจริง เป็นประโยชน์ รวมถึงคำพูดที่ซื่อสัตย์ รักษาสัญญา การสื่อสารด้วยภาษากาย การใช้สายตาของผู้สอน การสบตาที่ส่งสื่อสัมผัสกับผู้เรียน มองผู้เรียนด้วยความจริงใจ ด้วยความใส่ใจ ห่วงใย ผู้เรียนจะเข้าใจสื่อสัมผัสในความหมายนั้นได้จากผู้สอน

หลักการของการจัดหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง มีจุดเน้นคือการสอนให้น้อย เพื่อให้ผู้เรียนได้คิด ค้นพบความรู้ (teaching less learning more) เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียน ให้บรรลุความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งประกอบด้วย การรับรู้ข่าวสารได้อย่าง มีประสิทธิภาพ มีความรู้สึกนึกคิดทางบวกเกี่ยวกับตนเอง เปิดกว้างเพื่อรับรู้ประสบการณ์จากบุคคลอื่น แสดงความรู้สึกกับบุคคลอื่นได้อย่างเหมาะสม ส่งเสริมความเป็นอิสระและความเป็นตัวของตนเอง โดยสร้างโอกาสให้แต่ละบุคคลพัฒนาศักยภาพของตน ให้ไกลที่สุดตามความสามารถที่แท้จริง เน้นส่วนรวม และศักดิ์ศรีของบุคคล รวมทั้งให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ที่เกิดขึ้น

การออกแบบหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ต้องการแก้ไขจุดอ่อนการเรียนการสอน ที่ผู้สอนส่วนมากเชี่ยวชาญในการบอกวิชาการ บอกข้อมูลข่าวสารให้แก่ผู้เรียน การจัดการศึกษา ในปัจจุบันไม่ขาดแคลนทางวิชาการ **แต่ขาดแคลนผู้สอนที่สามารถช่วยให้ผู้เรียนค้นพบ ความสัมพันธ์ของตน กับความรู้ที่ได้รับอย่างสมดุล** ซึ่งจะเป็นการเสริมสร้างพัฒนาไปสู่ความ เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การให้ความสำคัญทางวิชาการเท่าเทียมกับความรู้สึก อารมณ์ ประสบการณ์ ความจำ ความหวัง ความเชื่อ ค่านิยม ให้เกิดการเห็นคุณค่าของตนเอง ในสภาพการณ์ของ กระบวนการเรียนรู้ ผู้เรียนจะมีความรู้สึกและอารมณ์เกิดขึ้นด้วยเสมอ จึงควรนำอารมณ์และ ความรู้สึกมาใช้ให้เกิดประโยชน์ในการเรียนรู้ เพราะอารมณ์และความรู้สึกมีอิทธิพลและส่งผลต่อ สถานการณ์ต่างๆ มนุษย์มีร่างกาย อารมณ์ ความรู้สึก ความคิด สติปัญญา การจัดหลักสูตร ในลักษณะนี้จะเป็นการพัฒนาสติปัญญา (Intelligence Quotient หรือ IQ) ควบคู่กับการพัฒนา ความฉลาดทางอารมณ์ (Emotional Quotient หรือ EQ)

การนำหลักสูตรและการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง หรือแนวคิดแบบมนุษย์นิยมไป ใช้ เพื่อพัฒนาศักยภาพผู้เรียน ให้เป็นบุคคลที่สมบูรณ์ ซึ่งเน้นภาวะความกลมกลืนอันเป็นลักษณะ เด่นของบุคคลที่มีความสมดุลทั้งภายในและภายนอก ที่สามารถอยู่กับความจริง อยู่กับปัจจุบันและ อนาคต อยู่อย่างนับถือตนเอง อยู่อย่างอิสระและสร้างสรรค์ ซึ่งเป็นความสมดุลภายนอกส่วนความ

สมดุลภายใน คือ มีความเข้าใจตนเอง เข้าใจความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง เข้าใจถึงผลกระทบของแต่ละสิ่งที่มีผลต่อเนื่องเชื่อมโยงกับสิ่งอื่น สามารถควบคุมตนเอง จัดการกับอารมณ์ของตนเอง สร้างสัมพันธภาพกับบุคคลอื่น และสร้างสรรค์ทำในสิ่งที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

3.5 **หลักสูตรที่เน้นปัญหาเป็นศูนย์กลาง** (Problem - Centered Design)

การออกแบบหลักสูตรที่เน้นปัญหาเป็นศูนย์กลางจะเป็นการออกแบบหลักสูตรเกี่ยวกับการดำรงชีวิตที่เป็นปัญหาส่วนบุคคล และปัญหาของสังคมโดยส่วนรวม ลักษณะของปัญหาที่จะนำมาศึกษาจะต้องเลือกสัมพันธ์กันกับปัญหาของสังคม เพื่อนำไปสู่การสร้างองค์ความรู้ในการดำรงชีวิต เนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับหลายสาขาวิชา นอกจากนี้ เนื้อหาควรจะมีพื้นฐานความต้องการเรื่องที่เกี่ยวกับความสามารถของผู้เรียน การออกแบบหลักสูตรและการเรียนการสอน โดยเน้นปัญหาเป็นศูนย์กลางจะต้องมองกระบวนการเรียนรู้ทั้งระบบของหลักสูตร ได้แก่

1. ความคิดรวบยอดหลัก (main concept) ของสาระวิชาที่ผู้เรียนจำเป็นต้องรู้
2. จุดประสงค์การเรียน ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนในเรื่องใดบ้าง ซึ่งจะสอดคล้องกับความคิดรวบยอดหลัก
3. การเขียนปัญหาหรือกรณีศึกษา พร้อมทั้งคำถาม (scenario with trigger questions)
4. การตรวจสอบความสอดคล้องระหว่างความคิดรวบยอดหลัก ในกรณีศึกษากับจุดประสงค์การเรียน (checking learning concepts)
5. ทรัพยากรเพื่อการเรียนรู้ (learning resources) หนังสือ เอกสาร ผลงานวิจัย สื่อ วัสดุ สถานที่ แหล่งเรียนรู้ ตารางเรียน ผู้สอน (facilitator) วิทยากร (resource persons)
6. การประเมินผลผู้เรียน (student assessment) เครื่องมือการประเมินผลต่างๆ ที่มีคุณภาพ

ขั้นตอนการเรียนการสอน ผู้เรียนจะมีส่วนร่วมในการเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ในกลุ่มย่อย ดังนี้

1. ทำความเข้าใจปัญหาและความคิดรวบยอดหลัก
2. การให้คำอธิบายของปัญหาทั้งหมด
3. การวิเคราะห์ปัญหา
4. การกำหนดสมมติฐาน
5. การพิจารณาลำดับความสำคัญของสมมติฐาน
6. การกำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้
7. การแสวงหาข้อมูลเพิ่มเติมภายนอกของกลุ่ม
8. การวิเคราะห์ข้อมูล

การออกแบบหลักสูตรและการเรียนการสอนที่เน้นปัญหาเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้ผู้เรียนมีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณ กล้าตัดสินใจ มีเจตคติที่ดีในการแสวงหาความรู้ มุ่งประสานงาน ทำงานด้วยใจรัก ทำตามกลุ่มได้ดีและตระหนักในความรับผิดชอบ บทบาทผู้สอนจะต้องเป็นผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ ในทุกขั้นตอนเพื่อกระตุ้นให้ผู้เรียนได้คิด วางเป้าหมายในการเรียนรู้ การแก้ปัญหา สรุปหลักการ องค์ความรู้ และวิธีการแก้ปัญหา ซึ่งสอดคล้องกับสภาพจริงของชีวิตและสังคม การเรียนรู้โดยใช้ปัญหาเป็นศูนย์กลาง มีการให้องค์ความรู้ที่เหมาะสมในการแก้ปัญหา กระตุ้นให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยมีผู้สอนเป็นผู้ติดตามประเมินความก้าวหน้าในความรู้ของผู้เรียน สถาบันที่ใช้หลักสูตรและการสอนลักษณะปัญหาเป็นศูนย์กลาง ได้แก่ คณะแพทย์ศาสตร์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และวิทยาลัยพยาบาลบรมราชชนนี กระทรวงสาธารณสุข

3.6 **หลักสูตรที่เน้นเทคโนโลยีเป็นศูนย์กลาง** (Technology Centered Design)

ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมากและเกิดขึ้นอย่างรวดเร็ว ทั้งด้านความเจริญทางวิทยาศาสตร์ เทคโนโลยี เศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และไม่ว่ากระแสแห่งความเปลี่ยนแปลงจะเกิดขึ้นที่ใดก็ตาม แต่สังคมโลกในปัจจุบันเป็นสังคมเปิด จึงมักเกิดผลกระทบทั่วไปอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ยุคของสังคมข่าวสารหรือยุคโลกไร้พรหมแดนมีผลทำให้ประเทศต่างๆ หันมาปรับปรุงการศึกษาของตน เพื่อพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ให้พร้อมที่จะรับมือกับความเปลี่ยนแปลงของสังคมในอนาคตได้

พลังแห่งกระแสโลกาภิวัฒน์ทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม เทคโนโลยี สามารถกระชับการติดต่อสื่อสารระหว่างมวลมนุษย์ในโลก ได้ผลักดันให้คนมีการแข่งขันและการร่วมมือมากขึ้น ยุคของสังคมข่าวสารเป็นแรงผลักดันให้ประเทศต่างๆ ให้ความสนใจปรับปรุงการศึกษาของตนอย่างต่อเนื่อง เพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลให้มีคุณภาพ มีความพร้อมที่จะรับความเปลี่ยนแปลงของสังคมปัจจุบันและอนาคตได้

เทคโนโลยีมีบทบาทเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการสอน มีจุดเน้น 2 ประการ คือ กระบวนการ (process) หมายถึง การแสวงหาความรู้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ หรือวิธีระบบเพื่อใช้ในการดำเนินงาน และผลผลิต (product) หมายถึง วัสดุ (software) หรือเครื่องมือ (hardware) ที่เป็นผลมาจากการนำกระบวนการทำงานอย่างมีระบบมาใช้ เทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการวางแผนการจัดระบบหลักสูตรและการออกแบบ และการจัดลำดับขั้นตอนของการสอน การนำเทคโนโลยีที่ค้นพบใหม่ มาประยุกต์ใช้และช่วยเสริมการจัดหลักสูตรเกี่ยวกับรูปแบบ โครงสร้าง วิธีการ วัสดุหลักสูตร นวัตกรรมหลักสูตร ระบบการเรียนการสอน และการประเมินผล

เทคโนโลยีทางการศึกษา คือ วิธีการทางการศึกษาที่เป็นระบบ มีขั้นตอนของการทำงานให้ได้ผล และมีประสิทธิภาพ และสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ วิธีการทางเทคโนโลยีทางการศึกษา ประกอบด้วย วัสดุ หมายถึง เนื้อหาสาระ (materials & contents) เครื่องมือ (equipments) อุปกรณ์ เครื่องช่วยสอนและกระบวนการเรียนรู้ วิธีการ หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่นำเข้ามาสู่ระบบ ส่วนเทคโนโลยีทางการสอน หมายถึง การออกแบบการเรียนการสอนอย่างเป็นระบบขั้นตอน โดยอาศัยความรู้ ทฤษฎีการสื่อสารและกระบวนการเรียนรู้ การพิจารณาถึงปัจจัยตัวแปรในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ องค์ประกอบหลักสูตรที่สะท้อนความเป็นระบบ คือ 1) กำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร 2) กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ 3) การนำไปทดลองปฏิบัติตรวจสอบ ปรับแก้ เพื่อหาประสิทธิภาพ และ 4) การประเมิน

ส่วนเทคโนโลยีทางการเรียนการสอน (instructional technology) หมายถึงการออกแบบการเรียนกาสอนอย่างมีระบบขั้นตอน โดยอาศัยความรู้ในด้านกระบวนการเรียนรู้และทฤษฎีสื่อสาร การพิจารณาถึงปัจจัยตัวแปรในสถานการณ์ต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างมีประสิทธิภาพ เทคโนโลยีที่นำมาใช้ในการวางแผนจัดระบบหลักสูตรและการสอน แสดงดังแผนภาพต่อไปนี้

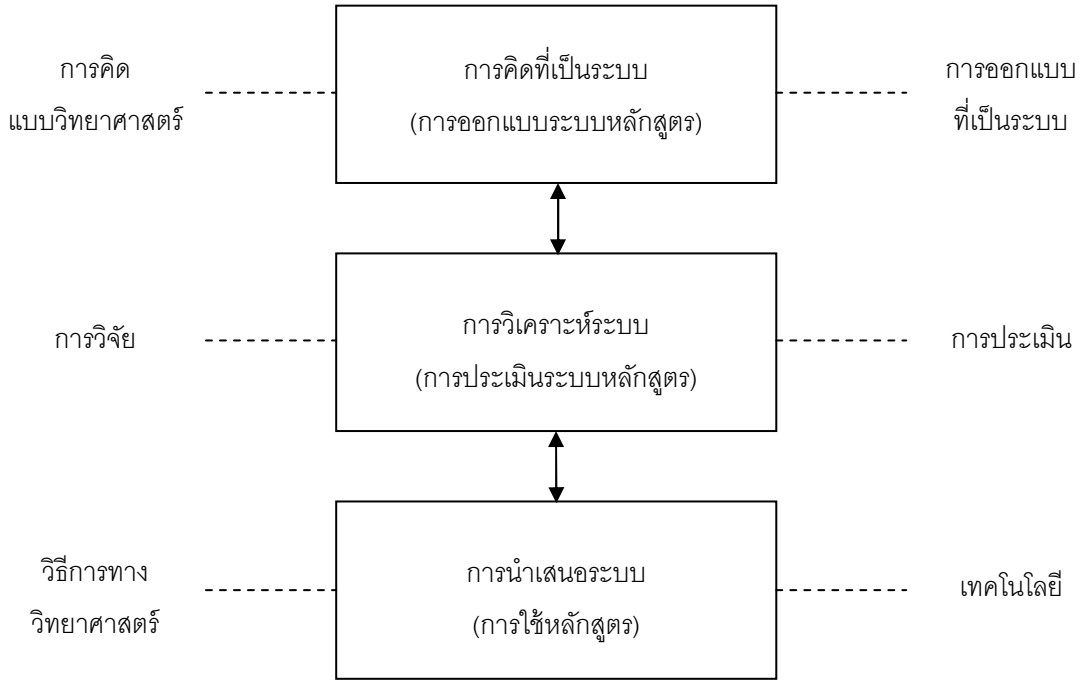

แผนภาพ 3 ความสัมพันธ์ของการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้เทคโนโลยีเป็นฐาน

องค์ประกอบของหลักสูตรจะสะท้อนความมีระบบ และมีลำดับดังนี้

1. กำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
2. กำหนดกิจกรรมการเรียน
3. การนำไปทดลองปฏิบัติ ตรวจสอบและปรับแก้ เพื่อหาประสิทธิภาพ
4. การประเมินผล

สำหรับในเรื่องนี้จะขอกล่าวเฉพาะองค์ประกอบของที่สำคัญ 3 ประการ คือ วัตถุประสงค์ วิธีการ และการประเมินผล ดังนี้

วัตถุประสงค์ จะต้องเขียนไว้อย่างชัดเจน สามารถแปลงคำที่เขียนไว้ในวัตถุประสงค์ให้เป็นพฤติกรรม เน้นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม และจะต้องสามารถชี้แนะการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่สามารถวัดและสังเกตได้ รายละเอียดของวัตถุประสงค์จะบ่งชี้เฉพาะ การฝึกทักษะและความคิดรวบยอดของความรู้

วิธีการ การศึกษาพฤติกรรมผู้เรียน ก่อนและเข้าร่วมกิจกรรมการเรียนรู้เป็นกระบวนการที่กระตุ้นให้ผู้เรียนมีการตอบโต้ ชี้แนะให้ผู้เรียนค้นพบได้ด้วยตนเอง นำเทคนิคการเสริมแรงที่จะเป็นประโยชน์ต่อการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม รวมทั้งเงื่อนไขหรือสถานการณ์การเรียนรู้ สนับสนุนให้ผู้เรียนก้าวไปข้างหน้า จุดประสงค์กำหนดไว้แน่นอน การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความรู้ที่ค้นพบจึงเป็นไปตามวัตถุประสงค์ เน้นการเรียนรู้เป็นรายบุคคล ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเอง การจัดกิจกรรมบางครั้งต้องใช้กระบวนการกลุ่ม เข้ามาเสริมเพื่อเสริมสร้างทักษะทางสังคม การใช้เทคโนโลยีเพื่อออกแบบการเรียนการสอน สัมพันธ์วิชาที่มีธรรมชาติของวิชาใกล้เคียงกัน เช่น วิทยาศาสตร์ สังคมศึกษา โดยใช้วิธีการนิยามหรือการจำกัดความ และสรุปแนวคิดสำคัญ การยอมรับแนวคิดสำคัญนี้ โดยอาศัยวิธีการวิเคราะห์ว่า ข้อเท็จจริงของสาระของวิชาคืออะไร นำความคิดรวบยอดหรือแนวคิดสำคัญหลายๆแนวคิดมาสังเคราะห์เพื่อเป็นหลักการ สำหรับนำไปประยุกต์ใช้แก้ปัญหาต่อไป

ลักษณะของการเรียนรู้เน้นการเรียนรู้เป็นรายบุคคล แต่ในบางครั้งก็ต้องใช้กระบวนการกลุ่มเพื่อเป็นการตอบสนองผลทางด้านสังคม ใช้เทคนิคการสัมพันธ์วิชาที่สามารถผสานกลมกลืนกันได้ตามธรรมชาติของวิชาที่มีความใกล้เคียงกัน เช่น วิทยาศาสตร์ คณิตศาสตร์ สามารถทำได้ตามลำดับขั้นตอนดังนี้

1. การนิยามหรือการจำกัดความหมาย และการสรุปแนวคิดสำคัญ

2. การยอมรับหรือไม่ยอมรับแนวความคิดนี้ จะอาศัยวิธีวิเคราะห์ว่า ความจริงของเนื้อหาสาระวิชานั้นคืออะไร

3. นำความคิดรวบยอดหลายๆ แนวคิดมาสังเคราะห์เพื่อสรุปเป็นหลักการต่อไป

4. นำหลักการต่างๆ ที่สังเคราะห์ได้ มากำหนดยุทธวิธีการแก้ปัญหาต่อไป

การประเมินผล ตรวจสอบว่าการเรียนจากจุดประสงค์และโปรแกรมการเรียนทั้งระบบได้ดำเนินไปเพื่อบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ ถ้าไม่มี แสดงว่าโปรแกรมที่จัดไว้นั้นล้มเหลว ดังนั้นการพัฒนาโปรแกรมการเรียนขึ้นมาแต่ละโปรแกรมจะต้องทำการวิเคราะห์ตรวจสอบระบบให้ดี นำสื่อการเรียนนั้นไปทดลองเพื่อหาประสิทธิภาพ ปรับแก้ในระดับของแต่ละกลุ่มเป้าหมายที่กำหนดไว้อย่างชัดเจน ผู้เรียนจะได้รับข้อมูลย้อนกลับด้วยว่าประสบความสำเร็จหรือล้มเหลวมากน้อยเพียงใด โดยสรุปแล้วการประเมินผลจะยึดถือจุดประสงค์ที่กำหนดไว้เป็นหลักในการประเมิน การประเมินผลการเรียนรู้จะตรวจสอบจากวัตถุประสงค์ และโปรแกรมการเรียนทั้งระบบได้ดำเนินไปบรรลุเป้าหมาย ที่กำหนดไว้หรือไม่ ถ้าไม่บรรลุจะต้องตรวจสอบองค์ประกอบของระบบทุกขั้นตอนว่าจุดบกพร่องอยู่ที่ใด เพื่อปรับปรุงในส่วนนั้นที่เป็นส่วนย่อยของระบบ ให้มีประสิทธิภาพเพื่อให้การเรียนการสอนทั้งระบบบรรลุเป้าหมาย

3.7 หลักสูตรการเรียนรู้ตลอดชีวิต

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 หมวดที่ว่าด้วยระบบการศึกษา มาตรา 19 การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาให้จัดในมหาวิทยาลัย สถาบัน วิทยาลัย หรือหน่วยงานที่เรียกชื่ออย่างอื่น ทั้งนี้ให้เป็นไปตามกฎหมายเกี่ยวกับสถานศึกษา ระดับอุดมศึกษา กฎหมายว่าด้วยการจัดตั้งสถาบันศึกษานั้นๆ และ

กฎหมายที่เกี่ยวข้องและปฏิญญาโลกว่าด้วยการอุดมศึกษาสำหรับศตวรรษที่ 21 วิสัยทัศน์และการปฏิบัติ ภารกิจและหน้าที่อุดมศึกษา การให้การศึกษา ฝึกอบรมและการทำวิจัย โดยเน้นการเรียนการสอนแบบเปิดกว้างเพื่อให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดชีวิต เกี่ยวกับเรื่องวิธีการจัดการเรียนรู้นั้น พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 ได้กำหนดแนวทางให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ดำเนินการโดยเน้นให้มีการจัดเนื้อหาสาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจ และความถนัดของผู้เรียน โดยคำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ และประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันปัญหาและแก้ไขปัญหา

การออกแบบหลักสูตรและการเรียนการสอน**โมดูล** (module) ที่มีความยืดหยุ่นเปิดโอกาสให้**ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตลอดเวลา** การออกแบบหลักสูตรจะมุ่งเน้นการฝึกสมรรถภาพของผู้เรียนเป็นสำคัญ (competencies based) มีเกณฑ์ทางด้านความรู้ (knowledge criteria) เกณฑ์ด้านการแสดงออก หรือการปฏิบัติงาน (performance criteria) เกณฑ์ทางด้านการประเมินผลความรู้ของผู้เรียน และการแสดงออกตามความสามารถของผู้เรียน (consequence criteria) กิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และแสดงสมรรถภาพด้านความรู้ สมรรถภาพด้านทักษะและสมรรถภาพทางเจตคติในวิชาการและวิชาชีพ รูปแบบของโมดูลจะออกแบบเป็นหน่วยการเรียนที่มีความสำเร็จในตัวเอง วัตถุประสงค์ของโมดูลจะวิเคราะห์สมรรถภาพตลอดหลักสูตรว่ามีจำนวนเท่าใด แล้วจะนำสมรรถภาพมาออกแบบหน่วยการเรียนการสอน หรือเรียกว่าหนึ่งโมดูล (modular system of course design) หลักสูตรหนึ่งจะมีหลายโมดูล ซึ่งมีความเบ็ดเสร็จในตัวเอง ทำให้หลักสูตรมีความยืดหยุ่น ผู้เรียนแต่ละคนเรียนรู้ได้ตามความสนใจของแต่ละบุคคล ระบบการบริหารจัดการสะดวก ตอบสนองความต้องการ ความสนใจของผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ มีวิธีการเรียนรู้ การแกปัญหา สร้างองค์ความรู้ ฝึกทักษะและกระบวนการคิด

ขั้นตอนการเรียนการสอนโดยโมดูล (Module)

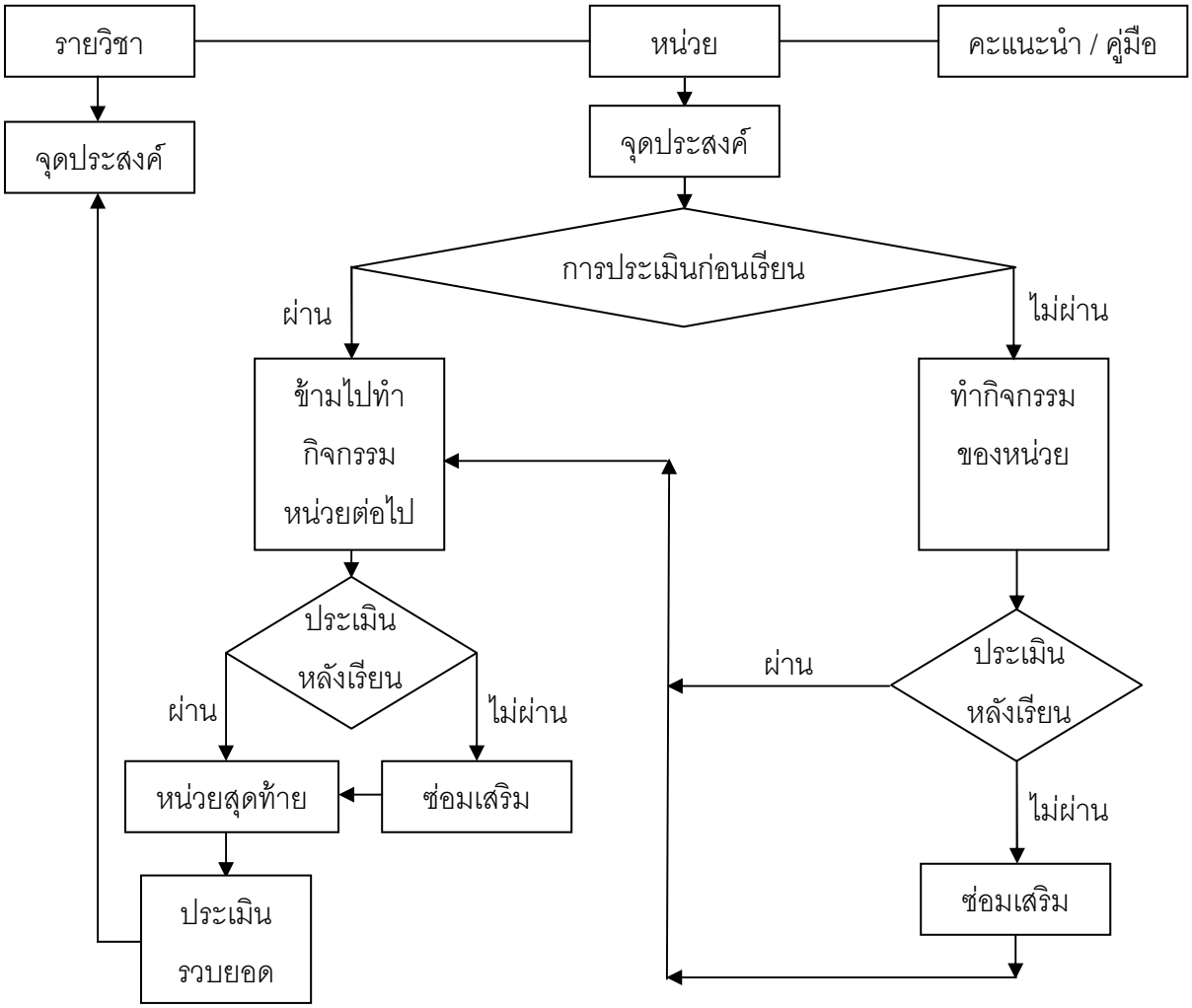

แผนภาพ 4 ขั้นตอนการเรียนการสอนโดยโมดูล (Module)

3.8 นวัตกรรมหลักสูตรระดับอุดมศึกษาในอนาคต

ขณะนี้โลกของเราได้ก้าวเข้าสู่ยุคข้อมูลข่าวสาร เป็นลักษณะของยุคโลกไร้พรหมแดน หรือโลกาภิวัตน์ (globalization) โดยมีการเชื่อมโยง 3 ระดับ ระดับแรกคือ การเชื่อมโยงกันในเชิงลักษณะที่จับต้องได้ ข่าวสารข้อมูลจากประเทศหนึ่งมีการเชื่อมโยงกับประเทศต่างๆ ในโลก สามารถรับรู้ได้พร้อมๆ กัน การเชื่อมโยงระดับที่ 2 ได้แก่ การเชื่อมโยงทางด้านการค้า ได้แก่ สินค้า (merchandise) และการบริการ (service) การเชื่อมโยงระดับที่ 3 ได้แก่ การสัญจร บุคลากรตั้งแต่ระดับสูงจนถึงระดับธรรมดา เมื่อคนมีการสัญจรแลกเปลี่ยนกัน ความคิดภายในระดับชาติเริ่มขยายเป็นความคิดแบบนานาชาติมากขึ้น อนึ่งโลกาภิวัตน์มาพร้อมกับเทคโนโลยีการสื่อสาร การพัฒนาประเทศมีแนวโน้มที่จะพัฒนาจากประเทศเกษตรกรรมไปสู่ประเทศอุตสาหกรรม หรืออุตสาหกรรมเกษตร การเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางเศรษฐกิจของประเทศไทย ที่เกิดขึ้นได้ส่งผลถึงโครงสร้างการจ้างงาน และวิถีการจ้างงานให้เปลี่ยนแปลงไปด้วย การเปลี่ยนแปลงดังกล่าวนี้ มีผลกระทบต่อชีวิตส่วนบุคคลและสังคม ตลอดจนทำให้เกิดความต้องการทางการศึกษาที่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงดังกล่าว การจัดหลักสูตรและการสอนจะต้องพิจารณาเลือกนวัตกรรมและเทคโนโลยีเข้ามาปรับใช้กับความต้องการทางการศึกษาและสังคม

นวัตกรรมหลักสูตรระดับอุดมศึกษา การจัดการศึกษาในระดับอุดมศึกษาที่นำนวัตกรรมมาใช้และรู้จักกันมากคือ การจัดการเรียนการสอนในรูปแบบลักษณะส่วนบุคคลหรือ PSI (Personalized System of Instruction) รูปแบบการเรียนการสอนแบบนี้ใช้วัสดุประเภท soft technology ที่เกี่ยวกับเนื้อหาสาระ วัสดุ วิธีการจัดระบบ โดยนำมาผสมผสานกับ hard technology เช่น คอมพิวเตอร์ ช่วยสอนในระบบมัลติมีเดีย (multimedia) ตามหลักการให้เรียนรู้ด้วยตนเอง เพราะแต่ละคนเรียนรู้ไปด้วยความเร็วไม่เท่ากัน บางคนเรียนได้เร็ว อ่านเร็ว ฟังเร็ว และโต้ตอบเร็ว แต่บางคนเรียนช้า ประโยชน์ของคอมพิวเตอร์ที่สำคัญอีกประการหนึ่งคือ ทำให้ทุกคนได้เรียนรู้เท่ากันไม่ว่าจะสามารถเรียนช้า หรือเรียนเร็ว การใช้คอมพิวเตอร์ช่วยสอนนี้ทำให้

ผู้เรียนเป็นผู้กำหนดเวลาที่เขาจะมาเรียนเองตามที่สะดวก การออกแบบหลักสูตรลักษณะนี้ขึ้นอยู่กับศักยภาพของผู้เรียน บางกลุ่มสามารถเรียนรู้ผ่านทาง Internet หรือ Social Network การออกแบบหลักสูตรจะตอบสนองกลุ่มเป้าหมายเฉพาะมากขึ้น

แนวคิดเกี่ยวกับหลักของการเรียนรู้

1. ผู้เรียนทราบจุดประสงค์การเรียนรู้ที่แน่นอน มีการอธิบายชี้แนวทางให้ความกระจ่างของลักษณะการเรียน ว่าผู้เรียนจะสามารถทำอะไรได้บ้าง

2. มีการปฏิบัติที่เหมาะสม เนื่องจากได้ใช้วิธีการวิเคราะห์พฤติกรรมการเรียนรู้ตั้งแต่ระดับพื้นฐานขึ้นมา จนสามารถบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ ชี้แนวทางปฏิบัติกิจกรรม มีการกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความปรารถนาอยากจะเรียนรู้ พร้อมที่จะทำกิจกรรมตามเงื่อนไขสถานการณ์ กระบวนการสืบค้นหาความรู้ การแก้ปัญหาที่จะทำให้เกิดประสบการณ์แก้ผู้เรียนสิ่งนี้คือกระบวนการเรียนรู้

3. ผลการเรียนรู้ ผู้เรียนได้ทราบผลการเรียนรู้ทันทีและสามารถอธิบายได้อย่างชัดเจนว่ามีความพอใจต่อผลการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นมากน้อยเพียงใด หรือยังมีความต้องการที่จะได้รับการแนะนำช่วยเหลืออะไรอีกบ้าง

การที่จะนำสื่อการเรียนหรือนวัตกรรมมาใช้ ควรจะทำการตรวจสอบหรือการประเมินรวมทั้งข้อเสนอแนะจากนักเทคโนโลยีก่อนนำมาใช้ ผลที่ได้รับจากการพัฒนานวัตกรรมการศึกษาคือ รูปแบบการเรียนที่สามารถผลิตออกมาได้เป็นจำนวนมาก และผลที่ได้จากรูปแบบการเรียนนั้นจะต้องมีคุณภาพเท่าเทียมกับเกณฑ์ที่กำหนด ในการพิจารณานั้นแตกต่างกันดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 2 การเปรียบเทียบการใช้สื่อการเรียนหรือนวัตกรรม

เกณฑ์เดิม	เกณฑ์ใหม่
1. ผู้สร้างมีความชำนาญในสถานการณ์จริงหรือไม่ มากน้อยเพียงใด	1. จุดประสงค์ต้องการได้รับการตรวจสอบทั้งแนวกว้างและลึกของแต่ละรูปแบบว่ามีวิธีการตรวจสอบอย่างไร
2. วัสดุที่นำมาใช้นั้นอยู่ในหลักการพิจารณาของวิชาผู้สอนหรือไม่ มีการแนะนำการใช้วัสดุหรือไม่ เนื้อหาครอบคลุมโลกทรรศน์ของผู้เรียนมากน้อยเพียงใด	2. ข้อมูลนั้นมีความสมบูรณ์และเหมาะสมกับกลุ่มผู้เรียนหรือไม่ วัสดุเหล่านี้ได้ชี้แนะทางเลือกอื่นๆ ประกอบ ว่าผู้เรียนจะต้องใช้เวลาและความแตกต่างในการเรียนรู้และผลที่ได้รับมากน้อยเพียงใดกับผู้เรียน
3. การเลือกและจัดระดับได้เหมาะสมกับความต้องการ ความสนใจ และวุฒิภาวะของผู้เรียนเพียงไร	3. วัสดุได้ชี้เฉพาะต่อความสนใจของผู้เรียนตามลักษณะเฉพาะ และเป็นพื้นฐานทั่วไปหรือไม่
4. วัสดุที่ใช้มีคุณภาพเพียงใด เช่น กระดาษ กาว การผนึกความเรียบร้อยของการเย็บเข้าเล่ม ผู้สอนสามารถใช้ได้ดีเพียงใด มีการเสนอแนะวิธีการใช้ได้เรียงลำดับเป็นขั้นตอน การจัดมีความยากง่ายต่อผู้เรียนให้ชวนคิดและติดตามหรือไม่	4. ผู้เรียนได้ผ่านกระบวนการเรียนรู้ตามทักษะเฉพาะอย่างที่ต้องการพัฒนาหรือไม่

รูปแบบหลักสูตร
จะเป็นแนวทางการวางแผนงานวิชาการ
และการออกแบบการจัดการเรียนรู้

บทที่ 4
รูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นสำหรับการพัฒนาหลักสูตร เพราะเปรียบเสมือนพิมพ์เขียว (blueprint) ที่จะช่วยให้คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรใช้เป็นฐานข้อมูลประการหนึ่งในการสร้างหลักสูตรอย่างมีทิศทาง พิมพ์เขียวสำหรับการสร้างหลักสูตรมีความชัดเจนมากเท่าใด ก็จะเป็นข้อบ่งชี้สำหรับการสร้างหลักสูตรได้สะดวกและรวดเร็วยิ่งขึ้น การศึกษาแนวคิดจากนักการศึกษาพัฒนาหลักสูตรที่ถือว่าเป็นหลัก (classic curriculum) และนักพัฒนาหลักสูตรในปัจจุบันจะช่วยให้เราสามารถวิเคราะห์และปรับประยุกต์รูปแบบหลักสูตรให้เข้ากับสภาพแวดล้อมของสังคมและความต้องการที่เหมาะสมและความเป็นจริงได้มาก

4.1 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์

ไทเลอร์ (Tyler.1949) ได้เขียนหนังสือการพัฒนาหลักสูตรและการสอน คือ Basic Principles of Curriculum and Instruction ขึ้นในปี ค.ศ.1949 ซึ่งถือว่าเป็นหนังสือต้นแบบ (classic) ทางด้านหลักสูตรและใช้เป็นหลักในการศึกษาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรในสถาบันการศึกษาของสหรัฐอเมริกาและในประเทศไทย แนวคิดในการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ได้แก่ หลักการและเหตุผลในการพัฒนาหลักสูตร (Tyler's rationale) ซึ่งเน้นว่าการพัฒนาหลักสูตรและการสอนจะต้องตอบคำถามพื้นฐาน 4 ประการ ได้แก่ 1) มีวัตถุประสงค์อะไรที่สถาบันการศึกษาต้องการบรรลุ 2) จะมีวิธีการคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้อย่างไรจึงจะบรรลุวัตถุประสงค์ 3) จะจัดประสบการณ์การเรียนรู้อย่างไรจึงจะมีประสิทธิภาพ และ 4) จะประเมินประสิทธิภาพของการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ได้อย่างไร จากการที่ไทเลอร์ได้วางรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรโดยใช้วิธีการและเป้าหมาย (means ends approach) ผู้เขียนได้สรุปเป็นแผนภาพต่อไปนี้

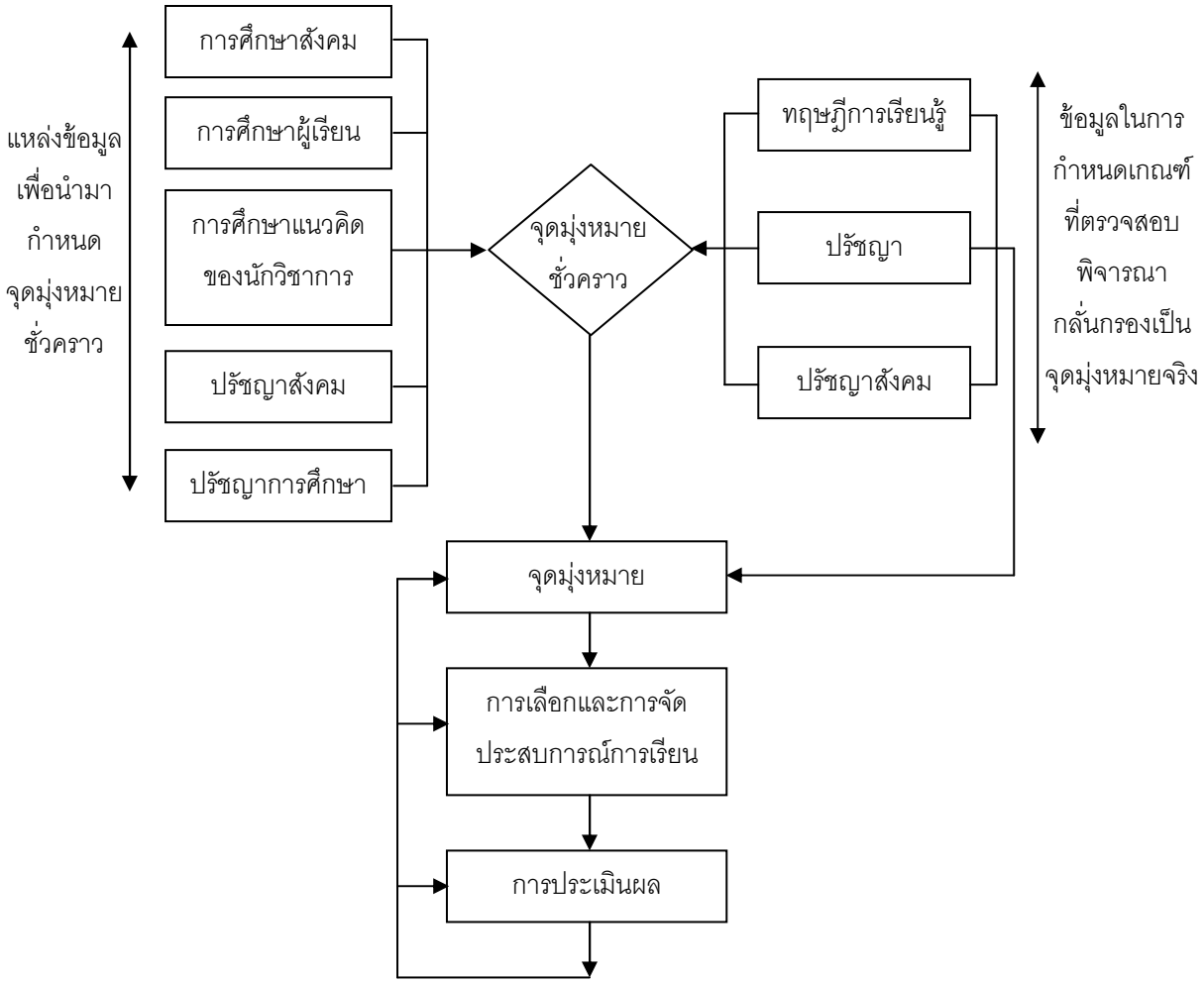

แผนภาพ 5 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์

ที่มา: Tyler, Ralph W. (1949 .) **Basic principles of curriculum and instruction.** Chicago :The university of Chicago press.

ไทเลอร์มีความเห็นว่าในการจัดหลักสูตรและการสอนนั้น ควรจะตอบคำถามที่เป็นพื้นฐาน 4 ประการให้ได้เสียก่อน และจะต้องถามเรียงกันทีละข้อตามลำดับ ฉะนั้นการตั้งจุดประสงค์ในข้อแรกจึงสำคัญที่สุด เพราะคำถามอีก 3 ข้อนั้น ขึ้นอยู่กับจุดประสงค์ข้อแรกที่กำหนดไว้

การศึกษาข้อมูลต่างๆ เพื่อนำมาประกอบการกำหนดจุดประสงค์นั้น ไทเลอร์ได้เสนอแนะไว้อย่างกว้างขวาง ไม่ว่าจะเป็นทางด้านการศึกษาสังคม สังคมต้องการอะไร และมีความคาดหวังว่าต้องการให้ผู้เรียนมีคุณลักษณะอย่างไร ซึ่งปัจจุบันนี้แนวคิดวิธีการศึกษาสังคมเป็นไปอย่างกว้างขวาง ซึ่งนักพัฒนาหลักสูตรและการสอนสามารถเลือกและนำมาปรับใช้ให้เหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการจะศึกษา

สำหรับการศึกษาผู้เรียนนั้น แม้ว่าไทเลอร์มีแนวคิดที่เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการสอนที่เน้นไปที่การเปลี่ยนแปลงตัวผู้เรียน ซึ่งวิธีการศึกษาเกี่ยวกับตัวผู้เรียนไม่ว่าจะเป็นด้านความต้องการ ความสนใจ ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว และองค์ประกอบอื่นๆ การศึกษาข้อมูลจากกลุ่มเป้าหมายใดเพื่อจะนำมาสังเคราะห์เป็นฐานข้อมูลในการสร้างหลักสูตร วิธีการศึกษาจะต้องชัดเจนและข้อมูลต้องเชื่อถือได้

การศึกษาความคิดเห็นจากนักวิชาการแต่ละสาขาจะมีความคาดหวังสูง และมีเจตนาดีกับผู้เรียน เนื่องจากท่านเป็นผู้รู้ผู้เล่น คลุกคลีทั้งในแนวกว้างและแนวลึก จนบางครั้งจะมีความรู้สึกคล้ายกับว่านักวิชาการที่หยิบยื่นและนำเสนอนั้น สอดคล้องสัมพันธ์กับความต้องการ ความสนใจและความสามารถของผู้เรียนมากน้อยเพียงใด ความเชื่อ ค่านิยมของสังคม เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องศึกษาวิเคราะห์ให้ชัดเจน เพราะการศึกษาสังคม ค่านิยม ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม เป็นสิ่งที่เราจะต้องหาคำตอบว่า ในสังคมเรานี้ต้องการจัดการศึกษาเพื่ออะไร และจะจัดการศึกษาสำหรับใคร สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะช่วยให้แสวงหาคำตอบที่ชัดเจนในการกำหนดเป้าหมายหรือทิศทางการศึกษา

ลักษณะเด่นของการพัฒนาหลักสูตรและการสอนของไทเลอร์นั้นใช้จุดประสงค์เป็นตัวกำหนดควบคุมการเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ ดังนั้นการกำหนดจุดประสงค์จึงมี 2 ขั้นตอน ในตอนแรกจะเป็นการกำหนดจุดประสงค์ชั่วคราวขึ้นมาก่อน แล้วจะต้องหาวิธีการและเกณฑ์จากทฤษฎีการเรียนรู้ ปรัชญาการศึกษา และปรัชญาสังคม มากลั่นกรองจุดประสงค์ชั่วคราวนั้น เพื่อให้ได้มาเป็นจุดประสงค์ที่แท้จริงของหลักสูต ในกระบวนการนี้ พื้นฐานทางจิตวิทยาและปรัชญาในการพัฒนาหลักสูตรจะเข้ามามีบทบาทและช่วยในการตรวจสอบเพื่อความชัดเจนของหลักสูตรได้มาก เช่น ปรัชญาจะมีบทบาทในการช่วยตรวจสอบแสวงหาความชัดเจนของการกำหนดจุดมุ่งหมาย ขั้นนี้เพื่อตอบคำถามและหาความชัดเจนว่าการจัดหลักสูตรเพื่อตอบสนองใครควรจะตอบสนองผู้เรียนหรือสังคม หรือตอบสนองผู้สอนเพื่อให้มีงานทำ ถ้าเราจัดหลักสูตรเพื่อตอบสนองสังคม การกำหนดจุดประสงค์จะนำไปสู่การกำหนดโครงสร้างและกระบวนวิชาได้ชัดเจน เช่น สมมติว่าจัดหลักสูตรเพื่อตอบสนองสังคม รายวิชาบังคับก็จะมากกว่ารายวิชาเลือก ถ้าจัดหลักสูตรเพื่อตอบสนองผู้เรียน รายวิชาบังคับจะมีน้อยกว่ารายวิชาเลือก

การเลือกและจัดประสบการณ์การเรียน ที่คาดหวังว่าจะให้ผู้เรียนมีประสบการณ์นั้นอย่างไร มีกิจกรรมที่จัดทั้งในการเรียนการสอนและส่วนเสริมหลักสูตรนั้นอย่างไร ทั้งนี้ก็เพื่อที่จะให้กระบวนการเรียนการสอนดำเนินไปเพื่อตอบสนองจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ไทเลอร์ได้เสนอเกณฑ์ในการพิจารณาเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ ไว้ดังนี้

1. ผู้เรียนควรได้มีโอกาสฝึกกิจกรรมและเรียนรู้เนื้อหาตามที่ระบุไว้ในจุดประสงค์
2. กิจกรรมและประสบการณ์นั้นควรจะทำให้ผู้เรียนพอใจที่จะพึงปฏิบัติตามพฤติกรรมที่ได้ระบุไว้ในจุดประสงค์
3. กิจกรรมและประสบการณ์นั้นควรจะอยู่ในข่ายความพอใจและความสามารถที่จะพึงปฏิบัติได้

4. กิจกรรมและประสบการณ์หลายๆ ด้านของการเรียนรู้อาจนำไปสู่จุดประสงค์ที่กำหนดไว้เพียงข้อเดียวก็ได้

5. ในทำนองเดียวกัน กิจกรรมและประสบการณ์การเรียนรู้เพียงหนึ่งอย่างอาจตอบสนองวัตถุประสงค์หลายๆ ข้อก็ได้

นอกจากนั้นไทเลอร์ยังเน้นเกี่ยวกับการพิจารณาการจัดประสบการณ์การเรียนรู้ว่าต้องคำนึงถึงความสัมพันธ์ในด้านเวลาต่อเวลา และเนื้อหาต่อเนื้อหา เรียกว่าเป็นความสัมพันธ์แบบแนวตั้ง (vertical) กับแนวนอน (horizontal) ซึ่งมีเกณฑ์การจัดดังนี้

1. ความต่อเนื่อง (continuity) หมายถึง ความสัมพันธ์ในแนวตั้งของส่วนองค์ประกอบหลักสูตร ของตัวหลักสูตร จากระดับหนึ่งไปยังอีกระดับหนึ่งที่สูงขึ้นไป เช่น ในวิชาทักษะ ต้องเปิดโอกาสให้มีการฝึกทักษะในกิจกรรมและประสบการณ์บ่อยๆ และต่อเนื่องกัน

2. การจัดช่วงลำดับ (sequence) หมายถึง ความสัมพันธ์แนวตั้งของส่วนองค์ประกอบหลักของตัวหลักสูตร จากสิ่งที่เกิดขึ้นก่อนไปสู่สิ่งที่เกิดขึ้น หรือจากสิ่งที่มีความง่ายไปสู่สิ่งที่มีความยาก ดังนั้นการจัดกิจกรรมและประสบการณ์ให้มีการเรียงลำดับก่อนหลัง เพื่อให้ได้เรียนเนื้อหาที่ลึกซึ้งยิ่งขึ้น

3. บูรณาการ (integration) หมายถึง ความสัมพันธ์กันในแนวนอนขององค์ประกอบหลักของตัวหลักสูตร จากหัวข้อเนื้อหาหนึ่งไปยังอีกหัวข้อเนื้อหาหนึ่งของรายวิชา หรือจากรายวิชาหนึ่งไปยังรายวิชาอื่นๆ ที่มีความเกี่ยวข้องกัน การจัดประสบการณ์จึงควรเป็นในลักษณะที่ช่วยให้ผู้เรียนได้เพิ่มพูนความคิดเห็นและได้แสดงพฤติกรรมที่สอดคล้องกัน เนื้อหาที่เรียนเป็นการเพิ่มความสามารถทั้งหมดของผู้เรียนที่จะได้ใช้ประสบการณ์ได้ในสถานการณ์ต่างๆ กัน ประสบการณ์การเรียนรู้จึงเป็นแบบแผนของปฏิสัมพันธ์ (interaction) ระหว่างผู้เรียนกับสถานการณ์สิ่งแวดล้อม

การประเมินผลไทเลอร์ระบุว่า จะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์และเพื่อที่จะตรวจสอบดูว่าการจัดการเรียนการสอนได้บรรลุตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ สมควรจะมีการปรับแก้ในส่วนใดบ้าง โดยพิจารณาจากสิ่งต่อไปนี้

1. กำหนดจุดประสงค์ที่จะวัดและพฤติกรรมที่คาดหวัง
2. วัดและวิเคราะห์สถานการณ์ที่จะทำให้เกิดพฤติกรรมเหล่านั้น
3. ศึกษาสำรวจข้อมูลเพื่อสร้างเครื่องมือที่จะวัดพฤติกรรมเหล่านั้นได้อย่างเหมาะสม
4. ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวัดโดยใช้เกณฑ์ในการพิจารณาดังนี้
   4.1 ความเป็นปรนัย (objectivity)
   4.2 ความเชื่อมั่น (reliability)
   4.3 ความเที่ยงตรง (validity)
5. การพิจารณาผลการประเมินให้เป็นประโยชน์ เพื่ออธิบายผลการเรียนรู้เป็นรายบุคคลหรือกลุ่ม การอธิบายถึงส่วนดีของหลักสูตรหรือสิ่งที่จะต้องปรับแก้ เพื่อเป็นแนวทางในการปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพยิ่งขึ้น

จากรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรและการสอนของไทเลอร์ เมื่อได้ศึกษาวิเคราะห์แล้วจะพบว่า การพัฒนาหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการปัจจุบันมีส่วนคล้ายกับวิธีการของไทเลอร์มาก เช่น การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร ไทเลอร์ได้ศึกษาสังคมเป็นพื้นฐานและการจัดการศึกษาของเราในปัจจุบันนี้ได้ทำการศึกษาวิเคราะห์สังคม จนสรุปออกมาเป็นแนวคิดในการจัดการศึกษาคือ “การศึกษาเพื่อพัฒนาตนและทำประโยชน์ให้กับสังคม” แนวคิดของไทเลอร์ได้สนับสนุนให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร และกระบวนการเรียนการสอน และนอกจากนี้ การพัฒนาหลักสูตรจะต้องคำนึงถึงสภาพแวดล้อมภายนอกที่สัมพันธ์กันกับการเรียนรู้ของผู้เรียนอีกด้วย

4.2 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบา

แนวคิดการพัฒนาหลักสูตรของทาบา มีลักษณะจากล่างขึ้นบน (grassroots approach) โดยใช้วิธีอุปนัย (inductive approach) ซึ่งเริ่มการพัฒนาหลักสูตรในระดับที่เฉพาะเจาะจงแล้วปรับขยายไปสู่ระดับกว้าง ทาบามีความเชื่อว่าผู้สอนควรจะมีส่วนในการออกแบบหลักสูตรมากกว่าคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร โดยผู้สอนจะค่อยๆ เริ่มสร้างหลักสูตรจากหน่วยการเรียนการสอนย่อยๆ สำหรับสอนผู้เรียนที่สถานศึกษา แล้วค่อยปรับขยายเป็นหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของทาบา จะเริ่มจากจุดใดจุดหนึ่งตามที่ถนัดและสนใจ โดยใช้กระบวนการศึกษาทั้ง 7 ประการ คือ การศึกษาวิเคราะห์ความต้องการของผู้เรียนและสังคม การกำหนดจุดมุ่งหมาย การเลือกเนื้อหาสาระ การจัดและรวบรวมเนื้อหาสาระ การจัดประสบการณ์การเรียน การเลือกประสบการณ์การเรียน และการประเมินผล ผู้เขียนได้สรุปเป็นแผนภาพต่อไปนี้

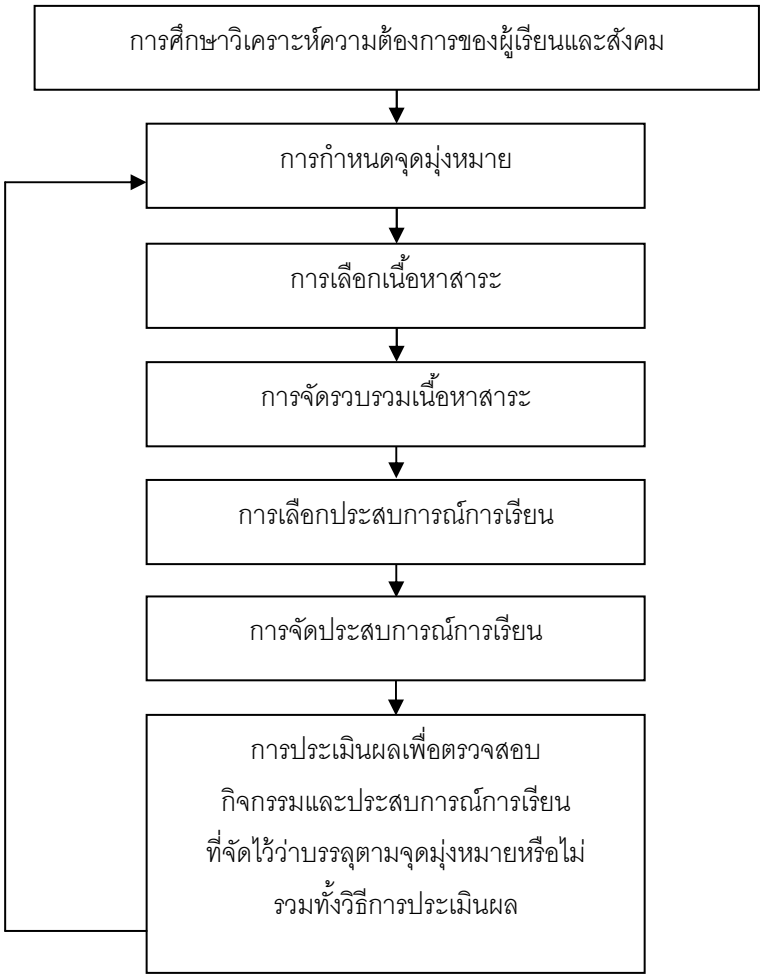

แผนภาพ 6 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบา

ที่มา: Taba, Hilda. (1962). **Curriculum development : theory and practice.** New York : Harcourt Brace Jovanovich.

อนึ่งทาบาและไทเลอร์ ได้เคยร่วมกันเสนอแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรต่อที่ประชุมสัมมนาการวางแผนหลักสูตร เมื่อปี ค.ศ. 1930 และได้พยายามที่จะเสนอแนวความคิดการพัฒนาหลักสูตรและการสอนให้มีความหมายที่กว้างขึ้น และมีความสมบูรณ์มากขึ้น จากความหมายของหลักสูตรที่ใช้อยู่เดิมในแนวแคบ เช่น “หลักสูตร คือ รายการของสิ่งต่างๆ ที่ผู้เรียนจะต้องเรียนรู้ เมื่ออยู่ในสถานศึกษา” ทาบาระบุว่าหลักสูตรควรมีองค์ประกอบ 4 ประการคือ

1. วัตถุประสงค์ (ซึ่งอาจจะเป็นวัตถุประสงค์ทั่วไปของหลักสูตร หรือวัตถุประสงค์เฉพาะรายวิชา)
2. เนื้อหาวิชาและจำนวนคาบการเรียนการสอนของแต่ละวิชา
3. กระบวนการเรียนการสอนหรือกิจกรรม
4. การประเมินผลตามวัตถุประสงค์

จุดเด่นในแนวคิดของทาบาอีกประการหนึ่ง คือ ยุทธวิธีการสอน (teaching strategies) และประสบการณ์การเรียนรู้ซึ่งเป็นกระบวนการที่จะต้องคำนึงถึงอยู่ 2 ประการ คือ

1. ยุทธวิธีการสอนและประสบการณ์การเรียนรู้ จะเป็นสิ่งกำหนดสถานการณ์เงื่อนไขการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนแต่ละครั้งจะมีวัตถุประสงค์เกี่ยวกับการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นเป็นผลผลิต ดังนั้น การจัดรูปแบบของการเรียนการสอนจะต้องแสดงลำดับขั้นตอนของวิธีการเรียนรู้ด้วย

2. หน้าที่ของยุทธวิธีการสอนเป็นสิ่งที่หลอมรวมหลายสิ่งหลายอย่างเข้ามาไว้ด้วยกัน ซึ่งเป็นกระบวนการที่ซับซ้อน ดังนั้นการพิจารณาตัดสินใจเกี่ยวกับยุทธวิธีการสอนควรคำนึงถึงสิ่งต่อไปนี้

2.1 การจัดเนื้อหา จะต้องกำหนดให้ชัดเจนว่ารายวิชานั้นๆ มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้แบบใด กว้างหรือลึกมากน้อยเพียงใด และได้เรียงลำดับเนื้อหาวิชาไว้อย่างไร การกำหนดโครงสร้างได้กระทำชัดเจนสอดคล้องกับโครงสร้างในระดับใด เพราะแต่ละระดับจะมีจุดประสงค์เนื้อหาสาระ

ที่มีความเกี่ยวข้องสัมพันธ์กัน เช่น ระดับใหญ่หรือส่วนรวมจะสัมพันธ์กับหมวดวิชา ระดับกลางจะมีความสัมพันธ์กับระดับรายวิชา และระดับย่อยจะสัมพันธ์กับบทเรียนหรือหน่วยการเรียนนั้น

2.2 หน่วยการเรียนจะมีความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ที่บ่งชี้ถึงการวัดและประเมินได้ชัดเจน มีการเสนอรายละเอียดและมีความยืดหยุ่น เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้สอนและผู้เรียนมีส่วนร่วมในการวางแผนการเรียน และทำกิจกรรมตามความต้องการและความสนใจตามลักษณะเฉพาะ นอกจากนั้นการตรวจสอบพื้นฐานความรู้ของผู้เรียน จะช่วยให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในการพัฒนากระบวนการเรียนได้เป็นลำดับขั้นตอน เพื่อนำไปสู่ข้อค้นพบ ข้อสรุปที่เป็นหลักการที่มุ่งเน้นความคาดหวังเกี่ยวกับการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนและการกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดกระบวนการทางความคิดที่ต่อเนื่องรวมทั้งการสืบเสาะหาความรู้ได้ด้วยตนเอง

แนวคิดของทาบา ส่วนใหญ่จะเหมือนกับไทเลอร์ แต่จะมีการปรับขยายให้สมบูรณ์ โดยมีเนื้อหาและรายละเอียดมากขึ้น เช่น การเสนอรายละเอียดเกี่ยวกับรูปแบบของหลักสูตรทั้ง 5 ประเภท ได้แก่ หลักสูตรแบบรายวิชา หลักสูตรแบบหมวดวิชา หลักสูตรที่มุ่งเน้นพื้นฐานหลักการเพื่อชีวิตและสังคม หลักสูตรแบบกิจกรรมและประสบการณ์ หลักสูตรแบบวิชาแกน ซึ่งปัจจุบันนี้ก็ยังมีผู้นิยมใช้รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรและการสอนตามแนวคิดของทาบาอยู่ และนักพัฒนาหลักสูตรจะต้องมีพื้นฐานความรู้ในเรื่องพัฒนาการของผู้เรียน เกี่ยวกับทางด้านสติปัญญา การเรียนรู้ การถ่ายโยงการเรียน สภาพสังคม วัฒนธรรม ที่เป็นปัจจัยทำให้เกิดการเรียนรู้ ความต่อเนื่องของกระบวนการการเรียนรู้ รวมทั้งธรรมชาติของความรู้สึกต่างๆ เหล่านี้ ทาบา ได้เน้นให้เห็นว่ามีความสำคัญและสัมพันธ์ต่อกระบวนการเรียนการสอนทั้งสิ้น และในแต่ละส่วน ทาบาจะขยายรายละเอียดเพื่อให้เห็นภาพรวมได้อย่างครอบคลุม เช่น ธรรมชาติของความรู้ เนื้อหาและกระบวนการ ระดับของเนื้อหาและหน้าที่ของเนื้อหา ขอบเขตของเนื้อหา แนวคิดของความรู้พื้นฐาน ขั้นตอนของการเรียนรู้และการผสมผสานความรู้ เพื่อให้เข้าใจชัดเจน ทาบาได้สรุปแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรและการสอนของทาบาแสดงได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

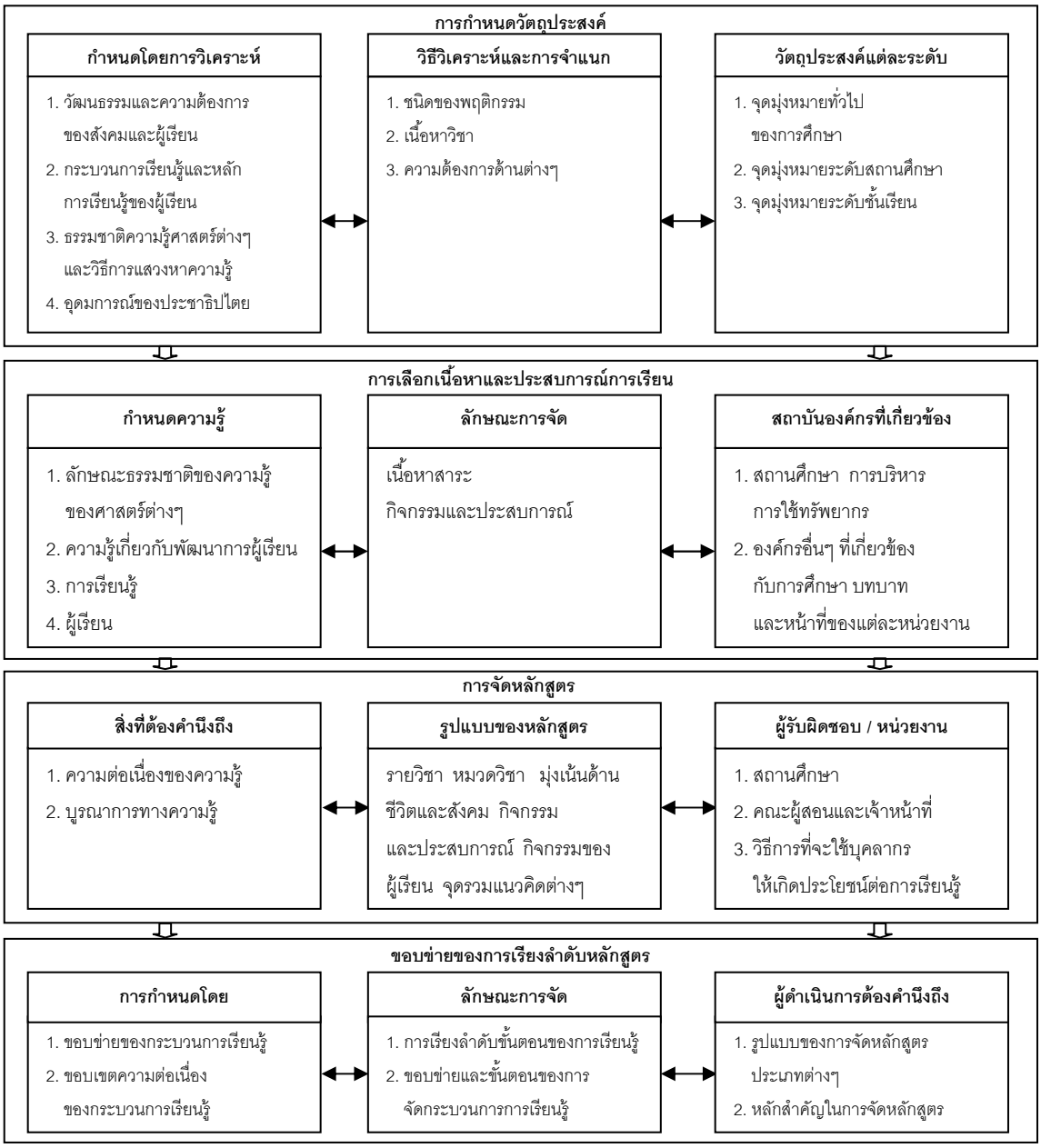

แผนภาพ 7 รูปแบบการออกแบบหลักสูตรของทาบา

ที่มา: Taba, Hilda. (1962). Curriculum Development Theory and Practice. p. 438

4.3 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์ อาเล็กซานเดอร์ และเลวีส

เซเลอร์ อาเล็กซานเดอร์ และเลวีส (Salor, Alexander and Lewis. 1981) ได้เสนอแนวคิดกระบวนการวางแผนหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย การกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และขอบเขตการออกแบบหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินผล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การกำหนดเป้าหมาย วัตถุประสงค์ และขอบเขต (goals, objectives, and domains) นักพัฒนาหลักสูตรจะเริ่มจากเป้าหมายหลักของการศึกษาก่อน จากนั้นจึงกำหนดเป็นวัตถุประสงค์เฉพาะที่ต้องการให้บรรลุเป้าหมายหลักของการศึกษา เซเลอร์ อาเล็กซานเดอร์ และเลวีส ได้กำหนดขอบเขตของเป้าหมายไว้ 4 ประการ คือ ประสบการณ์การเรียนรู้ที่หลากหลาย พัฒนาการของบุคคล ความสามารถทางสังคม ทักษะการเรียนรู้ และความชำนาญเฉพาะด้าน

2. การออกแบบหลักสูตร (curriculum designing) เป้าหมาย วัตถุประสงค์ และขอบเขต จะเป็นข้อมูลให้คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรตัดสินใจในกระบวนการออกแบบหลักสูตร โดยพิจารณาจากข้อมูลด้านอื่นๆ ได้แก่ ธรรมชาติของวิชา รูปแบบของสถาบันทางสังคมที่สัมพันธ์กับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน

3. การนำหลักสูตรไปใช้ (curriculum implementation) เมื่อออกแบบหลักสูตรเสร็จสมบูรณ์แล้ว ผู้สอนจะมีบทบาทเกี่ยวกับการวางแผนหลักสูตร ในช่วงส่วนการเรียนการสอนจะพิจารณาเลือกวิธีการสอนที่มีส่วนสัมพันธ์กับผู้เรียนและหลักสูตร จุดเน้นของรูปแบบเหล่านี้ จะมีส่วนช่วยเสนอแนะเกี่ยวกับจุดประสงค์ของการเรียนรู้

4. การประเมินผลหลักสูตร (curriculum evaluation) เป็นขั้นสุดท้ายของการวางแผนหลักสูตร ซึ่งคณะกรรมการประเมินหลักสูตรมีจุดเน้นของการประเมินอยู่ 2 ประการ คือ

4.1 การประเมินผลรวมของการใช้หลักสูตรทั้งสถานศึกษา ซึ่งรวมถึงเป้าหมาย วัตถุประสงค์ จุดประสงค์การเรียน ประสิทธิภาพของการเรียนการสอนและผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนในแต่ละส่วนของการจัดโปรแกรมการเรียน

4.2 การประเมินหลักสูตร เป็นการประเมินกระบวนการหลักสูตรทั้งระบบ ตั้งแต่คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร ตัดสินใจเกี่ยวกับการออกแบบหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ว่าเป้าหมายนั้นสถานศึกษาสามารถบรรลุได้รวมทั้งวัตถุประสงค์และการจัดการเรียนการสอนว่าหลักสูตรมีประสิทธิภาพเพียงใด

เซเลอร์ อาเล็กซานเดอร์ และเลวีส ได้เน้นถึงรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรซึ่งเน้นกระบวนการวางแผนหลักสูตร โดยการกำหนดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของสถาบันการศึกษา การออกแบบหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้และการประเมินผลหลักสูตร ดังแผนภาพต่อไปนี้

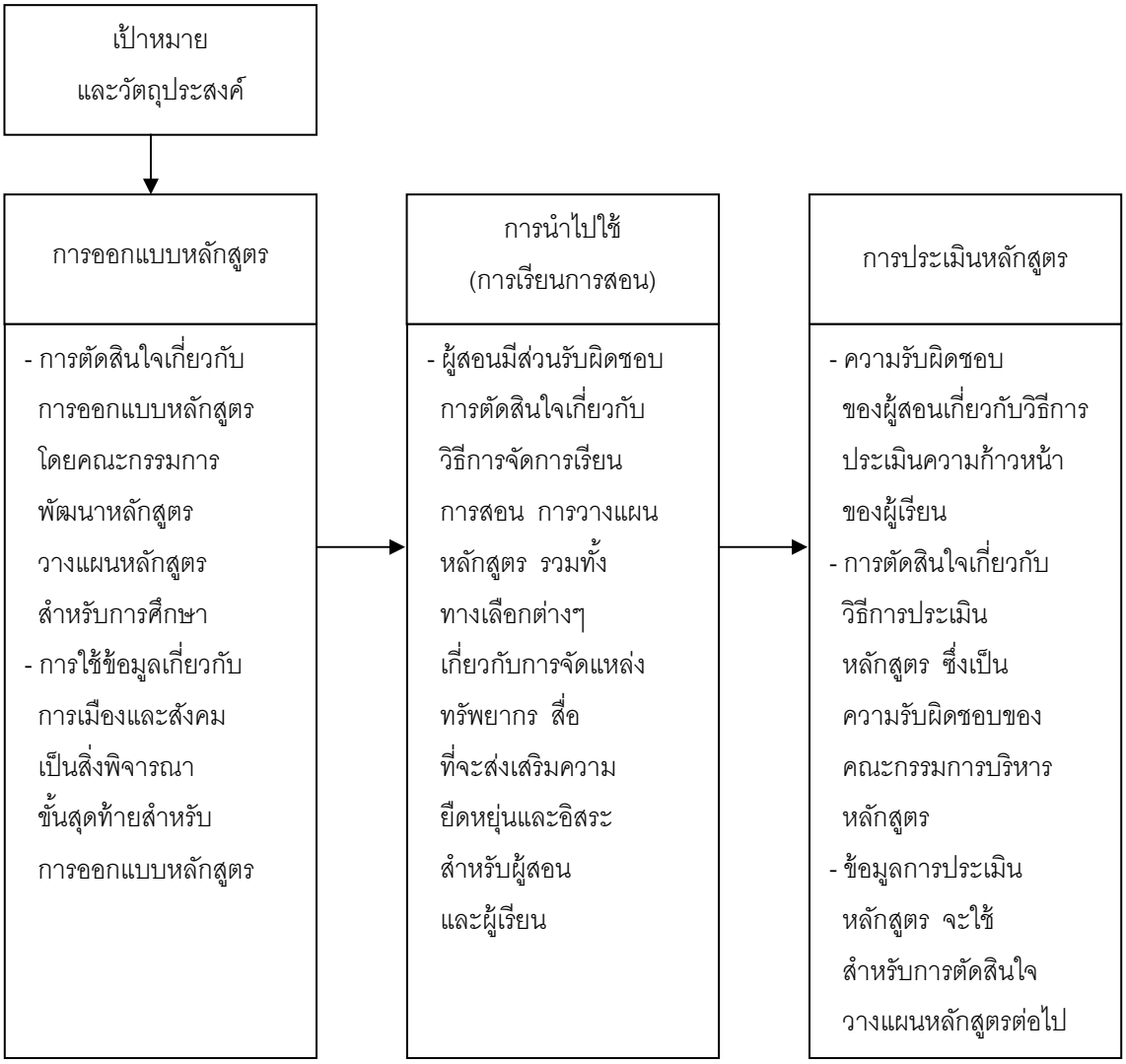

แผนภาพ 8 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์ อาเล็กซานเดอร์ และเลวีส

ที่มา: Saylor, J.G., Alexander, W.M., and Lewis, Arthur.J. (1981). **Curriculum Planning for Better Teaching and Learning.** New York : Holt, Rinehart and Winston. p.30

4.4 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของวิชัย วงษ์ใหญ่

การศึกษาหลักการและแนวคิดของนักพัฒนาหลักสูตรที่กล่าวมาข้างต้น รวมทั้งประสบการณ์เกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตรที่ผ่านมา วิชัย วงษ์ใหญ่ ได้สรุปแนวคิดและขั้นตอนกระบวนการพัฒนาหลักสูตรดังนี้คือ

1. คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรกำหนดจุดมุ่งหมาย หลักการและโครงสร้างและการออกแบบหลักสูตรขึ้นมา โดยอาศัยข้อมูลจากสภาพปัญหาและความต้องการของสังคมปัจจุบัน โดยปรึกษาหารือกับผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาวิชาอย่างสม่ำเสมอ

2. ยกร่างเนื้อหาสาระ แต่ละกลุ่มประสบการณ์ แต่ละหน่วยการเรียน และแต่ละรายวิชา โดยปรึกษาหารือจากผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาวิชา คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรร่วมกับผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาวิชาเป็นผู้กำหนดผลการเรียนรู้ จุดประสงค์เชิงพฤติกรรม หรือจุดประสงค์การเรียนรู้ วางแผนการสอน ทำบันทึกการสอน ผลิตสื่อการสอน จัดกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นกลุ่มหรือรายบุคคล

3. นำหลักสูตรที่พัฒนาได้แล้วไปทดลองใช้ในสถานศึกษานำร่อง (สถานศึกษาทดลองใช้หลักสูตรใหม่) โดยคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรกำหนดไว้ ถ้ามีข้อบกพร่องก็ทำการแก้ไขปรับปรุง โดยปรึกษาหารือผู้เชี่ยวชาญเฉพาะสาขาอยู่ตลอดเวลา

4. อบรมผู้สอน ผู้บริหารทุกระดับ และบุคลากรทางการศึกษาให้เข้าใจหลักสูตรใหม่ เพื่อจะได้ใช้หลักสูตรใหม่ให้ถูกต้องเหมาะสม ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร รวมทั้งการประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบ

5. นำหลักสูตรไปใช้ปฏิบัติการสอนที่สถานศึกษาก่อนประการใช้หลักสูตร สนับสนุนให้ผู้บริหารและผู้สอนนำหลักสูตรไปปฏิบัติให้เกิดประโยชน์ในสถานศึกษาต่อไป กิจกรรมการใช้หลักสูตรใหม่มี 4 ประการคือ

5.1 การแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน คือ จัดทำวัสดุหลักสูตร ได้แก่ เอกสารหลักสูตร สื่อและอุปกรณ์การสอนที่จำเป็นที่จะต้องใช้ประกอบการเรียนการสอน

5.2 ผู้บริหารจัดเตรียมสิ่งต่างๆ เช่น บุคลากร วัสดุหลักสูตร และบริการต่างๆ เริ่มตั้งแต่อบรมผู้สอน และบุคลากรฝ่ายสนับสนุนการใช้หลักสูตร จัดห้องสมุด ห้องเรียน ห้องปฏิบัติการ แหล่งเรียนรู้ และสื่อการสอนทุกชนิด รวมทั้งจัดงบประมาณสนับสนุนการบริหารหลักสูตร

5.3 การสอน เป็นหน้าที่ของผู้สอนประจำการทั่วไปที่จะต้องดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้ประสบความสำเร็จ ตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร

5.4 การประเมินผล เพื่อให้ทราบข้อบกพร่องของหลักสูตร แล้วดำเนินการแก้ไขปรับปรุงต่อไป การประเมินผลมี 2 ประเภท คือ การประเมินผลการเรียนของผู้เรียน และการประเมินผลหลักสูตร การประเมินผลหลักสูตร ได้แก่ การประเมินเอกสารหลักสูตร ประเมินผลการนำหลักสูตรไปใช้ ประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ประเมินผลการใช้หลักสูตรในการประเมินผลหลักสูตรนั้นจะต้องประเมินผลอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง เพราะว่าทุกสิ่งทุกอย่างในสังคมปัจจุบันย่อมมีการเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคม วัฒนธรรม วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี เครื่องมือสื่อสาร เครื่องอำนวยความสะดวกในการดำเนินชีวิต และการประกอบอาชีพแต่ละสาขาวิชา ก็มีการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาอยู่ตลอดเวลา รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรสรุปเป็นแผนภาพ 9

รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ จะเป็นฐานคิดในการพัฒนาหลักสูตรตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552 โดยเฉพาะ มคอ. 2 และ มอค. 3

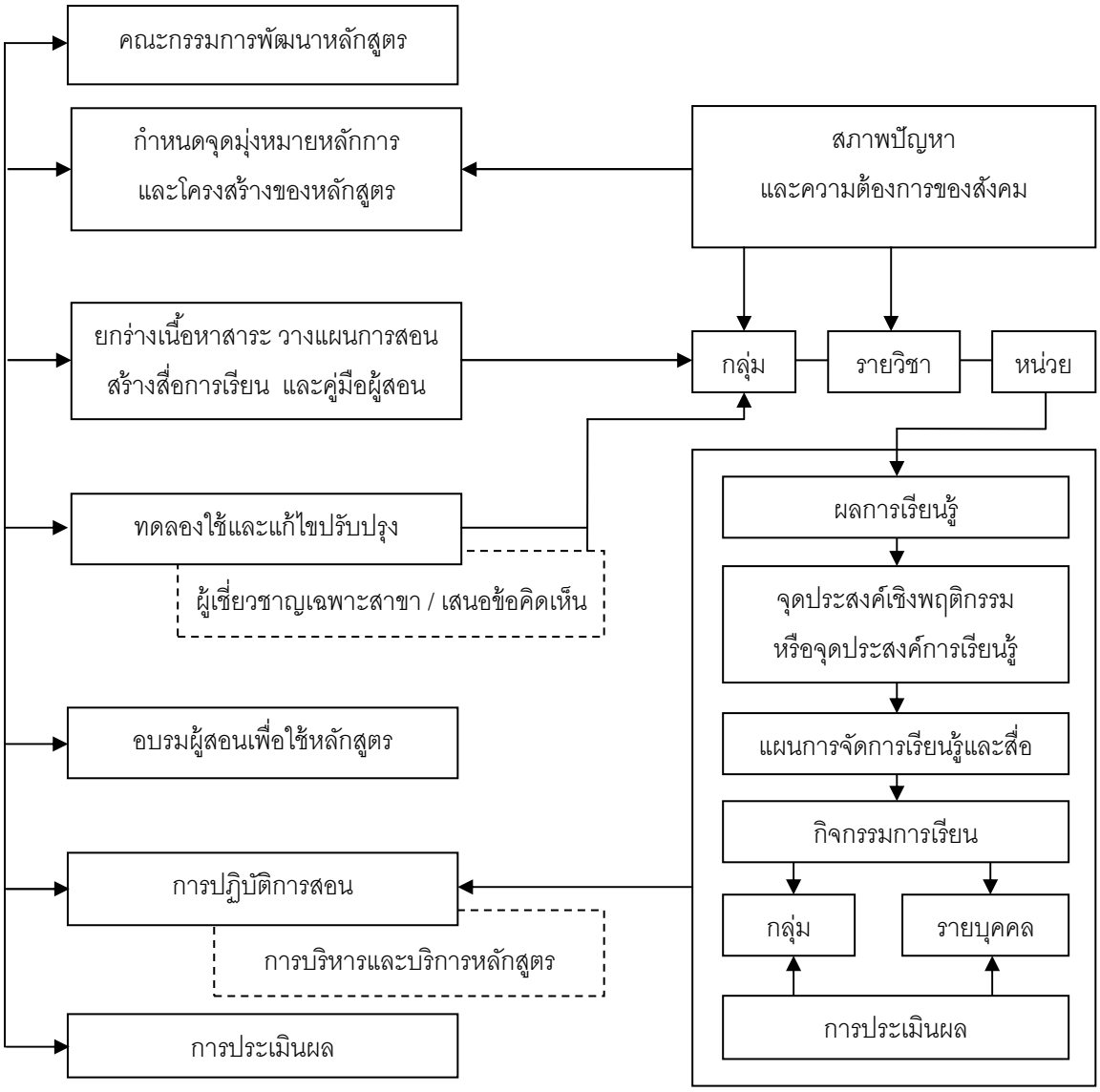

แผนภาพ 9 รูปแบบกระบวนการพัฒนาหลักสูตรและการสอนของ วิชัย วงษ์ใหญ่

ที่มา: วิชัย วงษ์ใหญ่. (2523). การพัฒนาหลักสูตรและการสอนมิติใหม่. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น. หน้า 10

การพัฒนาหลักสูตรคือสิ่งที่คาดหวัง
การบริหารหลักสูตรคือสิ่งที่เป็นจริง
การกำกับดูแลคุณภาพหลักสูตร
โดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

บทที่ 5
การบริหารหลักสูตร

5.1 แนวคิดเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตร

การวางแผนวิชาการ หรือการบริหารหลักสูตร หมายถึง การวางแผน การควบคุมดูแล กำกับติดตาม การจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน โครงการวิชาการที่สถานศึกษาจัดขึ้น เพื่อส่งเสริมการใช้หลักสูตรและการสอน โดยสอดคล้องกับการพัฒนาผู้เรียน ตามลักษณะธรรมชาติการเรียนรู้และตอบสนองเจตนารมณ์ของหลักสูตร การบริหารหลักสูตรมีแนวคิดหลักดังนี้

1. การบริหารหลักสูตร มีความสำคัญต่อการวางแผนงานวิชาการ การจัดระบบข้อมูล เพื่อพัฒนาการเรียนการสอน การควบคุมกำกับดูแลเพื่อส่งเสริมการใช้หลักสูตรและการเรียนการสอน
2. การวางแผนการนำหลักสูตรใหม่เข้าแทนที่หลักสูตรเก่า **จะต้องใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลงให้รวดเร็วและเกิดผลกระทบกับผู้เรียนให้น้อยที่สุด**
3. ปัจจัยที่ส่งเสริมสนับสนุนการใช้หลักสูตร ได้แก่ การเตรียมความพร้อมผู้สอนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรให้มีความรู้ความเข้าใจและเจตคติที่ดีต่อหลักสูตร รวมทั้งการสร้างสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้
4. การบริหารหลักสูตรระดับอุดมศึกษาต้องบริหารในลักษณะคณะกรรมการ เพื่อช่วยการกำกับมาตรฐานและการเรียนรู้
5. การนิเทศกำกับดูแลโดยเฉพาะคณะกรรมการ การประเมินตนเอง การวางแผนการประเมินหลักสูตรจะเป็นเครื่องบ่งชี้คุณภาพการใช้หลักสูตร

หลักการบริหารหลักสูตร เป็นปัจจัยสำคัญของการใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ ได้แก่

1. เอกสารหลักสูตร มีความชัดเจน สมบูรณ์ทันสมัย ชี้แนวทางในการวางแผนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน

2. ผู้สอนมีคุณภาพ คือ มีความรู้ ความเข้าใจ และเจตคติที่ดีต่อหลักสูตร สามารถดำเนินการจัดการเรียนการสอนได้ตรงกับความสนใจ ความต้องการของผู้เรียนและบรรลุเป้าหมายของหลักสูตร

3. ผู้เรียนมีความพร้อมเกี่ยวกับความรู้ ทักษะพื้นฐาน พร้อมที่จะเรียนหลักสูตรได้

4. มีการบริหารสนับสนุน มีทรัพยากรหลักสูตรที่ดี และเพียงพอที่เอื้อต่อการใช้หลักสูตร

5. มีคณะกรรมการบริหารที่มีองค์ประกอบที่ดี และดำเนินการจัดระบบบริหารจัดการหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

6. ระบบอาจารย์ที่ปรึกษามีประสิทธิภาพ พร้อมที่จะให้ข้อมูลและช่วยเหลือแนะนำเกี่ยวกับหลักสูตรการเรียนการสอนกับผู้เรียน

7. มีบรรยากาศทางวิชาการที่เอื้ออำนวยต่อการแสวงหาความรู้ มารยาททางสังคม เพื่อเสริมสร้างทักษะทางวิชาการและทักษะทางสังคมของผู้เรียน

8. ระบบควบคุมการใช้หลักสูตร การติดตามผลการใช้หลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

5.2 การวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้

เอกสารหลักสูตรที่คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรได้จัดทำเรียบร้อยแล้ว ก่อนที่จะนำไปใช้จริงจะต้องตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรและปรับแก้ตามผลการทดลองใช้ ขั้นตอนการวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ มีดังต่อไปนี้

1. การตรวจสอบเพื่อหาประสิทธิภาพตามหลักการของการพัฒนาหลักสูตร
2. การวางแผนการศึกษานำร่องเพื่อหาประสิทธิภาพการใช้หลักสูตร
3. การประชาสัมพันธ์หลักสูตร
4. การวางแผนอบรมผู้สอน ผู้บริหาร และผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร
5. การวางแผนการใช้หลักสูตรเต็มรูป
6. การวางแผนติดตามและประเมินผลการใช้หลักสูตร

ขั้นตอนการวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้ สรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

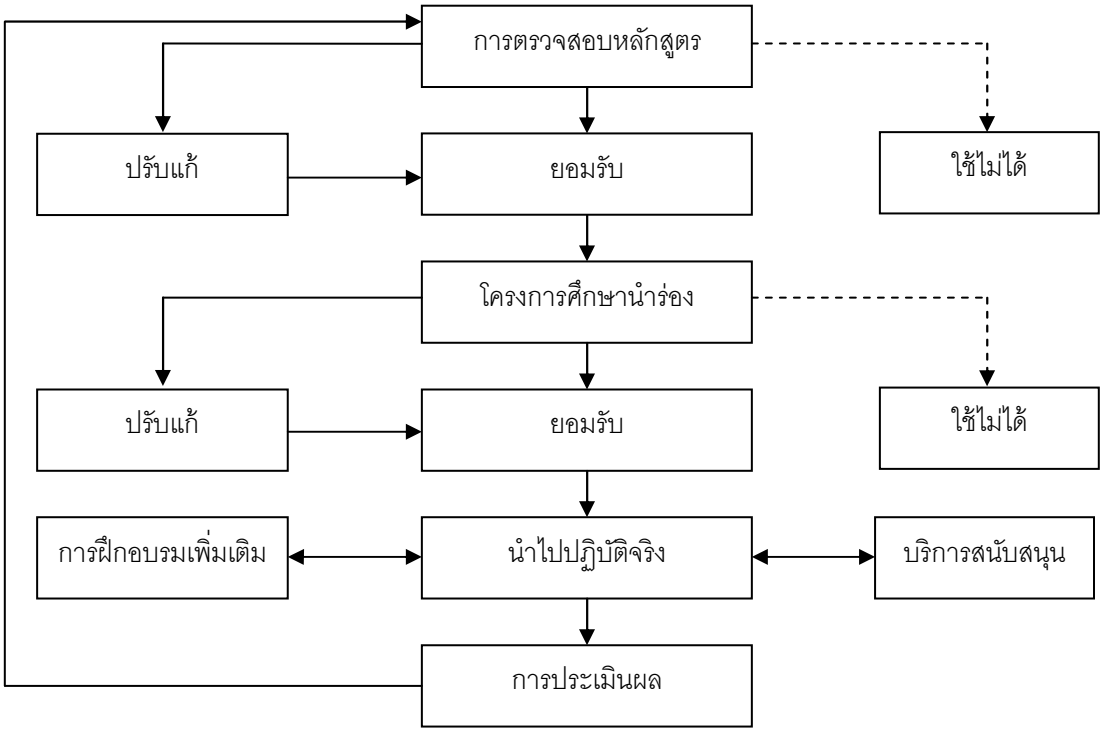

แผนภาพ 10 การวางแผนการนำหลักสูตรไปใช้

วัตถุประสงค์ของการตรวจสอบหรือทบทวนหลักสูตร เพื่อต้องการทราบว่าหลักสูตรที่พัฒนาเสร็จเรียบร้อยแล้วนั้นมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด เพื่อการศึกษาหาวิธีการที่จะนำหลักสูตรไปใช้ปฏิบัติได้จริงตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร และศึกษาองค์ประกอบและปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรครั้งนี้

การตรวจสอบลักษณะหลักสูตรเพื่อดูความชัดเจนของหลักสูตร ซึ่งได้แก่ความกระจ่างชัดของคำชี้แจง คำอธิบายสาระสำคัญและแนวปฏิบัติต่างๆ ของหลักสูตร นอกจากนั้นจะดูความสอดคล้องขององค์ประกอบหลักสูตร ได้แก่ จุดประสงค์การเรียน เนื้อหาสาระ กิจกรรมและประสบการณ์ การเรียนและการประเมินผล มีความสอดคล้องสัมพันธ์กันมากน้อยเพียงใด มีความเหมาะสมกับพัฒนาการของผู้เรียนที่เป็นกลุ่มเป้าหมายจริงหรือไม่ รวมทั้งความหวังของสังคมได้สะท้อนเข้ามาอยู่ในส่วนใดของตัวหลักสูตร ความซับซ้อนของเนื้อหาสาระมีมากน้อยเพียงใด สิ่งเหล่านี้จะเป็นเครื่องชี้นำไปสู่การขจัดความสับสนในการปฏิบัติจริง ว่าเหตุผลของความซ้ำซ้อนของสาระนั้นมีไว้เพื่ออะไร หรือถ้าไม่จำเป็นก็ควรจะตัดออก และเรียงลำดับใหม่ตามขั้นตอนของการเรียนรู้ สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งคือ รายละเอียดต่างๆ ที่ปรากฏในหลักสูตรนั้น สามารถที่จะนำไปปฏิบัติได้จริง ตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมายหรือไม่รวมทั้งบุคลากรอื่นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งผู้สอนผู้สอน ผู้บริหาร งบประมาณ การบริการสนับสนุนการใช้หลักสูตรได้ตามวัตถุประสงค์

คณะบุคคลที่ทำการตรวจสอบหลักสูตร ได้แก่ คณะกรรมการร่างหลักสูตร ผู้บริหาร ผู้สอน ศึกษานิเทศก์ นักวิชาการ ผู้เรียนและผู้ปกครอง ควรจะได้มีบทบาทในการประชุมสัมมนาเพื่อหาประสิทธิภาพของหลักสูตร และเพื่อความเข้าใจที่ตรงกัน เห็นคุณค่า เกิดการยอมรับและมีเจตคติที่ดีต่อหลักสูตร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญในการจะนำหลักสูตรไปใช้

การวางแผนและทำโครงการศึกษานำร่อง เป็นสิ่งที่จำเป็นสำหรับการตรวจสอบคุณภาพความเป็นไปได้หลักสูตรก่อนที่จะนำไปใช้ปฏิบัติจริง วิธีการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติประการแรกคือ เลือกตัวแทนของกลุ่มเป้าหมายก่อนที่จะทำการใช้หลักสูตร จากนั้นแปลงหลักสูตรสู่กระบวนการ

เรียนรู้ พัฒนาวัสดุหลักสูตร แหล่งเรียนรู้ เตรียมบุคลากรให้มีความพร้อมในการใช้หลักสูตร จัดหาแหล่งบริการสนับสนุนการใช้หลักสูตร งบประมาณ การจัดสิ่งแวดล้อมที่จะสนับสนุนการสอน การติดตามผลการทดลองทั้งระยะสั้นและระยะยาว รวมทั้งศึกษาระบบการบริหารของสถานศึกษาในปัจจุบันว่าระบบหลักสูตรจะเข้าไปปรับใช้ให้เข้ากับระบบบริหารที่มีอยู่เดิมให้ผสมผสานกันได้อย่างไรโดยไม่ไปเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของระบบเดิม

การประเมินโครงการศึกษาทดลอง ซึ่งอาจจะกระทำได้หลายรูปแบบ เช่น การประเมินผลการเรียนรู้จากผู้เรียน โดยการประเมินแบบย่อยและการประเมินแบบรวบยอด การประเมินหลักสูตรหรือประเมินทั้งระบบการใช้หลักสูตรและปรับแก้จุดอ่อนจากข้อค้นพบ โดยประชุมสัมมนากับผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร เพื่อขอความคิดเห็นบางส่วนมาปรับปรุงหลักสูตรให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

การประชาสัมพันธ์หลักสูตร การใช้หลักสูตรใหม่จะประสบความสำเร็จมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับการประชาสัมพันธ์หลักสูตรส่วนหนึ่งด้วย การเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตร และการยอมรับหลักสูตรใหม่นั้น จะต้องทำการประชาสัมพันธ์ให้ผู้เกี่ยวข้องทราบและเข้าใจเป็นระยะ สื่อที่ใช้ในการแนะนำหลักสูตรมีหลายรูปแบบ ขึ้นอยู่กับกลุ่มเป้าหมายของการใช้หลักสูตร เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต แผ่นป้ายประชาสัมพันธ์ สิ่งเหล่านี้สามารถใช้กับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรโดยทั่วไป ส่วนคณะผู้สอนนั้นควรจะได้มีการฝึกอบรมเชิงปฏิบัติการและผู้ปกครองผู้เรียนควรได้มีการประชุมชี้แจง เพื่อสร้างความเข้าใจ

การอบรมผู้สอน ผู้บริหาร และผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร สิ่งที่การนำหลักสูตรไปใช้จะต้องคำนึงและต้องกระทำอย่างรอบคอบ ไม่ว่าจะเป็นขั้นเตรียมการสำรวจข้อมูลเบื้องต้นที่นำมาใช้ การวางแผนและวิธีการฝึกอบรมบุคลากร เช่น ข้อมูลเกี่ยวกับสถาบันการใช้หลักสูตรจะมีความแตกต่างกันด้านความพร้อมของการใช้หลักสูตร สถานศึกษาในเมืองใหญ่ย่อมมีความพร้อมหลายๆ ด้าน มากกว่าสถานศึกษาขนาดเล็กที่อยู่ในชนบท ผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ ผู้สอน บุคลากร

ที่สนับสนุนการสอน รวมทั้งผู้ปกครอง วิธีการอบรม ระยะเวลาที่ใช้ในการอบรมและงบประมาณที่ใช้ในแผนนี้

วิธีการฝึกอบรมจะแตกต่างกันไปตามกลุ่มเป้าหมายของการใช้หลักสูตร เช่น ผู้บริหารและผู้เกี่ยวข้อง วิธีการอบรมจะมุ่งเน้นเกี่ยวกับนโยบาย เจตนารมณ์ของหลักสูตร การจัดงบประมาณและการบริการสนับสนุน การใช้หลักสูตรและการสอน วิธีการที่ใช้ส่วนมากจะเป็นการประชุมชี้แจง สาระสำคัญแนวทางการปฏิบัติ เป็นต้น ส่วนคณะผู้สอนผู้ใช้หลักสูตรจริง วิธีการจะมุ่งเน้นการประชุมปฏิบัติการเพราะการจะเข้าใจหลักสูตรจนสามารถปฏิบัติการสอนได้นั้น ต้องลงมือฝึกปฏิบัติจริง ผู้สอนจึงจะเห็นภาพรวมและเกิดความมั่นใจในการสอน วิธีการฝึกอบรมแบบนี้จะต้องใช้งบประมาณและต้องใช้ระยะเวลานานพอสมควร ดังนั้นทรัพยากรต่างๆ การเตรียมวัสดุสำหรับการฝึกอบรม จะต้องมีการวางแผนอย่างดี เพื่อไม่ให้ผู้สอนเกิดความสับสนและความไม่แน่ใจ อันจะเป็นเครื่องบ่งชี้ถึงการไม่ยอมรับหลักสูตรใหม่ตามมา นอกจากนั้นแล้วการให้ข้อมูลย้อนกลับเป็นสิ่งที่ดีเพราะจะต้องให้ทราบผลของการฝึกอบรมเพื่อทราบปัญหาและแนวทางแก้ไข โดยให้ผู้อบรมได้มีส่วนวางแผนการแก้ไข ตัดสินใจและการแก้ปัญหา สิ่งเหล่านี้จะช่วยให้ผลของการพัฒนาหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติจริงได้มากขึ้น

ขั้นดำเนินการนำหลักสูตรไปปฏิบัติจริง เป็นการตัดสินใจหลังจากได้ทดลองปรับแก้หลักสูตร และได้ฝึกอบรมผู้สอน และผู้เกี่ยวข้องเรียบร้อยแล้ว กระบวนการนำหลักสูตรไปใช้จริงเพื่อไม่ให้เกิดความยุ่งยากและความซับซ้อน ดังนั้นนักพัฒนาหลักสูตรจึงได้ศึกษาระบบของการใช้หลักสูตรดังนี้

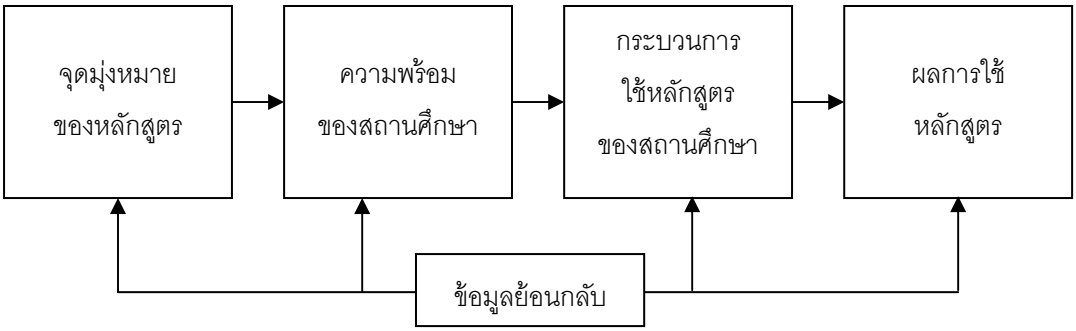

แผนภาพ 11 การนำหลักสูตรไปใช้จริงหรือขั้นดำเนินการใช้หลักสูตรเต็มรูป

การวางแผนการปฏิบัติงานมีความชัดเจน จุดมุ่งหมายได้ชี้ทางให้ผู้ใช้หลักสูตรสามารถปฏิบัติได้จริงมากน้อยเพียงใด การศึกษาข้อมูลอื่นๆ เพิ่มเติม ได้กระทำอย่างกว้างขวางและครอบคลุมเสนอทางเลือกที่เป็นไปได้ แก่ผู้ที่นำหลักสูตรไปใช้ สามารถดำเนินการได้จริง

ความพร้อมของสถานศึกษาด้านต่างๆ ได้แก่ ความพร้อมในการสอนของผู้สอน สถานที่มีความเหมาะสม ความพร้อมของผู้เรียน ผู้ที่เกี่ยวข้อง งบประมาณสนับสนุน ระบบการบริหาร ลักษณะของหน่วยปฏิบัติงาน ระยะเวลาที่นำหลักสูตรใหม่มาใช้นี้มีความเหมาะสมเพียงใด บรรยากาศของสถานศึกษาปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้บริหาร ซึ่งจะเป็นปัจจัยพื้นฐานที่จะส่งผลให้เกิดความร่วมมือในการปฏิบัติงาน ความรู้เชิงประเมินค่าของผู้สอนต่อหลักสูตร บริการสนับสนุนด้านอื่นของการใช้หลักสูตร สภาพแวดล้อมของสถานศึกษาและชุมชนที่เอื้อต่อการใช้หลักสูตรได้มากน้อยเพียงไร

การดำเนินการใช้หลักสูตรใหม่ต้องไม่ลืมว่าระบบหลักสูตรจะต้องไม่ไปขัดแย้งกับระบบการบริหารของสถานศึกษามากเกินไป จนเป็นผลทำให้เกิดการไม่ยอมรับของผู้บริหารและผู้สอน นอกจากสภาพแวดล้อมทางสังคมแล้ว สภาพแวดล้อมของหน่วยงานระดับสูงขึ้นไป ความจริงใจและ

จริงจังในการที่สนับสนุนการใช้หลักสูตรใหม่มากน้อยแค่ไหน ซึ่งสิ่งต่างๆ เหล่านี้จะต้องศึกษาข้อมูลที่ถูกต้องและกระทำทั้งในแนวกว้างและแนวลึกเพื่อให้ได้ซึ่งสิ่งที่มากำหนดเกี่ยวกับการติดตามและการประเมินการใช้หลักสูตร จะเป็นไปตามความคาดหวังของหลักสูตร ขั้นตอนของการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรที่สถานศึกษาสรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

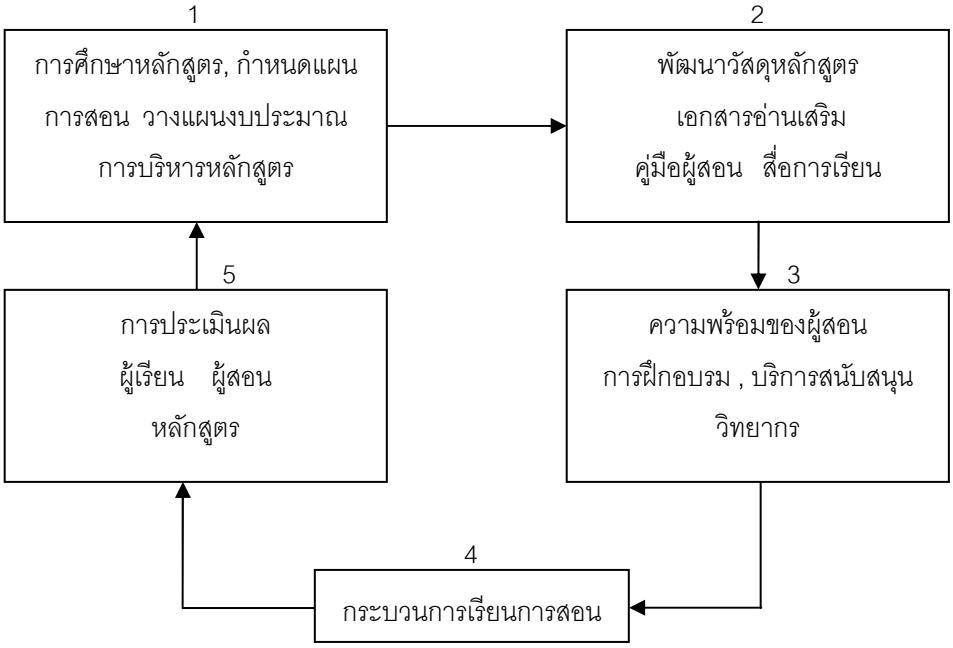

แผนภาพ 12 ขั้นตอนการใช้หลักสูตรที่สถานศึกษา

การอบรมเพิ่มเติมระหว่างการใช้หลักสูตร ขณะที่ดำเนินการใช้หลักสูตรจะต้องศึกษาปัญหาและปรับแก้สิ่งต่างๆ ให้เข้ากับสภาพจริงและความเป็นไปได้ให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ ทั้งนี้โดยไม่ให้เสียหลักการใหญ่ของหลักสูตร สิ่งที่ผู้สอนต้องการมากคือ การฝึกอบรมเพิ่มเติม เพื่อสร้าง

ความพร้อมในการสอนของผู้สอนให้เกิดความมั่นใจมากขึ้น การฝึกอบรมจะกระทำจากการวิเคราะห์ส่วนที่ขาดในบทบาทหน้าที่ของผู้สอน เกี่ยวกับการใช้หลักสูตร เพื่อให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความต้องการของสังคม และที่สำคัญที่สุดคือการเพิ่มพูนประสิทธิภาพของกระบวนการเรียนการสอน

การฝึกอบรมเพิ่มเติมควรเป็นแผนและโครงการที่ชัดเจน เพราะจะสะดวกในการจัดงบประมาณ วิทยากร ระยะเวลา และวิธีการฝึกอบรม และวิธีการฝึกอบรมเพิ่มเติมทุกครั้งควรได้มาจากผลของการสำรวจความต้องการและเรียงลำดับความสำคัญของปัญหาที่ต้องการฝึกอบรมที่ชัดเจนซึ่งสามารถกระทำได้ดังนี้

1. สำรวจความต้องการของการฝึกอบรม
2. กำหนดวัตถุประสงค์ของการฝึกอบรม
3. กำหนดหัวข้อและหมวดวิชา
4. กำหนดจุดประสงค์ของหัวข้อและหมวดวิชา
5. กำหนดแนวการฝึกอบรม
6. กำหนดกลวิธีการฝึกอบรม
7. กำหนดคาบเวลาของการฝึกอบรมในแต่ละหัวข้อวิชา
8. การเรียงลำดับหัวข้อวิชาและวิธีการฝึกอบรม
9. กำหนดงบประมาณ วิทยากร สถานที่ และระยะเวลาการฝึกอบรม
10. วางแผนประเมินการฝึกอบรม และผลที่ได้ต่อการจะนำไปใช้ปรับปรุงการปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพ

ปัจจัยที่จะต้องพิจารณาในการเลือกฝึกอบรม สามารถสรุปได้ดังนี้

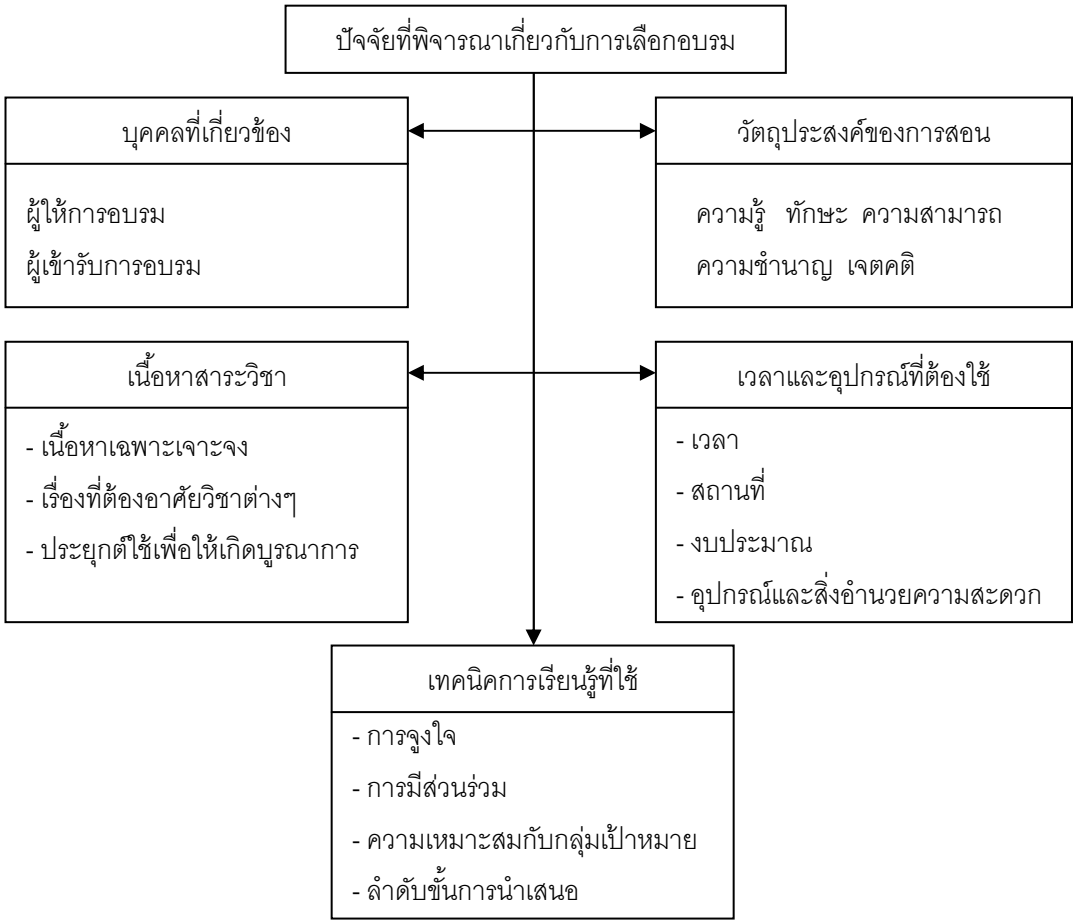

แผนภาพ 13 ขั้นตอนการฝึกอบรมผู้สอนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร

5.3 การวางแผนนำหลักสูตรใหม่เข้าแทนที่หลักสูตรเก่า

เมื่อการพัฒนาหลักสูตรและการตรวจสอบประสิทธิภาพของหลักสูตรดำเนินการเรียบร้อยแล้ว ภารกิจที่สำคัญอีกประการหนึ่งของการนำหลักสูตรไปใช้ ได้แก่ การวางแผนนำหลักสูตรใหม่เข้าแทนที่หลักสูตรเก่า คณะกรรมการบริหารหลักสูตรต้องศึกษาข้อมูลปัจจัยและเงื่อนไขต่างๆ ที่จะช่วยส่งเสริมการใช้หลักสูตร ได้แก่ การจัดระบบการบริหารหลักสูตร การกำหนดเป้าหมายเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรเต็มรูปว่าควรจะเป็นเมื่อใด หลักสูตรเดิมจะยกเลิกและหมดไปเมื่อใด การจัดผู้สอน การศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับผู้เรียน วัสดุหลักสูตร เอกสาร สื่อการเรียนการสอน ทรัพยากรที่จำเป็น สำหรับการใช้หลักสูตรใหม่ รวมทั้งเทียบจำนวนหน่วยกิตหรือรายวิชาของหลักสูตรเก่ากับหลักสูตรใหม่สำหรับผู้เรียนที่สอบไม่ผ่านด้วย ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดต่อไปนี้

การจัดระบบการบริหารหลักสูตร การจัดหลักสูตรใหม่แทนที่หลักสูตรเก่า สำหรับสถาบันการศึกษาระดับอุดมศึกษาจะไม่ค่อยสับสนมากนัก เพราะสถาบันการศึกษาอาจจะประกาศยกเลิกการใช้หลักสูตรเดิม และใช้หลักสูตรใหม่ในปีการศึกษาใด จะมีเงื่อนไขสำหรับผู้เรียนที่สอบไม่ผ่านรายวิชาอย่างไร จะกำหนดให้เลือกเรียนรายวิชาใดในหลักสูตรใหม่แทน ระบบข้อมูลสำหรับการบริหารหลักสูตรที่มีทั้งหลักสูตรเก่าและหลักสูตรใหม่คู่ขนานกัน จะมีความสับสนถ้าระบบข้อมูลเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตรไม่ชัดเจน และเพียงพอสำหรับผู้ปฏิบัติ สำหรับสถาบันอุดมศึกษาจะเป็นสถาบันเดียว การสื่อสารการทำความเข้าใจกระบวนการบริหารจัดการ การกำกับดูแลไม่ยุ่งยากเกินไปในทิศทางเดียวกัน

การกำหนดเป้าหมายในการเปลี่ยนแปลง การกำหนดเป้าหมายว่าจะใช้หลักสูตรใหม่เต็มรูปเมื่อใด และหลักสูตรเดิมจะยกเลิกหรือหมดไปในระยะเวลาเท่าใด การศึกษาข้อมูลที่สำคัญและเป็นสิ่งจำเป็นในการกำหนดเป้าหมาย ได้แก่ การศึกษาทางเลือกว่าจะใช้วิธีการใดที่จะทำให้การใช้เวลาในการเปลี่ยนแปลงในเวลารวดเร็ว การศึกษาปัญหาเกี่ยวกับผู้เรียนในหลักสูตรเดิม รวมทั้งแนวทางวิธีการช่วยเหลือผู้เรียน ให้ได้รับผลกระทบหรือเสียประโยชน์จากการเปลี่ยนแปลงน้อยที่สุด

เท่าที่จะทำได้ ประการสุดท้ายได้แก่ การศึกษาปัญหาอุปสรรคที่อาจจะเกิดขึ้น รวมทั้งแนวทางแก้ไขเกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตรใหม่และหลักสูตรเดิม การศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลส่วนที่คณะกรรมการบริหารหลักสูตรจะต้องวิเคราะห์ข้อมูลอย่างรอบคอบในการวางแผนประกอบการตัดสินใจในการกำหนดเป้าหมายและเวลาการเปลี่ยนแปลง

การจัดผู้สอน การเตรียมความพร้อมสำหรับผู้สอนในการนำหลักสูตรไปใช้ จะประสบความสำเร็จมากน้อยเท่าใดขึ้นอยู่กับผู้สอนเป็นสำคัญ การศึกษาข้อมูลพื้นฐานสำหรับการออกแบบหลักสูตรและการฝึกอบรม วิธีการฝึกอบรม ระยะเวลา ระดับของเนื้อหาสาระ ความรู้ความเข้าใจ ทักษะความชำนาญของผู้สอนแต่ละคน โลกทัศน์ความเชื่อ ค่านิยม สิ่งเหล่านี้เป็นปัจจัยนำมาซึ่งความรู้สึกที่ดีต่อหลักสูตร การมองตนเองของผู้สอนในฐานะบุคคล ห้องเรียนทั้งสถานศึกษา ชุมชน สิ่งเหล่านี้จะเป็นปัจจัยต่อการรับรู้ในบริบทต่างๆ ของการใช้หลักสูตร รวมทั้งการสนับสนุนและเอื้ออำนวยในการใช้หลักสูตรจากฝ่ายบริหาร ที่ส่งเสริมการจัดการเรียนการสอนให้เป็นไปตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร

การศึกษาผู้เรียน ข้อมูลพื้นฐานของผู้เรียนจะช่วยให้เกิดแนวคิดและแนวทางในการส่งเสริมสนับสนุนการเรียนรู้ และช่วยเหลือป้องกันปัญหาอันอาจจะเกิดขึ้นได้ วิธีการศึกษาผู้เรียนอาจจะดูจากข้อมูลที่จัดการศึกษาผ่านมา 3 – 5 ปี ว่ามีจุดใดบ้างที่เป็นจุดอ่อนที่ผู้เรียนต้องการความช่วยเหลือเอาใจใส่ดูแลเป็นพิเศษ

การเทียบรายวิชาและจำนวนหน่วยกิตหรือหน่วยการเรียน การกำหนดรายวิชาของหลักสูตรสูตรใหม่ เพื่อใช้แทนหลักสูตรเดิมในกรณีที่ผู้เรียนสอบไม่ผ่านในหลักสูตรเดิม การบริหารหลักสูตรจะต้องมีข้อมูลส่วนนี้ที่กำหนดเกณฑ์เงื่อนไขการใช้หลักสูตร การเทียบโอนรายวิชาของคณะกรรมการบริหารหลักสูตร จะต้องกำหนดไว้อย่างชัดเจน ในกลุ่มวิชาบังคับ วิชาแกน วิชาเลือก รายวิชาใดที่คล้ายคลึงกันที่สามารถเรียนแทนกันได้ ใครจะเป็นผู้มีอำนาจใจการตัดสิน หรือโดยคณะกรรมการบริหารหลักสูตรมีหน้าที่เกี่ยวกับการเทียบโอนรายวิชาหรือหน่วยกิต เพื่อช่วยเหลือ

ผู้เรียนและผู้สอนในการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ให้สามารถดำเนินไปโดยราบรื่น และเกิดประโยชน์กับผู้เรียนให้มากที่สุด

5.4 การเตรียมความพร้อมผู้สอนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร

คณะกรรมการบริหารหลักสูตร จะต้องจัดเตรียมเอกสารหลักสูตร วัสดุหลักสูตร คู่มือการใช้หลักสูตร สื่อการเรียนการสอนที่จำเป็น เครื่องมือเครื่องใช้ อาคารสถานที่ สถานที่ฝึกปฏิบัติการ แนวทางการประเมินผลการเรียนการสอน สิ่งต่างๆ เหล่านี้ จะต้องอยู่ในสภาพการณ์ที่พร้อมชี้แจง เสนอแนะข้อมูล วิธีการที่ใช้หลักสูตรสำหรับผู้สอนและผู้บริหารสำหรับการประชุมปฏิบัติการและการวางแผนการใช้หลักสูตรจริง ปัจจัยด้านสภาพความพร้อมของสิ่งเหล่านี้ คณะกรรมการบริหารหลักสูตรจะให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เพราะจะมีส่วนในการกระตุ้นความรู้ความเข้าใจ และมีเจตคติที่ดีต่อการใช้หลักสูตร การเตรียมความพร้อมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรจะมีความแตกต่างกันแต่ละกลุ่มเป้าหมาย

สำหรับผู้บริหารและศึกษานิเทศก์ ควรจะมีการประชุมชี้แจงเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร การสนับสนุนส่งเสริมการใช้หลักสูตรสำหรับผู้สอน รวมทั้งการสร้างเจตคติที่ดีต่อหลักสูตรให้กับผู้สอน ผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้อง ได้แก่ ผู้ปกครองและประชาชนในชุมชน บุคลากรกลุ่มนี้ควรประชุมชี้แจงและการประชาสัมพันธ์หลักสูตรอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้มีความรู้ความเข้าใจ และรายงานความก้าวหน้าระหว่างการดำเนินการใช้หลักสูตร

กลุ่มผู้สอนนอกจากจะประชุมชี้แจงให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรในภาพกว้างๆ แล้ว จะต้องมีการประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรแบบเจาะลึก โดยเฉพาะแนวการสอน และจุดเน้นในแต่ละเรื่อง ซึ่งจะมีความแตกต่างกันไปตามสารถของแต่ละรายวิชาและธรรมชาติการแสวงหาความรู้ ซึ่งจะมีรูปแบบการสอนที่หลากหลายแตกต่างกันไป เพื่อพัฒนาผู้เรียนได้ตามเป้าหมายของหลักสูตร คณะกรรมการบริหารหลักสูตรจะต้องประสานงานกับผู้บริหาร เพื่อให้

ความสำคัญและเอาใจใส่ดูแลการเตรียมความพร้อมและพัฒนาบุคลากรกลุ่มเป้าหมายนี้อย่างเป็นระบบและดำเนินการอย่างต่อเนื่องในการใช้หลักสูตร

การเตรียมความพร้อมบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรในชุมชน ส่วนนี้คณะกรรมการบริหารหลักสูตร ไม่ควรจะมองข้ามไป เพราะการวางแผนการจัดการศึกษา ควรจะให้บุคลากรในชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมให้มาก เพราะการนำชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาจะช่วยทำให้การใช้หลักสูตรปรับเข้ากับสภาพความต้องการของท้องถิ่น และนำความรู้จากสถานศึกษาสู่ชุมชน คณะกรรมการบริหารหลักสูตรจะต้องศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับบุคลากรที่จะเป็นกลุ่มเป้าหมายหลัก (core groups) สำหรับที่จะช่วยส่งเสริมสนับสนุนการใช้หลักสูตรให้ดำเนินไปโดยสะดวกและราบรื่น รวมทั้งชี้แจงให้ผู้ปกครองและบุคคลอื่นในชุมชนทราบ เกี่ยวกับการใช้หลักสูตร เป้าหมายของหลักสูตรที่ต้องการพัฒนาผู้เรียน การจัดกระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมหลักสูตรอื่นๆ ในบางครั้งการจัดกระบวนการเรียนการสอนและกิจกรรมร่วมหลักสูตรอาจจะต้องขอความร่วมมือ และการสนับสนุนช่วยเหลือจากชุมชน

คณะกรรมการบริหารหลักสูตรไม่ควรจะต้องข้ามเกี่ยวกับการเตรียมความพร้อมเรื่องงบประมาณ สำหรับใช้ในการจัดการพัฒนาบุคลากรและการดำเนินการใช้หลักสูตรใหม่ จะต้องวางแผนงบประมาณอย่างละเอียดและรอบคอบ มีความเพียงพอ ถ้าขาดการสนับสนุนด้านงบประมาณการใช้หลักสูตรก็จะไม่มีประสิทธิภาพตามเป้าหมายของหลักสูตร กระบวนการใช้หลักสูตรต้องการงบประมาณ สำหรับเตรียมความพร้อมบุคลากร และการพัฒนาอย่างต่อเนื่องงบประมาณสำหรับการพัฒนาเอกสารคู่มือการใช้หลักสูตร วัสดุหลักสูตร สื่อการเรียนการสอนเครื่องมือเครื่องใช้ งบประมาณสำหรับการประชุมชี้แจง การประชุมปฏิบัติการสำหรับการใช้หลักสูตรสำหรับผู้สอน การนิเทศกำกับดูแล และการประเมินหลักสูตร รวมทั้งการประชาสัมพันธ์ผลการใช้หลักสูตรเป็นระยะๆ การวางแผนงบประมาณ และการบริหารงบประมาณส่วนนี้

คณะกรรมการบริหารหลักสูตร และผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องร่วมมือวางแผนบนฐานข้อมูลที่ละเอียดชัดเจน รวมทั้งวิธีการบริหารงบประมาณการใช้หลักสูตรที่มีประสิทธิภาพคล่องตัว ทันต่อสภาพความต้องการและการเปลี่ยนแปลงที่รวดเร็ว เพื่อเป้าหมายการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร

5.5 การประชาสัมพันธ์หลักสูตร

การประชาสัมพันธ์หลักสูตร คือ การวางแผนดำเนินการใช้หลักสูตร เพื่อการสื่อสารสองทาง และเสริมสร้างให้ผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรมีความรู้ความเข้าใจ และเกิดความรู้สึกที่ดีต่อหลักสูตร ป้องกันและแก้ไขความเข้าใจผิด ขจัดและลดสาเหตุแห่งการขัดแย้งต่างๆ รวมทั้งสนับสนุนนโยบายการดำเนินการใช้หลักสูตร ซึ่งเป็นภารกิจสำคัญของคณะกรรมการบริหารหลักสูตร

การวางแผนงานประชาสัมพันธ์หลักสูตรเป็นเสมือนหัวใจของการดำเนินงาน การประชาสัมพันธ์ที่ดีช่วยให้เกิดการประสานงาน ขจัดอุปสรรคและปัญหาซ้ำซ้อน ถ้าขาดการวางแผนก็ยากที่งานการใช้หลักสูตรจะดำเนินไปตามวัตถุประสงค์ การวางแผนการประชาสัมพันธ์หลักสูตรควรจัดเป็น 3 ระยะ คือ ก่อนการใช้หลักสูตร ระหว่างการใช้หลักสูตร และภายหลังการใช้หลักสูตร หลักการวางแผนประชาสัมพันธ์หลักสูตร มีดังต่อไปนี้

1. การกำหนดวัตถุประสงค์ จะต้องกำหนดหรือระบุสิ่งที่ต้องการประชาสัมพันธ์ไว้อย่างชัดเจน ว่าเพื่ออะไร จะต้องสร้างความเข้าใจในสิ่งใดหรือด้วยการแก้ปัญหาใดในหลักสูตรที่พัฒนาขึ้น

2. การกำหนดกลุ่มเป้าหมาย จะต้องระบุให้แน่ชัดว่า กลุ่มเป้าหมายคือใคร มีพื้นฐานการศึกษาหรือภูมิหลังอย่างไร รวมทั้งรายละเอียดต่างๆ เช่น พื้นฐานทางเศรษฐกิจ สังคม

และวัฒนธรรม รวมทั้งว่าใครจะเป็นผู้นำความคิดเห็นหรือมีอิทธิพลต่อการเผยแพร่ข่าวสารหลักสูตรไปสู่ประชาชนในท้องถิ่น

3. การกำหนดหัวเรื่อง จะต้องกำหนดให้แน่นอนว่า แนวหัวเรื่องเกี่ยวกับการประชาสัมพันธ์หลักสูตรจะเน้นไปในทางใด ตลอดจนการกำหนดสัญลักษณ์หรือข้อความที่จะเข้าถึงกลุ่มเป้าหมายได้รวดเร็ว

4. การกำหนดระยะเวลา จะต้องมีการกำหนดช่วงระยะเวลา หรือจังหวะที่เหมาะสมที่สุด ในการปฏิบัติงานให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล เช่น อาจจะเริ่มทำการเผยแพร่เกี่ยวกับหลักสูตรใหม่ล่วงหน้าเป็นการกระตุ้นความสนใจ

5. การกำหนดสื่อและเทคนิคต่างๆ จะต้องกำหนดลงไปว่าจะใช้สื่อหรือเครื่องมือใดบ้างรวมทั้งเทคนิควิธีการอื่นๆ

6. การกำหนดงบประมาณ จะต้องกำหนดงบประมาณที่ใช้ในการดำเนินงานให้ชัดเจน การกำหนดงบประมาณรวมทั้งกำหนดบุคลากรที่จะใช้ในการดำเนินงาน

ประเภทและลักษณะกิจกรรมการประชาสัมพันธ์หลักสูตร

การดำเนินงานการประชาสัมพันธ์หลักสูตร จะสำเร็จมากน้อยเพียงใด ควรจะต้องแยกลักษณะกิจกรรมให้ชัดเจน เพื่อความสะดวกในการปฏิบัติงาน ประเภทและลักษณะของกิจกรรมการประชาสัมพันธ์หลักสูตร แบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การประชาสัมพันธ์ภายใน คือการสร้างความรู้ความเข้าใจอันดีกับกลุ่มเป้าหมายในสถาบัน หรือหน่วยงาน เพื่อช่วยเหลือสนับสนุนการใช้หลักสูตร ลดความขัดแย้ง ความไม่เข้าใจในบรรยากาศการปฏิบัติงาน รวมทั้งการให้ข่าวสารความรู้เกี่ยวกับการใช้หลักสูตรแก่บุคลากร

2. การประชาสัมพันธ์ภายนอก คือ การสร้างความรู้ความเข้าใจอันดีกับกลุ่มเป้าหมายภายนอกหน่วยงาน ได้แก่ ประชาชน ส่วนราชการ หรือหน่วยงานอื่นที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร การประชาสัมพันธ์ภายนอกอาจจัดทำในรูปแบบของการเผยแพร่ข่าวสารผ่านสื่อมวลชนประเภทต่างๆ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายเกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร

3. การประชาสัมพันธ์เฉพาะกิจ คือ การประชาสัมพันธ์ที่จัดขึ้นให้เหมาะสมตามลักษณะของวัตถุประสงค์เฉพาะ เพื่อติดต่อกับกลุ่มเป้าหมายได้ทันที เช่น การประชาสัมพันธ์คุณลักษณะและความสามารถของผู้ที่จบหลักสูตร ให้กับหน่วยงานที่ต้องการใช้ผลผลิต เพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องและตัดสินใจที่จะเลือกใช้ผลผลิตของหลักสูตร

กระบวนการประชาสัมพันธ์หลักสูตร การดำเนินงานการประชาสัมพันธ์หลักสูตร มีปัจจัยที่เป็นส่วนประกอบอยู่ 4 ประการ คือ การสำรวจข้อมูลการวางแผนงาน การติดต่อสื่อสาร และการประเมินผล ดังรายละเอียดต่อไปนี้

การสำรวจข้อมูล ได้แก่ การศึกษาค้นคว้าข้อมูลประกอบ เช่น ใครเป็นกลุ่มเป้าหมายที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ซึ่งแบ่งเป็นกลุ่มเป้าหมายที่จะต้องประชาสัมพันธ์ภายใน ได้แก่ ผู้บริหาร ผู้ช่วยฝ่ายวิชาการ หัวหน้าหมวดวิชา ผู้สอน อาจารย์ ส่วนกลุ่มเป้าหมายเพื่อการประชาสัมพันธ์ภายนอก ได้แก่ ผู้ปกครอง ชุมชน สถานศึกษาอื่นๆ รวมทั้งผู้ใช้ผลผลิตของหลักสูตร

การวางแผนงานประชาสัมพันธ์หลักสูตร คือ นำข้อมูลที่ศึกษาเตรียมวางแผนว่าจะทำอะไรบ้าง การวางแผนงานจะต้องชัดเจน เป็นระบบและต่อเนื่อง กำหนดกลุ่มเป้าหมาย ระยะเวลา วิธีการและสื่อ รวมทั้งงบประมาณ กำหนดวิธีปฏิบัติ ทำอย่างไร และเมื่อใด

การติดต่อสื่อสาร คือ การดำเนินงานการประชาสัมพันธ์หลักสูตรตามแผนคณะกรรมการบริหารหลักสูตร จะต้องศึกษาธรรมชาติการรับรู้สื่อประชาสัมพันธ์ของแต่ละ

กลุ่มเป้าหมาย ระยะเวลาและวิธีการนำเสนอการจัดทำการประชาสัมพันธ์หลักสูตรผ่านสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ อินเทอร์เน็ต วารสาร และเอกสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ภายในและภายนอก การทำเอกสารเพื่อการประชาสัมพันธ์นั้นมีความแตกต่างกับการจัดทำเอกสารเผยแพร่ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการสื่อสารทางเดียว ส่วนเอกสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ มีจุดประสงค์เพื่อการสื่อสารสองทางและกระตุ้นให้เกิดความรู้สึกที่ดีต่อหลักสูตร

การประชาสัมพันธ์ก่อนการใช้หลักสูตร ถ้าจะมีการจัดประชุมสัมมนา จะต้องศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลของกลุ่มเป้าหมายให้ชัดเจน เพื่อเป็นประโยชน์สำหรับการออกแบบและวิธีการบริหารจัดการสำหรับกลุ่มเป้าหมายเพื่อการสื่อสารได้ตรงจุดและเกิดความรู้สึกที่ดีต่อหลักสูตร

การใช้วารสารเพื่อการประชาสัมพันธ์ระหว่างการใช้หลักสูตร รวมทั้งเอกสารเพื่อประชาสัมพันธ์ นอกจากนี้อาจจัดการสาธิตพิเศษ เพื่อการประชาสัมพันธ์หลักสูตรในประเด็นที่น่าสนใจ หรือลักษณะเด่นของหลักสูตร ว่ามีประโยชน์และมีคุณค่า มีความหมายต่อผู้ที่เกี่ยวข้องอย่างไร

การประเมินผลการประชาสัมพันธ์หลักสูตรจะใช้วิธีการใดจึงจะทราบว่าการประชาสัมพันธ์หลักสูตรแต่ละครั้งนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ การใช้งบประมาณแต่ละครั้ง การใช้ทรัพยากรคุณภาพของสื่อเพื่อการประชาสัมพันธ์ เหมาะกับกลุ่มเป้าหมายภายในและภายนอก การประสานงานกับหน่วยงานใดที่จะต้องปรับปรุงให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น การวิเคราะห์ในแง่ของความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้ผลผลิตของหลักสูตรกับสถาบันผู้ผลิต หรือสถานศึกษาว่าเกิดความพึงพอใจในผลผลิตมากน้อยเพียงใด ซึ่งอาจจะใช้กรอบในการวิเคราะห์ดังนี้

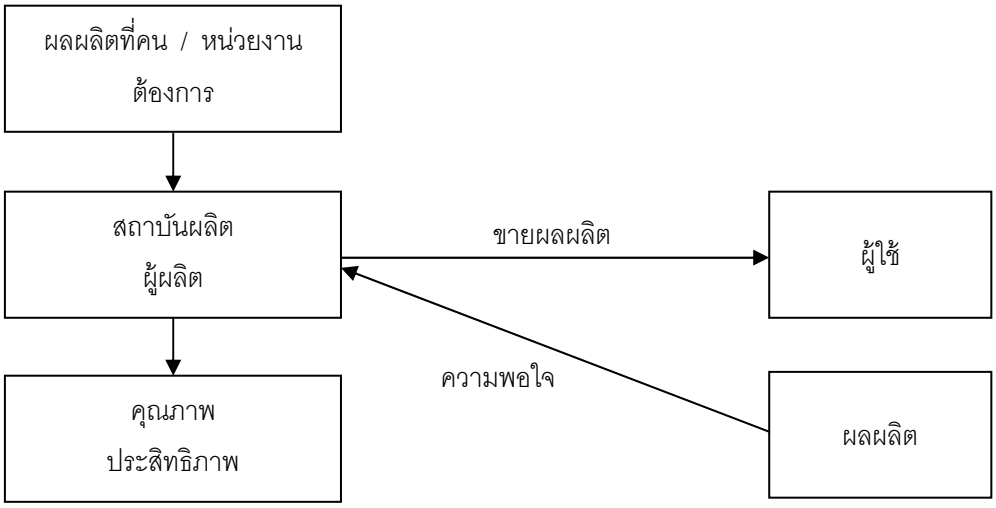

แผนภาพ 14 ขั้นตอนความสัมพันธ์ระหว่างผู้ใช้ผลผลิตและสถานศึกษา

ประโยชน์ของการประชาสัมพันธ์หลักสูตร

ปัจจุบันคณะกรรมการบริหารหลักสูตรส่วนมาก ได้พยายามปรับปรุงการประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ การประชาสัมพันธ์หลักสูตรในอนาคตมีแนวโน้มไปในทางที่สถาบันการศึกษาต้องแสดงให้สังคมประจักษ์ว่า พฤติกรรมหรือสิ่งที่สถาบันทำอยู่นั้นเป็นความรับผิดชอบต่อสังคม พลังร่วม การส่งเสริมการใช้หลักสูตร คือ การประชาสัมพันธ์ ซึ่งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรไม่ควรมองข้ามไป และถ้าจะทำการประชาสัมพันธ์หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพจะต้องมีความสามารถในการเขียนหนังสือ เขียนบทความ มีความรู้ในเรื่องพฤติกรรมศาสตร์ และความสามารถในการสื่อสาร มีความจริงใจและรับผิดชอบต่องานประชาสัมพันธ์หลักสูตร จึงจะส่งผลให้การใช้หลักสูตรเป็นไปอย่างราบรื่น บรรลุตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร

5.6 การแปลงหลักสูตรสู่การสอน

หลักสูตรและการสอนเป็นงานทางด้านวิชาการ คณะกรรมการบริหารหลักสูตรจะต้องเป็นผู้กำกับดูแล จะปล่อยให้หัวหน้าภาค หรือคณบดีเป็นผู้รับผิดชอบบริหารหลักสูตรแต่เพียงผู้เดียวไม่ได้ องค์ประกอบคณะกรรมการบริหารหลักสูตรจะมาจากหลายสาขาวิชา เพื่อจะได้กำกับดูแลได้อย่างทั่วถึงในเรื่องมาตรฐานทางด้านวิชาการ โดยมีบทบาทหน้าที่เกี่ยวกับการวางแผนการจัดระบบการจัดการเกี่ยวกับหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน การจัดอาจารย์ผู้สอน การกำกับดูแลมาตรฐานหลักสูตรและการปรับปรุงหลักสูตรให้ทันสมัย คณะกรรมการบริหารหลักสูตรจะต้องประสานงานกับผู้บริหารและผู้สอนให้ตระหนักถึงความสำคัญของขั้นตอนการแปลงหลักสูตรสู่การสอน ดังนี้

1. ศึกษาเอกสารหลักสูตรในลักษณะวิเคราะห์ เกี่ยวกับหลักการของหลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตร วัตถุประสงค์ของรายวิชา เพื่อกำหนดแผนการสอน ศึกษารายละเอียดเกี่ยวกับแนวทางการออกแบบกิจกรรม และการปฏิบัติ รวมทั้งงบประมาณที่จะต้องใช้สำหรับการบริหารหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ

2. พัฒนาวัสดุหลักสูตรที่จำเป็นสำหรับการเรียนการสอน เช่น เอกสารคำสอน แบบฝึก บทปฏิบัติการ ข้อทดสอบ คู่มือผู้สอน คู่มือผู้เรียน โดยวางแผนดำเนินการให้สอดคล้องกับงบประมาณที่ตั้งไว้

3. ตรวจสอบความพร้อมของวัสดุหลักสูตร บุคลากร วัสดุ สิ่งอำนวยความสะดวกและสิ่งสนับสนุนการใช้หลักสูตร แหล่งวิทยากรในท้องถิ่น รวมทั้งแหล่งฝึกประสบการณ์สำหรับผู้เรียน

4. การวางแผนพัฒนาผู้สอน การฝึกอบรมเพิ่มเติมระหว่างการดำเนินการใช้หลักสูตร อาจารย์ที่สำเร็จการศึกษาทางด้านวิชาชีพ จะไม่เข้าใจเกี่ยวกับการสอนระดับอุดมศึกษา (collage teaching) ซึ่งมีรายละเอียดและลักษะเฉพาะ ลักษณะการฝึกอบรมผู้สอนควรเป็น

การประชุมเชิงปฏิบัติการเกี่ยวกับประเด็นสำคัญๆ ที่จะส่งเสริมการเรียนการสอน และการพัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะและเจตคติต่อวิชาชีพ เป็นการสร้างความมั่นใจและการประกันคุณภาพหลักสูตรให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

5. การจัดตารางสอนและจัดผู้สอน การจัดชั้นเรียน ห้องปฏิบัติการ สถานที่ฝึกปฏิบัติ เพื่อเสริมสร้างความรู้ ทักษะ ทั้งภายในและภายนอกสถานบัน รวมทั้งวางแผนประสานงานกับบุคคลที่เกี่ยวข้องและสถานที่ที่จะพาผู้เรียนไปศึกษา ดูงาน และการฝึกภาคสนาม สิ่งเหล่านี้คณะกรรมการบริหารหลักสูตรจะต้องวางแผนปฏิบัติการในภาพรวมให้เป็นระบบ เนื่องจากข้อมูลเหล่านี้จะนำมาวางแผนเรื่องงบประมาณ เวลา การประสานกับผู้เกี่ยวข้อง เพื่อจะอำนวยความสะดวกการใช้หลักสูตร รวมทั้งการจัดยานพาหนะที่จะต้องให้อยู่ในสภาพที่พร้อมและปลอดภัยสำหรับผู้เรียน

6. กระบวนการเรียนการสอน จะดำเนินไปอย่างราบรื่นเป็นระบบ ขึ้นอยู่กับประสิทธิภาพของคณะกรรมการบริหารหลักสูตร รายละเอียดของภารกิจข้อ 1 - 5 จะต้องวางแผนให้อยู่ในสภาพที่พร้อมก่อนที่จะเปิดทำการสอน กระบวนการเรียนการสอนที่มีคุณภาพจะบ่งชี้ถึงการวางแผนหลักสูตรได้เตรียมไว้ล่วงหน้า เมื่อนำแผนไปสู่การปฏิบัติจริง คณะกรรมการบริหารหลักสูตรจะต้องสำรวจว่ามีสิ่งใดบ้างจะต้องปรับปรุง คณะกรรมการบริหารหลักสูตร ผู้บริหาร ผู้สอน สังเกตบันทึกร่วมประชุมปรึกษาหารือ เพื่อหาแนวทางแก้ไขข้อมูลเหล่านี้ จะเป็นส่วนหนึ่งของการนำไปใช้ การปรับปรุงหลักสูตรต่อไป

คณะกรรมการบริหารหลักสูตรร่วมมือกันจัดทำประมวลการสอน (course syllabus) เพื่อตรวจสอบความถูกต้องและมาตรฐานวิชาของหลักสูตรนั้น การเขียนคำอธิบายรายวิชา (course description) ในหลักสูตร นักพัฒนาหลักสูตรมีหลักการเขียนคำอธิบายรายวิชา ดังนี้1)แสดงประเด็นหลักๆ (main concept) มาเรียบเรียงในลักษณะเป็นคำนาม (noun) และวลี (phase) ไม่นำ

sub concept หรือ topic มาเขียน 2) ใช้คำกริยา (action verb) 3)ใช้ภาษารัดกุม กระชับ สะท้อนภาพรวมของรายวิชา 4) ไม่ขยายรายละเอียดเนื้อหาสาระของรายวิชา

ส่วนการออกแบบคำอธิบายรายวิชาลักษะบูรณาการ หรือการออกแบบรายวิชาเชิงรุก สามารถทำได้โดยนำคุณลักษณะบัณฑิตที่พึงประสงค์หรือวัตถุประสงค์ของหลักสูตรเป็นตัวตั้งตามด้วยสาระสำคัญ (main concept) ดังแผนภาพต่อไปนี้

คุณลักษณะอันพึงประสงค์	สาระสำคัญ (Main Concept)				
	MC1	MC2	MC3	MC4	MC5

ตารางเมตริกซ์

แผนภาพ 15 การออกแบบคำอธิบายรายวิชาลักษะบูรณาการเชิงรุก

ความหมายของหน่วยกิตกับเวลาการสอนและการเรียนรู้ ตัวเลขหน้าวงเล็บ หมายถึง จำนวนหน่วยกิตของรายวิชา ส่วนตัวเลข 3 ตัว ในวงเล็บ หมายถึง กระบวนการเรียนการสอนของรายวิชานั้น ตัวเลขตัวแรกในวงเล็บ หมายถึง ลักษณะของวิชาเป็นทฤษฎีแนวคิดหลักการ การเรียนการสอนจะใช้วิธีการบรรยายหรืออภิปราย ส่วนเลขตัวกลาง หมายถึง การปฏิบัติในห้องปฏิบัติการหรือการปฏิบัติในภาคสนาม ส่วนตัวเลขตัวที่สาม ในวงเล็บ หมายถึง การศึกษาด้วยตนเอง ซึ่งผู้สอนส่วนมากไม่ค่อยให้ความสำคัญกับตัวเลขตัวที่สามในวงเล็บ ซึ่งตัวเลขตัวที่สามในวงเล็บนี้จะบอกจำนวนชั่วโมงที่ผู้สอนจะมอบหมายงานให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้เพิ่มเติม และฝึกประสบการณ์กระบวนการคิด และการเรียนรู้ด้วยตนเอง ตัวอย่างการวิเคราะห์ภารกิจการสอนรายวิชาวิสัญญี 501 ที่นำไปสู่การจัดการเรียนการสอน ดังนี้

วิสัญญี 501 วิสัญญีวิทยา 2 (2 - 0 - 4)

จำนวนหน่วยกิต การบรรยาย การปฏิบัติ ศึกษาด้วยตนเอง

เวลาเรียนของรายวิชานี้เป็นระบบทวิภาค ดังนี้

1 ปีการศึกษา มี 2 ภาคการศึกษา

1 ภาคการศึกษามีเวลาเรียน 18 สัปดาห์

การวางแผนการสอน ผู้สอนจะต้องคิดถึงการสอบกาลางภาคและปลายภาค รวมทั้งวันหยุดและกิจกรรมซึ่งจะอยู่ที่ประมาณ 2 สัปดาห์ ดังนั้นจะมีเวลาที่ใช้สอนจริง 16 สัปดาห์ การคิดจำนวนชั่วโมงที่สอนจริง โดยนำตัวเลขในวงเล็บมาคูณกับจำนวน 16 สัปดาห์ ดังนี้

จำนวนชั่วโมงการบรรยายของรายวิชานี้ 2 X 16 = 32 ชั่วโมง

จำนวนชั่วโมงการปฏิบัติไม่มี เพราะตัวเลขตัวกลางในวงเล็บเป็นศูนย์

จำนวนชั่วโมงการศึกษาด้วยตนเอง 4 X 16 = 64 ชั่วโมง

สรุปรายวิชาวิสัญญี 501 จะมีจำนวนชั่วโมงการบรรยายตลอดภาคการศึกษา 32 ชั่วโมง จำนวนชั่วโมงการปฏิบัติไม่มี และจำนวนชั่วโมงศึกษาด้วยตนเอง 64 ชั่วโมง

จากนั้นจึงขยายรายลเอียดเป็น**เค้าโครงของรายละเอียดของรายวิชา** ซึ่งในพจนานุกรมทางการศึกษาของ C.V. Good หมายถึง หัวข้อต่างๆ ซึ่งกำหนดให้เขียนขึ้นไว้ตามแบบของทางราชการ หรือทำเป็นชุดเกี่ยวกับวิชาใดวิชาหนึ่ง ปัจจุบันนี้คำว่าประมวลการสอนจะใช้ในความหมายของคำว่า Course of Study คือ คู่มือ หรือแนวทางการศึกษาจากหลักสูตร เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนอย่างเป็นทางการ เพื่อช่วยเหลือผู้บริหาร ศึกษานิเทศก์ หัวหน้าส่วนการศึกษา และผู้สอนได้ใช้ในสถานศึกษา ทั้งนี้ เพื่อช่วยให้การสอนวิชาต่างๆ ในสถานศึกษาเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ประมวลการสอนมีองค์ประกอบต่างๆ ดังนี้

1. จุดมุ่งหมายของรายวิชา (Aim of the course)
2. ผลที่คาดว่าจะได้รับ (The expected outcomes)
3. ขอบข่ายที่จะศึกษา (Scope of study)
4. เสนอแนะเครื่องช่วยในการสอน (Instructional aids) เช่น ตำรา เอกสารประกอบการสอน การเรียน วิธีสอน และประเมินผล

ความแตกต่างระหว่างประมวลการสอนกับหลักสูตร

หลักสูตรกำหนดไว้ว่าควรจะเรียนอะไรบ้าง และการจัดการเรียนการสอนต้องดำเนินการตามที่กำหนดนั้น แต่การกำหนดไว้จะกล่าวโดยกว้างๆ เช่น ในหลักสูตรกำหนดไว้ว่าให้ผู้เรียนรู้เกี่ยวกับจังหวัดของตน ผู้ทำประมวลการสอนจะต้องมากำหนดและปรับขยายเอาเองว่าควรจะเรียนรู้เกี่ยวกับจังหวัดของตนในรูปแบบใด และจะมุ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้ในเรื่องไหนมาก ประมวลและขยายความในหลักสูตรให้ชัดเจน เฉพาะเจาะจงลงมาให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น และกำหนดออกมาว่าควรจะสอนอะไรและจะปรับปรุงแก้ไขอย่างไร เพื่อให้การเรียนการสอนมีประสิทธิภาพ

จุดเน้นของประมวลการสอนที่ดีนั้น การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน ฉะนั้นผู้ทำจะต้องพยายามคิดค้นกิจกรรมที่อาจจะเกิดขึ้นได้ นำมาเสนอแนะไว้ให้มากและกว้างขวางพอที่ผู้สอนผู้สอนจะนำไปปรับใช้ได้ตามเหมาะสมของสภาพสถานศึกษา บุคคลที่มีหน้าที่ส่วนสำคัญในการทำประมวลการสอน คือ คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและผู้สอนที่มีประสบการณ์ในการสอนมาแล้วในวิชานั้นได้ร่วมทำประมวลการสอน เพราะเวลาจะเริ่มทำประมวลการสอน มีสิ่งที่เป็นอุปสรรคอยู่ 3 ประการที่คณะผู้ทำประมวลการสอน คือ 1) ไม่ทราบว่าจะต้องทำอย่างไร จะเริ่มต้นที่จุดใด 2) สิ่งที่จะทำนั้นเป็นอย่างไร และ 3) บางวิชาเนื้อหาสาระไปมีส่วนคล้ายกับที่บุคคลได้ทำไว้แล้ว

ส่วนประกอบของประมวลการสอน

1. **จุดประสงค์เฉพาะของวิชา**

การทำประมวลการสอนวิชาใดๆ ก็ตาม การกำหนดจุดประสงค์เฉพาะไว้ให้ชัดเจนจะเป็นส่วนช่วยให้การจัดเนื้อหาสาระ กิจกรรมการเรียน สื่อการเรียน ให้เหมาะสมและสัมพันธ์กับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ จุดประสงค์เฉพาะนี้มีลักษณะแตกต่างไปจากจุดประสงค์ที่เขียนไว้ในหลักสูตร จุดมุ่งหมายของวิชาต่างๆ ที่เขียนไว้ในหลักสูตรนี้ เป็นสิ่งที่มุ่งหวังที่จะให้ผู้เรียนเกิดอะไรขึ้น

เมื่อเรียนวิชานั้นๆ ไปแล้ว ผู้สอนจะทราบว่าผู้เรียนเกิดสิ่งเหล่านั้นหรือไม่ โดยต้องอาศัยการประเมินผล เพราะฉะนั้น จุดประสงค์ที่เขียนไว้ในประมวลการสอนนั้น จะมีลักษณะสำคัญว่าหลักสูตรต้องการให้ผู้เรียนเกิดอะไรขึ้น จะมุ่งเน้นให้เกิดทางใด และเกิดอย่างละเท่าใด โดยวิธีการนี้ การประเมินผลจะต้องมีส่วนสัมพันธ์กับจุดประสงค์เฉพาะนี้

ดังนั้น เราจะเห็นว่าภาษาที่เขียนไว้ในวัตถุประสงค์ของหลักสูตร จะเป็นไปในแนวกว้าง และเป็นภาษาสูง บางคนกล่าวว่าเป็นภาษาทฤษฎี ส่วนข้อความหรือภาษาที่เขียนไว้ในประมวลการสอนนั้น ย่อมเป็นแนวเฉพาะเรื่อง และเป็นภาษาที่ง่าย เพื่อผู้สอนจะได้เข้าใจถึงทิศทางในการสอน ตลอดจนสามารถมองเห็นเป้าหมายของการสอน จุดประสงค์ที่เขียนในระดับนี้ ส่วนมากจะเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม

2. **หัวข้อเรื่อง**

ส่วนใหญ่นิยมเขียนต่อจากจุดประสงค์ เพื่อแสดงถึงเฉพาะตอนหรือหัวข้อใหญ่ๆ เท่านั้น ทั้งนี้ เพื่อมุ่งให้ผู้ใช้ประมวลการสอนได้สำรวจดูโครงร่างทั้งหมด ว่าในสาขาของวิชาหนึ่งๆ ที่จะต้องสอนนั้น ต้องการความลุ่มลึกกินความไปถึงเรื่องใดบ้าง

3. **เนื้อหาสาระ**

เพื่อให้รู้ว่าหัวข้อเรื่องหนึ่งๆ มีขอบข่าย ของเนื้อหาสาระที่ต้องสอนแต่ละชั้นเรียนอย่างไรบ้าง ควรทำเป็นรายการลงไป แต่จะต้องระลึกว่าเนื้อหาสาระนี้มิใช่เป็นข้อความอย่างละเอียด เช่นเดียวกับหนังสือแบบเรียน หรือคู่มือผู้สอน คือ จะต้องตีความในหลักสูตรว่า วิชาหนึ่งๆ นั้นจะเรียนมากน้อยเพียงใด เราจะต้องเลือกเอาแต่สิ่งสำคัญ (main concept) ที่ผู้เรียนต้องรู้และเหมาะสมกับวัยและธรรมชาติของผู้เรียน จะเรียนรู้อย่างละเอียดและเจาะลึกไปได้แค่ไหน เพียงไร

เพราะมีขีดจำกัดของเวลา และความสามารถของผู้เรียนและความยากง่ายของเนื้อหาสาระนั้นด้วย การกำหนดขอบข่ายนี้ ต้องศึกษาทั้งแนวตั้งและแนวนอน ของวิชานั้น ๆ คือ ต้องเรียนเกี่ยวกับเรื่องทั่วไปแล้วจึงเรียนให้ละเอียดเฉพาะตอนใดตอนหนึ่ง เพื่อให้รู้ลึกซึ้ง เช่น การเรียนภาษาไทยนั้นจะมุ่งเน้นเรื่องทักษะสัมพันธ์เกี่ยวกับการฟัง ดู พูด อ่าน เขียน แต่ในขณะเดียวกันด้านทักษะพัฒนาหรือหลักภาษาและการใช้ภาษาก็จะต้องมีการฝึกฝนให้ลุ่มลึก เพื่อความแตกฉานของภาษาด้วย

4. **ลำดับของเนื้อหาสาระ**

เมื่อไรเราจะสอนอะไรก่อนหลัง การจัดลำดับของเนื้อหาสาระเป็นสิ่งจำเป็น เช่น การสอนภาษาไทย คงจะเริ่มจากการฟัง แล้วจึงจะไปสอนเรื่องการพูด การอ่าน และการเขียน เป็นต้น เพราะการศึกษาธรรมชาติของแต่ละวิชานั้นเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นที่คณะผู้ทำประมวลการสอนจะต้องศึกษาให้แตกฉาน เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ได้ง่าย การทำประมวลการสอนจะต้องคำนึงถึงข้อนี้ให้มาก เพราะการจัดลำดับเนื้อหาก็เนื่องมาจากความสามารถในการเรียน ความสนใจ ความต้องการ และความสามารถในการเรียนรู้ของผู้เรียน ทั้งนี้อาจกล่าวได้ว่าทุกวิชาจะต้องมีการจัดลำดับของเนื้อหาสาระ มิฉะนั้นแล้ว จะทำให้การเรียนไม่ได้รับผลดีเท่าที่ควร

จากประสบการณ์ที่ผ่านมา วิชาบางวิชาในหลักสูตรมิได้เรียงลำดับของเนื้อหาสาระไว้ให้ผู้สอน ผู้ที่ทำประมวลการสอนจะต้องระมัดระวังเรื่องนี้ให้มาก เพราะผู้สอนจะทำการสอนเรียงไปตั้งแต่หน้าแรกไปจนถึงหน้าสุดท้ายของประมวลการสอน จะมีผู้สอนเพียงส่วนน้อยที่รู้จักเลือกปรับสาระการสอนให้เหมาะสมกับสภาพการณ์ของท้องถิ่น โดยคำนึงถึงประสบการณ์ความสามารถของผู้เรียนว่าควรจะได้รับอะไรก่อนหลัง เพื่อเป็นการตอบสนองความต้องการความสนใจของผู้เรียน ฉะนั้น การทำประมวลการสอนนี้จะต้องระมัดระวังเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง

5. **แนวคิดสำคัญของเนื้อหาสาระและกิจกรรมเสนอแนะในการเรียนการสอน**

แนวคิดสำคัญของเนื้อหาสาระหรือความคิดรวบยอดนั้น จะต้องศึกษาให้รอบคอบว่าคืออะไร เพื่อความสอดคล้องกับจุดประสงค์ของการเรียน และสิ่งมีที่ควรคำนึงถึงต่อไปนี้คือ

1. สิ่งที่ผู้สอนคิดว่าจำเป็นสำหรับผู้เรียน
2. สิ่งที่ผู้สอนคิดว่าผู้เรียนต้องการและสนใจที่จะเรียนรู้
3. สิ่งที่ผู้สอนคิดว่าผู้ปกครองหรือชุมชนต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้

ปัจจุบันนี้ความต้องการและเรียกร้องกันมากเกี่ยวกับ คุณธรรมจริยธรรม ดังนั้นการจัดการศึกษาจึงมิใช่มุ่งเน้นแต่เฉพาะด้านความรู้อย่างเดียว การปลูกฝังและการเสริมสร้างคุณธรรมให้กับผู้เรียนก็เป็นสิ่งที่สำคัญและจำเป็นมาก คณะผู้จัดทำประมวลการสอนจะต้องพิจารณาให้ละเอียดว่า การให้ความรู้ที่ควบคู่ไปกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมนั้น จะกระทำได้อย่างไร ถ้าผู้ทำประมวลการสอนเสนอแนะ แต่การให้อ่านหนังสือ แบบเรียน แล้วนำมาตอบคำถามในเวลาสอบ นอกจากผู้เรียนจะเบื่อและไม่ตรงกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ ถ้าจะเสนอความต้องการของจุดประสงค์การเรียน และความต้องการของสังคมแล้ว จะต้องมุ่งเน้นในเรื่องการฝึกปฏิบัติด้วยพยายามเสนอแนะกิจกรรมการเรียนรู้ที่น่าสนใจ สนุกสนานและชักจูงให้ผู้เรียนเกิดค่านิยมคุณธรรมจากการฝึกปฏิบัติมากกว่าการท่องจำจากหนังสือและแบบเรียนเพียงอย่างเดียว

จุดเด่นของประมวลการสอนอยู่ที่กิจกรรมเสนอแนะ และกิจกรรมที่น่าสนใจควรจะเป็นกิจกรรมที่ผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันกระทำ แนวการเขียนควรใช้ภาษาง่ายๆ กะทัดรัด เป็นข้อๆ ให้เห็นได้ง่าย สิ่งสำคัญของการเสนอแนะกิจกรรม ควรจะลำดับให้เหมาะสมกับประเภทของกิจกรรมซึ่งมีอยู่ 3 ประการ ได้แก่

1. กิจกรรมนำเข้าสู่บทเรียน ควรเรียงลำดับไว้เป็นตอนๆ เพราะเป็นสิ่งที่ผู้สอนจะต้องเลือกกระทำก่อน เพื่อเป็นการเร้าความสนใจให้ผู้เรียนอยากเรียน อยากทดลองค้นคว้าต่อไป

2. กิจกรรมก่อให้เกิดการเรียนรู้ กิจกรรมเหล่านี้ส่วนใหญ่จะเป็นขั้นสอนของผู้สอนในการเรียนรู้ว่าผู้เรียนจะเกิดการเรียนรู้ขึ้นได้ โดยการจัดให้ผู้เรียนได้มีส่วนร่วมในการกระทำได้มีประสบการณ์แห่งความสำเร็จ ยังผลให้ผู้เรียนเกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม ความคิด เพราะผู้เรียนจะเกิดการการเรียนได้ด้วยตนเองและการเรียนรู้นั้นเป็นสิ่งที่จะเรียนทดแทนกันไม่ได้

3. กิจกรรมที่ส่งเสริมความรู้ ทักษะ และการคิด เป็นกิจกรรมที่จัดขึ้นเพื่อก่อให้เกิดการฝึกปฏิบัติหรือการรู้จักนำเอาความรู้ไปใช้ ทั้งนี้ย่อมขึ้นอยู่กับประเภทและธรรมชาติของวิชา

6. ความเกี่ยวเนื่อง

ประมวลการสอนควรมีเนื้อหาที่ต่อเนื่องกัน และมีกิจกรรมที่จะสามารถนำความรู้จากประสบการณ์หนึ่งไปสัมพันธ์กับประสบการณ์ใหม่ๆ ได้ ถ้าผู้ทำประมวลการสอนลืมนึกถึงข้อนี้จะทำให้การเรียนการสอนไม่ได้ผลเท่าที่ควร อาจจะทำให้ผู้เรียนสับสนเข้าใจยาก ฉะนั้นการต่อเนื่องเป็นสิ่งสำคัญมากต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

7. ความสมดุล

การจัดทำประมวลการสอน ควรมีความสมดุลระหว่างวิชาต่างๆ ไม่ควรจะเน้นหลักวิชาใดวิชาหนึ่งมากเกินไป จะทำให้เกิดผลเสียกับผู้เรียน แม้ว่าปัจจุบันนี้เราจะพยายามบูรณาการการสอนในวิชาต่างๆ ให้สัมพันธ์กันก็ตาม เราควรระมัดระวังให้ดีเกี่ยวกับการจัดทำประมวลการสอน เช่น การนำวิชาศิลปศึกษาขึ้นมาเป็นหลัก ให้ผู้เรียนทำกิจกรรม โดยการสร้างอนุสาวรีย์จำลอง แล้วค้นคว้าประวัติความเป็นมา เพื่อที่จะนำไปสู่การเรียนประวัติศาสตร์นั้น ถ้ามองดูตามตัวหนังสือที่เขียนไว้ในประมวลการสอนก็มีความเหมาะสม แต่พอถึงขั้นนำไปปฏิบัติจริงที่สถานศึกษาอาจจะไม่เป็นไปตามที่ประมวลการสอนเสนอแนะไว้ เพราะอาจจะมีสาเหตุหลายประการ เช่น ขีดจำกัดของ

เวลาเรียน เนื้อหาที่กำหนดให้ไว้มาก ไม่สามารถให้ทำเช่นนั้นได้ เพราะผู้เรียนจะทำการศึกษาค้นคว้าก็อาจทำได้ไม่ลุ่มลึกพอ ถึงแม้จะทำมาโดยละเอียดก็อาจจะไม่มีเวลามารายงานและถ้าทำเช่นนี้เสมอจะปรากฏผลที่เป็นอยู่ในปัจจุบันนี้กับทางสถานศึกษาคือ ปฏิบัติกิจกรรมมากเกินไปโดยไม่ได้เรียนรู้สาระสำคัญอย่างครบถ้วน แต่การให้ผู้เรียนทำกิจกรรมนั้นเป็นสิ่งที่ดี แต่ต้องขึ้นอยู่กับผู้สอน ผู้สอนเป็นตัวจักรสำคัญ ถ้าผู้สอนมีความสามารถไม่เพียงพอแล้ว จะทำให้การเรียนการสอนประสบความสำเร็จได้ยาก ผู้ทำประมวลจะต้องคำนึงถึงเรื่องความสมดุลของวิชาและกิจกรรมว่าจะจัดอย่างไรจึงจะเหมาะสมและผู้สอนสามารถปฏิบัติได้จริง

8. **สื่อการเรียน**

เป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน สามารถช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ได้เร็ว สื่อการเรียนพอจะจัดเป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ 3 ประเภทดังนี้

1. ประเภทวัสดุและสื่อที่ใช้การเรียนรู้ผ่านโทรทัศน์ คอมพิวเตอร์ อินเทอร์เน็ต
2. ประเภทเครื่องมือโสตทัศน์
3. ประเภทสำหรับใช้ทำกิจกรรม

ฉะนั้น ผู้ทำประมวลการสอน ควรได้ประมวลพวกสื่อการเรียนต่างๆ มาเขียนไว้เป็นแนวทางให้มากที่สุดเท่าที่จะมากได้ และต้องให้สอดคล้องสัมพันธ์กับเนื้อหาสาระ และกิจกรรมที่เสนอแนะในการเรียนการสอน ทั้งนี้เพื่อให้ผู้สอนผู้ใช้ประมวลการสอนได้เลือก จัดหา และสร้างสื่อการเรียนได้ตามความสมควร และความเหมาะสมในท้องถิ่นนั้น

9. **การประเมินผล**

การประเมินผลเป็นสิ่งที่จำเป็น เพื่อตรวจสอบว่าสิ่งที่ได้กระทำไปแล้วนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ เพราะขณะทำประมวลการสอนนั้นส่วนใหญ่ก็คิดว่า ควรทำอย่างนั้น

อย่างนี้ ควรให้ผู้เรียนได้เรียนอย่างนั้นอย่างนี้ เมื่อถึงเวลานำไปใช้จริงๆ จะต้องทำการตรวจสอบดูว่าใช้ได้ดีมากน้อยเพียงใด เหมาะสมหรือไม่ ควรปรับปรุงแก้ไขสิ่งใดบ้าง เป็นที่ยอมรับกันโดยทั่วไปว่าการวัดผลการศึกษาถือว่าเป็นการวัดบุคลิกภาพของผู้เรียนด้วยว่ามีความก้าวหน้าหรือพัฒนาไปอย่างไร ดังนั้นการวัดผลจะต้องทำหลายๆ ด้าน ส่วนการประเมินนั้นเป็นการพิจารณาผลที่ได้จากการวัด ว่าได้ผลคุ้มค่ากับสิ่งที่ได้ลงทุนไปหรือไม่ การวัดผลจึงเป็นส่วนหนึ่งของการพิจารณาผล ถ้าไม่มีเครื่องมือที่แน่นอนสำหรับใช้ในการวัดผลก็ใช้วิธีพิจารณาผลเป็นสำคัญ ในการทำประมวลการสอนนั้น ผู้ทำจะต้องคำนึงถึงเรื่องเหล่านี้และจัดรายการของวิธีการวัดและเครื่องมือวัดให้ครอบคลุมสิ่งที่ต้องการจะวัด เพื่อให้สอดคล้องกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ และจะเป็นข้อมูลในการประเมินคุณภาพของประมวลการสอนต่อไป

10. การปรับปรุงประมวลการสอนและรายชื่อหนังสือสำหรับผู้สอนและผู้เรียน

การปรับปรุงแก้ไขเป็นสิ่งที่กระทำควบคู่ไปกับการประเมินผล เพราะมีสิ่งที่อาจจะเกิดขึ้น เช่น

1. ปัญหาเรื่องเวลาและตัวผู้สอนผู้สอน
2. ปัญหาเรื่องสื่อการเรียน
3. ปัญหาเรื่องความสะดวกต่างๆ โดยสิ่งที่เสนอแนะไว้อาจไม่สะดวกในการใช้ จะต้องปรับปรุงใช้วิธีการอื่นเพื่อความเหมาะสม
4. ปัญหาเรื่องความถูกต้องของเนื้อหาสาระ เพราะว่าเนื้อหาสาระอาจเป็นที่ยอมรับกันในสมัยหนึ่ง แต่เนื่องจากสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปอย่างรวดเร็ว ทำให้สถิติ ข้อมูลตัวเลข องค์ความรู้ต่างๆ เปลี่ยนแปลงไป พร้อมทั้งค่านิยมที่เกิดขึ้นใหม่ ดังนั้น ประมวลการสอนจะต้องมีการปรับปรุงอยู่เสมอ อย่างน้อยในช่วงเวลาประมาณ 1 – 2 ปี เพราะอาจจะมีเหตุการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไป เป็นสาเหตุให้เนื้อหาสาระและข้อมูลผิดพลาดไปก็ได้

รายชื่อหนังสือสำหรับผู้สอนและผู้เรียนให้อ่านเสริมนั้น ประมวลการสอนที่ดีจะขาดสิ่งนี้ไปไม่ได้ เพราะการใช้ประมวลการสอนนั้น จะต้องใช้ควบคู่กันไปกับหลักสูตร และหนังสืออื่นๆ ประกอบตลอดจนแบบเรียน

การทำแผนการจัดการเรียนรู้

การทำแผนการจัดการเรียนรู้ เปรียบเสมือนพิมพ์เขียว (blue print) เพราะเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้สอนได้วางแผนการสอนและจะช่วยให้สอนได้ดีและเป็นระบบมากขึ้น ผู้สอนได้มีโอกาสกำหนดจุดประสงค์ของบทเรียน หาวิธีสอนต่างๆ ที่จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจได้เร็วขึ้น รวมทั้งการจัดเตรียมสื่อการเรียนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่เหมาะสม และช่วยให้ผู้สอนมีมั่นใจในการสอนมากยิ่งขึ้น เนื่องจากได้เตรียมวางแผนไว้ล่วงหน้าก่อนที่จะทำการสอน ผู้เรียนเกิดความเลื่อมใสศรัทธาในตัวผู้สอน เพราะการสอนของผู้สอนเข้าใจง่ายเป็นขั้นตอนไม่สับสน แผนการจัดการเรียนรู้ยังเป็นหลักฐานให้ผู้สอนทราบว่า ผู้เรียนจะได้เรียนอะไรบ้าง เรียนอะไรไปแล้ว และพร้อมที่จะเรียนอะไรต่อไป ซึ่งเป็นการช่วยให้การสอนติดต่อสัมพันธ์กัน ทั้งในวิชาเดียวกันและวิชาอื่นๆ ซึ่งเป็นความมุ่งหมายสำคัญของการศึกษาปัจจุบัน

การวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีควรมีลักษณะดังนี้

1. มีความมุ่งหมายของแต่ละบทเรียน เพื่อเป็นแนวทางในการประเมินผลของการเรียนการสอน
2. ศึกษาวิเคราะห์ธรรมชาติ ความต้องการ ความสนใจ ของผู้เรียนและระยะเวลาของการเรียนแต่ละครั้ง
3. มีกิจกรรม เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์ของผู้เรียนอันเป็นหนทางไปสู่การสรุปเป็นความคิดรวบยอดหลักการ และการแก้ปัญหาต่อไป
4. เลือกวิธีการสอนแบบต่างๆ มาใช้ให้เหมาะสมกับบทเรียนและวัยของผู้เรียน

5. คำนึงถึงแหล่งทรัพยากร เพื่อสะดวกในการจัดหาวัสดุประกอบการเรียนและจัดวิทยากรให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่นของสถานศึกษา

รูปแบบของแผนการจัดการเรียนรู้ แบ่งออกเป็น 7 ส่วนที่สำคัญดังนี้

1. **หัวเรื่องและกำหนดเวลาเรียน**

หัวเรื่องคือ การแบ่งเนื้อหาสาระการเรียนออกเป็นส่วนย่อยๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้รู้ซึ้งยิ่งขึ้น ภายในระยะเวลาที่กำหนดให้ จะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับหัวเรื่องและความสามารถของผู้เรียนและธรรมชาติวิชา

2. **เนื้อหาสาระ**

คือสิ่งที่ผู้สอนจะต้องศึกษาจากหลักสูตร แบบเรียน คู่มือผู้สอน การเขียนเนื้อหาสาระในแผนการจัดการเรียนรู้นี้จะต้องสั้นๆ กว้างๆ ถ้าต้องการรายละเอียดอาจจะตัดออก ทำเป็นเอกสารประกอบการเรียนแยกไว้ต่างหาก เพื่อสะดวกในการค้นคว้าอ้างอิง

3. **ความคิดรวบยอด**

เป็นเรื่องของความเข้าใจอันเกิดจากประสาทสัมผัส กับสิ่งแวดล้อม โดยตีความหมายออกมาเป็นพฤติกรรมทางสมองและจะนำสิ่งใหม่ไปเชื่อมโยงกับประสบการณ์เดิม เกิดเป็นความคิดรวบยอดและฝังอยู่ในความทรงจำ มนุษย์ต้องการมีประสบการณ์ต่างๆ พอสมควรจึงจะเกิดเป็นความคิดรวบยอดได้ ฉะนั้นกิจกรรมการเรียนการสอนนี้จะต้องพิจารณาอย่างดี เพราะเป็นผลที่ผู้เรียนจะสามารถสรุปเป็นความคิดรวบยอดหลักการได้

ความคิดรวบยอดหรือหลักการเรียนรู้ที่จะมุ่งเน้นเป็นสิ่งสำคัญจำเป็นที่ผู้สอนจะต้องศึกษาและทำความเข้าใจจากเนื้อหาสาระการเรียนของเรื่องที่จะสอนตอนนั้นอย่างระมัดระวัง เช่น เรื่องพันท้ายนรสิงห์ ถ้าผู้สอนไม่ศึกษาทำความเข้าใจเนื้อหาสาระเป็นอย่างดีแล้ว ก็จะจับความคิดรวบยอดหลักการไม่ได้ว่าคืออะไร อาจมุ่งสอนแต่เรื่องความคดเคี้ยวของคลอง ซึ่งความจริงเนื้อหาสาระต้องการมุ่งเน้นเรื่องความซื่อสัตย์ การเคารพต่อกฎหมายที่จะปลูกฝังให้กับผู้เรียน

4. **จุดประสงค์ของการเรียน**

การกำหนดจุดประสงค์ของการเรียนจะต้องให้สอดคล้องกับความคิดรวบยอด โดยกำหนดเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม ส่วนจุดประสงค์ของการเรียนการสอนบางอย่างไม่สามารถกำหนดเป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมได้ อาจกำหนดไว้ในจุดประสงค์ทั่วไป ต่อจากจุดประสงค์เชิงพฤติกรรมก็ได้ จุดประสงค์การเรียนถ้าสามารถเขียนไว้ชัดเจนมากเท่าใด ก็จะสะดวกต่อการออกแบบกิจกรรและประเมินผล ตรงกับหลักการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี จุดประสงค์การเรียนรู้ของแต่ละข้อที่กำหนดขึ้น จะนำไปสู่การวิเคราะห์งานเพื่อออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนอย่างเหมาะสม

5. **สื่อการเรียน**

คือ วัสดุอุปกรณ์ และกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้สอนและผู้เรียนจะต้องใช้ เพื่อก่อให้เกิดการเรียนรู้ โดยกำหนดลงไปอย่างละเอียดว่า สื่อการเรียนประเภทใดที่จะช่วยให้ผู้สอนสามารถใช้สื่อการเรียนได้อย่างเหมาะสมและสัมพันธ์กับกิจกรรมการเรียนและเนื้อหาสาระที่เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้อย่างรวดเร็ว ประหยัดทั้งทุนทรัพย์และประหยัดทั้งเวลาด้วย สิ่งเหล่านี้จะต้องนำมาพิจารณาว่าสื่อการเรียนที่จะนำมาใช้ ควรจะได้พิจารณาอย่างรอบคอบ

6. **กิจกรรมการเรียน**

การเรียนรู้ในปัจจุบันนี้ ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ประกอบกิจกรรมการเรียนให้มากที่สุด ดังนั้นผู้สอนควรวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนอย่างรอบคอบ พิจารณาจุดประสงค์การเรียนของแต่ละข้ออย่างละเอียด เพื่อผู้สอนจะได้ทราบว่าจะจัดกิจกรรมอย่างไรจึงจะช่วยให้ผู้สอนเปลี่ยนบทบาทจากการเป็นผู้กระทำกิจกรรมมาเป็นผู้ประสานกิจกรรม และชี้แนะการเรียนกับผู้เรียน พยายามเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้รับผิดชอบต่อการเรียนของตนเองให้มากยิ่งขึ้น และสรุปการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยมีผู้สอนคอยช่วยเหลือโดยเน้นบทบาทผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้

7. **การประเมินผล**

คือ การตรวจสอบว่าหลักจากเรียนแล้วผู้เรียนมีการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมดังที่คาดหวังไว้ในจุดประสงค์การเรียนรู้หรือไม่ การประเมินผลนี้จะช่วยให้ผู้สอนทราบว่าผู้เรียนคนใดเกิดการเรียนรู้ตามที่ต้องการมากน้อยเพียงใด สิ่งที่ผู้สอนต้องคำนึงถึงคือ การประเมินผลจะต้องสอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียนรู้ที่กำหนดไว้แต่ละข้อ ซึ่งบ่อยครั้งที่ผู้สอนได้กำหนดจุดประสงค์การเรียนรู้ไว้อย่างดี แต่เมื่อทำการสอนไปแล้วก็ไม่ได้ประเมินผลนั้น ผู้สอนจะต้องพิจารณาหาข้อมูลอย่างกว้างขวางและลึกละเอียดพอสมควร การประเมินผลจึงจะเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพเที่ยงตรงและยุติธรรมแก่ผู้เรียน

แผนการจัดการเรียนรู้ที่ดีจะเป็นระบบมีความเชื่อมโยงกัน ดังแผนภาพต่อไปนี้

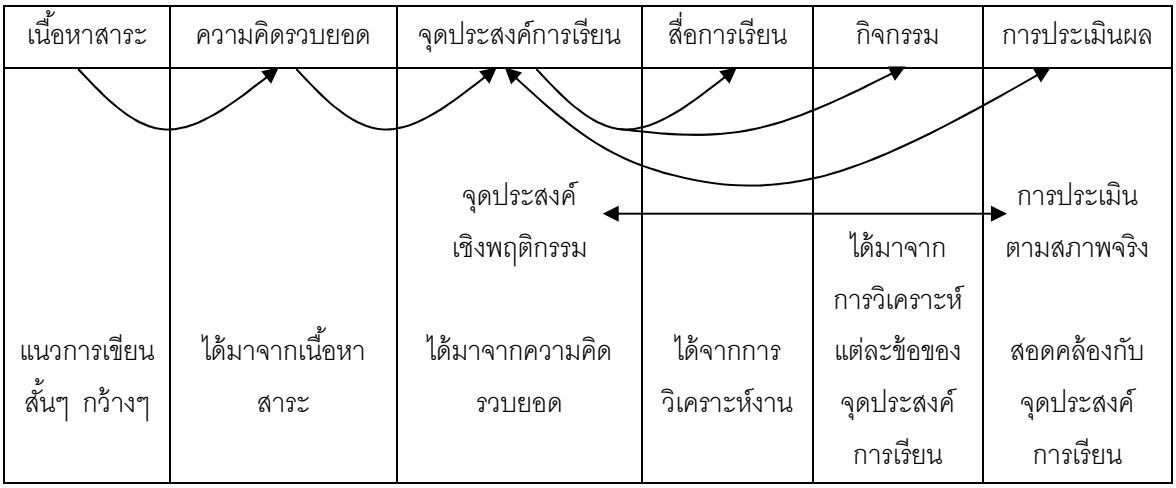

แผนภาพ 16 การสอนที่เน้นกระบวนการต่อเนื่อง

การเรียนการสอนบางอย่างผู้สอนไม่สามารถวัดและประเมินผลการเรียนรู้ได้ทันที แต่จะต้องอาศัยเวลาที่ผู้สอนต้องติดตามศึกษาสังเกตอย่างต่อเนื่อง เช่น ความซื่อสัตย์ ความสะอาด ความประหยัด ขอเสนอแนะให้ผู้สอนเขียนจุดประสงค์ของการเรียนเหล่านี้ไว้เป็นจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม การประเมินผลตามสภาพจริง ส่วนมากจะใช้เกณฑ์การประเมินแบบอิงเกณฑ์ การประเมินผลเป็นแนวทางที่จะพัฒนาต่อไปเป็นนวัตกรรมการศึกษาในปัจจุบัน

5.7 การส่งเสริมสภาพแวดล้อมและบรรยากาศทางการเรียนรู้

ชั้นเรียนเป็นสภาพแวดล้อมทางการเรียนรู้ซึ่งคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและผู้บริหาร ผู้สอน ต้องตระหนักถึงความสำคัญของการจัดสภาพแวดล้อมที่พร้อมกับการมีบรรยากาศที่สนับสนุนการเรียนการสอนได้ตลอดเวลา

ความสำคัญเกี่ยวกับการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน

การจัดการเรียนการสอนมีองค์ประกอบที่สำคัญอยู่ 3 ประการ คือ ผู้สอน ผู้เรียน และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน ผู้สอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งในการจัดการเรียนการสอน เพราะจะเป็นผู้กำหนดบรรยากาศเกี่ยวกับการเรียนการสอนแต่ละครั้ง จะให้เป็นไปในรูปแบบใดขึ้นอยู่กับผู้สอนจะเป็นผู้กำหนดทั้งสิ้น คุณลักษณะของผู้สอนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ให้เป็นไปด้วยดีและมีประสิทธิภาพมีหลายประการ เช่น มีความรู้ในสิ่งที่จะสอนเป็นอย่างดี ทั้งด้านกว้างและลึก สามารถนำความรู้นั้นมาถ่ายทอดได้ มีทัศนะที่ดีต่อการสอน ซึ่งหมายถึง มีความปรารถนาดีต่อผู้เรียน รักวิชาที่สอนและรักการสอน มีความรู้สึกอยากสอน ส่วนองค์ประกอบที่สำคัญและจำเป็นที่จะส่งเสริมการเรียนรู้ ซึ่งผู้สอนจะขาดไปเสียไม่ได้ นอกเหนือจากองค์ความรู้ ความรู้ความสามารถในการสอนแล้ว ผู้สอนจะต้องมีความเข้าใจ เห็นอกเห็นใจผู้เรียน ไม่แสดงพฤติกรรมก้าวร้าวด้วยวาจาและท่าทางต่อผู้เรียน ปฏิบัติต่อผู้เรียนให้มีความรู้สึกใกล้ชิด มีความเป็นห่วงผู้เรียน ยอมรับผู้เรียนอย่างที่เขาเป็น พยามยามส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนการสอน สิ่งต่างๆ ที่กล่าวมาจะเป็นพื้นฐานของการจัดการเรียนการสอน

ห้องเรียนเป็นสถานที่ปฏิบัติการสำหรับผู้เรียนเกี่ยวกับการพัฒนาและค้นพบตนเอง เป็นสถานที่ที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้รับความรู้เกี่ยวกับตนเอง สังคมและสิ่งแวดล้อม ดังนั้นห้องเรียนควรจะได้สร้างบรรยากาศที่เอื้ออำนวยให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์ทางบวก เพื่อพัฒนาตนเองให้มีทัศนะอันกว้างต่อสังคมที่มีผู้เรียนพบปะและอาศัยอยู่ การส่งเสริมบรรยากาศเหล่านี้ให้เกิดขึ้น ผู้สอนจะต้องเป็นผู้ที่มีความน่าเชื่อถือในความสามารถของผู้เรียนในฐานะเป็นบุคคล มีความรู้สึกไว

ต่อความคิดและความรู้สึกของผู้เรียน มีความกระตือรือร้น พร้อมที่จะช่วยเหลือผู้เรียน ได้พัฒนาตามศักยภาพของแต่ละบุคคล พื้นฐานที่จะช่วยเสริมในการสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนสำหรับผู้สอนที่ควรพัฒนา ได้แก่ คุณลักษณะดังต่อไปนี้

1. **การยอมรับคุณค่าของผู้เรียนในฐานะบุคคล** (as a person) การที่ผู้สอนตระหนักรู้ว่า ผู้เรียนแต่ละคนมีลักษณะเฉพาะตน การยอมรับความแตกต่างระหว่างบุคคล ถ้าผู้สอนเพียงแต่รู้สึกว่าผู้เรียนแต่ละคนแตกต่างกันเท่านั้นยังไม่เพียงพอ ต้องแสดงออกทางด้านการปฏิบัติที่มีความรับผิดชอบต่อการกระทำ ซึ่งแสดงให้เห็นการยอมรับนั้นด้วยบรรยากาศแห่งความไว้วางใจ การให้ความอบอุ่นและความจริงใจระหว่างผู้สอนและผู้เรียน เน้นให้ผู้เรียนแต่ละคนพยายามค้นคว้าความจริงได้ด้วยตนเอง การค้นพบลักษณะเฉพาะของตนเองในวิถีทางที่ควรจะเป็น ถ้าบรรยากาศในห้องเรียนมีแต่การแข่งขัน ความก้าวร้าว ความกดดัน มีอคติ การเอารัดเอาเปรียบ สิ่งเหล่านี้จะเป็นประสบการณ์ทางลบที่จะไม่ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้พัฒนาไปในทิศทางที่พึงประสงค์ การพัฒนาความรู้ความสามารถ การรู้จักแก้ปัญหา การเลือก การตัดสินใจ ความรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง รวมทั้งการรู้จักการเรียนรู้ด้วยตนเองและช่วยตัวเองได้ ดังนั้น ผู้สอนจะต้องแสดงพฤติกรรมที่มีความอบอุ่นที่เป็นตัวแทนของกลุ่มเพื่อนและสังคม พฤติกรรมของผู้สอนจะเป็นสิ่งแวดล้อมที่จะสร้างประสบการณ์ให้กับผู้เรียนได้ตระหนักและรับรู้ว่า เขาได้รับการยอมรับที่เต็มไปด้วยความรักใคร่ชอบพอซึ่งกันและกัน เสริมสร้างความสามารถตอบสนองความต้องการที่จะนำไปสู่การพัฒนาลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญและมีคุณค่า จากที่กล่าวมาผู้สอนจึงต้องมีความอดทน ใจกว้าง รับฟังความคิดเห็น พร้อมที่จะช่วยเหลือสนับสนุนผู้เรียนอยู่เสมอ

2. **การสื่อสารแบบเปิด** (open communication) การสนับสนุนความต้องการของบุคคลที่จะพัฒนาตนตามศักยภาพเท่าที่จะเป็นได้ (self - actualization) ซึ่งเป็นความต้องการของบุคคลที่ต้องมีการพัฒนาสูงสุดที่ต้องการจะเป็นตัวของตัวเองอย่างเต็มที่ ไม่คิดคอยแต่จะหวังพึ่งพา

ผู้อื่นหรือสิ่งอื่นตลอดเวลา ช่วยตัวเองได้ มีจิตใจเป็นหลัก ฝึกฝนตนเองได้ มีความคิดเป็นอิสระรู้จักเลือกและตัดสินใจ และมีความรับผิดชอบในสิ่งที่ตนเองเลือก ไม่ยึดติดกับผู้ใดหรือสิ่งใด การจะสนับสนุนและพัฒนาผู้เรียนที่จะเป็นตัวของตัวเองนั้น สิ่งจำเป็นพื้นฐานประการแรกคือ การสื่อสารแบบเปิดที่อยู่ในบรรยากาศของการยอมรับลักษณะเฉพาะของแต่ละบุคคล อารมณ์ ความรู้สึก ค่านิยม พฤติกรรม แนวคิดของแต่ละบุคคลที่มีภูมิหลังแตกต่างกัน รวมทั้งการฟังอย่างมีประสิทธิผลที่ส่งเสริมการสื่อสารให้เกิดความรู้สึกสัมผัส อันเป็นพื้นฐานที่จะสร้างความเข้าใจระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนให้ดำเนินกิจกรรมต่อไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรยากาศในชั้นเรียนที่ตอบสนองการปฏิบัติทางด้านความรู้สึก คุณลักษณะ ของค่านิยม การเสาะแสวงหาความเป็นตัวของตัวเอง ประสบการณ์เช่นนี้จะเกิดขึ้นได้โดยผ่านจากเนื้อหาสาระ กระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมการเรียนการสอนที่ส่งผลให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณค่าสามารถพัฒนาตนเองได้ ช่วยเหลือตนเองได้ และพร้อมที่จะช่วยเหลือผู้อื่น ดังนั้นกิจกรรมการเรียนการสอนที่จัดขึ้น โดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อให้ผู้เรียนรู้จักใช้กระบวนการคิด การตัดสินใจ รู้จักวิธีการเรียนรู้ด้วยตนเอง สามารถช่วยเหลือตัวเองได้ ประการสุดท้ายให้ผู้เรียนสามารถควบคุมและมีอิสระจากสิ่งแวดล้อมได้ การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียนเป็นสิ่งสำคัญที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกนึกคิดต่อตนเอง รู้จักตัวเองดีขึ้น บรรยากาศในห้องเรียนมีหลายรูปแบบ ซึ่งผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกใช้ให้เหมาะสมกับเนื้อหาวิชาและกลุ่มเป้าหมายของผู้เรียน ปัจจุบันนี้การจัดการเรียนการสอน ผู้สอนส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นถึงผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหรือสาระความรู้ โดยละเลยการศึกษาของผู้เรียนด้านความรู้สึก คุณลักษณะ ค่านิยมที่จะปลูกฝังและพัฒนาให้กับผู้เรียน บรรยากาศในการเรียนที่มุ่งเน้นสาระความรู้อย่างเดียวอาจจะทำให้ผู้เรียนเบื่อหน่าย มีความกดดัน ไม่สนุกกับบทเรียน และส่งผลให้ไม่ชอบวิชาที่เรียนนั้นได้ในที่สุด

องค์ประกอบสำคัญ 4 ประการ ซึ่งมีอิทธิพลและส่งผลทำให้บรรยากาศในชั้นเรียนมีลักษณะส่งเสริมหรือขัดขวางการเรียนรู้ของผู้เรียน องค์ประกอบเหล่านี้เป็นสิ่งที่ผู้สอนต้องคำนึงถึงตลอดเวลาในการจัดการเรียนการสอนคือ

1. การร่วมมือและการแข่งขันของผู้เรียนภายในชั้นเรียน ซึ่งประกอบด้วย

1.1 บรรยากาศที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนร่วมมือกันแก้ปัญหา

1.2 การให้แรงเสริมหรือรางวัล

1.3 บรรยากาศที่ผู้เรียนต่างร่วมมือกันจะมีปฏิสัมพันธ์กันมากกว่าในบรรยากาศที่มีการแข่งขัน ผู้เรียนที่เรียนอ่อน ปานกลาง จะได้รับประโยชน์มากที่สุด จากการร่วมมือกับผู้เรียนคนอื่นๆ ส่วนผู้เรียนที่เรียนดีจะมีบทบาทในการช่วยเหลือผู้อื่นและเป็นแกนนำด้านการคิด

2. ลักษณะพฤติกรรมและบุคลิกภาพของผู้สอนจะมีอิทธิพลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

3. ความร่วมมือระหว่างผู้สอนกับผู้เรียนโดยคำนึงถึงวัตถุประสงค์การเรียนเป็นสำคัญ

4. ความรู้สึกและเจตคติของผู้เรียนที่มีต่อกลุ่มเพื่อน ผู้สอน และสถานศึกษาจะมีผลกระทบต่อการเรียนรู้ของผู้เรียน

จากที่กล่าวมาจะเห็นว่าผู้สอนเป็นบุคคลที่มีบทบาทในการสร้างบรรยากาศของการเรียนรู้ ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญอันมีอิทธิพลและส่งผลต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนทั้งทางด้านความรู้ความสามารถและคุณลักษณะค่านิยม ช่วยพัฒนาผู้เรียนให้มีทัศนะอันกว้างต่อไป

บรรยากาศในชั้นเรียนจะเป็นสิ่งที่ช่วยส่งเสริมสนับสนุน กระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างราบรื่นและมีประสิทธิภาพ ไม่ว่าจะเป็นบรรยากาศทางจิตวิทยา ซึ่งผู้สอนเป็นผู้มีส่วนกำหนดให้มีขึ้น บรรยากาศทางกายภาพ ได้แก่ อาคารสถานที่ ห้องเรียน และสื่อการเรียนการสอน ส่วนบรรยากาศทางสังคมนั้น ก็เป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้สอนต้องคำนึงถึงด้วย เพราะบรรยากาศทั้ง 3 ด้านจะสนับสนุนซึ่งกันและกันต่อกระบวนการเรียนการสอนให้ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ผู้สอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการเรียนการสอน ซึ่งคุณลักษณะของผู้สอนที่จำเป็นนั้น นอกจากความรู้ทางด้านวิชาการและวิธีการสอนแล้ว ควรมีความเข้าใจและเห็นอกเห็นใจผู้เรียน การไม่ก้าวร้าว การฟังความคิดเห็นของผู้เรียน มีความบริสุทธิ์ใจและจริงใจต่อผู้เรียน ส่วนบรรยากาศทางจิตวิทยาที่เอื้ออำนวยต่อการเรียนรู้นี้เป็นสิ่งที่ผู้สอนส่วนมากจะละเลยและไม่ให้ความสนใจ ซึ่งความจริงแล้วบรรยากาศในชั้นเรียนนี้ผู้สอนเป็นผู้พิจารณากำหนดที่จะให้เป็นในรูปแบบใดก็ได้ บรรยากาศในชั้นเรียนนี้จะเป็นสิ่งที่จะช่วยพัฒนาผู้เรียนและการเรียนการสอนจะดำเนินไปตามรูปแบบที่ผู้สอนกำหนดขึ้น ซึ่งแบ่งได้ 7 ประการ ดังนี้

1. **บรรยากาศที่ท้าทาย** เป็นการกระตุ้นให้เกิดกำลังใจ เพื่อให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการเรียน เช่น การเรียนในบางหัวข้อจะมีความยากและซับซ้อน แต่ผู้สอนกระตุ้นให้ผู้เรียนรู้สึกว่า ผู้สอนมีความเชื่อมั่นในความสามารถของผู้เรียนที่จะทำงานนั้นได้สำเร็จ ทำให้ผู้เรียนรู้สึกมีอิสระและภูมิใจที่จะทำ ไม่รู้สึกว่าถูกบังคับ แม้ว่างานนั้นจะยากและซับซ้อนเพียงใด

2. **บรรยากาศที่อิสระ** คือการช่วยเหลือให้ผู้เรียนมีการยอมรับนับถือตนเอง (self - esteem) ผู้เรียนมีโอกาสที่จะเลือกและตัดสินใจต่อสิ่งที่มีคุณค่า มีความหมาย รวมทั้งโอกาสที่จะทำความผิดพลาดด้วย เพราะความล้มเหลวก็เป็นส่วนหนึ่งของการเรียนรู้ ดังนั้นการเรียน คือ การเลือกตามที่ตนต้องการเรียนรู้ ไม่ใช่การบังคับให้เรียนรู้

3. **บรรยากาศที่มีการยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน** การที่ผู้สอนเห็นคุณค่าในตนเองผู้เรียนเป็นบุคคลสำคัญมากกว่าการเรียนการสอน ซึ่งเขาสามารถเรียนรู้ได้ เพราะการใช้เวลาเรียนของแต่ละคนไม่เท่ากัน การสร้างความมั่นใจให้กับผู้เรียนจะช่วยให้เขายอมรับนับถือในตนเองด้วยซึ่งจะมีผลต่อการกระทำกิจกรรมต่างๆ ของผู้เรียนโดยตรง

4. **บรรยากาศที่มีความอบอุ่น** ผู้สอนต้องไม่ลืมว่าความอบอุ่นทางจิตใจจะมีผลต่อความสำเร็จในการเรียน การที่ผู้สอนเข้าใจ มีความเป็นมิตร ช่วยชี้แนะในการเรียนเป็นลำดับขั้นตอนก็จะทำให้ผู้เรียนรู้สึกอยากจะเรียน รักการเรียน รักวิชาที่เรียน

5. **บรรยากาศแห่งความมีวินัยแห่งตน** ผู้เรียนที่อยู่ในบรรยากาศที่เป็นกันเองจะมีการพัฒนาความมั่นใจในตนเองได้ดีกว่า ผู้เรียนที่อยู่ในบรรยากาศที่มีการควบคุม แต่กระบวนการเรียนการสอนจะดำเนินไปได้ต้องมีลำดับขั้นตอน ในบางครั้งผู้สอนจะต้องชี้แจงให้ผู้เรียนเข้าใจและขอความร่วมมือ มากกว่าที่จะสร้างเงื่อนไข กฎระเบียบของการเรียนอันจะทำให้ผู้เรียนรู้สึกเครียด เพราะความรับผิดชอบและวินัยในการเรียนรู้จะต้องเกิดจากการตกลงกันทั้งสองฝ่าย ไม่ใช่เกิดจากการที่ผู้สอนเป็นผู้กำหนด

6. **บรรยากาศแห่งความสำเร็จ** เป็นสิ่งที่ผู้สอนจะต้องพยายามสร้างให้เกิดขึ้นในชั้นเรียน เพราะผู้เรียนมีความคาดหวังในการเรียนรู้สูง การชี้แจงเหตุผลของความสำเร็จให้ผู้เรียนทราบ จะช่วยให้ผู้เรียนก้าวหน้าไปได้อย่างดี เพราะผู้เรียนจะเรียนรู้จากผลแห่งความสำเร็จมากกว่าความล้มเหลว การชี้แจงเหตุผลของความล้มเหลวควรจะพิจารณาวินิจฉัย และมีข้อมูลสนับสนุนในการแก้ไขด้วย การที่ผู้สอนชอบพูดแต่ความล้มเหลวของผู้เรียนอยู่ตลอดเวลา จะมีผลทำให้ผู้เรียนมีความคาดหวังต่ำ ไม่ช่วยให้เกิดการเรียนรู้ที่ดี เพราะว่าคนเราจะเรียนรู้ว่าตนเองมีความสามารถนั้นไม่ใช่จากความล้มเหลวแต่มาจากความสำเร็จตามขั้นตอน

7. **บรรยากาศแห่งความใกล้ชิด** ผู้เรียนทุกคนมีความต้องการที่จะได้รับการสัมผัสแตะต้องและความเอาใจใส่หรือความสนใจจากผู้สอนและผู้เรียนคนอื่นๆ ผู้เรียนทุกคนมีความต้องการที่จะกระทำอย่างใดอย่างหนึ่งในช่วงเวลาที่แตกต่างกัน ความต้องการเหล่านี้เป็นความต้องการทั้งทางกายและทางจิตใจ การกระทำใดๆ ก็ตาม ที่บ่งชี้ให้เห็นถึงความสนใจปรากฏต่อผู้อื่น ผู้เรียนบางคนต้องการความเอาใจใส่นี้มาก เพื่อช่วยให้เขารู้สึกมั่นคงปลอดภัยทางด้านจิตใจ ซึ่งผู้สอนสามารถพิจารณาให้ความเอาใจใส่ รูปแบบของการสัมผัสแตะต้องร่างกายทางตรง หรือในรูปแบบของท่าทีสัญลักษณ์ของความเอาใจใส่ เพื่อให้ผู้เรียนเกิดความรู้สึกใกล้ชิด เช่น การมอง การยิ้มให้ การสบตา การใช้คำพูด การแสดงออกทางสีหน้า ท่าทาง หรือด้วยการกระทำใดๆ ก็ตาม ที่เป็นการแสดงให้ผู้เรียนรู้สึกสัมผัสและรับรู้ว่ามีความใกล้ชิด ได้รับความเอาใจใส่จากผู้สอน

การเอาใจใส่ทางบวกที่สอดคล้องกับสถานการณ์ของอารมณ์ความรู้สึกของผู้เรียน จะทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกดี มีชีวิตชีวา ตื่นตัว กระฉับกระเฉง และรู้สึกว่าตนเองมีความสำคัญ เป็นการเพิ่มพูนความรู้สึกทางด้านดี (well being) ให้แก่ผู้เรียน ซึ่งจะช่วยส่งเสริมความเฉลียวฉลาดของผู้เรียนอย่างน่าพึงพอใจ ความรู้สึกที่ตามมาก็คือความรู้สึกของความปรารถนาดี และความรู้สึกที่ดีต่อตนเองและผู้อื่น (I am OK, You are OK) ถ้าผู้สอนให้ความสนใจสิ่งนี้อย่างจริงจัง และควบคู่กันไปกับการเปิดเผยตรงไปตรงมา ไม่กระทำเกินกว่าปกติธรรมดา ก็จะเป็นการเสริมสร้างพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียนได้มาก สิ่งที่ผู้สอนควรปฏิบัติ คือ

1. การแสดงท่าทีและกิริยาที่ดีงดงามต่อกัน การเริ่มต้นแบบธรรมดาๆ โดยการกล่าวคำทักทาย การยิ้ม และมีท่าทีไมตรีจิต

2. การใช้คำพูดที่ดีๆ ซึ่งกันและกัน ใช้ภาษาที่สุภาพ ทำให้ผู้เรียนรู้สึกว่าผู้สอนมีความปรารถนาดี

3. ต้องมีศรัทธาที่จะมีความคิดในสิ่งที่ดีงามต่อกัน มีความปรารถนาดี เกื้อกูลกันเสมอจากส่วนลึกของจิตใจ

4. ต้องไม่ทำตนเป็นบุคคลที่น่ารังเกียจ พึงระลึกอยู่เสมอว่า บางสิ่งบางอย่างนั้นบุคคลอื่นอาจจะประพฤติปฏิบัติได้ แต่เรากระทำไม่ได้เพราะเราเป็นผู้สอน มีความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีไม่หลงตัวเอง อย่าลืมว่าบุคลิกภาพไม่ได้หมายถึง ความหล่อหรือความงดงาม แต่หมายถึงภาพที่ประทับใจผู้เรียน

5. มีการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เพื่อเป็นการสร้างสายใยแห่งไมตรีจิตที่ดีต่อกันพร้อมที่จะช่วยผู้เรียนเสมอ

6. เสียสละผ่อนปรนปรองดอง ยืดหยุ่นในด้านความคิดเห็น เพราะการเรียนรู้จะเกิดขึ้นได้ย่อมขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน และผู้เรียนกับผู้เรียน ดังนั้นการออมชอมกันบ้างในด้านความคิดเห็น เป็นสิ่งที่จะเสริมสร้างบรรยากาศในการเรียนที่น่าสนใจ

แอนเดอร์สัน (Anderson. 1970) ได้ศึกษาบรรยากาศทางสังคมในชั้นเรียนซึ่งแยกได้เป็นลักษณะต่างๆ ที่มีอิทธิพลและส่งผลต่อการเรียนรู้ ความรู้สึกและพฤติกรรมการเรียนซึ่งผู้สอนควรนำไปพิจารณาศึกษาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนดังนี้

1. ความเป็นกันเอง ความรู้สึกใกล้ชิด สนิทสนมคุ้นเคยของสมาชิกในกลุ่มผู้เรียน
2. การแบ่งกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมการเรียนต่างๆ ตามจุดประสงค์ของการเรียนรู้
3. มีการปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ กิจกรรมการเรียนรู้มีรูปแบบที่สามารถปฏิบัติได้
4. การดำเนินกิจกรรมการเรียนเป็นไปอย่างมีลำดับขั้นตอน ไม่ล่าช้าและเหมาะสม
5. การจัดสภาพแวดล้อมที่ส่งเสริมการเรียนรู้ เช่น หนังสือ เครื่องมือ วัสดุ อยู่ในสภาพพร้อมที่จะใช้ได้ตลอดเวลา
6. ขจัดความขัดแย้ง ส่งเสริมความร่วมมือกันระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียนและผู้สอน
7. ผู้สอนและผู้เรียนทราบจุดประสงค์และความคาดหวังในการเรียนอย่างชัดเจน
8. ไม่ส่งเสริมระบบคนโปรดของผู้สอน ซึ่งส่งผลทำให้เกิดความไม่ยุติธรรมขึ้นได้
9. ผู้เรียนมีโอกาสได้ทำกิจกรรมที่ยากและท้าทายความสามารถอยู่เสมอ
10. ขจัดความเฉื่อยชาอันเป็นสาเหตุของความเบื่อหน่ายต่อการเรียนการสอน
11. การตัดสินใจกระทำกิจกรรมต่างๆ ในชั้นเรียนมาจากผู้เรียนเป็นส่วนใหญ่
12. ไม่ส่งเสริมการแบ่งพรรคแบ่งพวก หรือเป็นก๊กเป็นเหล่า
13. ผู้เรียนมีความพึงพอใจในกิจกรรมการเรียนการสอนในชั้นเรียน
14. ไม่ปล่อยชั้นเรียนเกิดความไม่เป็นระเบียบและขาดความรับผิดชอบต่อการเรียน

ความสำคัญของบรรยากาศในชั้นเรียนลักษณะต่างๆ ที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น เป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้สอนต้องตระหนักถึงอยู่ตลอดเวลาในการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน ซึ่งจะส่งผลให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ ได้พัฒนาเสริมสร้างคุณลักษณะและค่านิยมของผู้เรียนให้เป็นไปในทิศทาง

ที่พึงประสงค์ สำหรับการเรียนการสอนนั้น มีองค์ประกอบทางด้านสิ่งแวดล้อมในการเรียนที่ละเอียดอ่อนและมีความสำคัญเท่าเทียมกันกับเนื้อหาสาระ และจุดประสงค์การเรียน ซึ่งผู้สอนจะต้องพิจารณาเลือกใช้บรรยากาศในการเรียนให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ การสร้างบรรยากาศที่ดีในการเรียนการสอนนั้น คือบรรยากาศที่ยกย่องและส่งเสริมความสำคัญของผู้เรียน มีความรู้สึกร่วมสมัยขจัดช่องว่างระหว่างกันและกัน ให้ความเป็นอิสระและใช้ความสามารถของผู้เรียนมาเป็นประโยชน์ในการฝึกอบรมท่าทีและพฤติกรรมของผู้สอน จะต้องแสดงออกว่าผู้สอนมีความปรารถนาดี ยกย่องและนับถือ สนใจปัญหาของผู้เรียนตลอดเวลา จึงจะเป็นการสร้างบรรยากาศแห่งความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ทั้งนี้ต้องคำนึงถึงความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก มากกว่าความต้องการของผู้สอนซึ่งสรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

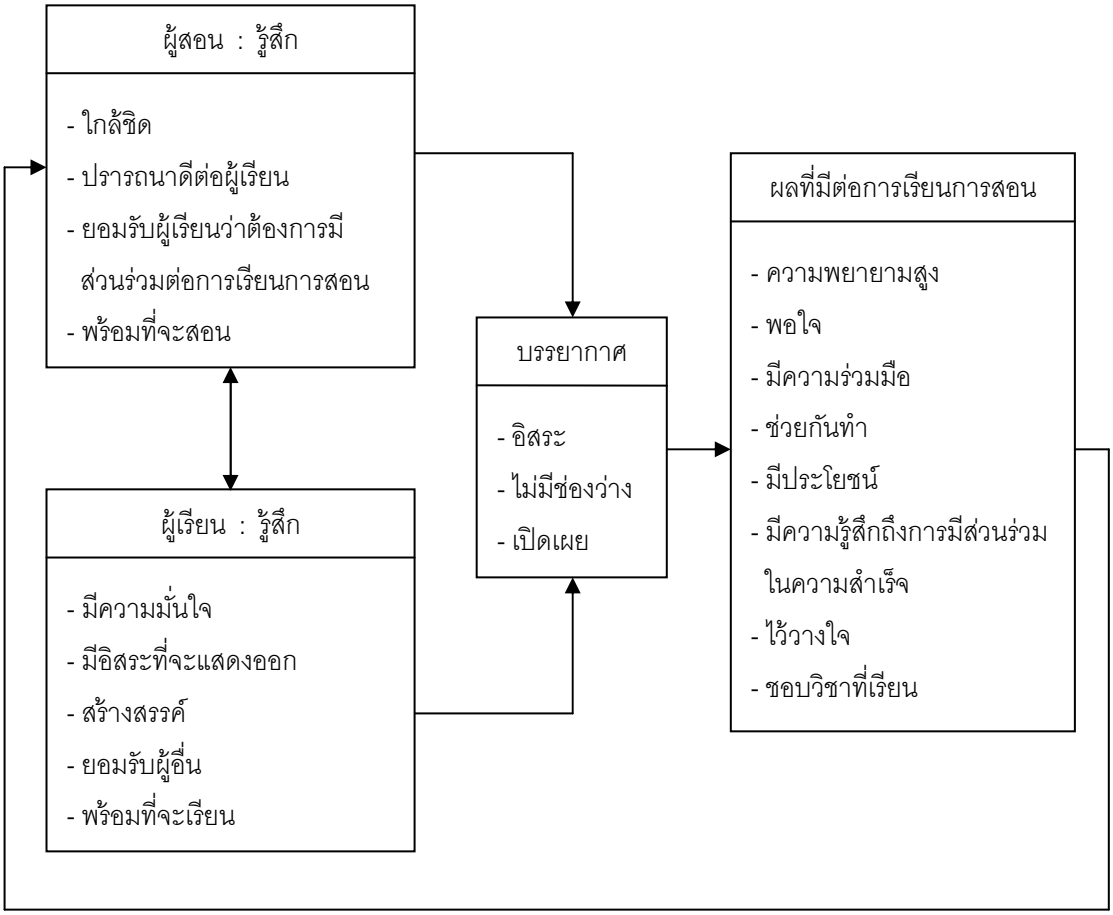

แผนภาพ 17 รูปแบบของบรรยากาศที่ดีในการเรียนการสอน

ตามแผนภาพนี้แสดงให้เห็นว่าบรรยากาศที่ดีในการเรียนการสอนเกิดขึ้นได้อย่างไร ความรู้สึกของผู้สอนและผู้เรียนจะนำไปสู่บรรยากาศที่ดี ทำให้เกิดลักษณะหลายอย่างในการเรียนการสอน ลักษณะเหล่านี้ก็จะย้อนกลับไปมีผลต่อความรู้สึกของทั้งผู้สอนและผู้เรียน และช่วย

ส่งเสริมสร้างบรรยากาศอันดีให้แน่นแฟ้นยิ่งขึ้น และการเรียนการสอนก็จะประสบผลสำเร็จตามเป้าหมาย

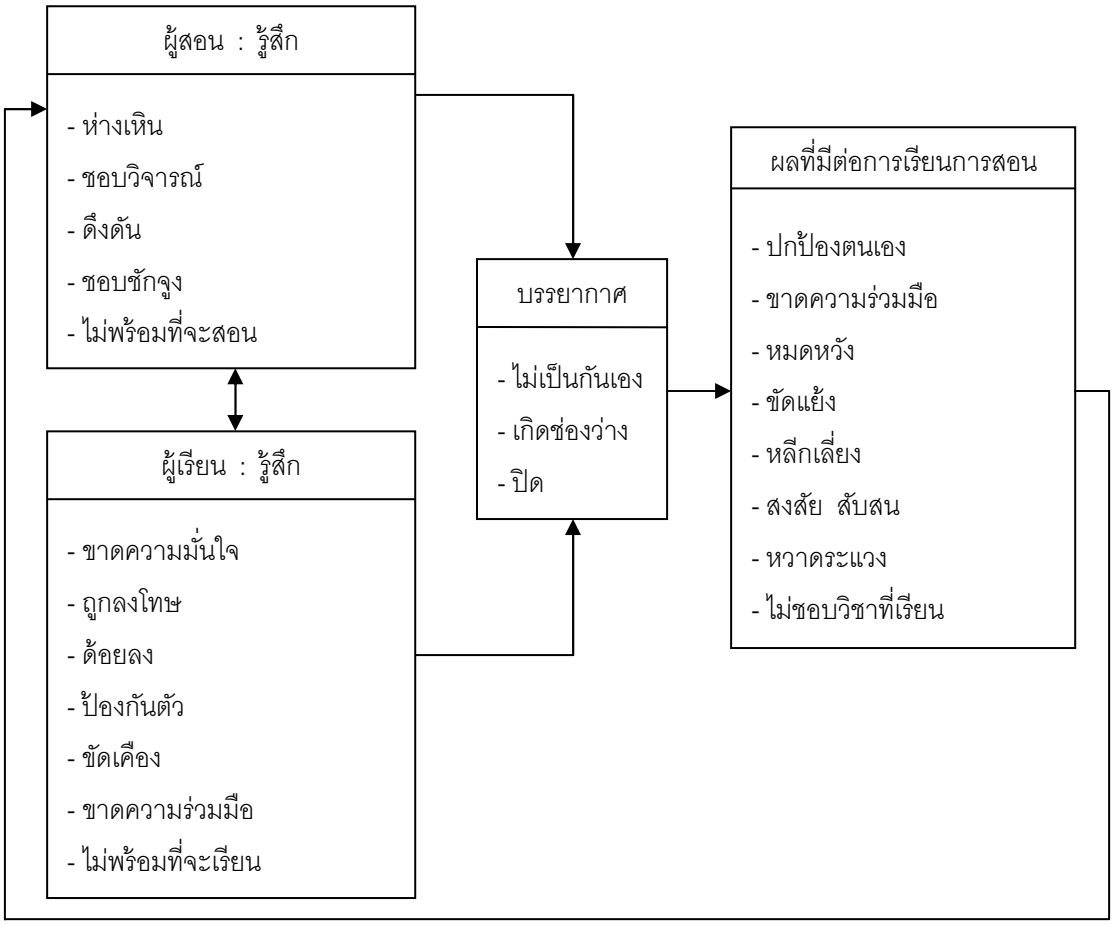

แผนภาพ 18 รูปแบบของบรรยากาศที่**ไม่**ดีในการเรียนการสอน

5.8 การเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างผู้ใช้หลักสูตร

การเสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีในค่านิยมคุณธรรมจริยธรรม เนื่องจากคนเราเติบโตขึ้นมาได้มีการเรียนรู้ค่านิยม แบบหนึ่งที่แตกต่างกัน ตามความเชื่อของแต่ละบุคคล และครอบครัว

การร่วมมือกันขจัดอุปสรรคต่อความสำเร็จของการใช้หลักสูตร รับฟังข้อมูลจากผู้สอนอย่างเอาใจใส่ เพื่อวิเคราะห์ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น คณะกรรมการบริหารหลักสูตรหาทางขจัดอุปสรรคนั้นออกไปโดยเร็ว

คณะกรรมการบริหารหลักสูตร ร่วมกับผู้บริหาร ปรับลักษณะงานให้เหมาะสมกับความสามารถพิเศษ ที่เป็นจุดเด่นของผู้สอนแต่ละคน เพื่อประโยชน์ของผู้เรียน การส่งเสริมความคิดริเริ่ม กับผู้สอน ก่อนที่คณะกรรมการบริหารหลักสูตรจะบอกให้ผู้สอนทำกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้ความคิดริเริ่มใหม่ ซึ่งมาจากผู้สอนเอง

การจัดอุปกรณ์การเรียนการสอน เพื่อพัฒนาบุคลากรให้ก้าวหน้าไกลขึ้น การจัดหาสื่อในการเรียนรู้ใหม่ สำหรับผู้สอนอย่างเพียงพอ เพื่อพัฒนาตนเองและอาชีพเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน

การสั่งสมความสามารถ การประเมินความสามารถในปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทางความต้องการของผู้สอนในอนาคต เพื่อเตรียมแผนให้ผู้สอนได้ขยายความสามารถของตนเองและประโยชน์การเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นหลัก คณะกรรมการบริหารหลักสูตรจะต้องพยายามกระตุ้นให้บุคลากรหลักสูตร ได้ตระหนักและตรวจสอบอย่างสม่ำเสมอ เพื่อเป้าหมายการพัฒนาคุณภาพการศึกษา

5.9 การจัดประสบการณ์เพื่อตอบสนองหลักสูตรแฝง

การพัฒนาหลักสูตรจะกำหนดคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียน จากคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้เรียนจะแปลงออกมาเป็นวัตถุประสงค์ของหลักสูตร และนำไปสู่การออกแบบรายวิชา เพื่อให้สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 3 ความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุประสงค์ การออกแบบรายวิชา และหลักสูตรแฝง

วัตถุประสงค์ (Objectives)	การออกแบบรายวิชา (Course design)	หลักสูตรแฝง (Hidden curriculum)
1. ..... 2. ..... 3.	1. ..... 2. ..... 3.	คุณลักษณะที่พึงประสงค์ ที่ไม่สามารถออกแบบรายวิชา คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร จะต้องเขียนเป็นแนวแนะ (guideline) สำหรับ 1. การกำหนดนโยบาย ของสถานศึกษา เพื่อพัฒนาผู้เรียนอย่างมี ทิศทางในภาพรวม 2. การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร 3. การจัดกิจกรรมการเรียน การสอนที่ต้องดำเนินการอย่าง เป็นระบบและต่อเนื่อง

หลักสูตรแฝง คือ หลักสูตรที่ไม่ระบุเป็นทางการ (unofficial curriculum) ในสถานศึกษาที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้เรียน มี 3 องค์ประกอบ ที่มีอิทธิพลต่อท่าทีของพฤติกรรมและการแสดงออกของผู้เรียน องค์ประกอบทั้ง 3 ได้แก่ โครงสร้างของสถานศึกษาหรือสถาบัน บรรยากาศทางสังคม และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน

เนื่องจากผู้สอนเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของหลักสูตรแฝงที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้เรียน คณะกรรมการบริหารหลักสูตรจะต้องแสดงศักยภาพที่สามารถระบุลักษณะของอิทธิพลของผู้สอนตามความคิดเห็นของผู้เรียนได้ ย่อมสามารถนำมาเป็นฐานข้อมูล และเป็นแนวทางออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน กิจกรรมเสริมหลักสูตรและแนวทางพัฒนาผู้สอนให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์ของหลักสูตรได้ดียิ่งขึ้น

การจัดหลักสูตรตามความต้องการของสังคมเพียงอย่างเดียวจะเป็นหลักสูตรที่มีลักษณะไม่เข้มแข็ง เนื่องจากมีความเชื่อว่าหลักสูตรเป็นเพียงสิ่งที่สะท้อนสังคม การศึกษาไม่มีบทบาทหน้าที่พัฒนาสังคม ผู้เรียนทุกคนจะต้องเรียนเหมือนๆ กัน ในทางตรงกันข้ามการจัดหลักสูตรที่มุ่งตอบสนองความต้องการของผู้เรียนเท่านั้น จะเป็นหลักสูตรที่ตื้นเกินไป ซึ่งขาดความตระหนักว่าผู้เรียนสามารถพัฒนาถึงขีดความสามารถของเขาด้วยปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นในสังคม ความต้องการของผู้เรียน จะรวมถึงการได้รับประสบการณ์ต่างๆ ทางสังคม และโอกาสแสวงหาความรู้ที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้ดียิ่งขึ้น โดยปกติความต้องการของผู้เรียนกับความต้องการของสังคมจะสวนทางกัน คณะกรรมการบริหารหลักสูตรจะต้องสามารถแปลความต้องการความหมายคุณค่าของความต้องการของผู้เรียนลงในหลักสูตรและกระบวนการเรียนการสอน ด้วยการวิเคราะห์วัฒนธรรมการเรียนรู้ ลักษณะสังคมที่ผู้เรียนอาศัยอยู่ก่อนการวิเคราะห์ความต้องการของแต่ละบุคคล

เมื่อพิจารณาความต้องการของสังคม เรามักจะนึกถึงความต้องการด้านอุตสาหกรรม แรงงาน กำลังคน ตลอดจนความต้องการของสังคมที่จะให้สมาชิกรับรู้ข่าวสารความเคลื่อนไหวของบ้านเมือง แต่ในสังคมปัจจุบัน มีความต้องการให้สมาชิกของสังคม รู้จักคิดด้วยตนเอง ซึ่งประการดังกล่าวนี้ทำให้เห็นความแตกต่างระหว่างความต้องการของบุคคลและสังคมกลายจะเป็นเรื่องเดียวกัน

การจัดประสบการณ์เพื่อตอบสนองหลักสูตรแฝง เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้ตระหนักถึงกุญแจแห่งความสำเร็จอยู่ที่ความเที่ยงธรรม ซื่อสัตย์สุจริต ความรับผิดชอบต่อสังคม หากหนีห่างจากหลักการเหล่านี้จะไม่สามารถได้รับความสำเร็จที่แท้จริง การพัฒนาผู้เรียนได้รับประสบการณ์รู้จักเคารพคุณธรรมของตนเอง ไม่เห็นตนเองเป็นสิ่งซื้อขาย ไม่ยอมขายคุณธรรมของตนเอง เพื่อเงินทอง อำนาจ ฐานะ เป้าหมายของหลักสูตรที่พัฒนาผู้เรียนจะเป็นบุคคลที่สำคัญและมีพลังในสังคม การเตรียมความพร้อมผู้สอนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร การแปลงหลักสูตรสู่การเรียนการสอน การทำแผนการจัดการเรียนรู้ การส่งเสริมสภาพแวดล้อมและบรรยากาศการเรียนรู้ รวมทั้งการจัดประสบการณ์เพื่อตอบสนองหลักสูตรแฝง จะมีส่วนสัมพันธ์กับการตรวจสอบคุณภาพการใช้หลักสูตร

5.10 การนิเทศกำกับดูแลการใช้หลักสูตร

การนิเทศกำกับดูแลจะต้องดำเนินการควบคู่กันไปกับการใช้หลักสูตรซึ่งผู้บริหารจะต้องสร้างความสัมพันธ์และความเชื่อถือกับผู้สอนจัดโอกาสให้ผู้สอนได้เข้ามาเป็นกรรมการบริหารหลักสูตรเพื่อดำเนินการศึกษาความต้องการทักษะความรู้ที่ผู้สอนต้องการพัฒนาการจัดประชุมปฏิบัติการการฝึกอบรม การวางแผนปฏิบัติการสำหรับปรับปรุงการจัดการศึกษาภายหลังการฝึกอบรมโดยร่วมมือกับคณะกรรมการบริหารหลักสูตร ดังนี้

1. **การวางแผนหลักสูตร** ซึ่งประกอบด้วยโปรแกรมการศึกษาของแต่ละสาขาวิชาซึ่งมีรายละเอียดเกี่ยวกับการวางแผนการสอนรายปี รายภาค รายเดือน รายสัปดาห์ การระบุขอบข่ายการใช้ทรัพยากร การจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตร การประเมินผลการเรียนการสอน ความรับผิดชอบของคณะกรรมการแต่ละสาขาวิชาและการปรับปรุงการวางแผนหลักสูตรให้ทันสมัยอยู่เสมอ

2. **การส่งเสริมสนับสนุนการใช้หลักสูตร** กระตุ้นให้ผู้สอนปรับปรุงเปลี่ยนแปลงการจัดกระบวนการเรียนการสอนให้ทันสมัยอยู่เสมอ ไม่ว่าจะเป็นทางด้านกายภาพและบรรยากาศที่กระตุ้นส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้พัฒนาผู้เรียนให้มีทักษะทางวิชาการและทักษะทางสังคม การกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนแปลงควรดำเนินการตามขั้นตอนของการสร้างความตระหนัก การสำรวจความต้องการเพื่อสร้างข้อผูกพัน การวางแผน การฝึกอบรมและการนำผลจากการวางแผนไปปฏิบัติ เพื่อให้ได้ตามแนวคิดและหลักการที่เปลี่ยนแปลง

3. **ระหว่างดำเนินการใช้หลักสูตร** คณะกรรมการบริหารหลักสูตรและผู้บริหารจะต้องทำการสำรวจ สังเกต เพื่อให้ทราบว่าผู้สอนแต่ละคนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรในระดับใด ซึ่งข้อมูลเหล่านี้จะเป็นฐานข้อมูลสำหรับการออกแบบโครงการฝึกอบรมผู้สอนระหว่างการใช้หลักสูตร การจัดหาทรัพยากรสนับสนุน รวมทั้งกระตุ้นการรับรู้เกี่ยวกับการใช้หลักสูตรจาก

ระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่งจนกระทั่งการรับรู้เกี่ยวกับการใช้หลักสูตรของผู้สอนอยู่ในระดับใกล้เคียงกันการใช้หลักสูตรก็จะเป็นไปตามคาดหวังของหลักสูตร

4. **ร่วมกับผู้สอนเพื่อแก้ปัญหา** บทบาทของคณะกรรมการบริหารหลักสูตรกับการนิเทศกำกับดูแลการใช้หลักสูตรจุดเน้นควรเป็นผู้แยกแยะ คัดแยกปัญหามากกว่าการแก้ปัญหา เพราะการแก้ปัญหาเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรควรจะเน้นการแก้ปัญหาโดยคณะกรรมการและพยายามสร้างความเข้าใจให้กับผู้สอนว่าปัญหาการใช้หลักสูตรคือโอกาสที่จะมองบางสิ่งบางอย่างในแนวทางอื่นที่ดีกว่าและเป็นประโยชน์กับผู้เรียน เช่น ผู้สอนมักกล่าวว่าไม่มีเวลาศึกษาเพื่อที่จะทำความเข้าใจหลักสูตรใหม่ ประเด็นของการที่ผู้สอนไม่มีเวลาอาจมาจากสาเหตุของการไม่รู้จักการลำดับความสำคัญของการปฏิบัติงานหรืออาจมีภาระงานอื่นที่มอบหมายให้รับผิดชอบมากเกินไป ส่วนการกล่าวว่าขาดงบประมาณสำหรับจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตามหลักสูตรอาจมาจากการขาดความผูกพันของผู้สอนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบางครั้งเงินไม่ใช่เป็นสิ่งจำเป็นที่สุดเสมอไป ถึงแม้ว่างบประมาณจะทำให้การใช้หลักสูตรดำเนินไปได้รวดเร็วและราบรื่นแต่การมีความคิดทางบวกต่อการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรทำให้มีคุณค่าและสำคัญกว่าเงิน

5. **การประเมินผล** การกระตุ้นให้ผู้สอนเห็นความสำคัญของการประเมินผลการเรียนการสอนเพื่อพัฒนาผู้เรียนและปรับปรุงการเรียนการสอนเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินหลักสูตร การประเมินการเรียนการสอนควรมองภาพกว้าง เช่น บันทึกการสอนมีคุณภาพมากน้อยเพียงใด การจัดทำข้อสอบที่ได้มาตรฐาน ความอิสระคล่องตัวในการดำเนินงาน การจัดการทรัพยากร การจัดซื้อจัดหา ผลผลิตของหลักสูตรคือผู้เรียนรวมทั้งผลกระทบด้านอื่นๆ ถ้าคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและผู้บริหารสามารถสังเกตบันทึกภาพรวมทั้งหมดของระบบ การบริหารหลักสูตรที่สถานศึกษาก็จะเป็นส่วนกระตุ้นและสร้างความรู้ความเข้าใจให้กับผู้สอนเกี่ยวกับการประเมินตนเองในการใช้หลักสูตร

5.11 การจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร

การนำหลักสูตรไปใช้จะได้ผลตามเจตนารมณ์ของหลักสูตรมากน้อยเพียงใด ขึ้นอยู่กับการวางแผนการใช้หลักสูตรที่ชัดเจนและการจัดระบบข้อมูลเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน บุคลากรที่เกี่ยวข้อง งบประมาณ อาคารสถานที่ วัสดุ อุปกรณ์ เครื่องมือ สื่อ แหล่งบริการสนับสนุน การใช้หลักสูตร การควบคุมดูแลการใช้หลักสูตร รวมทั้งการประเมินผลการใช้หลักสูตร

การจัดระบบข้อมูลและการควบคุมระบบข้อมูลการใช้หลักสูตรจะช่วยให้การบริหารจัดการหลักสูตรสามารถติดตามกระบวนการและสภาพการใช้หลักสูตรได้ตรงจุดและทันเวลา การออกแบบระบบการควบคุมโดยวิธีการจัดให้มีการรายงานผล เพื่อชี้ให้เห็นว่ากระบวนการใช้หลักสูตรเป็นไปตามแผน นับว่าเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการบริหารหลักสูตร ส่วนประกอบที่สำคัญในการควบคุมกำกับดูแลการบริหารหลักสูตร ได้แก่ การกำหนดมาตรฐานที่คาดหวัง จะทำให้ได้หรือสิ่งที่หลักสูตรต้องการ การวัดผลงานที่ทำได้จริง การเปรียบเทียบผลงานที่ทำได้กับมาตรฐานที่กำหนดไว้ และการดำเนินการแก้ไข

การเน้นสารสนเทศเกี่ยวกับการบริหารจัดการหลักสูตร จะช่วยให้คณะกรรมการบริหารหลักสูตรตัดสินใจอย่างมีประสิทธิภาพสูงสุดในทุกจุด ซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยส่งเสริมให้เกิดประสิทธิภาพภายใน การใช้หลักสูตรการเน้นวิธีการระบบช่วยให้ปรับกระบวนการทำงานภายในและการจัดการหลักสูตรให้มีสภาวะที่สอดคล้องกัน ตามนัยกับการเปลี่ยนแปลงจากทุกแง่ทุกมุมซึ่งเป็นวิธีหนึ่งที่จะทำให้หลักสูตรมีประสิทธิภาพ สามารถปรับตัวให้มีความสมดุลกับสภาวะต่างๆ จากภายนอก กล่าวโดยสรุปการบริหารหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพ จะต้องใช้วิธีการระบบสารสนเทศเข้ามาช่วยดำเนินการจัดการควบคุมกำกับดูแล เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ดังแผนภาพต่อไปนี้

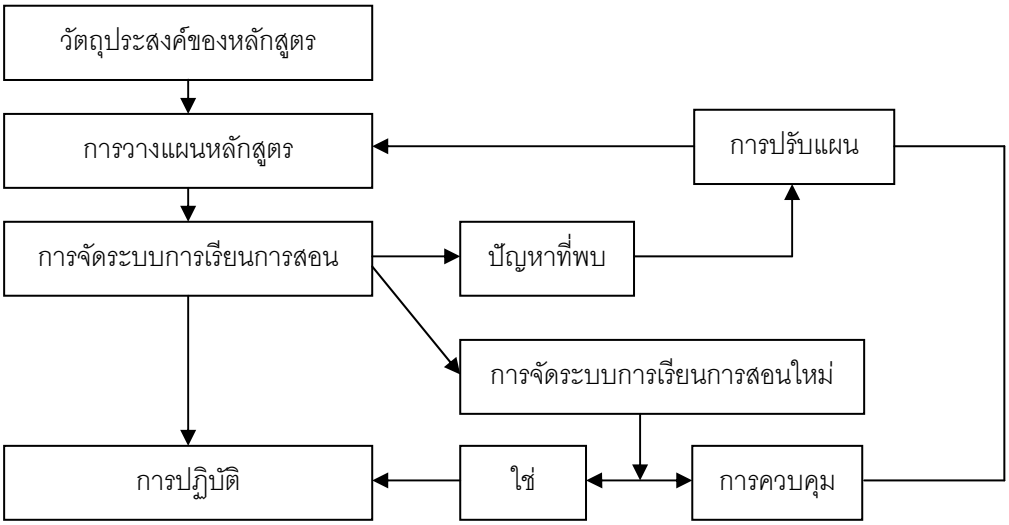

แผนภาพ 19 การปรับการใช้หลักสูตรโดยอาศัยการควบคุม

5.12 การติดตามและการประเมินผลการใช้หลักสูตร

การติดตามและการประเมินผลการใช้หลักสูตร จะต้องมีการวางแผนไว้ให้ชัดเจนว่าจะทำการประเมินในส่วนใดของหลักสูตร ถ้าการวางแผนเกี่ยวกับการประเมินไม่ชัดเจน เมื่อมีความต้องการประเมินในหัวข้อนั้นหรือส่วนนั้น บางครั้งอาจจะกระทำไม่ได้ เพราะการเก็บข้อมูลบางอย่างขึ้นอยู่กับเงื่อนไขของระยะเวลาและกิจกรรมที่ทำตามลำดับขั้นตอนและต่อเนื่อง

ดังนั้นการวางแผนเพื่อการประเมินหลักสูตรจะต้องชัดเจนและควรกำหนดว่าจะใช้วิธีการประเมินอย่างไรจึงจะได้ผล เป็นภาพรวมที่สามารถนำมาอธิบายได้ว่าสิ่งใดเป็นบรรยากาศ หรือสภาวะแวดล้อมที่เอื้ออำนวยและสิ่งใดที่ไม่เอื้ออำนวย การประเมิน เพื่อต้องการทราบว่าเท่าที่ดำเนินการใช้หลักสูตรไปแล้ว บรรลุถึงสิ่งที่กำหนดไว้มากน้อยเพียงใด สิ่งที่ได้นำมานั้นสามารถตอบสนองความมุ่งหมายหลักการที่กำหนดไว้หรือไม่ ถ้าเราอยากรู้ตรงไหนก็ประเมินตรงนั้น คงจะไม่ใช่หลักการของการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรควรประเมินในสาระสำคัญของตัวบ่งชี้ (indicator) ที่อธิบายถึงประสิทธิภาพของการใช้หลักสูตรว่าบรรลุเป้าหมายหรือไม่ การออกแบบการประเมินที่กว้างและลึก คือ การพิจารณาให้เป็นภาพรวมทั้งหมดของการใช้หลักสูตร

เกี่ยวกับการหาตัวบ่งชี้สำคัญๆ นั้นจะต้องระมัดระวังเรื่องตัวแปรทางวัฒนธรรม ทางสังคมและทางเศรษฐกิจด้วย เพราะบางอย่างผู้ประเมินอาจมองข้ามไป เช่น สถานศึกษาขนาดใหญ่ย่อมได้เปรียบกว่าสถานศึกษาขนาดเล็ก องค์ประกอบที่ตั้งของสถานศึกษา ถ้าชุมชนให้การสนับสนุนอย่างดีก็มีผลต่อการใช้หลักสูตร หรือสถานศึกษาขนาดเล็กมากเกินไป บางครั้งอาจจะเป็นปัจจัยที่สำคัญไม่สามารถจะพัฒนาได้เท่าที่ควร แม้หลักการจะกำหนดไว้อย่างดีและสมบูรณ์อย่างไร การนำหลักสูตรไปใช้ก็จะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบ ถึงแม้ปัจจุบันนี้จะมีระบบกลุ่มสถานศึกษาช่วยเหลือก็ตาม

นอกจากนี้บริบททางสังคมเศรษฐกิจและวัฒนธรรมจะเป็นสิ่งที่ช่วยเสริมมาอธิบายได้ชัดเจนว่า เหตุใดการนำหลักสูตรไปใช้จึงได้ผลและไม่ได้ผล เพราะมีปัจจัยแทรกซ้อนทางเศรษฐกิจ สังคม และค่านิยมของบุคคลเป็นอันมาก เกณฑ์ในการพิจารณาการประเมินหลักสูตรสรุปได้ดังนี้

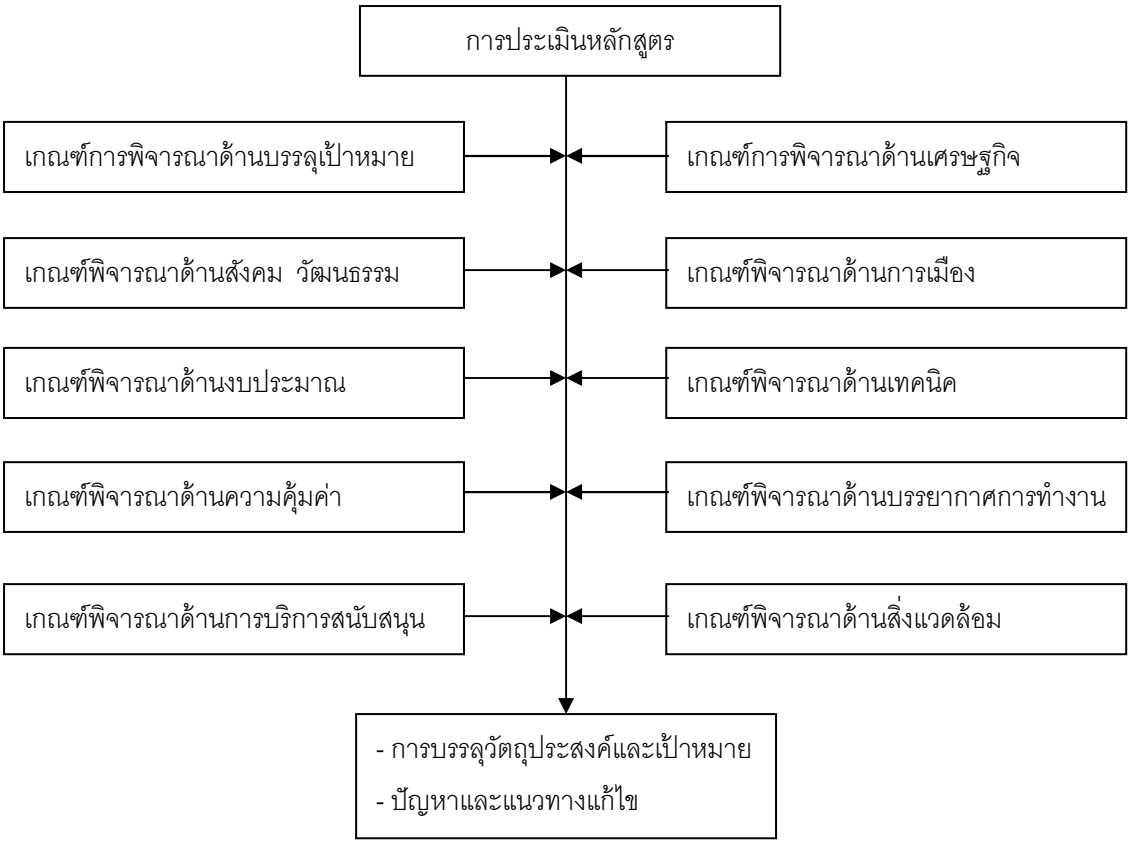

แผนภาพ 20 การพิจารณาเกี่ยวกับเกณฑ์การประเมินหลักสูตร

5.13 การประกันคุณภาพหลักสูตรและการสอน

คณะกรรมการบริหารหลักสูตร จะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการตรวจสอบคุณภาพการใช้หลักสูตรอยู่ตลอดเวลา เพราะคุณภาพของผลผลิต บัณฑิตที่จะออกไปจะเป็นภาพสะท้อนให้เห็นชัดเจนว่าหลักสูตรมีการเรียนการสอนที่มีคุณภาพมากน้อยเพียงใด การตรวจสอบคุณภาพหลักสูตร มีองค์ประกอบที่จะต้องพิจารณา ดังต่อไปนี้

1. การวางแผนหลักสูตร ซึ่งประกอบด้วย โปรแกรมการศึกษาของแต่ละสาขาวิชา มีรายละเอียดการวางแผนการสอน รายปี รายภาค ข้อมูลการบริหารหลักสูตร เช่น รายชื่อของรายวิชาที่เปิดสอน เป็นรายวิชาที่รับผิดชอบโดยภาควิชา สาขาวิชา มีจำนวนรายวิชาทั้งหมดกี่วิชา ลักษณะของรายวิชาที่เป็นทฤษฎี ภาคปฏิบัติ จำนวนรายวิชาที่ต้องเรียนก่อน จำนวนหน่วยกิต ลักษณะการเรียนการสอน ผู้เรียนมีผลการเรียนรู้ในเรื่องใด มีวิธีการประเมินผลแบบใด

2. การส่งเสริมสนับสนุนการใช้หลักสูตร กระตุ้นให้ผู้สอนปรับปรุง กระบวนการเรียนการสอนให้เป็นปัจจุบันอยู่เสมอ การพัฒนาผู้เรียนในเรื่องทักษะทางวิชาการ ทักษะทางสังคม และเจตคติที่ดีต่อวิชาชีพ

3. ระหว่างดำเนินการใช้หลักสูตร คณะกรรมการบริหารหลักสูตรได้กำกับดูแล สังเกตว่าผู้สอนแต่ละคนมีความรู้ ความเข้าใจในหลักสูตรระดับใด ข้อมูลเหล่านี้จะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาผู้สอน รวมทั้งกระตุ้นให้ผู้สอนรับรู้เกี่ยวกับหลักการใช้หลักสูตรในภาพรวม เพราะเนื่องจากผู้สอนแต่ละคนจะมองเฉพาะรายวิชาที่ตนเองสอนและรับผิดชอบเท่านั้น

4. คณะกรรมการบริหารหลักสูตร ร่วมกับผู้สอนเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ได้กระตุ้นให้ผู้สอนตระหนักถึงความสำคัญของการตรวจสอบ เพราะเป็นปัจจัยนำไปสู่การใช้หลักสูตรอย่างมีคุณภาพ และการสำรวจภาระงานที่ผู้สอนแต่ละคนได้มีเวลาพัฒนาการเรียนการสอน การวิจัยเพื่อนำมาสนับสนุนการเรียนการสอน

5. การประเมินผลการเรียนการสอนเป็นปัจจัยสำคัญ ซึ่งผู้สอนจะต้องประเมินตนเอง และผู้เรียนประเมินการสอน คณะกรรมการบริหารหลักสูตรกับผู้สอนควรร่วมกันออกแบบการประเมิน เพื่อให้ผู้สอนรู้สึกว่ามีส่วนร่วม และการประเมินเป็นการนำเสนอผลมาพัฒนาการเรียนการสอนและพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณภาพตามวัตถุประสงค์ เมื่อสุดสิ้นภาคการศึกษา คณะกรรมการบริหารหลักสูตรควรนำผลการประเมินมาวิเคราะห์ และแจ้งให้ผู้สอนทราบ ส่วนข้อมูลบางอย่างจะต้องจัดเก็บอย่างเป็นระบบ สำหรับปรับปรุงหลักสูตรในระหว่างการใช้หลักสูตร และข้อมูลบางอย่างอาจจะนำมาปรับปรุงหลักสูตร เมื่อใช้ครบวงจรของหลักสูตร

6. คณะกรรมการบริหารหลักสูตรจะต้องตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตร กับเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตร โดยเฉพาะประเด็นการประกันคุณภาพหลักสูตร ได้กำหนดระบบการประกันคุณภาพหลักสูตรไว้ทุกหลักสูตรให้ชัดเจน ประกอบด้วยระบบการจัดการเรียนการสอนที่เน้นให้ผู้เรียนสามารถศึกษาแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ระบบการสอบวิทยานิพนธ์ ระบบการพัฒนาหลักสูตรให้ทันสมัย และให้มีระบบการประเมินเพื่อพัฒนาหลักสูตรทุกปี

5.14 **นวัตกรรมหลักสูตร**

นวัตกรรม (innovation) หมายถึง แนวคิดใหม่ที่จะช่วยเสริมให้กระบวนการทำงานการจัดการเรียนการสอนให้ได้ผลคุ้มค่า การนำสิ่งใหม่ๆ เข้ามาเพิ่มเติมเปลี่ยนแปลงวิธีการที่ทำอยู่เดิมให้ได้ผลดียิ่งขึ้น องค์ประกอบของนวัตกรรมประกอบด้วย

1. มีแนวความคิด
2. มีระเบียบและระบบ
3. มีหลักหรือวิธีการปฏิบัติ
4. เป็นสิ่งประดิษฐ์

นวัตกรรมหลักสูตรการเรียนการสอนระดับอุดมศึกษาที่น่าสนใจ คือ ห้องเรียนเสมือน (virtual classroom) เพราะการเรียนรู้ไม่ถูกจำกัดในเรื่องเวลาและสถานที่ กระบวนการเรียนรู้เป็นการร่วมมือกันระหว่างผู้สอน ผู้เรียน โดยไม่ต้องคำนึงถึงเรื่องเวลาและพื้นที่ ผู้สอนทำหน้าที่เป็นผู้สนับสนุนเอื้ออำนวยการเรียน ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการเรียนรู้และวิธีการเรียนรู้ การค้นพบด้วยตนเองมากขึ้น แหล่งข้อมูลและความรู้มีไม่จำกัด การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ในรูปแบบของ software ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง โดยผ่านเครือข่ายคอมพิวเตอร์ การสร้างบรรยากาศการเรียนรู้ กระตุ้นให้ผู้เรียนอยากเรียนรู้ มีการออกแบบเครือข่ายการเรียนรู้ด้วยตนเอง และด้วยความเร็วในการซึมซับเนื้อหาสาระที่แตกต่างกัน มีวิธีการแสวงหาความรู้ สร้างองค์ความรู้ได้ด้วยตนเอง และมีประสบการณ์ที่หลากหลาย เครื่องมือช่วยการเรียนรู้ที่สำคัญในปัจจุบันคือ อินเทอร์เน็ตและเว็บไซต์ (internet and website) ซึ่งนวัตกรรมหลักสูตรและการเรียนการสอนดังกล่าวนี้สอดคล้องกับพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พุทธศักราช 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 3) พุทธศักราช 2553 ที่เน้นการจัดการศึกษาต้องยึดหลักผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ใช้การวิจัยค้นคว้าเป็นส่วนหนึ่งของการเรียน การัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลา ทุกสถานที่

สิ่งใดที่วัดไม่ได้ก็ปรับปรุงและพัฒนาไม่ได้

It you can't measure, You can't improve.

การประเมินไม่ใช่การพิสูจน์แต่เป็นการปรับปรุงพัฒนา

Evaluation is not to prove, but to improve.

(Ebel, R.L. (1979). Essential and Education Measurement. 2nd. New jersey : Prentice Halls.)

บทที่ 6
การประเมินหลักสูตร

6.1 แนวคิดการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตร คือ กระบวนการเก็บรวบรวมและศึกษาข้อมูล รวมถึงการวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อตรวจสอบหลักสูตร และตัดสินว่าหลักสูตรมีคุณค่าบรรลุเป้าหมายที่กำหนดไว้หรือไม่

การประเมินหลักสูตรเป็นขั้นตอนที่สำคัญในการพัฒนาหลักสูตร ข้อบกพร่อง หรือความผิดพลาดอาจจะเนื่องมาจากสาเหตุและปัจจัยต่างๆ เช่น การออกแบบหลักสูตรอาจจะไม่เหมาะสมกับความต้องการของบุคคลและสังคมเป็นต้น ถ้าไม่มีการประเมินหลักสูตรก่อนการนำหลักสูตรไปใช้อาจจะเป็นภาระที่ยุ่งยากมากสำหรับผู้เรียน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ดังนั้น การประเมินหลักสูตรจึงต้องมีการประเมินเป็นระยะๆ เพื่อที่จะลดปัญหาที่อาจจะเกิดขึ้น เมื่อใช้หลักสูตรจริง การประเมินหลักสูตรแบ่งเป็น 3 ระยะ คือ ระยะแรก ได้แก่ การประเมินหลักสูตรก่อนการนำหลักสูตรไปใช้ ระยะที่ 2 คือ การประเมินหลักสูตรระหว่างการดำเนินการใช้หลักสูตร และระยะที่ 3 คือ การประเมินหลักสูตรภายหลังการใช้หลักสูตรครบกระบวนการ

คณะกรรมการจะต้องมีวิสัยทัศน์การประเมินหลักสูตร ดังต่อไปนี้

1. การประเมินหลักสูตรจัดเป็นกระบวนการวัดระดับความสามารถของผู้เรียนโดยเปรียบเทียบกับจุดประสงค์การเรียนของหลักสูตร
2. การประเมินหลักสูตรเป็นการเปรียบเทียบความสามารถของผู้เรียนกับเกณฑ์มาตรฐานหลักสูตรที่กำหนดไว้
3. การประเมินหลักสูตรสารสนเทศที่ได้เป็นการอธิบายและช่วยให้การพิจารณาตัดสินหลักสูตรได้ชัดเจน

4. สารสนเทศประเมินหลักสูตรเป็นการจำแนกขอบเขตการตัดสินใจ การเลือก การวิเคราะห์ข้อมูล เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตร

5. การประเมินหลักสูตรเป็นการใช้ศักยภาพของกระบวนการบริหารงานทางวิชาการของผู้บริหาร เกี่ยวกับการนำหลักสูตรไปใช้ และการปรับปรุงหลักสูตร เพื่อเป้าหมายการจัดการศึกษาไปสู่ความมีประสิทธิภาพและคุณภาพ

6.2 การประเมินหลักสูตรก่อนการนำหลักสูตรไปใช้

เมื่อการพัฒนาหลักสูตรฉบับร่างเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก่อนจะนำหลักสูตรไปใช้จริง จะต้องมีการประเมินเพื่อตรวจสอบคุณภาพหลักสูตรฉบับร่าง รวมทั้งองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง การประเมินหลักสูตรในระยะนี้จะต้องกระทำอย่างรอบคอบและมีระบบที่ชัดเจน เพราะผลการประเมินจะถูกนำมาปรับปรุงหลักสูตรให้ได้ตรงประเด็น การประเมินหลักสูตรระยะนี้มีขั้นตอนดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายการประเมินหลักสูตร
2. วางแผนดำเนินการประเมิน
3. ทดลองใช้หลักสูตรฉบับร่าง
4. ประเมินผลจากการทดลองใช้ และนำผลมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงหลักสูตรก่อนนำไปใช้จริง

การประเมินหลักสูตรก่อนการนำหลักสูตรไปใช้มีรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. **การกำหนดจุดมุ่งหมายการประเมินหลักสูตร** การประเมินหลักสูตรระยะนี้มีจุดมุ่งหมายของการประเมิน ได้แก่ ประเมินเอกสารหลักสูตร ระบบการบริหารจัดการทรัพยากร หรือสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการใช้หลักสูตร ผลผลิตหลักสูตร และคุณค่าของหลักสูตร ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

1.1 **การประเมินเอกสารหลักสูตร** เพื่อตรวจสอบความสอดคล้องของโครงสร้างหลักสูตร และคุณภาพของเอกสาร สามารถชี้แนวไปสู่การจัดการเรียนการสอนได้มากน้อยเพียงใด

1.2 **ระบบการบริหารจัดการ** เพื่อศึกษาความเป็นไปได้ ของกระบวนการใช้หลักสูตร รวมทั้งการนิเทศกำกับดูแล

1.3 **ทรัพยากร** เพื่อศึกษาความพร้อมเกี่ยวกับบุคลากร งบประมาณ สถานที่ และวัสดุหลักสูตร (curriculum materials) อื่นที่เอื้อต่อการใช้หลักสูตร ให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนด

1.4 **ผลผลิตของหลักสูตร** เพื่อศึกษาผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนเป็นไปตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่กำหนดไว้หรือไม่

1.5 **คุณค่าของหลักสูตร** เพื่อศึกษาภาพรวมของการใช้หลักสูตรทั้งหมด รวมทั้งความคิดเห็นของผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรในชุมชนและสังคม การประเมินหลักสูตรระยะนี้จะมีคุณค่าก็ต่อเมื่อ ผลการประเมินมีผลต่อการปฏิบัติจริง หรือนำหลักสูตรไปใช้อย่างกว้างขวาง

2. **การวางแผนดำเนินการ** เป็นสิ่งจำเป็นที่จะต้องนำจุดมุ่งหมายของการประเมินแต่ละเรื่องมาวางแผนกำหนดขอบข่ายการประเมินให้ชัดเจน ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบการประเมิน การเก็บข้อมูลจะเก็บจากอะไรบ้าง ลักษณะของข้อมูลเชิงปริมาณกับเชิงคุณภาพ มีสัดส่วนเท่าไร แหล่งข้อมูล และผู้ให้ข้อมูล การวิเคราะห์ข้อมูล และการเสนอรายงานผลการประเมินจะกำหนดช่วงระยะเวลาใด การวางแผนการประเมินหลักสูตรก่อนการนำไปใช้จะต้องเสนอภาพรวมให้ชัดเจน

การวางแผนการประเมินเอกสารหลักสูตร จะมุ่งเน้นการประเมินส่วนใดจากจุดมุ่งหมายการประเมิน เช่น คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรได้ใช้ข้อมูลจากผลการประเมินความต้องการของผู้เรียนและชุมชน เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ความคิดเห็นของนักวิชาการได้นำมาเขียนหลักสูตรมากน้อยเพียงใด การวิเคราะห์ความสอดคล้องของหลักสูตรด้านองค์ประกอบหลักสูตร ได้แก่ ปรัชญาหลักสูตร วัตถุประสงค์ สาระหรือเนื้อหา ทรัพยากร

กิจกรรมและประสบการณ์การเรียน รวมทั้งการประเมินผล วิธีการประเมินเอกสารหลักสูตร จะใช้วิธีการประเมินแบบใด ใครเป็นผู้ให้ข้อมูล และแหล่งข้อมูลอื่นๆ จะเก็บรวบรวมอย่างไร รวมทั้งงบประมาณ ใครจะเป็นผู้รับผิดชอบในส่วนนี้

การวางแผนการประเมินระบบการบริหารและการจัดการ รวมทั้งนิเทศกำกับดูแล ควรศึกษาจากจุดมุ่งหมาย และขอบข่ายการประเมินมุ่งเน้นส่วนใด เพื่อจะได้วางแผนการประเมินได้ถูกต้องครอบคลุม เช่น ระบบการบริหารจัดการหลักสูตร เอื้ออำนวยต่อการจัดระบบการเรียนการสอน ผลของการฝึกอบรมผู้สอน สามารถทำการสอนหลักสูตรฉบับทดลองนี้เป็นอย่างไร วิธีการนิเทศกำกับดูแล ช่วยให้ผู้สอนและการใช้หลักสูตรราบรื่นมากน้อยเพียงใด ด้านกระบวนการเรียนการสอน ผู้สอนสามารถจัดลำดับขั้นตอนของการสอนได้ตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ขั้นตอนของการเรียนการสอนดำเนินไปโดยราบรื่น ผู้เรียนเรียนได้ตามลำดับขั้นตอนด้วยความสนใจ การประเมินผลการเรียนการสอนตรงกับจุดประสงค์การเรียน การประเมินหลักสูตรในขั้นนี้ มีวิธีการและเครื่องมืออะไรบ้าง จะต้องระบุให้ชัดเจน

การวางแผนการประเมินทรัพยากร เพื่อศึกษาความพร้อมของทรัพยากร บุคลากร งบประมาณ วัสดุหลักสูตร สถานที่ การวางแผนการประเมินส่วนนี้ ควรจะประเมินก่อนการทดลองการใช้หลักสูตร และขณะทดลองใช้หลักสูตร เพื่อดูประสิทธิภาพของทรัพยากรในด้านต่างๆ การประเมินส่วนนี้ลักษณะของการประเมินจะใช้วิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ จะได้ข้อมูลที่เป็นคุณภาพกว่าการใช้ข้อมูลเชิงปริมาณอย่างเดียว การประเมินวัสดุหลักสูตรที่นำมาใช้มีความสอดคล้องกับหลักสูตรจริงหรือไม่ ช่วยให้การใช้หลักสูตรดำเนินไปโดยเรียบร้อยและราบรื่น เกิดประโยชน์กับผู้เรียนมากน้อยเพียงใด มีความประหยัดคุ้มค่ากับการออกแบบและจัดทำวัสดุหลักสูตรเหมาะสมหรือไม่

การวางแผนการประเมินผลผลิตหลักสูตร การวางแผนการประเมิน การเก็บรวบรวมข้อมูล ส่วนนี้จะใช้วิธีการอย่างไร ใครบ้างจะเป็นผู้ให้ข้อมูล ระยะเวลาในการเก็บรวบรวมข้อมูล

กำหนดผู้รับผิดชอบ และเกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินใจ ว่าผลผลิตของหลักสูตรบรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรหรือไม่อย่างไร

3. **การทดลองใช้หลักสูตรฉบับร่าง** การออกแบบทดลองใช้หลักสูตรฉบับร่างจะต้องจัดให้คล้ายกับสถานการณ์ใช้หลักสูตรจริง แต่ขนาดของกลุ่มทดลองจะเล็กและเป็นตัวแทนของกลุ่มประชากรที่จะใช้หลักสูตรได้จริง นอกจากนั้น การทดลองการใช้หลักสูตรฉบับร่างจะสอดคล้องกับการวางแผนการประเมินหลักสูตร ด้านระบบบริหารจัดการและการนิเทศกำกับดูแล รวมทั้งทรัพยากรที่เอื้ออำนวยต่อการใช้หลักสูตร

4. **การประเมินผลจากการทดลองใช้** นำผลมาวิเคราะห์เพื่อปรับปรุงหลักสูตรก่อนนำไปใช้จริง การเก็บรวบรวมข้อมูลจากผลการประเมินการทดลอง การใช้หลักสูตรควรจัดทำเป็นระบบ จัดทำหน่วยหรือกรอบในการวิเคราะห์ข้อมูลด้านปริมาณและคุณภาพ การดำเนินการขั้นนี้จะต้องกระทำอย่างระมัดระวัง เพื่อความชัดเจนและความถูกต้องในการวิเคราะห์ ผลการวิเคราะห์จะเป็นเครื่องชี้นำไปสู่การปรับปรุงแต่ละส่วนจากการประเมินแต่ละจุด ดังนั้นเมื่อทดลองเสร็จเรียบร้อยแล้ว คณะกรรมการประเมินหลักสูตรจะต้องมีความละเอียดรอบคอบต่อผลการวิเคราะห์ข้อมูล และนำไปปรับปรุงหลักสูตรทั้งระบบ หรือแม้แต่ขณะที่ดำเนินการทดลองใช้ ถ้ามีข้อมูลและหลักฐานที่จำเป็นและชัดแจ้งที่จะต้องปรับปรุงโดยเร่งด่วน ก็สามารถดำเนินการได้โดยไม่ต้องรอให้สิ้นสุดการทดลองแล้วจึงค่อยมาปรับปรุง เหตุผลคือ เพื่อประโยชน์ต่อผู้เรียนจะได้ประโยชน์เท่าเทียมกับผู้เรียนที่เรียนหลักสูตรอื่น

6.3 การประเมินหลักสูตรระหว่างดำเนินการใช้หลักสูตร

การประเมินหลักสูตรระหว่างการดำเนินการใช้หลักสูตร หมายถึง การทำให้กระบวนการใช้หลักสูตรกระจ่าง ทั้งในด้านระบบบริหารจัดการและการจัดการหลักสูตร การนิเทศกำกับดูแลกระบวนการจัดการเรียนการสอน เพราะการใช้หลักสูตรในระยะนี้จะใช้ในภาพกว้างมีกลุ่มเป้าหมาย

สถานที่ และสภาพแวดล้อมที่แตกต่างกัน การประเมินหลักสูตรระยะนี้จะได้ข้อมูลที่กว้างและลึก เพื่อใช้ในการตัดสินคุณค่าของหลักสูตรได้ประการหนึ่ง การประเมินการเรียนการสอนจะรวมอยู่ในส่วนนี้ของการประเมินหลักสูตรด้วย

สิ่งที่ประเมินในเรื่องเกี่ยวกับระบบการบริหารจัดการหลักสูตร ได้แก่ การวางแผนการใช้หลักสูตร การเตรียมความพร้อมของบุคลากรก่อนการใช้หลักสูตร การฝึกอบรมบุคลากรเพิ่มเติมระหว่างการใช้หลักสูตร การกำหนดหรือการจัดหาทรัพยากร ส่วนการประเมินในเรื่องการจัดกระบวนการเรียนการสอน ความรู้ความสามารถของผู้สอน การจัดการชั้นเรียน กาปฏิบัติการสอน ประสิทธิภาพของวิธีสอนที่นำมาใช้สอน การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน การประเมินผลการเรียนการสอน การประเมินการนิเทศกำกับดูแล ระบบการนิเทศเอื้อต่อการใช้หลักสูตรมากน้อยเพียงใด การนิเทศจากภายนอกและภายในได้รับการยอมรับจากการประเมินผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียนบรรลุตามวัตถุประสงค์หรือไม่

1. **การประเมินระบบบริหารและการจัดการหลักสูตร**ผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารหลักสูตร ร่วมมือกับคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร วางแผนการประเมินร่วมกัน เพื่อจะดูความก้าวหน้าการใช้หลักสูตรเป็นระยะๆ ว่าจะประเมินย่อยในระยะเวลาใด ประเมินรวบยอดในช่วงใดของการใช้หลักสูตร โดยศึกษาข้อมูลของการวางแผนการประเมินก่อนการใช้หลักสูตร และการทดลองใช้หลักสูตรฉบับร่าง มาเป็นพื้นฐานในการวางแผนการประเมิน ข้อจำกัดของการประเมินที่พบในการประเมินก่อนการใช้หลักสูตรนั้น สามารถแก้ไขได้หรือไม่ ในการประเมินหลักสูตรในระยะนี้ การกำหนดขอบข่ายของการประเมินจะเน้นในเรื่องใด เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะอธิบายความก้าวหน้าและนำมาใช้แก้ไขจุดบกพร่องของการใช้หลักสูตร เช่น การวางแผนการใช้หลักสูตร การกำหนดหรือจัดหาทรัพยากร การบริหารงบประมาณ การใช้หลักสูตร การฝึกอบรมเพิ่มเติมในระหว่างการใช้หลักสูตร สิ่งเอื้ออำนวยให้การใช้หลักสูตรให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตรที่จำเป็นมีอะไรบ้าง

2. **การประเมินการจัดกระบวนการเรียนการสอน** ผู้บริหารและคณะกรรมการประเมินหลักสูตรจะต้องทำความเข้าใจถึงภารกิจและจุดเน้นของการประเมินส่วนนี้ว่า เป็นสิ่งสำคัญในการใช้หลักสูตร แต่ไม่ได้หมายถึงการประเมินหลักสูตรทั้งหมด แต่เป็นส่วนหนึ่งของระบบการประเมินหลักสูตร ดังได้กล่าวแล้วว่าจุดนี้เป็นสิ่งสำคัญของการประเมินหลักสูตร การประเมินกระบวนการเรียนการสอนส่วนนี้จะต้องวางแผนและกำหนดขอบข่ายการประเมินให้รอบคอบ มีความชัดเจน ใช้วิธีการประเมินทั้งทางด้านปริมาณและคุณภาพ สิ่งที่มุ่งเน้นการประเมิน ได้แก่ ผู้สอนมีความมั่นใจในการจัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรนี้มากน้อยเพียงใด การนิเทศการสอนเพื่อช่วยเหลือผู้สอนมีคุณภาพและได้รับการยอมรับจากผู้สอนมากน้อยเพียงใด การสนับสนุนจากฝ่ายบริหาร ด้านการจัดการเรียนการสอน การสร้างบรรยากาศในชั้นเรียน การจัดการชั้นเรียนของผู้สอน การฝึกอบรมเพิ่มเติมเพื่อให้มีความรู้ความสามารถในการสอน ผู้เรียนมีความพร้อมในการเรียนทั้งทางด้านวิชาการและทักษะทางสังคม ผู้เรียนสามารถเรียนได้อย่างดีเป็นระบบไม่เกิดความสับสน เมื่อมีความยุ่งยากหรือมีปัญหาในการเรียนจะได้จะได้รับการช่วยเหลือทันที สื่อและวัสดุการเรียน สนับสนุนเอื้ออำนวยต่อผู้เรียนและผู้สอน วิธีการวัดและประเมินผลการเรียนการสอนชัดเจนเหมาะสม มีเครื่องมือวัดสำหรับผู้สอน ผลการประเมินสามารถอธิบายความก้าวหน้าการเรียนรู้ของผู้เรียนและเป็นเครื่องบ่งชี้ในการปรับปรุงการจัดการเรียนการสอนของผู้สอน และในภาพรวมการจัดการเรียนการสอนมีความสอดคล้องกับหลักสูตร

3. **การประเมินระบบการบริหารและวิธีการนิเทศกำกับดูแล** เกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ผู้บริหารและคณะกรรมการประเมินหลักสูตร ไม่ควรมองข้ามการประเมินจุดนี้ เพราะผลการประเมินส่วนนี้จะสนับสนุนการใช้หลักสูตรให้ได้ผล สิ่งที่มุ่งเน้นประเมิน ได้แก่ การนิเทศจากภายนอก มีระบบและเป็นประโยชน์ต่อการใช้หลักสูตรเพียงใด ผู้บริหารมีวิธีการนิเทศภายในเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรอย่างไร และวิธีการใดทำให้การนิเทศได้ผล การนิเทศจากภายนอกและ

ภายในประสานสอดคล้องสัมพันธ์กันทำให้เกิดผลการใช้หลักสูตร บรรลุตามวัตถุประสงค์ของหลักสูตรหรือไม่ ผู้สอนยอมรับและชอบวิธีการนิเทศจากภายในและภายนอกมากน้อยเพียงใด

6.4 การประเมินผลผลิตของหลักสูตร

คณะกรรมการประเมินหลักสูตรสามารถแบ่งการประเมินออกเป็นระยะทั้งการประเมินย่อย เพื่ออธิบายพัฒนาการของผู้เรียนที่มีผลมาจากการใช้หลักสูตรในแต่ละช่วง รวมทั้งการประเมินรวบยอดเพื่อดูผลในช่วงสุดท้าย เมื่อผู้เรียนได้เรียนรู้ ทำกิจกรรมตามขั้นตอนครบกระบวนการใช้หลักสูตร นอกจากการประเมินผลผลิตของหลักสูตรโดยตรง คณะกรรมการประเมินหลักสูตรอาจจะสอบถามความคิดเห็นจากผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรและผลกระทบที่เกิดขึ้นกับชุมชนว่ามีอะไรและจะมีแนวโน้มให้เกิดอะไรขึ้นอีก

6.5 แนวทางการประเมินหลักสูตร

บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการประเมินหลักสูตร ซึ่งเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นในการพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ประเด็นหลักที่ควรคำนึงถึง ได้แก่ แนวทางการประเมินหลักสูตร องค์ประกอบคณะกรรมการประเมินหลักสูตร รวมทั้งเกณฑ์การประเมินหลักสูตร ส่วนบทบาทหน้าที่การประเมินหลักสูตรจำแนกเป็น 3 ลักษณะ ได้แก่

1. การเลือกองค์ประกอบหลักสูตร หมายถึง ขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร
2. การปรับปรุงองค์ประกอบหลักสูตร หมายถึง ขั้นตอนการใช้หลักสูตร
3. การปรับปรุงคุณภาพของหลักสูตร หมายถึง เงื่อนไขการใช้หลักสูตร การให้ข้อเสนอแนะสำหรับการใช้หลักสูตรให้บรรลุผล

แพรท (Pratt. 1994) เสนอแนวทางการประเมินหลักสูตรไว้ 14 ประการ ซึ่งจะครอบคลุมบทบาทหน้าที่การประเมินหลักสูตรทั้ง 3 ลักษณะดังกล่าวข้างต้น แนวทางการประเมินหลักสูตรมีรายละเอียดดังนี้

1. จุดมุ่งหมายทั่วไป แนวทางการประเมิน ได้แก่
   - หลักสูตรได้กล่าวถึงลักษณะที่คาดหวังของผลผลิตหลักสูตรไว้ชัดเจนหรือไม่
   - จุดมุ่งหมายของหลักสูตรมีความสำคัญเพียงพอหรือไม่
   - จุดมุ่งหมายของหลักสูตรกำหนดไว้ครอบคลุมสิ่งสำคัญที่คาดหวังไว้หรือไม่
2. หลักการและเหตุผล แนวทางการประเมิน ได้แก่
   - มีการเสนอความจำเป็นเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรหรือไม่
   - มีการกล่าวถึงข้อสรุปที่สำคัญของหลักสูตรไว้หรือไม่
   - ข้อคิดเห็นเป็นความจริงและเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใด
   - มีการคาดการณ์เกี่ยวกับการคัดค้าน หรือการไม่เห็นด้วยเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรซึ่งอาจจะเกิดขึ้นหรือไม่
   - มีการประเมินความต้องการ ได้อธิบายวิธีการศึกษา การศึกษามีความสมบูรณ์น่าเชื่อถือเพียงไร
3. จุดมุ่งหมายเฉพาะ แนวทางการประเมิน ได้แก่
   - มีการระบุจุดมุ่งหมายเฉพาะไว้หรือไม่
   - มีการชี้แนวทางว่าหลักสูตรสามารถเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมผู้เรียนได้อย่างไร
   - จุดมุ่งหมายเฉพาะแต่ละข้อแสดงประเภทและความสำคัญหรือไม่

- จุดมุ่งหมายเฉพาะแต่ละข้อแสดงความสอดคล้อง และสัมพันธ์กันกับจุดมุ่งหมายทั่วไปหรือไม่
- จุดมุ่งหมายเฉพาะทุกข้อสามารถปฏิบัติได้และตอบสนองจุดมุ่งหมายทั่วไปหรือไม่

4. เกณฑ์การปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร แนวทางการประเมิน ได้แก่
    - ระบุเกณฑ์สำหรับพิจารณาในการปฏิบัติ มีความชัดเจนและเหมาะสมและเชื่อถือเกี่ยวกับประสิทธิภาพได้เพียงใด
    - เกณฑ์ที่ใช้ในการตัดสินมีความเหมาะสมกับมาตรฐานเพียงใด
5. การแบ่งระดับของคะแนน แนวทางการประเมิน ได้แก่
    - ระบบการจัดลำดับความสำคัญของคะแนนมีความชัดเจนเพียงใด
    - การจัดลำดับของคะแนนสะท้อนให้เห็นลำดับความสำคัญของจุดมุ่งหมายหรือไม่
    - ระบบการจัดลำดับคะแนน มีความเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายเฉพาะหรือไม่
6. สภาพแวดล้อม แนวทางการประเมิน ได้แก่
    - มีการอธิบายเกี่ยวกับสภาพแวดล้อมของชุมชนที่จะนำหลักสูตรไปใช้หรือไม่
    - มีการระบุถึงสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาอย่างชัดเจนหรือไม่
    - หลักสูตรมีความเหมาะสม ความชัดเจน ความต่อเนื่องเกี่ยวกับโครงการจัดการศึกษาของสถานศึกษากับผู้เรียนหรือไม่
    - การบริหารหลักสูตรได้จัดระบบไว้ชัดเจนเพียงใด
    - มีสถาบันการศึกษาอื่น สามารถนำหลักสูตรนี้ไปใช้ได้หรือไม่
    - มีการระบุถึงผลกระทบเกี่ยวกับหลักสูตร รายวิชา และผู้สอนหรือไม่

7. ลักษณะผู้เรียน แนวทางการประเมิน ได้แก่
    - มีการระบุถึงลักษณะผู้เรียนที่จบหลักสูตรนี้หรือไม่
    - มีการระบุเกี่ยวกับวิธีการและขั้นตอนการคัดเลือกผู้เรียนหรือไม่
    - มีการกำหนดความรู้พื้นฐานไว้หรือไม่
    - ผู้ที่ไม่สามารถเข้าเรียนในหลักสูตรนี้จะสามารถตรวจสอบได้ด้วยวิธีใด
8. การเรียนการสอน แนวทางการประเมิน ได้แก่
    - มีการระบุรายละเอียดไว้ในแผนการเรียนเพียงพอหรือไม่
    - เนื้อหาสาระของแต่ละวิชาในหลักสูตร น่าสนใจเพียงใด
    - เนื้อหาสาระของแต่ละวิชามีคุณค่าและได้ประโยชน์มากน้อยเพียงใด
    - การจัดการเรียนการสอนสัมพันธ์กับจุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายเฉพาะหรือไม่
    - การออกแบบกิจกรรม และกำหนดวิธีสอนส่งเสริมการเรียนรู้ การคิดสร้างสรรค์มากน้อยเพียงใด
    - จุดมุ่งหมายเฉพาะสามารถชี้แนะแนวทางการคัดเลือกวิธีการสอน รวมทั้งกิจกรรมที่เหมาะสมหรือไม่
9. ความแตกต่างในการจัดการเรียนการสอน แนวทางการประเมิน ได้แก่
    - มีการประเมินผลระหว่างการเรียนอย่างสม่ำเสมอ และมีการประเมินเพื่อการวินิจฉัยหรือไม่
    - มีการเตรียมสื่อสำหรับการสอนซ่อมเสริมหรือไม่ ลักษณะการจัดการสอนซ่อมเสริมมีหลายรูปแบบ รวมทั้งมีประสิทธิภาพมากน้อยเพียงใด
    - มีการส่งเสริมผู้เรียนเก่งมากน้อยเพียงใด

10. การส่งเสริมสนับสนุนการปฏิบัติ แนวทางการประเมิน ได้แก่
    - มีการระบุจำนวนกลุ่มผู้เรียนขนาดใหญ่ ขนาดเล็กไว้หรือไม่
    - มีการวางแผนสำหรับแก้ไขปัญหาสำหรับผู้เรียนจำนวนมาก หรือน้อยกว่าที่กำหนดไว้หรือไม่
    - มีการเตรียมวัสดุเครื่องมือที่สนับสนุนการเรียนการสอนหรือไม่
    - สื่อการเรียนการสอนมีความสอดคล้องกับบทเรียนและหลักสูตรหรือไม่
    - สื่อการเรียนการสอนและเครื่องมือสามารถจัดทำได้หรือจัดซื้อได้ง่ายหรือไม่
    - สื่อการเรียนการสอนมีความเหมาะสมในการใช้มากน้อยเพียงใด
    - มีการอธิบายวิธีการจัดสิ่งอำนวยความสะดวกในการจัดการเรียนการสอนไว้หรือไม่
11. การทดลองใช้หลักสูตร แนวทางการประเมิน ได้แก่
    - มีการทดลองใช้หลักสูตรแบบนำร่อง หรือภาคสนามหรือไม่
    - รายงานผลการทดลองใช้น่าเชื่อถือมากน้อยเพียงใด
12. การประเมินโครงการใช้หลักสูตร แนวทางการประเมิน ได้แก่
    - มีการประเมินโครงการใช้หลักสูตร ผลการประเมินเป็นที่ยอมรับหรือไม่
    - มีองค์ประกอบหรือส่วนใดของหลักสูตรที่จำเป็นต้องมีการประเมินโดยเฉพาะหรือไม่
    - มีการปรับปรุงและพัฒนาส่วนใดหรือไม่
13. การนำหลักสูตรไปใช้ แนวทางการประเมิน ได้แก่
    - มีแนวทางและกำหนดเวลาการใช้หลักสูตรหรือไม่
    - บทบาทหน้าที่ของผู้ใช้หลักสูตร ได้ระบุไว้ชัดเจนหรือไม่

- มีสิ่งจูงใจ และทรัพยากรสำหรับการใช้หลักสูตรเพียงพอหรือไม่
- แผนการใช้หลักสูตรมีความชัดเจน และเป็นไปได้เพียงใด

14. ผลผลิต แนวทางการประเมิน ได้แก่
    - รูปแบบหลักสูตรมีความอิสระในตัวเองหรือไม่
    - ผลผลิตจากหลักสูตรเป็นที่น่าพอใจและมีความสนใจในวิชาชีพมากน้อยเพียงใด

6.6 ปัญหาการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรเป็นสิ่งที่สำคัญ และมีความจำเป็นจะต้องทำการประเมินหลักสูตร การประชุมเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตร คณะกรรมการบริหารหลักสูตรส่วนมากเห็นด้วยว่าจะต้องมีการประเมินหลักสูตร แต่ละไม่ค่อยชอบที่จะทำการประเมิน การประเมินหลักสูตรในแต่ละระยะของการพัฒนาหลักสูตรจะพบปัญหาเกี่ยวกับเวลาที่ใช้ในการประเมินหลักสูตร การมีเจตคติทางลบต่อการประเมินหลักสูตร ผู้ประเมินหลักสูตรขาดประสบการณ์ และความชำนาญในการประเมินหลักสูตร การประสานงานในด้านการประเมิน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรกลัวผลการประเมินหลักสูตรจะออกมา ไม่ดี ขาดความมุ่งมั่นที่จะนำผลการประเมินไปใช้และการกำหนดเกณฑ์ในการประเมินไม่ชัดเจน ซึ่งจะกล่าวถึงรายละเอียดดังต่อไปนี้

1. เวลา เกี่ยวกับเวลาที่เป็นปัญหาในการประเมินหลักสูตร ได้แก่ การกำหนดเวลาการประเมินหลักสูตรไว้ แต่เวลาปฏิบัติจริงจะไม่เสร็จทันเวลา ทำให้ได้ข้อมูลจากการประเมินล่าช้าไม่ทันต่อการนำมาปรับปรุงหลักสูตร

2. องค์ประกอบของคณะกรรมการประเมินไม่เหมาะสม กรรมการประเมินบางคนมีเจตคติทางลบต่อหลักสูตร ทำให้ผลการประเมินขาดความเที่ยงตรง รวมทั้งกรรมการประเมินบางคนขาดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรที่ประเมินอย่างชัดเจน ไม่มีความชำนาญในการประเมิน

ปัจจัยทางด้านองค์ประกอบของคณะกรรมการประเมินหลักสูตร ทำให้ผลการประเมินไม่สามารถนำมาปรับปรุงหลักสูตรได้ตรงประเด็น

3. การประสานงานเกี่ยวกับการประเมิน ถ้าการวางแผนการประเมินหลักสูตรไม่ชัดเจน จะทำให้ผู้ให้ข้อมูลและแหล่งข้อมูลที่จะไปเก็บข้อมูลไม่ได้ผลเท่าที่ควร เพราะการเก็บข้อมูลไม่เป็นระบบ เช่น เอกสารการสัมมนาเกี่ยวกับการพัฒนาหลักสูตร ข้อมูลการติดตามผู้สำเร็จการศึกษา

4. มีความกลัวเกี่ยวกับผลการประเมิน ผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรมีความรู้สึกว่าผลการประเมินจะออกมาไม่ดี ทำให้ข้อมูลการประเมินไม่ตรงกับสภาพความเป็นจริง

5. ขาดความมุ่งมั่นที่จะนำผลการประเมินไปใช้ การประเมินหลักสูตรจะต้องมีการชี้แจงกับคณะกรรมการประเมินหลักสูตร ให้เห็นความสำคัญของการประเมินหลักสูตร ว่าผลการประเมินจะนำมาใช้ในการปรับปรุงหลักสูตร ซึ่งจะมีผลต่อการนำไปใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนในวงกว้างซึ่งจะเป็นตัวบ่งชี้การเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนในระยะยาว

6. การประเมินหลักสูตรส่วนมากจะเน้นวิธีการประเมินเชิงปริมาณ ทำให้ได้ข้อมูลการประเมินไม่ครอบคลุม เพราะการประเมินหลักสูตรเป็นเรื่องละเอียดอ่อน ถ้าการประเมินหลักสูตรได้ประเมินผลในลักษณะคุณภาพด้วย เช่น การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การสัมภาษณ์ ผู้สอน ผู้เรียน และบุคลากรที่เกี่ยวกับการใช้หลักสูตร จะทำให้การประเมินหลักสูตรมีความสมบูรณ์มากขึ้น

7. เกณฑ์การประเมินหลักสูตร จุดอ่อนของการประเมินหลักสูตรขาดการกำหนดเกณฑ์ที่ชัดเจน ไม่ว่าจะเป็นเกณฑ์ด้านมาตรฐานสัมบูรณ์ (absolute standard) หรือเกณฑ์มาตรฐานสัมพัทธ์ (relative standard) การได้มาซึ่งเกณฑ์ทั้งสอง ขาดการศึกษาวิเคราะห์ที่ชัดเจน จึงทำให้ผลการประเมินไม่เป็นที่ยอมรับและไม่ได้นำผลไปใช้ในการปรับปรุงหลักสูตร

6.7 องค์ประกอบของคณะกรรมการประเมินหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรจะเป็นที่ยอมรับผลการประเมิน รวมทั้งความมีประสิทธิภาพของผลการประเมินนั้น ขึ้นอยู่กับองค์ประกอบของคณะกรรมการประเมินหลักสูตร ที่มีศักยภาพ การพิจารณาองค์ประกอบของคณะกรรมการประเมินหลักสูตรจะต้องเหมาะสมกับวัตถุประสงค์และขอบข่ายของการประเมิน ดังได้กล่าวแล้วในตอนต้นว่า การประเมินหลักสูตรมี 3 ระยะ คือ การประเมินหลักสูตรก่อนการนำไปใช้ การประเมินหลักสูตรระหว่างการใช้หลักสูตร และการประเมินหลักสูตรเมื่อใช้ครบวงจรแล้ว

ก่อนการนำหลักสูตรไปใช้ คณะกรรมการประเมินหลักสูตรควรประกอบด้วย คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญด้านหลักสูตร ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา ผู้บริหารและผู้สอน มีบทบาทหน้าที่ คือ พิจารณาความเหมาะสมและความสอดคล้องของวัตถุประสงค์ และขอบข่ายของการประเมิน โดยศึกษาวัตถุประสงค์ของการประเมิน คือ การตรวจสอบความสอดคล้องขององค์ประกอบต่างๆ ของหลักสูตร และสัดส่วนของหลักสูตร โดยพิจารณาให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์และขอบข่ายดังกล่าว

ระหว่างการใช้หลักสูตร คณะกรรมการประเมินหลักสูตรจะมีบทบาทหน้าที่ประเมินผลการใช้หลักสูตร โดยการประเมินแบ่งเป็น 2 ขั้นตอนใหญ่ คือ **การประเมินย่อย** (formative evaluation) เพื่อดูผลการใช้หลักสูตรในแต่ละช่วง กับ**การประเมินรวบยอด** (summative evaluation) เพื่อดูผลการใช้หลักสูตรทั้งระบบ การพิจารณาสัดส่วนองค์ประกอบของคณะกรรมการประเมินหลักสูตร และการกำหนดบทบาทความรับผิดชอบในการประเมิน อาจจะพิจารณาใช้คณะกรรมการชุดเดียวประเมินทั้ง 2 ประการ คือ ประเมินย่อยและประเมินรวบยอด หรืออาจจะแบ่งคณะกรรมการประเมินหลักสูตรออกเป็น 2 ชุด ชุดหนึ่งมีบทบาทและรับผิดชอบการประเมินย่อยเพื่อประเมินความก้าวหน้าเป็นระยะและรายงานผลความก้าวหน้าที่บรรลุผลเป็นระยะๆ ส่วนกรรมการอีกชุดหนึ่งทำการประเมินรวบยอด

หลังจากการใช้หลักสูตรครบวงจรแล้ว จะต้องพิจารณาองค์ประกอบของคณะกรรมการประเมินหลักสูตรอย่างรอบคอบ กล่าวคือ ควรเป็นผู้ที่เข้าใจหลักสูตรนั้นอย่างดี รวมทั้งมีบุคคลภายนอกร่วมประเมินด้วย เพื่อให้ผลการประเมินหลักสูตรเป็นที่ยอมรับ มีความเชื่อถือ เกิดความมุ่งมั่นที่จะนำผลการประเมินไปใช้

บทบาทของคณะกรรมการประเมินหลักสูตร มีดังนี้

1. ประชุมชี้แจงคณะกรรมการประเมินหลักสูตรเกี่ยวกับวัตถุประสงค์และขอบข่ายของการประเมินหลักสูตร
2. คณะกรรมการประเมินหลักสูตร แลกเปลี่ยนกับผู้เกี่ยวข้อง เพื่อให้ได้ความรู้และความคิดเห็นเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตร
3. คณะกรรมการประเมินหลักสูตร ทำการศึกษาสังเกตด้วยตนเองว่าหลักสูตรดำเนินการใช้เป็นอย่างไร
4. คณะกรรมการประเมินหลักสูตรค้นหาและระบุว่า หลักสูตรมีวัตถุประสงค์อะไรบ้าง ที่คาดหวังไว้ และสิ่งที่เป็นจริงในปัจจุบันคืออะไร
5. คณะกรรมการประเมินหลักสูตร ควรเข้าไปเกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร และจับประเด็นที่สมควรประเมิน
6. คณะกรรมการประเมินหลักสูตร ควรศึกษารูปแบบการประเมินหลักสูตร เพื่อนำมาประยุกต์ใช้ในการออกแบบโครงการประเมินหลักสูตร
7. วางแผนการบริหารจัดการ ตารางกิจกรรมการประเมิน พร้อมทั้งกำหนดผู้รับผิดชอบ
8. พัฒนาเครื่องมือทั้งด้านปริมาณและคุณภาพ พร้อมทั้งหาประสิทธิภาพเครื่องมือ
9. เลือกข้อมูล เครื่องมือที่เหมาะสม แหล่งข้อมูล ผู้ให้ข้อมูล

10. ทำการรวบรวมข้อมูลจริง และวิเคราะห์ข้อมูล

11. คัดเลือกประเด็นที่ต้องการรายงานตามกลุ่มเป้าหมาย เช่น ผู้บริหาร ผู้สอน ผู้ปกครอง คณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตร เสนอรายงานด้วยวิธีการต่างๆ ตามความเหมาะสม

12. เขียนรายงานผลการประเมินหลักสูตรฉบับสมบูรณ์

6.8 เกณฑ์การประเมินหลักสูตร

ผลการประเมินหลักสูตร จะมีความน่าเชื่อถือเพียงใด อยู่ที่เกณฑ์สำหรับการใช้พิจารณาตัดสินการประเมินหลักสูตรของคณะกรรมการประเมินหลักสูตร เลือกใช้ได้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของการประเมิน เกณฑ์ที่ใช้พิจารณาสำหรับการประเมินหลักสูตร มีดังนี้

1. **ความเที่ยงตรงภายใน** (internal validity) หมายถึง การออกแบบการประเมินเพื่อการเก็บรวบรวมข้อมูล ทำให้ได้ข้อมูลตรงตามวัตถุประสงค์ที่ประเมิน ผลของการประเมินตรงตามปรากฏการณ์ที่เป็นตัวแทนภายในขอบข่ายของการพิจารณาอย่างถูกต้องและเป็นจริง

2. **ความเที่ยงตรงภายนอก** (external validity) หมายถึง ผลการประเมินหลักสูตรที่ได้ สามารถนำไปอ้างอิงสรุปได้กว้างขวางเพียงใด เกี่ยวกับเรื่องเวลา สิ่งแวดล้อม ภูมิภาคและบุคคลที่มีสภาพความคล้ายคลึงกับกลุ่มที่ประเมิน

3. **ความเชื่อถือได้** (reliability) หมายถึง ความคงที่ของข้อมูลที่เก็บรวบรวมได้จากการใช้เครื่องมือวัดหลายอย่าง ผู้ประเมินหลักสูตรควรคำนึงถึงความเพียงพอของการเก็บหรือการวัด หรืออาจจะทำการวัดหลายๆ ครั้ง หรือวัดครั้งเดียวด้วยเทคนิคการวัดแบบต่างๆ เพื่อตรวจสอบความคงที่ของคำตอบ เรื่องนี้ผู้ประเมินหลักสูตรต้องเข้าไปเกี่ยวข้องกับการวัดค่อนข้างมาก และมีความละเอียดรอบคอบ และมีความรับผิดชอบ

4. **ความเป็นปรนัย** (objectivity) หมายถึง คนส่วนใหญ่มีความเข้าใจข้อมูลที่ได้จากการวัดตรงกันมากน้อยเพียงใด ผู้ประเมินรวบรวมข้อมูล รายละเอียดและตัดสินใจ แปลผลตรงกับบุคคลที่ร่วมประเมินด้วย ความเป็นปรนัยของการประเมินจึงจะเกิดขึ้น

5. **ความสอดคล้องสัมพันธ์** (relevance) หมายถึง ข้อมูลที่ได้จากการประเมินมีความสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของการประเมิน การกำหนดจุดมุ่งหมายของการประเมินไว้ชัดเจนจะช่วยให้ผู้ประเมินมีความระมัดระวังในการเก็บรวบรวมข้อมูล และตรวจสอบตนเองเสมอได้ทำกิจกรรมการประเมินสอดคล้องกับประเด็นที่สัมพันธ์กับจุดมุ่งหมาย

6. **ความสำคัญ** (importance) หมายถึง การจัดลำดับความสำคัญขององค์ประกอบหลักสูตรที่ประเมิน จะทำให้การเก็บรวบรวมข้อมูลในเรื่องเดียวกันจำนวนมาก ซึ่งต่อมาอาจพบว่าข้อมูลที่มีความสำคัญน้อยมีจำนวนมากที่ใช้ในการสรุป ส่วนการเก็บรวบรวมข้อมูลบางองค์ประกอบของหลักสูตรที่เก็บข้อมูลมาจำนวนน้อย แต่กลับมีความสำคัญ ผู้ประเมินหลักสูตรจะต้องถือเป็นความรับผิดชอบที่จะต้องจัดลำดับความสำคัญให้กับข้อมูลที่จะไปเก็บรวบรวม

7. **ขอบข่ายของการประเมิน** (scope) หมายถึง ระบบและแบบแผนของการประเมินที่จะเอื้ออำนวยให้ทำการศึกษาได้กว้างและลึก ผู้ประเมินจะต้องพิจารณาอย่างรอบคอบและไม่ควรหยิบยกวิธีการประเมินเพียงอย่างใดอย่างหนึ่ง มาใช้ในการประเมินหลักสูตร

8. **ความเชื่อถือและการยอมรับ** (credibility) หมายถึง ผู้ที่ต้องการใช้ผลการประเมินมีความเชื่อถือในผู้ประเมิน และยอมรับข้อมูลจากผลการประเมินได้มากน้อยเพียงใดเพราะความสัมพันธ์ของผู้ประเมินหลักสูตร กับผู้ใช้ผลการประเมินหลักสูตรจะมีอิทธิพลต่อการประเมินหลักสูตรมาก

9. **เวลา** (timeliness) หมายถึง การรายงานผลการประเมินจะทันใช้ในเวลาที่ต้องการหรือไม่ การใช้เวลาสำหรับกิจกรรมการประเมิน การเขียนรายงานผลการประเมินเป็นรายละเอียดที่จะต้องใช้เวลามาก อาจจะทำให้พลาดโอกาสที่จะใช้ผลการประเมิน ซึ่งเป็น

ประโยชน์ต่อการปฏิบัติการใช้หลักสูตร การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร รวมทั้งการตัดสินใจหลักสูตร ดังนั้น การเสนอรายงานอาจจะทำเป็นระยะ โดยนำเสนอแบบไม่เป็นทางการ ก็จะสามารถช่วยแก้ปัญหาเกี่ยวกับการรายงานผลที่ช้าเกินกว่ากำหนด และไม่ทันต่อการนำมาใช้พิจารณาตัดสินใจ

10. **ขอบเขตของการใช้ผลการประเมิน** (pervasiveness) หมายถึง การนำผลการประเมินหลักสูตรไปใช้อย่างกว้างขวาง และมีการเผยแพร่อย่างไร การเขียนรายงานการประเมินหลักสูตรจะต้องกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่จะนำเสนอให้ถูกต้อง เช่น ผู้บริหาร ผู้สอน และคณะกรรมการบริหารหลักสูตร ต้องการทราบและใช้ผลการประเมินทั้งทางกว้างและลึกในลักษณะที่แตกต่างกัน

11. **ประสิทธิภาพ** (efficiency) หมายถึง การพิจารณาทางเลือกในการปฏิบัติ เมื่อการประเมินเสร็จเรียบร้อยแล้ว ทางเลือกนั้นอาจจะเกี่ยวข้องกับ ผู้ร่วมงาน ค่าใช้จ่าย ประโยชน์ที่ได้รับจากการประเมินหลักสูตร มีทรัพยากรอะไรบ้างที่สูญเสียโดยเปล่าประโยชน์ ทั้งๆ ที่การสูญเสียนั้นสามารถหลีกเลี่ยงได้ มีสถานการณ์หรือเหตุการณ์อะไรที่เกี่ยวข้องกับการประเมินแต่ไม่ได้นำมาใช้ศึกษา การดำเนินการประเมินส่วนมากจะพบกับข้อจำกัดต่างๆ ผู้ประเมินหลักสูตรต้องมีความตระหนักและรับผิดชอบต่อจุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรให้มาก

เกณฑ์สำหรับพิจารณาการประเมินหลักสูตรทั้ง 11 ข้อ ที่รวบรวมมา ข้อ 1 - 4 เป็นเกณฑ์ที่เหมาะสมกับกระบวนการโดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ นำเสนอโดย สตัฟเฟิลบีม และคณะ (Stufflelbeam and other. 1983) ส่วนข้อที่ 6 - 10 เป็นเกณฑ์ที่ช่วยให้การปฏิบัติเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตรดำเนินไปได้อย่างเหมาะสม ซึ่งต้องคำนึงอยู่เสมอเมื่อวางแผนการประเมินหลักสูตร ส่วน เวอร์เธน และแซนเดอร์ส (Worthen & Scanders. 1987) ได้เพิ่มเกณฑ์เกี่ยวกับประสิทธิภาพขึ้นเป็นข้อสุดท้าย

6.9 รูปแบบการประเมินหลักสูตร

รูปแบบการประเมินหลักสูตรของไทเลอร์

ไทเลอร์ (Tyler. 1949, 1957) ได้เสนอแนวคิดการประเมินหลักสูตร โดยวิธีการเปรียบเทียบพฤติกรรมของผู้เรียนที่เปลี่ยนแปลงไป ว่าสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ ด้วยการศึกษารายละเอียดขององค์ประกอบของการจัดกระบวนการศึกษา 3 ประการ ได้แก่ 1) จุดมุ่งหมายของการศึกษา 2) การจัดประสบการณ์การเรียนรู้ และ 3) การพิจารณาผลสัมฤทธิ์ การประเมินหลักสูตรตามแนวคิดนี้ คือ พิจารณาผู้เรียนว่ามีความก้าวหน้าตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่ จุดมุ่งหมายที่ช่วยให้หลักสูตรสามารถนำไปปฏิบัติและประเมินได้ คือ จุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรม โดยพิจารณาว่าสามารถบรรลุจุดมุ่งหมายได้มากน้อยเพียงใด ความสัมพันธ์ขององค์ประกอบการจัดกระบวนการศึกษา 3 ประการ สรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

แผนภาพ 21 องค์ประกอบการจัดกระบวนการศึกษาของไทเลอร์

เนื่องจากการประเมินหลักสูตรที่เน้นจุดมุ่งหมายเป็นหลัก การออกแบบหลักสูตรและการสอน จะต้องกำหนดจุดมุ่งหมายที่ชัดเจนว่า ผู้เรียนจะมีพฤติกรรมเป็นอย่างไร เมื่อเรียนจบหลักสูตรแล้ว บทบาทของผู้ประเมินหลักสูตรอยู่ที่ผลผลิตของหลักสูตร จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตร

ของไทเลอร์ ถือว่าเป็นส่วนหนึ่งของการประเมินการเรียนการสอน และการประเมินหลักสูตรด้วย ขั้นตอนการประเมินหลักสูตร มีดังนี้

1. กำหนดจุดมุ่งหมายอย่างกว้างๆ โดยการวิเคราะห์ปัจจัยองค์ประกอบต่างๆ ในการกำหนดจุดมุ่งหมาย คือ ผู้เรียน สังคม เนื้อหาสาระ ส่วนปัจจัยที่กำหนดขอบเขตของจุดมุ่งหมายได้แก่ จิตวิทยาการเรียน และปรัชญาการศึกษา

2. กำหนดจุดมุ่งหมายเฉพาะ หรือจุดมุ่งหมายเชิงพฤติกรรมที่ต้องการวัด ภายหลังจากการจัดประสบการณ์การเรียนรู้

3. กำหนดสถานการณ์ที่แสดงความสำเร็จของจุดมุ่งหมาย

4. พัฒนาและเลือกเทคนิคในการวัด

5. กำหนดเนื้อหา หรือประสบการณ์ทางการศึกษา เพื่อให้สอดคล้องและบรรลุตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

6. รวบรวมข้อมูลที่เป็นผลงานของผู้เรียน

7. เปรียบเทียบข้อมูลกับจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้

8. ถ้าไม่บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ จะต้องมีการตัดสินใจ ปรับปรุงหลักสูตร หรือยกเลิก ถ้าบรรลุจุดมุ่งหมายก็จะใช้เป็นข้อมูลในการพัฒนาหลักสูตร สำหรับการพิจารณาปรับปรุงกำหนดจุดมุ่งหมายให้สอดคล้องกับสังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง

รูปแบบการประเมินหลักสูตรของเสตค

รูปแบบการประเมินหลักสูตรที่ยึดเกณฑ์เป็นหลัก (criterion model) นั้น สเตค (Robert E. Stake) ได้เสนอบทความการประเมินเรื่อง “The Countenance of Educational Evaluation” ตีพิมพ์ในวารสาร Teachers Collage Record ในปี ค.ศ. 1967

สเตคได้ให้ความหมายของการประเมินหลักสูตรว่า เป็นการบรรยาย (description) และการตัดสินคุณค่า (value judgment) หลักสูตรการประเมินหลักสูตรเน้นความเข้าใจและความสำคัญของการบรรยายสิ่งที่เกิดขึ้นจริง โดยเน้นว่าผู้ประเมินหลักสูตรจะต้องสามารถเก็บข้อมูลที่แท้จริงให้ได้

เนื่องจากแหล่งข้อมูลมีมากมาย และวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลมีหลายวิธี ดังนั้นการประเมินหลักสูตรจะต้องมีจุดมุ่งหมายว่าจะนำข้อมูลมาใช้เพื่ออะไร เขาเห็นว่าข้อมูลที่ต้องการก็คือ ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้น (antecedents) กระบวนการ (transactions) และผลลัพธ์ (outcomes) และการเก็บข้อมูลทั้ง 3 ลักษณะนี้ ยังแยกศึกษาออกเป็น 4 ส่วน ได้แก่ ผลที่คาดหวังหรือตั้งใจ (intents) ผลที่เกิดขึ้นจริง (observation) มาตรฐานที่ใช้ (standards) และที่มาของการตัดสินคุณค่า (judgment) ของการประเมิน

1. **ข้อมูลเชิงการบรรยาย** นักประเมินหลักสูตรจะต้องสามารถบรรยายองค์ประกอบต่างๆ ที่เกี่ยวกับหลักสูตร เช่น ความถนัด ผลสัมฤทธิ์ และสภาพแวดล้อม เป็นต้น นอกจากจะสามารถอธิบายองค์ประกอบของผู้เรียน จะต้องสามารถบรรยายถึงความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการเรียนการสอน เช่น บุคลิกภาพของผู้สอน วิธีการสอน ประสบการณ์ทางการสอน เจตคติต่อการสอน ภูมิหลังของผู้เรียน

ข้อมูลเกี่ยวกับการบรรยายอาจจัดเป็น 2 ประเภท คือ ข้อมูลที่มีส่วนกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตร หรือความตั้งใจและข้อมูลเกี่ยวกับสิ่งที่สังเกตพบจากการปฏิบัติจริง

2. **ข้อมูลเชิงตัดสิน** นักประเมินหลักสูตรนอกจากสามารถบรรยายข้อมูลทั้งสองประเภท ซึ่งมีความสัมพันธ์กันแล้ว ยังต้องสามารถตัดสินคุณค่าของหลักสูตรนั้นๆ ด้วย โดยใช้ข้อมูลประกอบการพิจารณาตัดสินว่า ส่วนใดดี ส่วนใดไม่ดี มีความน่าเชื่อถือได้มากน้อยเพียงใด มีจุดอ่อน

จุดเด่นด้านใดบ้าง หรืออาจจะนำไปเปรียบเทียบกับหลักสูตรอื่น โดยมีมาตรฐานใช้เกณฑ์ในการตัดสิน

ดังกล่าวในตอนต้นว่า รูปแบบการประเมินหลักสูตรของสเตค จะคำนึงถึงข้อมูลเชิงบรรยายและข้อมูลเชิงตัดสิน รวมทั้งการคำนึงถึงแหล่งที่จะได้มาของข้อมูลอีก 3 ด้าน คือ 1) ข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้นหรือสภาพก่อนการใช้หลักสูตร 2) ข้อมูลที่ได้ขณะดำเนินการใช้หลักสูตร และ 3) ผลลัพธ์ของการใช้หลักสูตร ดังแผนภาพต่อไปนี้

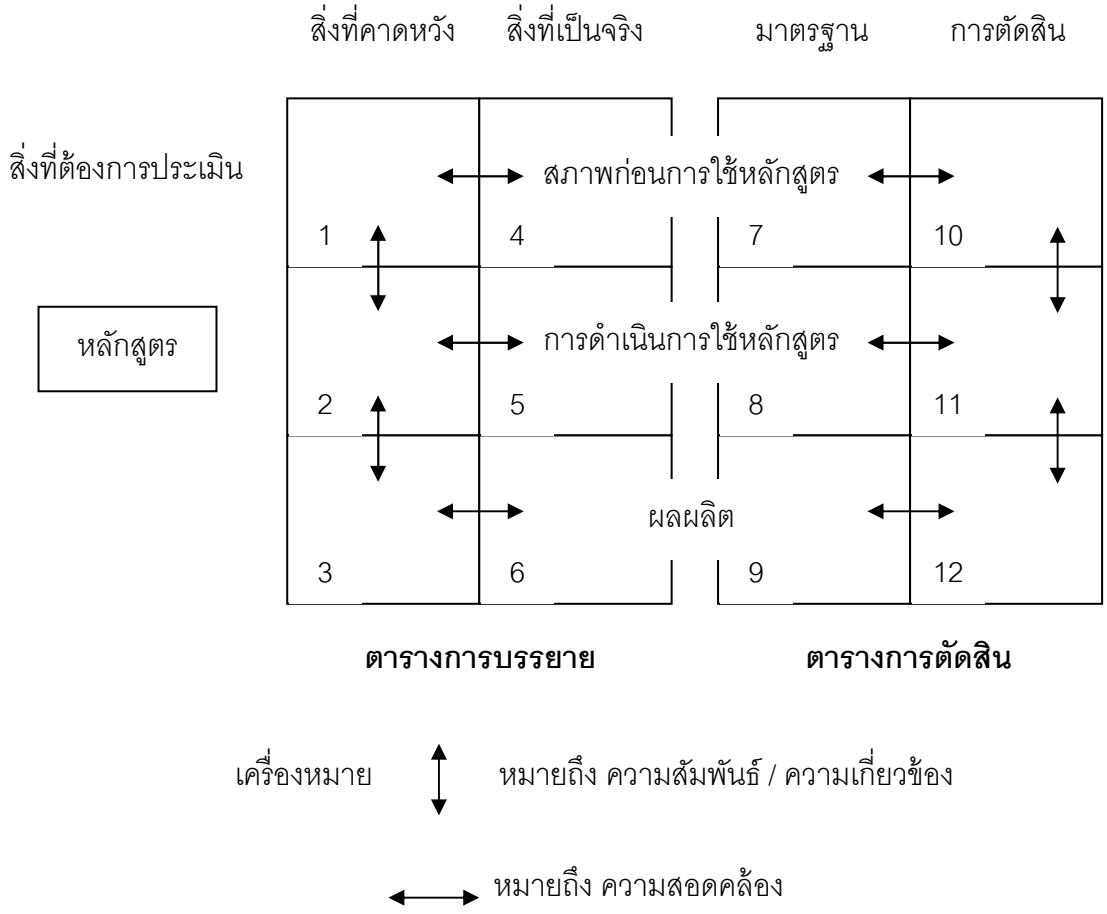

แผนภาพที่ 22 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของสเตค

ที่มา: Stake, R.E. (1969). “Language, Rationality and Assessment,” in Walcott H. Beatty (ed.), **Improving Educational Assessment and an Inventory of Measures of Affective Behavior.** Washington, D.C.: Association for Supervision and Curriculum Development. p.16

ข้อมูลในตารางการบรรยายและการตัดสินในการประเมิน มีรายละเอียดดังนี้

ช่องที่ 1 หมายถึง สภาพที่คาดหวังว่าจะต้องมีอยู่ก่อนการใช้หลักสูตร โดยถือว่าเป็นสภาพที่เอื้ออำนวยให้เกิดผลตามที่คาดหวัง

ช่องที่ 2 หมายถึง กระบวนการที่คาดหวังว่าจะเกิดขึ้นในการดำเนินการใช้หลักสูตร เป็นกระบวนการที่มีประสิทธิภาพบรรลุตามที่คาดหวัง

ช่องที่ 3 หมายถึง ผลผลิตที่คาดหวังว่าจะได้รับภายหลังจากการดำเนินงานการใช้หลักสูตร

ช่องที่ 4 หมายถึง ปัจจัยที่มีอยู่จริงก่อนการเริ่มใช้หลักสูตร

ช่องที่ 5 หมายถึง กระบวนการดำเนินงานการใช้หลักสูตรตามที่สังเกตได้จริงจากโครงการ

ช่องที่ 6 หมายถึง ผลผลิตที่ได้รับหลังจากการใช้หลักสูตรครบวงจรแล้ว

ช่องที่ 7 หมายถึง เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินสภาพก่อนการใช้หลักสูตร หรือปัจจัยเบื้องต้น

ช่องที่ 8 หมายถึง เกณฑ์ที่ใช้ในการประเมินกระบวนการดำเนินการใช้หลักสูตร

ช่องที่ 9 หมายถึง เกณฑ์ที่ใช้ประเมินผลผลิตของหลักสูตร

ช่องที่ 10 หมายถึง ผลการตัดสินเกี่ยวกับการประเมินสภาพปัจจัยจากการเปรียบเทียบข้อมูลในช่อง 1, 4 กับเกณฑ์ในช่องที่ 7

ช่องที่ 11 หมายถึง ผลการตัดสินเกี่ยวกับการประเมินกระบวนการดำเนินงานการใช้หลักสูตรเปรียบเทียบกับข้อมูลในช่องที่ 2, 4 กับเกณฑ์ในช่องที่ 8

ช่องที่ 12 หมายถึง ผลการตัดสินเกี่ยวกับการประเมินการใช้หลักสูตร จากการเปรียบเทียบข้อมูลในช่องที่ 3, 6 กับเกณฑ์ในช่องที่ 9

ในช่องที่ 1 ถึง 6 นักประเมินหลักสูตรต้องพิจารณาข้อมูลใน 2 แนว คือ

1) **แนวตั้ง** ได้แก่ ช่อง 1, 2, 3 และ 4, 5, 6 ต้องมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกัน เพื่อพิจารณาว่าสิ่งที่นำเข้าเอื้ออำนวยต่อประสิทธิภาพในการใช้หลักสูตรหรือไม่ และทำให้ผลการใช้หลักสูตรสัมพันธ์กับปัจจัยเบื้อต้นและกระบวนการหรือไม่

2) **แนวนอน** ได้แก่ ช่อง 1, 4, 2, 5 และ 3, 6 ซึ่งจะต้องสอดคล้องกัน เพื่อตรวจสอบว่าข้อมูลที่เกิดขึ้นจริง มีความสอดคล้องกับข้อมูลที่คาดหวังหรือไม่ ถ้าไม่สอดคล้อง จะต้องปรับปรุงส่วนใด ถ้าพิจารณาทั้งพบว่ามีความสัมพันธ์กันทั้งในแนวนอนและแนวตั้ง แสดงว่าหลักสูตรมีประสิทธิภาพ สามารถนำไปใช้ได้

การตัดสิน นักประเมินหลักสูตรพิจารณาจะใช้การตัดสินคุณลักษณะของหลักสูตร โดยการเลือกใช้เกณฑ์ใดเกณฑ์หนึ่ง ได้แก่มาตรฐานสัมบูรณ์ (absolute standards) คือ กำหนดการตัดสินโดยนักประเมินหลักสูตรจะสะท้อนจากการตัดสินส่วนบุคคล ส่วนมาตรฐานสัมพัทธ์ (relative standards) เป็นคุณลักษณะของหลักสูตรอื่นที่ใช้เปรียบเทียบกับหลักสูตรที่ต้องการประเมิน สรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

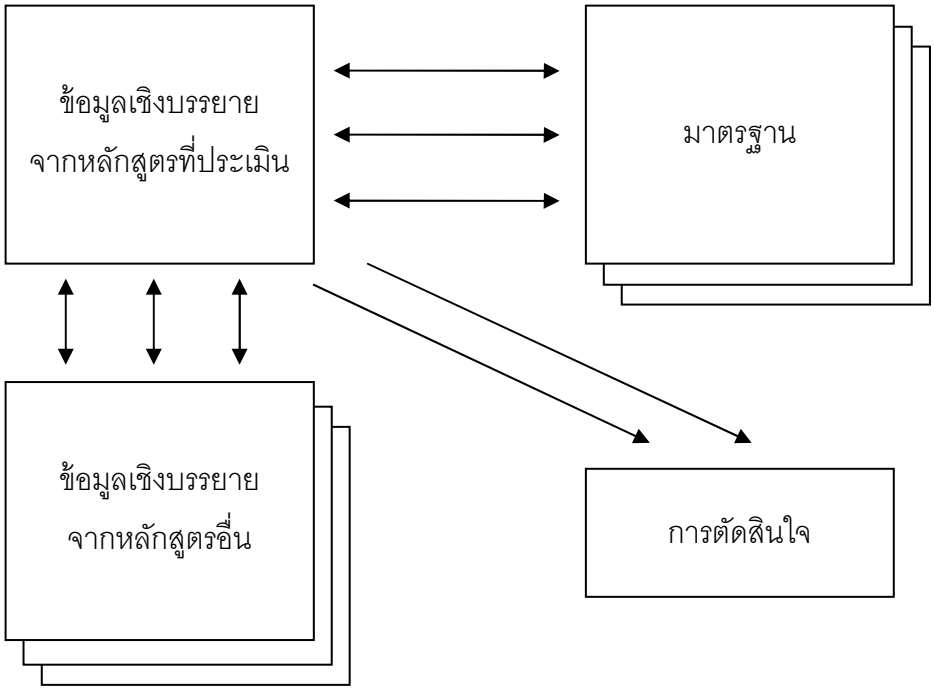

แผนภาพ 23 การตัดสินใจโดยเปรียบเทียบข้อมูลกับมาตรฐาน

รูปแบบการประเมินหลักสูตรของสตัฟเฟิลบีม

สตัฟเฟิลบีม (Danial L. Stufflebeam) ได้เสนอวิธีการประเมินหลักสูตรหรือโครงการประเมินแบบซิปป์ (CIPP / Context, Input, Process, Product) โดยเสนอรายงานการประชุมครั้งที่ 11 ของสมาคม Phi Delta Kappa ในปี ค.ศ. 1970 เรื่อง Educational Evaluation and Decision Making และได้ให้ความหมายการประเมิน คือ กระบวนการที่ประกอบด้วยการอภิปรายและขยายรายละเอียดของสิ่งที่ต้องการประเมินให้ชัดเจน การได้มาของข้อมูลรายละเอียดที่เกี่ยวข้องกับการใช้ข้อมูล เพื่อประกอบการตัดสินใจ การประเมินเพื่อการตัดสินใจ 4 ประการ คือ การตัดสินใจเกี่ยวกับการวางแผน (planning decision) การตัดสินใจเกี่ยวกับโครงสร้าง (structuring decision) การตัดสินใจเกี่ยวกับการดำเนินงาน (implementing decisions) การตัดสินใจเมื่อสิ้นสุดโครงการ (recycling decisions) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อตรวจสอบความสำเร็จของการใช้หลักสูตร จึงเรียกว่าวิธีการประเมินค่า การตัดสินใจเกี่ยวกับความสำเร็จของการประเมิน เพื่อนำไปสู่การตัดสินใจทั้ง 4 ประการ ควรทำการประเมินองค์ประกอบทั้ง 4 ด้าน คือ

1. **การประเมินสภาวะแวดล้อมหรือบริบท** (Context evaluation: C)

การประเมินสภาวะแวดล้อมหรือบริบทนี้เป็นระบบและการวิเคราะห์ในภาพกว้าง (macro analytic) วัตถุประสงค์ในการประเมินส่วนนี้เพื่อให้ได้การกำหนดหลักการและวัตถุประสงค์ของหลักสูตร ลักษณะการประเมินแบบนี้จะช่วยให้อธิบายและขยายความชัดเจนในสภาพแวดล้อม สภาพที่พึงปรารถนา และสภาพที่เป็นจริง บ่งชี้ถึงสภาพที่ต้องการ การวิเคราะห์ปัญหาที่ขัดขวางไม่สามารถบรรลุความต้องการเพื่อประโยชน์ในการจัดสินใจ

2. **การประเมินองค์ประกอบที่เป็นปัจจัยเบื้องต้น** (Input evaluation: I)

การประเมินส่วนนี้มีวัตถุประสงค์การประเมินเฉพาะการวิเคราะห์ในระดับแคบ (micro analytic) การประเมินเพื่อให้ข้อมูลรายละเอียดสำหรับพิจารณาว่าจะใช้ทรัพยากรให้เกิด

ประโยชน์สูงสุด เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ของหลักสูตร เพื่อใช้ในการเลือกปัจจัยและองค์ประกอบต่างๆ ในการวางแผนและการออกแบบการใช้หลักสูตรต่อไป

3. **การประเมินองค์ประกอบที่เป็นกระบวนการ** (Process evaluation: P)

การประเมินในขั้นตอนนี้จะทำให้ทราบผลการใช้หลักสูตรเป็นระยะๆ กับบุคคลที่รับผิดชอบการใช้หลักสูตร โดยการประเมินกิจกรรมหรือกระบวนการต่างๆ ของการใช้หลักสูตรสำหรับการตัดสินใจว่าจะดำเนินการด้วยวิธีใด ส่วนที่บกพร่องจะมีวิธีการแก้ไขอย่างไร จุดมุ่งหมายของการประเมินหลักสูตรในระยะนี้คือ 1) เพื่อตรวจสอบข้อบกพร่องขณะดำเนินการใช้หลักสูตร 2) เพื่อเสนอข้อมูลสำหรับการตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร และ 3) เพื่อเป็นการบันทึกเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในขณะที่ใช้หลักสูตร

4. **การประเมินผลผลิต** (Product evaluation: P)

เป็นการประเมินองค์ประกอบที่เป็นผลผลิตและผลกระทบของการใช้หลักสูตรเกิดผลตามวัตถุประสงค์หลักสูตรหรือไม่ และยังเป็นข้อมูลสำหรับการปรับปรุงหลักสูตร หรือยกเลือกการใช้หลักสูตร

แนวคิดการประเมินหลักสูตรของสตัฟเฟิลบีม เน้นกระบวนการประเมินอย่างต่อเนื่อง สรุปเป็น 3 ขั้นตอนสำคัญ คือ

ขั้นตอนที่ 1 เป็นการอธิบายรายละเอียดของสิ่งที่ต้องการประเมินให้มีความชัดเจน

ขั้นตอนที่ 2 เป็นการได้มาซึ่งรายละเอียดของข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

ขั้นตอนที่ 3 เป็นการใช้ข้อมูลเป็นแนวทางการตัดสินใจ

ส่วนลักษณะวิธีการประเมินมี 4 ชนิด รวมทั้งการตัดสินใจ 4 ชนิด และมีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน สรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

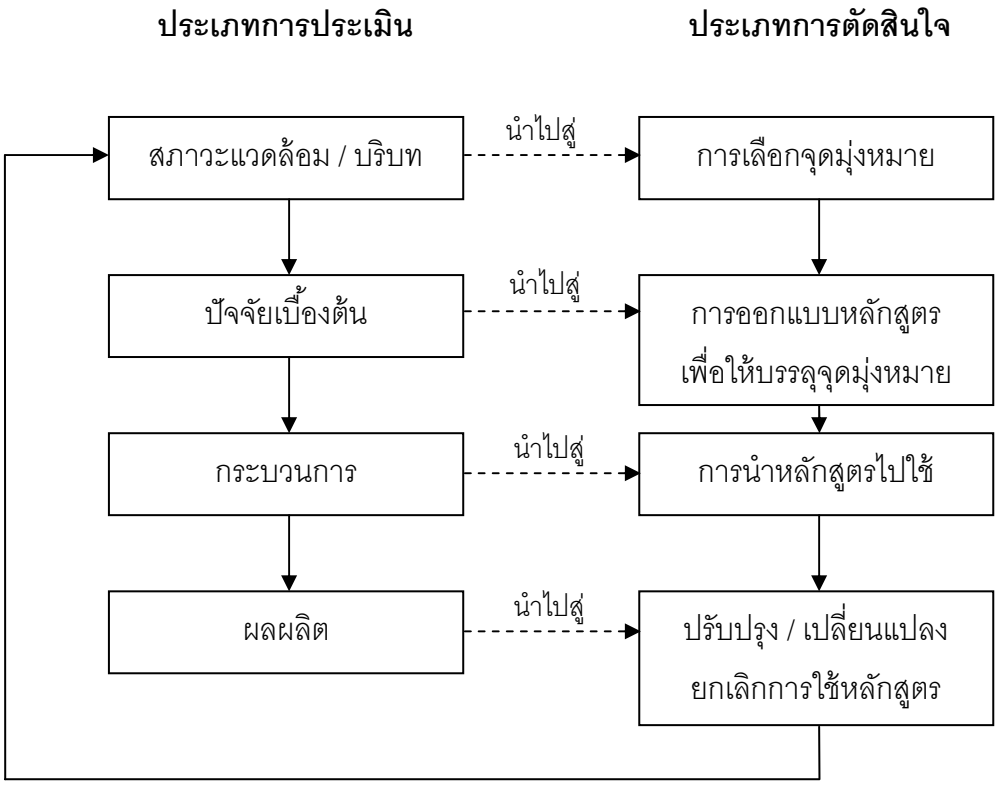

แผนภาพ 24 แสดงประเภทการประเมินและประเภทการตัดสินใจ

ที่มา: Stufflebeam, Daniel L. (1983). *“The CIPP Model for Program Evaluation”.* **Evaluation models : viewpoints on educational and human services evaluation.** Boston : Kluwer-Nijhoff.

จากแผนภาพแสดงการประเมินสภาวะแวดล้อม นำไปสู่การตัดสินใจเลือกจุดมุ่งหมาย ซึ่งยังไม่สามารถบ่งชี้ถึงส่วนที่เป็นการประเมินปัจจัยเบื้องต้น การเลือกจุดมุ่งหมายเป็นแนวทางการออกแบบหลักสูตร ส่วนการประเมินปัจจัยเบื้องต้นนำไปสู่การตัดสินใจออกแบบหลักสูตร ซึ่งมีข้อมูลที่จะเสนอแนวทางการออกแบบหลักสูตรได้หลายแนวทางและหลายรูปแบบ ส่วนการประเมินกระบวนการจะนำไปสู่การตัดสินใจเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร และการควบคุมคุณภาพการใช้หลักสูตร ส่วนการประเมินผลผลิตจะนำไปสู่การตัดสินใจที่จะใช้หลักสูตรหรือการปรับปรุงเปลี่ยนแปลง หรือการยกเลิกการใช้หลักสูตร

รูปแบบการประเมินหลักสูตรของแฮมมอนด์

แฮมมอนด์ (Robert L. Hammond) ได้เสนอรูปแบบประเมินหลักสูตรโดยมีจุดมุ่งหมายเพื่อค้นพบการเปลี่ยนแปลงปรับปรุงหลักสูตร ว่ามีประสิทธิภาพบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ การประเมินประสิทธิภาพของหลักสูตรที่กำลังดำเนินการใช้อยู่ในปัจจุบัน โดยเปรียบเทียบข้อมูล พฤติกรรมกับจุดประสงค์โดยเน้นการพัฒนาหลักสูตรการเรียนการสอนระดับท้องถิ่น โครงสร้างการประเมินหลักสูตรประกอบด้วย 3 มิติ แต่ละมิติประกอบด้วยตัวแปรสำคัญอีกหลายตัวแปร ความสำเร็จของหลักสูตรขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรในมิติต่างๆ มิติทั้ง 3 มิติ ได้แก่ มิติด้านการเรียนการสอน มิติด้านสถาบัน มิติด้านพฤติกรรม สรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

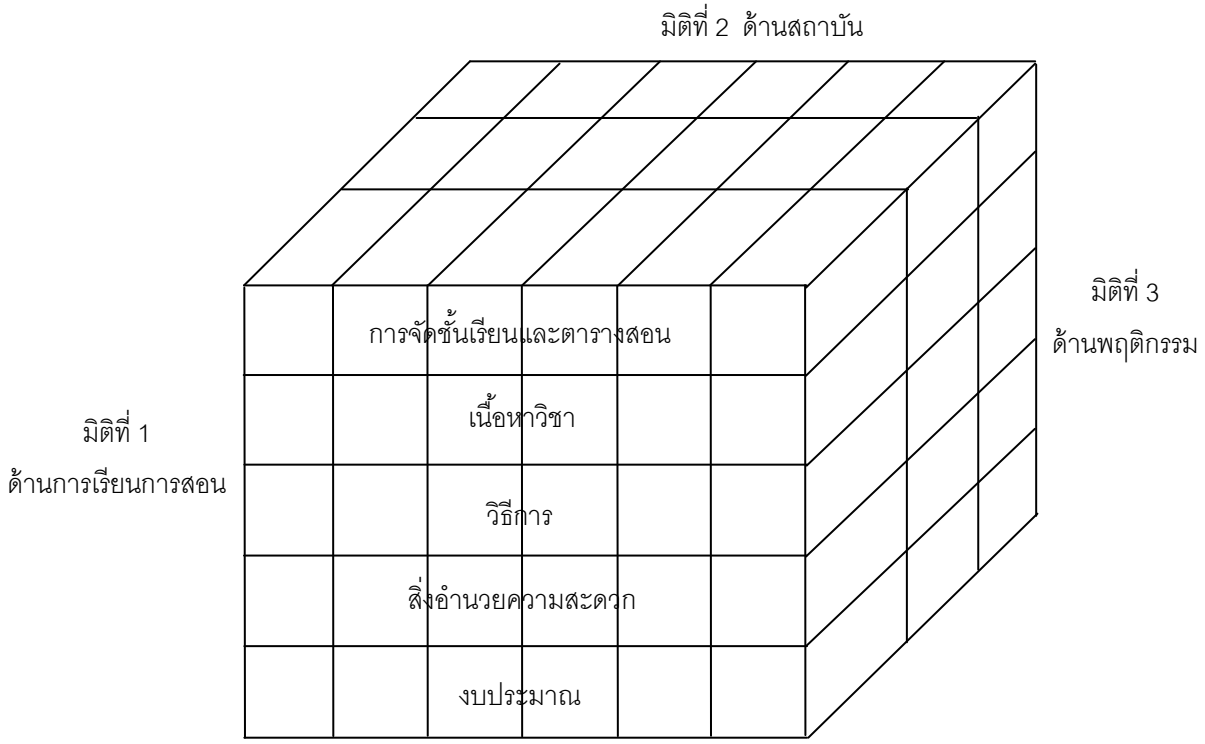

แผนภาพ 25 รูปแบบการประเมินหลักสูตรของแฮมมอนด์

ที่มา: Hammond, R.L. (1973). “Evaluation at the Local Level” In worthen and Sanders, **Educational Evaluation: Theory and Practice.** California: Wadsworth Published. p.3

จากแผนภาพผู้ประเมินทราบข้อมูลอย่างละเอียดว่า ถ้าใช้วิธีการสอน (มิติที่หนึ่ง) จะทำให้ผู้เรียน (มิติที่สอง) เกิดพฤติกรรมที่ต้องการหรือไม่ (มิติที่สาม)ข้อมูลในมิติที่หนึ่งและสองจะทำให้ข้อมูลเชิงอธิบายเกี่ยวกับปัจจัยเบื้องต้นของสถานชุมชนและกระบวนการ ส่วนข้อมูลในมิติที่สามเป็นจุดมุ่งหมายของหลักสูตร ดังนั้นการประเมินหลักสูตรจะต้องประเมินทั้ง 3 มิติ กระบวนการประเมินเริ่มจากการประเมินหลักสูตรที่กำลังดำเนินการอยู่ในปัจจุบัน เพื่อเป็นข้อมูลพื้นฐานนำไปสู่การตัดสินใจแล้วจึงเริ่มกำหนดทิศทางและกระบวนการของการเปลี่ยนแปลงโดยใช้นวัตกรรมหลักสูตร เพื่อพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาใหม่ มีรายละเอียดดังนี้

มิติด้านการเรียนการสอน ประกอบด้วยตัวแปรสำคัญ 5 ตัวแปรคือ

1. **การจัดชั้นเรียนและตารางสอน** ซึ่งเป็นเรื่องของการจัดผู้สอนและผู้เรียนให้พบกันและดำเนินการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนซึ่งจะต้องคำนึงถึงเรื่องเวลาและสถานที่ การกำหนดช่วงเวลาขึ้นอยู่กับธรรมชาติของผู้เรียน เช่น ผู้เรียนระดับประถมศึกษามีช่วงเวลาความสนใจสั้นคือประมาณ 20 นาที ผู้สอนจะต้องกระตุ้นความสนใจและเปลี่ยนกิจกรรมเพื่อนำไปสู่การเรียนรู้ที่มีความหมายและต่อเนื่อง ส่วนผู้เรียนระดับมัธยมศึกษามีช่วงเวลาความสนใจในการเรียนรู้ประมาณ 50 นาที การจัดช่วงเวลาการเรียนการสอนจะต้องคำนึงถึงธรรมชาติของผู้เรียน ลักษณะเนื้อหาการจัดช่วงเวลาการเรียนการสอนจะต้องคำนึงถึงธรรมชาติของผู้เรียน ลักษณะเนื้อหาว่าควรจะจัดเรียงลำดับก่อนหลังเพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ

การจัดชั้นเรียนจัดได้หลายลักษณะ เช่น จัดเป็นชั้นและให้ได้เลื่อนชั้นสูงขึ้นไปเรื่อยๆจนถึงชั้นสูงสุดที่ผู้เรียนจบการศึกษาตามหลักสูตร ส่วนการจัดเนื้อหาโดยเรียงลำดับความยากง่ายตามระดับชั้นที่แบ่ง การจัดชั้นเรียนอีกลักษณะหนึ่งคือ การไม่แบ่งชั้นผู้เรียน (Nongraded) ผู้เรียนจะเรียนรวมกัน ส่วนเวลาเรียน เนื้อหาสาระจะแตกต่างกันตามความสามารถและอัตราการเรียนของผู้เรียนแต่ละคนเท่าที่สามารถจะเรียนรู้ได้

การจัดผู้สอนจัดได้หลายลักษณะ เช่น จัดผู้สอนคนเดียวสอนทุกวิชาแบบผู้สอนประจำชั้น (Self - contained classroom) เพื่อให้ผู้สอนได้พัฒนาทักษะทางวิชาการและทักษะทางสังคมของผู้เรียน เพราะผู้สอนจะทราบวิธีการเรียนรู้ของผู้เรียนแต่ละคนที่มีความแตกต่างกัน เนื่องด้วยผู้สอนได้อยู่ใกล้ชิดผู้เรียนสามารถสังเกตพฤติกรรมการเรียนรู้จึงสามารถจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้มีลักษณะยืดหยุ่นได้ตามธรรมชาติการเรียนรู้ได้ดี ส่วนการจัดผู้สอนประจำวิชาการจัดแบบนี้ผู้เรียนจะมีโอกาสได้เรียนรู้กับผู้สอนหลายคนที่มีความรู้ความชำนาญต่างสาขาวิชาจะเหมาะกับผู้เรียนที่มีวุฒิภาวะและความรับผิดชอบในการเรียนตามปกติ การจัดให้ผู้สอนร่วมกันสอนเป็นทีมเหมาะสำหรับลักษณะวิชาแบบสหวิทยาการ (Interdisciplinary) หรือรายวิชาที่บูรณาการ

2. **เนื้อหาสาระ** ซึ่งประกอบด้วยโครงสร้างของความรู้ความคิดรวบยอด และวิธีการแสวงหาความรู้ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละวิชา การจัดลำดับเนื้อหาให้เหมาะสมกับระดับวุฒิภาวะของผู้เรียนแต่ละชั้นเรียนและระดับ

3. **วิธีการ** หมายถึง หลักการเรียนรู้การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนรวมทั้งปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน หลักการเรียนรู้ควรคำนึงถึงองค์ประกอบ 4 ประการคือ ประการแรกให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกระทำ (Active participation) การกระตุ้นส่งเสริมให้ผู้เรียนมีส่วนร่วม การกำหนดเป้าหมายในการเรียนรู้ การมีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมทำให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความหมายและเห็นคุณค่าของการเรียนทำให้กระบวนการเรียนรู้น่าสนใจติดตามบทเรียนได้อย่างต่อเนื่อง ประการที่สองการให้ข้อมูลย้อนกลับทันที (Immediate feedback) การที่ผู้เรียนได้ทราบผลการเรียนรู้จะทำให้สามารถปรับปรุงเกี่ยวกับการเรียนการสอนให้ตรงเป้าหมายตามทิศทางการเรียนรู้ของแต่ละคนสามารถพัฒนาการเรียนรู้ได้ ประการที่สามให้ผู้เรียนได้รับประสบการณ์แห่งความสำเร็จ(Successful experiences) เมื่อผู้เรียนมีประสบการณ์แห่งความสำเร็จจะเกิดกำลังใจเห็นคุณค่าของการเรียนอยากจะเรียนรู้เป็นการสร้างนิสัยการเรียนรู้ให้กับผู้เรียนประการที่สี่การแบ่งและจัดลำดับขั้นตอนของการเรียนรู้ไปตามลำดับขั้น (gradual

approximation) เมื่อจัดลำดับขั้นตอนการเรียนไว้อย่างดีทำให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามลำดับไม่สับสน

การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนต้องคำนึงถึงธรรมชาติของผู้เรียน ลักษณะเนื้อหาสาระ รวมทั้งวิธีสอนทั้งสามส่วนนี้จะมีอิทธิพลและส่งผลซึ่งกันและกัน เช่น การออกแบบกิจกรรมเพื่อการสาธิตและทดลองจะต้องมีการวางแผนขั้นตอนการสาธิตและลำดับขั้นการทดลองของผู้เรียนรวมทั้งการสังเกต จดบันทึก สรุปผลการทดลอง การอภิปรายแลกเปลี่ยนประสบการณ์ร่วมกัน

การมีปฏิสัมพันธ์ หมายถึง ความสัมพันธ์ในการทำกิจกรรมการเรียนการสอน การสร้างบรรยากาศในการเรียนรู้ และบรรยากาศทางสังคมเพื่อพัฒนาผู้เรียน

4. **สิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ** หมายถึง สถานที่ อุปกรณ์ เครื่องมือ และอุปกรณ์พิเศษ ห้องปฏิบัติการ วัสดุสิ้นเปลืองต่างๆ รวมทั้งสิ่งที่มีผลต่อการใช้หลักสูตรและการสอนด้านอื่นๆ

5. **งบประมาณ** หมายถึง เงินที่ใช้เพื่ออำนวยความสะดวก การจัดการเรียนการสอน การซ่อมแซม เงินเดือนผู้สอน ค่าจ้างบุคลากรที่จะทำงานการใช้หลักสูตรให้ประสบความสำเร็จ

มิติด้านสถาบัน (institutional dimension) แฮมมอนด์เสนอแนะว่า การประเมินหลักสูตร ส่วนมากจะมุ่งเน้นการประเมินไปที่ตัวผู้เรียนในด้านการจัดจำเนื้อหาสาระการเรียนรู้เป็นส่วนมากซึ่งความเป็นจริง การประเมินหลักสูตรจะต้องมองในภาพกว้างซึ่งมีตัวแปรด้านอื่นๆ ที่มีอิทธิพลและส่งผลต่อการใช้หลักสูตร ตัวแปรด้านสถานบันที่ควรจะต้องคำนึงถึงในการประเมินหลักสูตร 6 ตัวแปร ได้แก่

1. ผู้เรียน มีตัวแปรย่อยที่ควรคำนึงถึงดังนี้
    - อายุ
    - เพศ
    - ระดับชั้นที่กำลังศึกษา
    - ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน
    - สุขภาพกายและความเครียด
    - ภูมิหลังทางครอบครัว
2. ผู้สอน มีตัวแปรย่อยที่ควรคำนึงถึงดังนี้
    - อายุ
    - เพศ
    - วุฒิสูงสุดทางการศึกษา
    - ประสบการณ์การสอน
    - เงินเดือน
    - กิจกรรมที่ทำเวลาว่าง
    - การฝึกอบรมเพิ่มเติมเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร
    - ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน
3. ผู้บริหาร มีตัวแปรย่อยที่ควรคำนึงถึงดังนี้
    - อายุ
    - เพศ
    - วุฒิสูงสุดทางการศึกษา
    - ประสบการณ์ทางการบริหาร
    - เงินเดือน

- ความพึงพอใจในการปฏิบัติงานด้านวิชาการ
- ลักษณะทางบุคลิกภาพ
- การฝึกอบรมเพิ่มเติม

4. ผู้เชี่ยวชาญ มีตัวแปรย่อยที่ควรคำนึงถึงดังนี้
    - อายุ
    - เพศ
    - ความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน
    - ลักษณะของการให้คำปรึกษา การช่วยเหลือ
    - ลักษณะทางบุคลิกภาพ
    - ความพึงพอใจในการปฏิบัติงาน
5. ครอบครัว มีตัวแปรย่อยที่ควรคำนึงถึงดังนี้
    - สถานภาพการสมรส
    - ขนาดครอบครัว
    - รายได้
    - สถานที่อยู่
    - การศึกษา
    - การเป็นสมาชิกของสมาคม ชุมชน
    - การโยกย้าย ระยะเวลาที่อยู่ในชุมชน
    - จำนวนบุตรที่กำลังอยู่ในระหว่างการศึกษา
    - จำนวนญาติที่อยู่ร่วมสถานศึกษา

6. ชุมชน มีตัวแปรย่อยที่ควรคำนึงถึงดังนี้
   - สภาพชุมชน ด้านกายภาพ ประวัติความเป็นมาของชุมชน
   - จำนวนประชากร
   - การกระจายของอายุประชากร
   - ความเชื่อ ค่านิยม ประเพณี ศาสนา วัฒนธรรม
   - ลักษณะทางเศรษฐกิจ
   - สภาพการให้บริการทางสุขภาพอนามัย
   - การรับนวัตกรรมและเทคโนโลยี

มิติด้านพฤติกรรม (behavioral dimension) มีองค์ประกอบของพฤติกรรม 3 ด้าน คือ ด้านการรู้คิด (cognitive) ด้านทักษะ (psychomotor) และด้านเจตคติ (affective) การจัดหลักสูตรถ้าได้มีการกำหนดพฤติกรรมเป็นด้านๆ ไว้จะช่วยให้การประเมินหลักสูตรมีความสะดวกและเป็นระบบ

1. พฤติกรรมด้านการรู้คิด ได้แก่ ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ การประเมินค่า และการสร้างสรรค์ การตรวจสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ของผู้เรียนในด้านองค์ประกอบย่อยของพฤติกรรมอาจจะใช้แบบทดสอบมาตรฐานเป็นเครื่องมือการประเมิน

2. พฤติกรรมด้านทักษะ ได้แก่ การกระทำทั้งหลายที่ใช้การประสานงานของประสาทกล้ามเนื้อ หรือพฤติกรรมที่เกี่ยวข้องกับการใช้มือและร่างกายปฏิบัติงานต่างๆ เช่น การออกกำลังกาย การเล่นกีฬา การคัดลายมือ การพิมพ์ดีด

3. พฤติกรรมด้านเจตคติ ได้แก่ พฤติกรรมที่เกี่ยวกับความสนใจ ความชอบ ไม่ชอบ ทัศนคติ ความซาบซึ้ง และค่านิยม

การประเมินหลักสูตรของแฮมมอนด์เริ่มด้วยการประเมินหลักสูตรที่กำลังดำเนินการใช้อยู่ในปัจจุบัน เพื่อให้ได้ข้อมูลพื้นฐานอย่างเพียงพอสำหรับการประกอบการตัดสินใจ แล้วจึงกำหนดแนวทางขั้นตอน การเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ขั้นตอนการประเมินหลักสูตรมีดังนี้

1. การประเมินหลักสูตรที่กำลังใช้อยู่ ควรทำการประเมินส่วนย่อยๆ ของหลักสูตร เช่น เริ่มทำการประเมินเพียงรายวิชาหนึ่งของหลักสูตร

2. นิยามลักษณะต่างๆ ของตัวแปร โดยอธิบายถึงตัวแปรต่างๆ ในมิติด้านการเรียนการสอน มิติด้านสถาบัน

3. กระบวนการประเมินหลักสูตร การกำหนดจุดประสงค์เชิงพฤติกรรม โดยระบุพฤติกรรมที่ผู้เรียนแสดงออกด้วยการกระทำ เพื่อบ่งถึงความสำเร็จตามจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ สถานการณ์ที่ยอมรับผลของพฤติกรรมโดยการบรรยายให้ชัดเจนว่า ผู้เรียนต้องแสดงพฤติกรรมได้ในระดับใด

4. ประเมินพฤติกรรมที่ระบุไว้ในจุดประสงค์ ผลที่ได้จากการประเมินจะเป็นตัวกำหนดพิจารณาหลักสูตรที่ดำเนินการใช้อยู่เพื่อตัดสิน รวมทั้งการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

5. การวิเคราะห์ผลภายในองค์ประกอบและความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบ เพื่อให้ได้ข้อสรุปตามสิ่งที่เกิดขึ้นจริงในทางปฏิบัติ โดยนำไปตรวจสอบกับจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ เพื่อตัดสินประสิทธิภาพของหลักสูตรเกี่ยวกับการที่ผลบรรลุถึงระดับที่คาดหวัง ดังแผนภาพต่อไปนี้

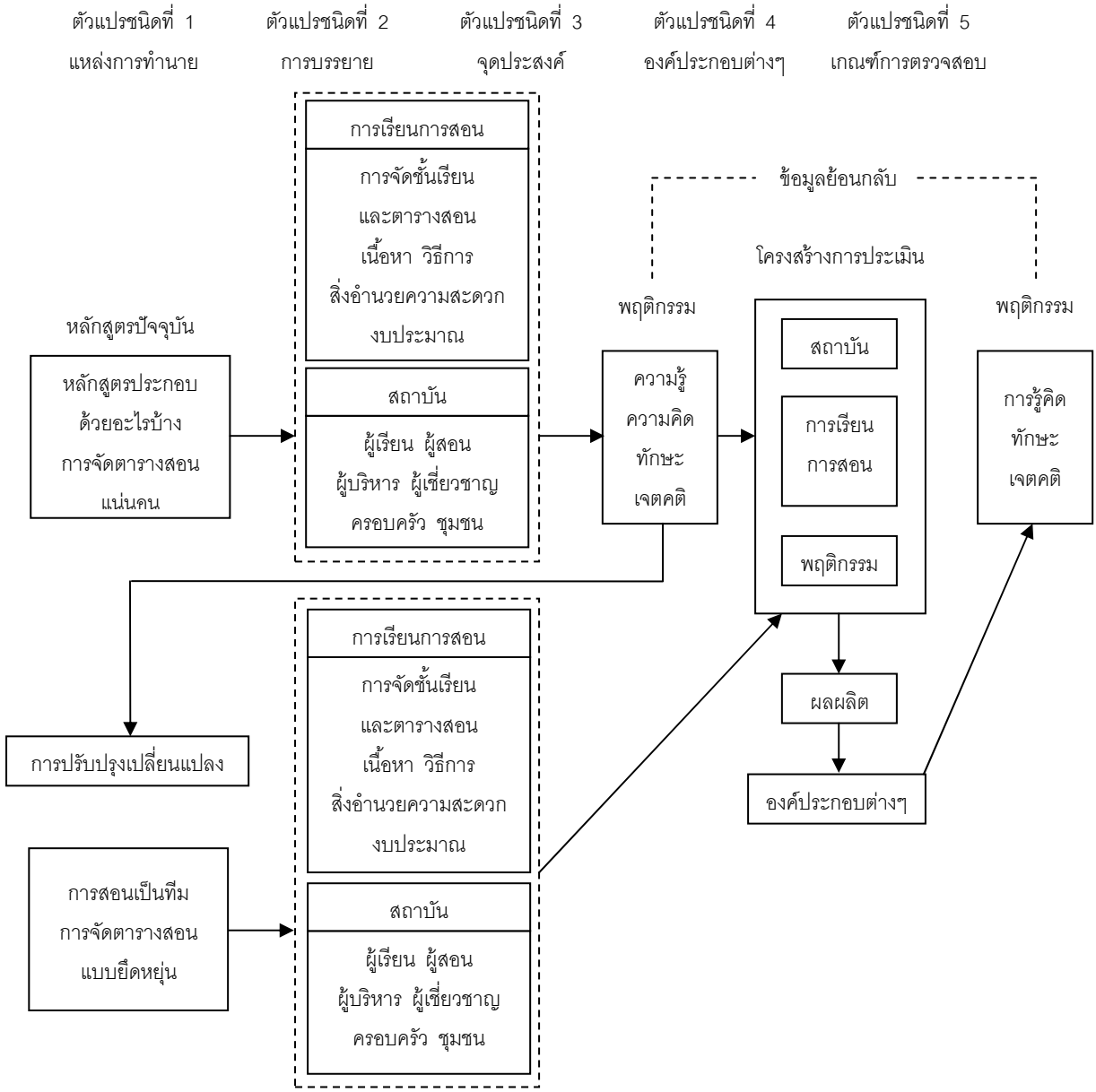

แผนภาพ 26 ระบบการประเมินหลักสูตรตามแนวคิดของแฮมมอนด์

ที่มา: Hammond, R.L. (1973). “Evaluation at the Local Level” In worthen and Sanders, **Educational Evaluation: Theory and Practice.** California: Wadsworth Published. p.10

การประเมินหลักสูตรของแฮมมอนด์ผู้ที่จะทำการประเมิน ได้แก่ ผู้สอน และผู้บริหารที่ได้รับการฝึกอบรมด้านการประเมินหลักสูตรมาเป็นอย่างดี นอกจากนั้นแฮมมอนด์ได้เสนอแนะว่าควรมีบุคลากรท้องถิ่นที่ได้รับการฝึกอบรมอย่างเชี่ยวชาญเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตร ให้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือในการประเมินหลักสูตรด้วยซึ่งเป็นวิธีการประเมินหลักสูตรที่มีองค์ประกอบของคณะกรรมการประเมินจากภายนอก

รูปแบบการประเมินของโพรวัส

โพรวัส (Malcolm Provus.1969) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับการประเมินหลักสูตรเมื่อ ค.ศ. 1969 จุดประสงค์ของการประเมินเพื่อตัดสินใจว่าหลักสูตรที่ดำเนินการใช้อยู่ควรจะปรับปรุงหรือดำเนินการต่อ หรือยกเลิกการใช้ โพรวัส เรียกว่า วิธีการประเมินความไม่สอดคล้อง (discrepancy model) และนิยามการประเมินว่า เป็นกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับ 1) กำหนดมาตรฐานของหลักสูตร ได้แก่ มาตรฐานด้านการพัฒนาและมาตรฐานด้านเนื้อหา 2) พิจารณาความไม่สอดคล้องระหว่างส่วนต่างๆ ของหลักสูตรกับมาตรฐานที่กำหนดขึ้น และ 3) ใช้ข้อมูลที่ไม่สอดคล้องสำหรับหาจุดอ่อนหลักสูตร

โพรวัสเสนอขั้นตอนการประเมินหลักสูตร 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. นิยามหลักสูตร (program definition) เป็นการบรรยายรายละเอียดของหลักสูตร โดยพิจารณาคุณภาพของสิ่งต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรที่ได้มาจากขณะดำเนินการใช้ ประกอบด้วย 3 ส่วน คือ 1) วัตถุประสงค์ของหลักสูตร 2) คุณลักษณะของผู้สอน ผู้เรียน โสตทัศนูปกรณ์ และสิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้หลักสูตร และ 3) กิจกรรมของผู้เรียนและผู้สอนที่จะทำให้บรรลุวัตถุประสงค์การใช้หลักสูตร โดยนำทั้งสามส่วนนี้ไปเปรียบเทียบกับเกณฑ์ของการใช้หลักสูตรที่กำหนดมาตรฐาน

2. การดำเนินการเริ่มใช้หลักสูตร (program installation) เป็นขั้นตอนการพิจารณาสภาพที่เป็นจริงของการดำเนินการใช้หลักสูตร เพื่อเปรียบเทียบกับมาตรฐานหลักสูตรที่กำหนดไว้ว่ามีความเหมาะสมเพียงใด เพื่อเป็นข้อมูลให้คณะกรรมการตัดสินการประเมินหลักสูตรในขั้นนี้จะทำให้ทราบความแตกต่างระหว่างสิ่งที่คาดหมายไว้ในขั้นที่ 1 กับสิ่งที่เป็นจริง

3. การประเมินกระบวนการ (program process) เป็นการประเมินผลที่เกิดขึ้นบางส่วนจากการใช้หลักสูตร (interim report) การประเมินหลักสูตรในช่วงนี้มุ่งแสวงหาคำตอบว่าหลักสูตรได้บรรลุวัตถุประสงค์ย่อยๆ ที่จะนำไปสู่วัตถุประสงค์หลัก หรือวัตถุประสงค์ของหลักสูตร

มากน้อยเพียงใด ทั้งนี้เพื่อการนำไปปรับปรุงการดำเนินการใช้หลักสูตรต่อไป ส่วนมาตรฐานของขั้นนี้คือ ความสัมพันธ์ระหว่างกระบวนการกับผลผลิตที่จะเกิดขึ้นตามที่กำหนดไว้

4. การประเมินผลผลิตของหลักสูตร (program product) เป็นการประเมินผลผลิตขั้นสุดท้ายที่เกิดขึ้นของหลักสูตร เป็นการประเมินที่มุ่งตอบคำถามว่าหลักสูตรได้บรรลุวัตถุประสงค์ขั้นสุดท้ายหรือไม่ สำหรับมาตรฐานในขั้นนี้ คือ ผลผลิตของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้

5. การวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและผลตอบแทน (cost – benefit analysis) เป็นการวิเคราะห์เกี่ยวกับค่าใช้จ่ายในการดำเนินการใช้หลักสูตรได้ผลตอบแทนคุ้มค่ากับการลงทุนมากน้อยเพียงใด เพื่อจะเป็นเครื่องชี้ความมีประสิทธิภาพของหลักสูตร การประเมินขั้นนี้จะกระทำหรือไม่ขึ้นอยู่กับความเป็นไปได้ของคณะกรรมการประเมินหลักสูตรพิจารณา

การประเมินหลักสูตรทุกขั้นตอนของโพรวัส จะต้องมีการเปรียบเทียบสิ่งที่เป็นจริงของหลักสูตรกับสิ่งที่กำหนดไว้เป็นมาตรฐาน ว่ามีความสอดคล้องหรือแตกต่างกันหรือไม่ ซึ่งถ้าพบว่าไม่สอดคล้องกันก็จะเป็นข้อมูลนำไปสู่การตัดสินใจปรับปรุงเปลี่ยนแปลงของการดำเนินการขั้นต่อไป หรืออาจจะทบทวนให้ดำเนินการซ้ำหรืออาจจะล้มเลิกโครงการใช้หลักสูตร ดังแผนภาพต่อไปนี้

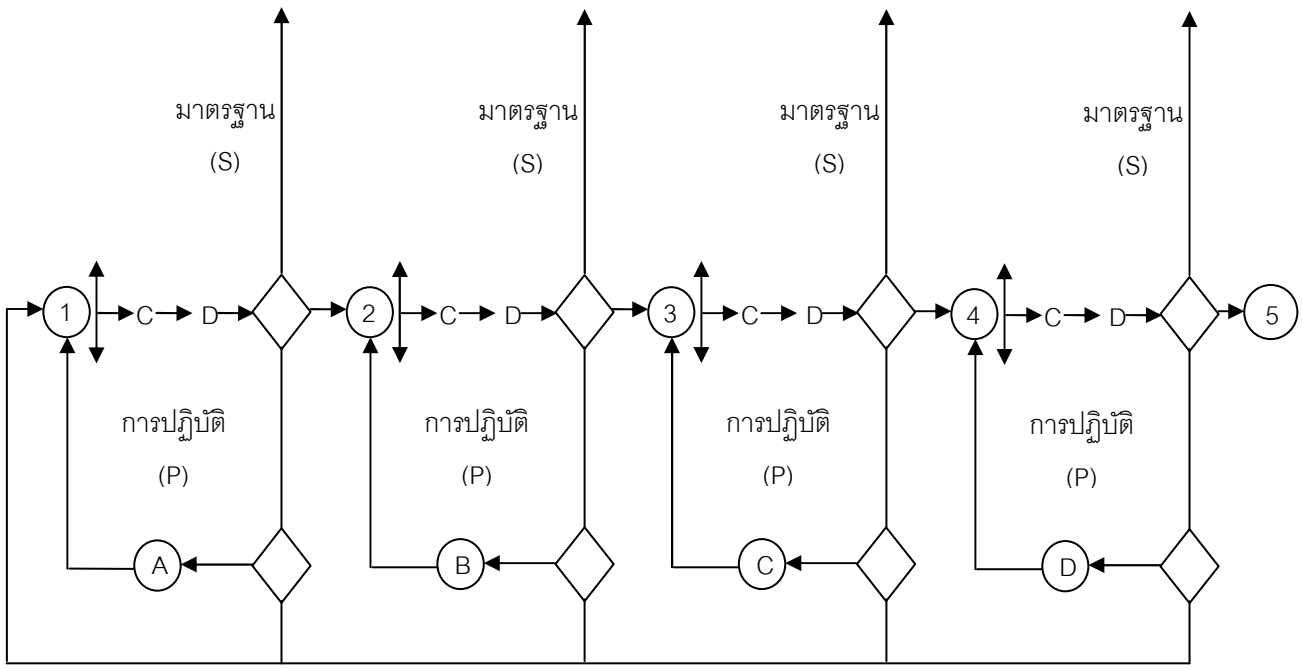

แผนภาพ 27 รูปแบบการประเมินของโพรวัส

ที่มา: Provus, M.M. (1971). **Discrepancy Evaluation.** California: McCutchan.
อ้างอิงจาก Saylor Alexander and Lewis. (1981). p.325

S คือ มาตรฐาน (standard) คณะกรรมการประเมินหลักสูตรและผู้บริหารกำหนด

P คือ การปฏิบัติ (performance) ข้อมูลจากสิ่งที่เกิดขึ้นในระหว่างการร่างหลักสูตร

C คือ การเปรียบเทียบ (compare) ผลการปฏิบัติจริงกับมาตรฐานที่กำหนดไว้

D คือ ข้อมูลที่แสดงความไม่สอดคล้อง (discrepancy) หรือความแตกต่างระหว่างการปฏิบัติจริงกับมาตรฐานที่กำหนดไว้

A คือ การปรับปรุงการปฏิบัติจริงหรือการปรับปรุงมาตรฐาน (alteration) เกี่ยวกับการปฏิบัติ หรือ มาตรฐาน

1 , 2 , 3 , 4 , 5 คือ ขั้นตอนการประเมินหลักสูตร ได้แก่

1 คือ นิยามหลักสูตร

2 คือ การดำเนินการเริ่มการใช้หลักสูตร

3 คือ กระบวนการ

4 คือ ผลผลิตของหลักสูตร

5 คือ ขั้นการวิเคราะห์ค่าใช้จ่ายและผลตอบแทน

T คือ สิ้นสุดการใช้หลักสูตรหรือยกเลิก (terminate)

จากภาพที่แสดงขั้นตอนการประเมินหลักสูตรทั้ง 5 ขั้น แต่เวลาประเมินหลักสูตรจริงขั้นที่ 5 อาจจะกระทำหรือไม่กระทำก็ได้ ขึ้นอยู่กับการพิจารณาของคณะกรรมการประเมินหลักสูตรว่าจะกำหนดขอบข่ายการประเมินขั้นที่ 5 หรือไม่ ส่วนขั้นตอนในแต่ละขั้นจะมีแนวปฏิบัติที่เหมือนกันคือการเปรียบเทียบกับมาตรฐานที่กำหนดกับการปฏิบัติจริงว่ามีความสอดคล้องกันหรือไม่ เมื่อพิจารณาเปรียบเทียบแล้ว พบว่า ขั้นตอนใดใช้ได้จึงตัดสินใจดำเนินการในขั้นต่อไป

การประเมินในแต่ละขั้นตอนใช้วิธีการแก้ปัญหา ซึ่งประกอบด้วย คำถามตนเองเพื่อให้ได้คำตอบว่าทำไมจึงเกิดข้อบกพร่อง มีอะไรเป็นสาเหตุและมีวิธีการใดที่สามารถแก้ไขข้อบกพร่องนั้น ซึ่งมีขั้นตอนการการประเมินสรุปได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

คำถาม		เกณฑ์		ข้อมูลที่ตอบคำถาม		การตัดสินใจ
(Q)	→	(C)	→	(I)	→	(D)
Question		Criterion		Information		Decision

แผนภาพ 28 การประเมินโดยใช้ขั้นตอนวิธีการแก้ปัญหา

6.10 ขั้นตอนการประเมินภาพรวมการใช้หลักสูตร

การประเมินภาพรวมการใช้หลักสูตรทั้งระบบ เป็นสิ่งจำเป็นที่ต้องปฏิบัติ เพราะผลที่ได้จากการประเมินสามารถอภิปราย และนำมาปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพ มีขั้นตอนหลักดังนี้

1. พิจารณาเป้าหมายของการประเมินหลักสูตร
   - 1.1 ระบุบุคคลที่ต้องการรับทราบและใช้ผลการประเมินหลักสูตร
   - 1.2 กำหนดหลักการและหน้าที่ของผู้ประเมินจะต้องปฏิบัติ
   - 1.3 กำหนดงบประมาณและระยะเวลาที่ใช้สำหรับการประเมินหลักสูตร
2. กำหนดคณะกรรมการประเมินหลักสูตร
   - 2.1 พิจารณาองค์ประกอบของคณะกรรมการประเมินหลักสูตร
   - 2.2 พิจารณาหลักการ ขอบข่าย วิธีการ บทบาทหน้าที่ของคณะกรรมการ
3. ประชุมคณะกรรมการประเมินหลักสูตร
   - 3.1 ชี้แจงวัตถุประสงค์ของการประเมินหลักสูตร
   - 3.2 อธิบายวิธีการและขอบข่ายของการประเมินหลักสูตร
   - 3.3 อธิบายบทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของคณะกรรมการประเมินหลักสูตร
4. กำหนดวัตถุประสงค์และขอบข่ายการประเมินหลักสูตร
   - 4.1 อธิบายข้อมูลที่ต้องการ
   - 4.2 กำหนดแหล่งข้อมูล สถานที่ ระยะเวลาที่ต้องการจะไปเก็บรวบรวมข้อมูล
   - 4.3 กำหนดระยะเวลาสำหรับผู้ที่จะให้ข้อมูล
   - 4.4 กำหนดรูปแบบการประเมินหรือกรอบความคิดสำหรับใช้ประเมินหลักสูตร
   - 4.5 กำหนดเครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

5. พัฒนาเครื่องมือและเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูล
   5.1 กำหนดคำถามหลักๆ ที่ต้องการประเมิน
   5.2 พัฒนาเครื่องมือและหาประสิทธิภาพของเครื่องมือ
   5.3 พิจารณาเทคนิคการเก็บรวบรวมข้อมูล
   5.4 พิจารณาวิธีการใช้เครื่องมือกับแหล่งข้อมูล
6. เลือกกิจกรรมการประเมินหลักสูตร
   6.1 ทบทวนวัตถุประสงค์การประเมินกับวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และแหล่งข้อมูล
   6.2 พิจารณาเลือกและเรียงลำดับความสำคัญของกิจกรรมการประเมินหลักสูตร
   6.3 พิจารณาเลือกลักษณะกิจกรรมการประเมินหลักสูตรเชิงปริมาณ
   6.4 พิจารณาเลือกลักษณะกิจกรรมการประเมินหลักสูตรเชิงคุณภาพ
7. กำหนดแหล่งทรัพยากรและคาดการณ์เกี่ยวกับปัญหาอันอาจเกิดขึ้น
   7.1 พิจารณางบประมาณสำหรับการประเมินหลักสูตร
   7.2 พิจารณาช่วงระยะเวลาสำหรับคณะกรรมการประเมินหลักสูตรปฏิบัติการเก็บรวบรวมข้อมูลที่จะประหยัดทรัพยากรและงบประมาณ
   7.3 พิจารณาทรัพยากรการประเมินด้านอื่น ที่จะนำมาใช้ประโยชน์สำหรับการประเมิน
8. เรียงลำดับความสำคัญของกิจกรรมการประเมินหลักสูตร
   8.1 วิเคราะห์แผนการประเมินหลักสูตรทั้งหมด
   8.2 วิเคราะห์ภารกิจความรับผิดชอบขององค์ประกอบคณะกรรมการประเมินหลักสูตร
   8.3 วิเคราะห์แหล่งข้อมูล ด้านเอกสาร บุคคล สถานที่ และระยะเวลา
   8.4 กำหนดขอบเขต และปริมาณของข้อมูลที่ต้องการรวบรวม

8.5 จัดลำดับกิจกรรมการประเมินให้เหมาะสมกับผู้ประเมิน แหล่งข้อมูล และช่วงเวลา

9. กำหนดวันที่เสร็จการประเมิน

9.1 ทบทวนการวางแผนการบริหารการประเมินหลักสูตร

9.2 ควบคุมการบริหารการประเมินหลักสูตร ให้เป็นไปตามแผน

9.3 ตรวจสอบความก้าวหน้าของการประเมินหลักสูตรเป็นช่วงๆ เพื่อปรับแผนการประเมินหลักสูตรให้เป็นไปตามที่กำหนด

10. วิเคราะห์ข้อมูลการประเมินหลักสูตร

10.1 กำหนดมาตรฐานหรือเกณฑ์การประเมินหลักสูตร

10.2 กำหนดหน่วยในการวิเคราะห์ข้อมูล

10.3 พิจารณาผลกระทบและผลพลอยได้ที่เกิดจากการใช้หลักสูตร

10.4 พิจารณาลำดับขั้นตอนการใช้หลักสูตรทุกระยะ

10.5 พิจารณาถึงความสัมพันธ์ระหว่างสาเหตุและผลที่เกิดจากการใช้หลักสูตร

11. เขียนรายงานผลการประเมิน

11.1 ตีความหมายผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ

11.2 สรุปและให้ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับผลการใช้หลักสูตร

11.3 บันทึกแหล่งข้อมูลและบุคคลที่ให้ข้อเสนอแนะ

11.4 เสนอแนวทางวิธีการปฏิบัติจากข้อเสนอแนะ

11.5 เขียนรายงานผลการประเมิน โดยแยกเป็น 2 ส่วน ส่วนแรกสำหรับรายงานผลการประเมินสำหรับผู้บริหาร และในส่วนที่สองเป็นรายงานฉบับรายละเอียดผลการประเมินสำหรับนักพัฒนาหลักสูตรและผู้ที่เกี่ยวข้อง

6.11 การวางแผนการประเมินการใช้หลักสูตร

วัตถุประสงค์การใช้หลักสูตรในการจัดการศึกษา คือ การดำเนินการจัดการเรียนการสอนให้ภารกิจของสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายในเบื้องแรกคือ การจัดการศึกษาให้กับผู้เรียนได้รับการศึกษาที่สมบูรณ์ที่สุด ดังนั้นบทบาทของคณะกรรมการบริหารหลักสูตรและผู้บริหารจะต้องคอยตรวจสอบการใช้หลักสูตร เพื่อรับปรุงหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ การวางแผนการประเมินการใช้หลักสูตร เกี่ยวกับเอกสารหลักสูตร การเรียนการสอน ทรัพยากร กิจกรรมและประสบการณ์ การวัดและประเมินผล รวมทั้งนวัตกรรมที่เกี่ยวข้องกับหลักสูตรและการสอน

1. การวางแผนการประเมินเอกสารหลักสูตร คณะกรรมการบริหารหลักสูตรวิเคราะห์เกี่ยวกับการให้แนวทาง ภาพรวมเกี่ยวกับการจัดการเรียนการสอน ผู้สอนมีเอกสารครบถ้วนและเพียงพอหรือไม่ เอกสารหลักสูตรมีประโยชน์มากน้อยเพียงใด ผู้สอนส่วนมากใช้เอกสารหลักสูตร แบบเรียน คู่มือ การใช้หลักสูตร เป็นแนวทางการวางแผน ออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน ผู้สอนได้ศึกษาเอกสารหลักสูตรในประเด็นเกี่ยวกับขอบข่ายและลำดับของเป้าหมายวัตถุประสงค์ คำอธิบายรายวิชาของแต่ละระดับ ควบคุมและชี้ประเด็นที่จะเรียนรู้จุดมุ่งหมายของแต่ละรายวิชา สอดคล้องกับแบบเรียน แบบฝึก และสื่อการเรียน

2. การออกแบบการจัดการเรียนรู้ของแต่ละหน่วยสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของวิชาการออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอนในแต่ละบทเรียน ต้องการสิ่งอำนวยความสะดวกที่เอื้ออำนวยการเรียนรู้ ห้องทดลอง ห้องปฏิบัติการ มีเพียงพอ และอยู่ในสถานที่พร้อมจะให้บริการได้ทันที กระดาษคำตอบ และวัสดุอุปกรณ์ที่จำเป็นอื่นๆ สอดคล้องกับเป้าหมายของหลักสูตรมากน้อยเพียงใด

3. ลักษณะการประเมินผลการเรียนการสอนของแต่ละหน่วยการเรียน เป็นแบบปรนัยหรืออัตนัย มีการสังเกตและการบันทึกพฤติกรรมการเรียนรู้ที่เป็นระบบหรือไม่

4. ผู้สอนมีความกระตือรือร้นสนใจที่จะร่วมมือกันพัฒนาเอกสารหลักสูตร เสริมการสอนเพิ่มเติม เพื่อประโยชน์ของผู้เรียนนอกจากการสั่งซื้อจากสำนักพิมพ์อย่างเดียว

5. ระบบการนิเทศกำกับดูแลระหว่างการใช้หลักสูตร บทบาทของผู้บริหารได้มุ่งเน้นในส่วนนี้มากน้อยเพียงใด เพื่อช่วยเหลือผู้สอนให้เกิดความมั่นใจในการจัดการเรียนการสอนและเสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อการใช้หลักสูตร

6. การจัดการทรัพยากร คณะกรรมการบริหารหลักสูตรได้ช่วยกระตุ้นให้ผู้สอนเปลี่ยนแปลงวิธีการจัดการทรัพยากรที่จะส่งเสริมให้การจัดการเรียนการสอนดำเนินไปโดยราบรื่น ทำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้อย่างรวดเร็วและสะดวก เข้าถึงข้อมูลได้อย่างรวดเร็ว ทรัพยากรที่จัดหามามีเพียงพอ และเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนมากน้อยเพียงใด

7. การออกแบบกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อเสริมสร้างประสบการณ์การเรียนรู้และค่านิยมคุณธรรมจริยธรรม ให้กับผู้เรียนมากน้อยเพียงใด การออกแบบกิจกรรมสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร วัตถุประสงค์ของรายวิชา และจุดประสงค์การเรียนรู้ ทำให้ผู้เรียนมีจุดมุ่งหมายการเรียนที่ชัดเจน

8. การประเมินผลการนำนวัตกรรมหลักสูตรมาใช้ เนื่องจากความเจริญก้าวหน้าทางวิทยาศาสตร์เทคโนโลยีเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว การนำนวัตกรรมหลักสูตรมาใช้ในการจัดการเรียนการสอน คณะกรรมการบริหารหลักสูตรได้ปรับประยุกต์ให้เข้ากับสถานการณ์การเรียนการสอนและธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียน การนำนวัตกรรมเข้ามาใช้ได้กระตุ้นให้ผู้สอนและผู้เรียนพัฒนากระบวนการคิดเพิ่มขึ้นมากน้อยเพียงใด เพราะส่วนมากการนำผลิตกรรมมาใช้จะไปยึดติดกับรูปแบบมากกว่าวิธีการ และสร้างซึ่งเป็นสิ่งสำคัญที่คณะกรรมการบริหารหลักสูตรจะต้องให้ความสำคัญในประเด็นนี้

6.12 การประเมินตนเองที่เกี่ยวกับการใช้หลักสูตร

วัตถุประสงค์หลักของการใช้หลักสูตรคือ การให้ความรู้ความเข้าใจ เสริมสร้างทักษะและเจตคติที่ดีต่อหลักสูตร สำหรับบุคลากรหลักสูตร คณะกรรมการบริหารหลักสูตร และผู้บริหารจะต้องวางแผนการประเมินตนเองเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร ด้านการจัดการบุคลากร การจัดสภาพแวดล้อม การสร้างความสัมพันธ์อันดีในการปฏิบัติงานการใช้หลักสูตร การพัฒนาบุคลากรอย่างต่อเนื่อง โดยมีการทบทวนตรวจสอบ ประเด็นดังกล่าวอยู่เสมอ เพื่อประสิทธิภาพของการใช้หลักสูตร การจัดการบุคลากรให้เหมาะสมกับลักษณะงานที่รับผิดชอบ การจัดคนให้เข้ากับงาน หรือการจัดผู้สอนให้เข้ากับลักษณะวิชา จะเป็นสิ่งกระตุ้นให้งานที่ผู้สอนรับผิดชอบและประสบความสำเร็จตามเจตนารมณ์ของหลักสูตร คณะกรรมการบริหารหลักสูตรจะต้องกระตุ้นให้ผู้สอนผู้ใช้หลักสูตร ประเมินตนเองในประเด็นต่อไปนี้

1. การให้ความสำคัญกับการฝึกอบรม อันเป็นส่วนสำคัญหรือปัจจัยหลักอีกส่วนหนึ่ง ที่จะช่วยให้การใช้หลักสูตรบรรลุผลได้ตามเป้าหมาย

2. ความเข้าใจในรายละเอียดของภาระงานด้านต่างๆ ของการใช้หลักสูตร ผู้สอนและบุคลากรที่เกี่ยวข้องหรือผู้ที่รับผิดชอบงานใดๆ จะต้องมีความรู้ความเข้าใจเนื้องานอย่างถ่องแท้ว่างานนั้นต้องการอะไรแน่ เพราะถ้าปราศจากความเข้าใจแล้ว การดำเนินการใช้หลักสูตรจะเป็นไปโดยไม่ราบรื่น

3. ความเคารพในสิทธิส่วนบุคคล ซึ่งจะไม่มีการเข้าไปก้าวก่ายซึ่งกันและกันขณะดำเนินการใช้หลักสูตร การจัดสภาพแวดล้อม คณะกรรมการบริหารหลักสูตร ควรจะกระตุ้นให้บุคลากรหลักสูตร รู้ว่าตนเองมีคุณค่า ปรับปรุงบรรยากาศของสถานที่ทำงาน ในประเด็นต่อไปนี้

1) การกำหนดมุมมองหรือวิสัยทัศน์ร่วมกัน วิสัยทัศน์เกี่ยวกับการดำเนินการใช้หลักสูตร ควรกำหนดให้มีความชัดเจน ทั้งด้านเป้าหมายและรายละเอียด ซึ่งทุกคนสามารถนำไปปฏิบัติได้ และการกำหนดทัศนภาพดังกล่าวนั้น ควรกำหนดร่วมกันโดยทีมงาน และคณะกรรมการ

บริหารหลักสูตร เพราะคนเรามีแนวโน้มว่าจะให้การสนับสนุนในสิ่งที่ตนเองมีส่วนร่วมออกความคิดเห็นด้วย

2) การสร้างโอกาสให้ทุกคนรู้สึกว่า ตนมีค่าต่อองค์กรและทีมงานการบริหารหลักสูตร ให้การยอมรับในสถานภาพที่เขาเป็นอยู่ และสถานภาพที่จะพัฒนาต่อไปในการใช้หลักสูตรให้มีประสิทธิภาพ

3) การสร้างความสมดุลระหว่างเสถียรภาพความมั่นคงและความกล้าเสี่ยง การใช้หลักสูตรใหม่จะมีลักษณะของการยอมรับและการต่อต้านการเปลี่ยนแปลง ดังนั้นคณะกรรมการบริหารหลักสูตรจะสร้างความสมดุลระหว่างเสถียรภาพและความเสี่ยงเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรใหม่

4) การสร้างบรรยากาศการใช้หลักสูตรที่เป็นกันเอง ให้มีความรู้สึกเหมือนเป็นครอบครัวเดียวกัน เพราะบรรยากาศในครอบครัวนั้นทุกคนจะมีความปรารถนาดีต่อกัน และมีความสำนึกความรับผิดชอบร่วมกัน

5) การเสริมสร้างความสนุก กับการดำเนินการใช้หลักสูตร บุคลากรคนใดทำงานได้อย่างมีความสุข มักจะเป็นผู้ที่มีผลงานดี การรักษาบรรยากาศการดำเนินการใช้หลักสูตรให้ดีอยู่เสมอ เพื่อเสริมสร้างเจตคติที่ดีต่อหลักสูตร

4. การวางแผนนโยบายการใช้หลักสูตรให้ชัดเจน และจัดการให้ทุกอย่างเป็นไปในทิศทางเดียวกัน ผู้สอนและบุคลากรต้องการความเข้าใจที่แจ่มชัด เกี่ยวกับนโยบายการวางแผนการใช้หลักสูตร และการนำไปปฏิบัติอย่างเข้มงวดรัดกุมเพียงใด เพื่อเป้าหมายของหลักสูตร

5. การกระจายข้อมูลการใช้หลักสูตรอย่างเพียงพอเพื่อผู้สอน และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร นำไปใช้ตัดสินใจวางแผนการดำเนินการใช้หลักสูตรอย่างมีทิศทาง

6. การจัดสิ่งอำนวยความสะดวก เพื่อให้ผู้สอนได้ทำงานการจัดการเรียนการสอนได้อย่างเต็มที่ การจัดหาอุปกรณ์ สื่อ วัสดุ ตามที่ผู้สอนต้องการ เพื่อจะได้จัดการเรียนการสอนได้ตามเป้าหมายของหลักสูตร

การประเมินตนเองเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร เป็นสิ่งจำเป็นที่ผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารหลักสูตร ควรตระหนักและให้ความสำคัญเกี่ยวกับภาระหน้าที่การใช้หลักสูตร ให้ผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรที่ทุกคนได้มีส่วนร่วมประเมิน โดยกำหนดการประเมินการใช้หลักสูตรเป็นกิจกรรมหนึ่งของทุกคนที่มีส่วนร่วมในการใช้หลักสูตร ผู้บริหารควรพยายามสร้างความเข้าใจเกี่ยวกับการประเมินตนเองให้กับบุคลากรที่เกี่ยวข้องให้ตระหนักถึงความสำคัญของการประเมิน วางระบบการประเมินให้ชัดเจน เพื่อให้ทุกคนเห็นภาพรวมและเข้าใจว่าตนเองอยู่ส่วนใดของกิจกรรมการประเมิน ดำเนินการประเมิน วิเคราะห์สรุปผลการประเมิน และนำผลการประเมินมาใช้พัฒนางานและเสนอแนะต่อคณะกรรมการปรับปรุงหลักสูตร สาระที่ควรประเมิน องค์ประกอบการใช้หลักสูตร ได้แก่ ด้านความพร้อมของการใช้หลักสูตร การบริหารหลักสูตร และการจัดการเรียนการสอน ดังรายละเอียดต่อไปนี้

1. การประเมินความพร้อมของการใช้หลักสูตร มีแนวทางการประเมินดังนี้
   1.1 การประชาสัมพันธ์หลักสูตร
   1.2 การประสานงานกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร
   1.3 การเตรียมความพร้อมของบุคลากร
   1.4 การจัดระบบการบริหารหลักสูตร
   1.5 การจัดระบบการนิเทศกำกับดูแล
   1.6 การจัดระบบข้อมูลพื้นฐานสำหรับการใช้หลักสูตร
   1.7 การจัดสื่อ อุปกรณ์ และสถานที่ รวมทั้งทรัพยากรอื่นที่เกี่ยวข้องและเอื้อต่อการใช้หลักสูตร
   1.8 การวางแผนเตรียมความพร้อมสำหรับผู้เรียน

2. การประเมินการบริหารจัดการการใช้หลักสูตร มีแนวทางการประเมินดังนี้
   2.1 การวางแผนการใช้หลักสูตร
   2.2 ระบบการจัดการเรียนการสอน
   2.3 ระบบการประเมินผล
   2.4 การนิเทศภายในเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร
   2.5 การฝึกอบรมผู้สอนเพิ่มเติมระหว่างการใช้หลักสูตร
3. การประเมินการจัดการเรียนการสอน มีแนวทางการประเมินดังนี้
   3.1 การจัดและพัฒนาระบบการเรียนการสอนให้เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของหลักสูตร
   3.2 กระบวนการเรียนการสอน
   3.3 การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้สอนกับผู้เรียน ผู้เรียนกับผู้เรียน
   3.4 การประเมินผลการสอนที่นำมาพัฒนาผู้เรียนและปรับปรุงการเรียนการสอน
   3.5 ผลการนิเทศการสอน

จากสาระการประเมินดังกล่าว คณะกรรมการบริหารหลักสูตรจะต้องนำไปวางแผนการประเมิน ระบุกิจกรรมการประเมินรวมทั้งผู้รับผิดชอบการประเมินให้ชัดเจน

การประเมินหลักสูตรจากบุคคลภายนอก มีวัตถุประสงค์เพื่อต้อการทราบผลของการใช้หลักสูตร มีการวางระบบการประเมินหลักสูตรที่ครอบคลุมองค์ประกอบหลักสูตรด้านต่างๆ เพื่อนำผลการประเมินไปปรับปรุงหลักสูตร ซึ่งวิธีการประเมินจะกระทำการประเมินย่อยและการประเมินรวบยอด ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 4 มิติการประเมินหลักสูตรจากบุคคลภายนอก

รายการ	การประเมินย่อย	การประเมินรวบยอด
วัตถุประสงค์	- แสดงผลของโครงการใช้หลักสูตรที่ดำเนินการใช้ภายใต้การกำกับดูแลของคณะกรรมการหรือผลการทดลองนำร่อง - การควบคุมระหว่างวิธีดำเนินการกับความริเริ่มของโครงการ - ความตั้งใจจะช่วยให้การเปลี่ยนแปลงการใช้หลักสูตรได้ผล - การขยายผลการปฏิบัติการใช้หลักสูตรหรือกิจกรรมพิเศษที่แสดงว่าเป็นไปในแนวทางที่ดี	- รายงานเอกสารของโครงการการใช้หลักสูตรที่ครบวงจรโดยละเอียด - เสนอรายงานอย่างละเอียดเกี่ยวกับกิจกรรมการดำเนินการใช้หลักสูตร อธิบายความสำเร็จ ปัญหาอุปสรรค ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร
ลักษณะรูปแบบ	- ไม่เป็นทางการ - มีความหลากหลาย ใช้วิธีการสนทนาในกลุ่มย่อย แบบไม่เป็นทางการ ใช้โสตทัศน์วัสดุ การสังเกตจากคณะกรรมการบริหารหลักสูตร	- เป็นทางการ - เขียนรายงานการประเมินเป็นทางการ - การเสนอผลการประเมินอาจจะใช้สื่อประกอบการรายงานผลการประเมิน

ตาราง 4 มิติการประเมินหลักสูตรจากบุคคลภายนอก (ต่อ)

รายการ	การประเมินย่อย	การประเมินรวบยอด
ระยะเวลา	- เปลี่ยนแปลงได้ มีความยืดหยุ่น	- เปลี่ยนแปลงได้ ปรับปรุงประเด็นหรือสาระการประเมินให้ชัด มีความกระชับ เพื่อช่วยในการวางแผนการประเมิน การตัดสินใจ ส่วนรายละเอียดอาจมีเวลาน้อยในการศึกษา
ระดับของความเฉพาะ	- มีการระบุภารกิจกรรมหรือวัสดุที่ใช้แต่ละกลุ่มเป้าหมาย หรือสถานการณ์ ระยะเวลาที่เกี่ยวข้องกับผู้ร่วมกิจกรรมในโครงการใช้หลักสูตร	- มีการระบุกว้าง มุ่งความสนใจที่เอกสารลักษณะของโครงการใช้หลักสูตรการสรุป การตัดสินใจที่สามารถนำผลไปใช้

ลักษณะการประเมินหลักสูตรในตารางการประเมินย่อย ส่วนมากผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรจะมีส่วนร่วมการประเมิน ส่วนการประเมินรวบยอดจะเป็นบุคคลภายนอกรับผิดชอบการประเมิน ซึ่งบทบาทการประเมินหลักสูตรนั้น ควรจะประเมินย่อยและประเมินรวบยอด โดยมีผู้รับผิดชอบจากผู้ร่วมโครงการใช้หลักสูตร ผู้บริหารร่วมมือกับบุคคลภายนอกทำการประเมินหลักสูตร จะทำให้ผลการประเมินน่าเชื่อถือ และนำไปใช้ได้

การประเมินตนเองเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร มีประเด็นหลักที่ควรมุ่งประเมิน ได้แก่ การเรียนการสอน การบริหารหลักสูตร และการนิเทศกำกับดูแล การประเมินตนเองเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรระดับสถานศึกษา สามารถสอดแทรกการประเมินหลักสูตรได้ทุกจุด เพื่อต้องการทราบว่าการใช้หลักสูตรในระดับชั้นเรียนและภาพรวมของสถานศึกษา ว่ามีสิ่งใดบ้างที่ประสบความสำเร็จและมีประเด็นใดบ้างที่จะต้องแก้ไขปรับปรุง

การประเมินตนเองเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร จะทำให้ผู้บริหาร ผู้สอน และผู้เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร ได้รับรู้เข้าใจเกี่ยวกับปัญหาที่ตนเองประสบอยู่ จะทำให้มีการยอมรับในปัญหาและตระหนักถึงความสำคัญของปัญหา รวมทั้งร่วมมือกันวางแผนแก้ปัญหาด้วยตนเอง ซึ่งจะได้ผลมากกว่าการใช้ผลการประเมินจากภายนอกมาเป็นข้อบ่งชี้ในการปรับปรุงหลักสูตร วงจรการประเมินตนเองเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร สามารถแสดงได้ดังแผนภาพต่อไปนี้

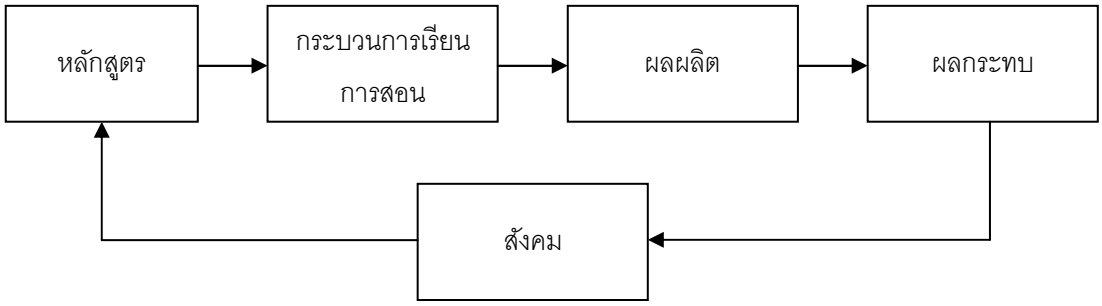

แผนภาพ 29 วงจรการประเมินตนเองเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร

การประเมินหลักสูตรระดับชั้นเรียน ผู้บริหารจะต้องกระตุ้นให้ผู้สอนได้ตระหนักถึงความสำคัญของการประเมินหลักสูตร โดยมุ่งเน้นประเด็นหลักเพื่อพัฒนาการสอนของผู้สอนและพัฒนาการเรียนของผู้เรียน

ผู้สอนจะต้องมองภาพกว้างในการวิเคราะห์ผลการเรียนของผู้เรียนว่ามีปัจจัยอะไรบ้าง เช่น พื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียน การฝึกอบรมเลี้ยงดูของผู้ปกครอง สังคมของผู้เรียน ที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์ ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว อาคารสถานที่ บรรยากาศในการเรียนการสอน วิธีการสอนของผู้สอน เจตคติการเรียนของผู้เรียน การใช้สื่อ การสนับสนุนจากผู้บริหาร ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรของผู้สอน

ถ้าผู้สอนมองสาเหตุและวิเคราะห์ปัญหาได้กว้างและลึก จะช่วยให้ผู้สอนสามารถวิเคราะห์ปัญหาได้อย่างแท้จริง และนำข้อมูลมาวางแผนพัฒนาการสอนของผู้สอน และพัฒนาการเรียนของผู้เรียนได้ตรงประเด็น ดังแผนภาพการประเมินตนเองเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรระดับชั้นเรียนของผู้สอน สามารถแสดงเป็นแผนภาพดังต่อไปนี้

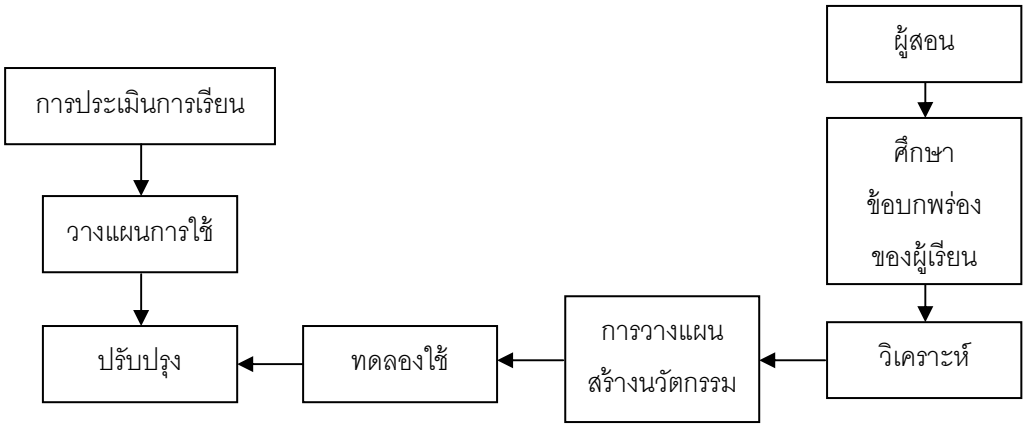

แผนภาพ 30 การประเมินตนเองเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรระดับชั้นเรียนของผู้สอน

6.13 การประเมินหลักสูตรภาคปฏิบัติ

การประเมินหลักสูตรภาคปฏิบัติ หมายถึง การประเมินหลักสูตรที่อยู่ในระหว่างการใช้ วิธีการประเมินทำได้ทั้งการประเมินย่อยและการประเมินรวบยอด ลักษณะการประเมินอาจจะทำเป็นทางการโดยมีคณะกรรมการประเมินหลักสูตรหรือผู้เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญทำการประเมินเองก็ได้ การประเมินย่อยผู้สอนสามารถประเมินการใช้หลักสูตรของตนเอง หรืออาจจะร่วมมือกับเพื่อนผู้สอนที่สอนร่วมกันประเมิน ส่วนการประเมินรวบยอด คณะกรรมการบริหารหลักสูตรของสถานศึกษาร่วมมือกับคณะกรรมการประเมินหลักสูตรจากภายนอกร่วมมือกันประเมินหลักสูตรทั้งระบบ เป็นการประเมินหลักสูตรในภาพกว้าง ผลการประเมินสามารถนำมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

การประเมินหลักสูตรเชิงวิเคราะห์หรือเรียกว่า การวิเคราะห์หลักสูตร หมายถึง การให้ความสนใจต่อรายละเอียดของหลักสูตร เป็นระบบและมีเกณฑ์ โดยมีกระบวนการและเทคนิคการวิเคราะห์ที่เป็นเหตุเป็นผลชัดเจน ขั้นตอนการวิเคราะห์จะทำทั้งในระดับลึกและระดับกว้าง เพื่อให้ได้ข้อมูลเพียงพอ สำหรับการตัดสินใจกับเกณฑ์

การวิเคราะห์หลักสูตรจะต้องกำหนดวัตถุประสงค์การวิเคราะห์ที่ชัดเจน เพื่อจะพิจารณากำหนดเกณฑ์สำหรับการวิเคราะห์ที่เหมาะสม การวิเคราะห์หลักสูตรจะดำเนินการวิเคราะห์ 2 ลักษณะ คือ การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อพัฒนาการเรียนการสอนและการประเมินผลการเรียนรวมทั้งการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตร

การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน มีองค์ประกอบการวิเคราะห์ดังนี้

1. การวิเคราะห์วัตถุประสงค์ของหลักสูตร จุดประสงค์รายวิชา และจุดประสงค์การเรียน
2. การวิเคราะห์เนื้อหารายวิชา
3. การวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนการสอน

การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อการปรับปรุงหลักสูตร มีองค์ประกอบการวิเคราะห์ ดังนี้

1. การวิเคราะห์เอกสารหลักสูตร แบบเรียน หนังสืออ่านเสริม คู่มือ
2. การวิเคราะห์ความสอดคล้ององค์ประกอบหลักสูตร ได้แก่ วัตถุประสงค์ เนื้อหา กิจกรรม ทรัพยากร และการประเมินผล
3. การวิเคราะห์ระบบการบริหารจัดการหลักสูตร
4. การวิเคราะห์ผลผลิตของหลักสูตร
5. การวิเคราะห์โครงการประเมินหลักสูตร

1. การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน

ดังได้กล่าวมาแล้วตอนต้นว่า การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน ได้แก่ การวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียน เนื้อหา กิจกรรม และการประเมินผลการเรียน ซึ่งมีขั้นตอนในการวิเคราะห์ดังนี้

1.1 การวิเคราะห์จุดประสงค์ เป็นการวิเคราะห์ความสอดคล้องของวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ระดับ ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 5 การวิเคราะห์จุดประสงค์

วัตถุประสงค์หลักสูตร	วัตถุประสงค์รายวิชา	สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง
1. ..... 2. ..... 3.	1. ..... 2. ..... 3.		

ผลการวิเคราะห์ วัตถุประสงค์ที่มีความสอดคล้อง ..... ข้อ

วัตถุประสงค์ที่ไม่สอดคล้อง ..... ข้อ

เหตุผลที่ไม่สอดคล้อง วัตถุประสงค์หลักสูตรเน้นพฤติกรรม .....

วัตถุประสงค์รายวิชา เน้นเนื้อหาหรือกระบวนการ .....

การวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์รายวิชากับจุดประสงค์การเรียน

ตาราง 6 การวิเคราะห์ความสอดคล้องระหว่างวัตถุประสงค์รายวิชากับจุดประสงค์การเรียน

วัตถุประสงค์รายวิชา	วัตถุประสงค์การเรียน	สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง
1. ..... 2. ..... 3.	1. ..... 2. ..... 3.		

ผลการวิเคราะห์วัตถุประสงค์รายวิชากับจุดประสงค์การเรียน

จำนวน ..... ข้อ

วัตถุประสงค์รายวิชาที่ไม่สอดคล้องกับจุดประสงค์การเรียน ..... ข้อ

เหตุผลที่ไม่สอดคล้อง .....

การวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียน เพื่อตรวจสอบคุณภาพของจุดประสงค์การเรียน ว่ามีความชัดเจนในการกำหนดจุดประสงค์ ในด้านพฤติกรรมที่คาดหวังและเกณฑ์ที่ยอมรับดังนี้

ตาราง 7 การวิเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพของจุดประสงค์

วัตถุประสงค์การเรียน	สถานการณ์เงื่อนไข	พฤติกรรมที่คาดหวัง	เกณฑ์ที่ยอมรับ
ผู้เรียนสามารถอธิบายมารยาท ในการรับประทานอาหารได้อย่างถูกต้อง			

ผลการวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียนข้อนี้ มีพฤติกรรมที่คาดหวังและระบุเกณฑ์ไว้ ส่วนสถานการณ์เปิดกว้างไว้สำหรับผู้สอนสามารถจะเลือกใช้ให้เหมาะสมกับสภาพแวดล้อม และธรรมชาติของผู้เรียน

การวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียน เพื่อตรวจสอบความชัดเจน ในการเขียนจุดประสงค์ อาจจะทำได้อีกลักษณะหนึ่งดังนี้

ตาราง 8 การวิเคราะห์ตรวจสอบคุณภาพของจุดประสงค์แบบที่ 2

พฤติกรรมที่ระบุในจุดประสงค์การเรียน	เกณฑ์	มี	ไม่มี
ผู้เรียนสามารถอธิบายมารยาท ในการรับประทานอาหารได้อย่างถูกต้อง	1. ใครมีพฤติกรรมที่ระบุ 2. พฤติกรรมที่ระบุในจุดประสงค์ ชัดเจน 3. สามารถประเมินผลได้		

จากผลการวิเคราะห์จุดประสงค์การเรียน ผู้เรียนมีพฤติกรรมด้านความรู้เกี่ยวกับมรรยาท การรับประทานอาหาร ส่วนวิธีการประเมินผลนั้น ทำได้หลายวิธี เช่น การซักถามหรืออาจจะให้เขียนอธิบาย

1.2 **การวิเคราะห์เนื้อหา** เป็นการวิเคราะห์เนื้อหาจากคำอธิบายรายวิชาของหลักสูตร และวิเคราะห์เนื้อหาสาระจากแบบเรียน และเอกสารประกอบ

การวิเคราะห์เนื้อหาจากคำอธิบายรายวิชา มีขั้นตอนดังนี้

1. พิจารณาเนื้อหาจากคำอธิบายรายวิชาว่ามีความคิดรวบยอดหลัก (main concept) จำนวนเท่าใด แต่ละความคิดรวบยอดหลักสามารถนำมาจัดกลุ่มเป็นหน่วยได้เท่าใด เพื่อประโยชน์สำหรับการนำไปออกแบบการเรียนการสอน

2. พิจารณาเนื้อหาของแต่ละหน่วยที่กำหนดได้จากข้อ 1 เพื่อจะสามารถกำหนดขอบข่ายความกว้างและความลึกของเนื้อหา

3. พิจารณาเนื้อหาของแต่ละหน่วย ออกเป็นตอนในแต่ละตอน เพื่อแยกเป็นหัวข้อ

4. พิจารณาเนื้อหาของแต่ละหัวข้อเพื่อดูขอบข่ายในด้านกว้าง และลึกเพื่อดูความเหมาะสมกับเวลาสำหรับการกำหนดรายละเอียดของเนื้อหา

5. ทำการตรวจสอบความสอดคล้องและสิ่งซ้ำซ้อนในข้อ 1 – 4 อีกครั้ง

การวิเคราะห์เนื้อหาจากคำอธิบายรายวิชา เพื่อนำไปวางแผนการจัดการเรียนการสอน จะต้องวิเคราะห์ความสอดคล้องของวัตถุประสงค์รายวิชากับความคิดรวบยอดหลัก ดังตารางวิเคราะห์ต่อไปนี้

ตาราง 9 การวิเคราะห์เนื้อหาจากคำอธิบายรายวิชา

วัตถุประสงค์รายวิชา	ความคิดรวบยอดหลัก	สอดคล้อง	ไม่สอดคล้อง
1. ..... 2. ..... 3.	1. ..... 2. ..... 3.		

การวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร หรือหนังสือเรียน มีขั้นตอนการวิเคราะห์ดังนี้

1. กำหนดเอกสารที่จะทำการวิเคราะห์

2. กำหนดเกณฑ์การวิเคราะห์ เช่น ประเด็นสำคัญๆ เกี่ยวกับการเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรม ทักษะกระบวนการ เป็นต้น

3. กำหนดนิยาม รายการของคำ วลี ประโยค เพื่อจะเป็นตัวบ่งชี้สำหรับการวิเคราะห์ การกำหนดเกณฑ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์จะได้มาจากหลักการ กฎ ทฤษฎี หรือผู้เชี่ยวชาญประจำสาขาวิชาร่วมกันพิจารณากำหนด

4. ทดลองใช้เกณฑ์ที่ได้กำหนด หรือพัฒนาขึ้นจากข้อ 3 หรืออาจจะตรวจสอบโดยผู้เชี่ยวชาญอีกครั้ง

5. ดำเนินการวิเคราะห์ตามเกณฑ์ที่ผ่านการตรวจสอบประสิทธิภาพ

6. รวบรวมผลการวิเคราะห์ อธิบาย สรุป และเขียนรายงาน

ดังได้กล่าวมาแล้วว่า การวิเคราะห์เนื้อหาเป็นกระบวนการสำคัญที่สามารถตรวจสอบความสอดคล้องของเนื้อหากับจุดประสงค์การเรียน เพื่อนำไปพัฒนาแผนการสอนให้เหมาะสมกับธรรมชาติผู้เรียน รวมทั้งสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการใช้หลักสูตร ซึ่งผู้ที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตรจะต้องคำนึงอยู่เสมอว่าสังคมเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว ความรู้เพิ่มขึ้น ดังนั้น ลักษณะเนื้อหาจะต้องเปลี่ยนแปลงให้เป็นปัจจุบันเสมอ การวิเคราะห์เนื้อหานอกจากจะเป็นประโยชน์กับผู้เรียนแล้ว ยังทำให้หลักสูตรปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา การวิเคราะห์เนื้อหากับเงื่อนไขและประโยชน์การเรียน รวมทั้งการวิเคราะห์การเลือกเนื้อหากับเกณฑ์ ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 10 การวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร หรือหนังสือเรียน

เกณฑ์ / ประเด็นหลักของเนื้อหา	รายวิชาที่ต้องเรียนก่อน		การออกแบบกิจกรรม		ความเป็นจริงในสังคม		ประโยชน์ต่อการเรียนการสอน	
	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี	มี	ไม่มี
1. ..... 2. ..... 3.								

ตาราง 11 การวิเคราะห์เนื้อหาจากเอกสาร หรือหนังสือเรียน แบบที่ 2

เกณฑ์ / ประเด็นหลักของเนื้อหา	ความถูกต้องของความรู้	ความทันสมัยเป็นจริงในสังคม	มีความสมดุลในด้านกว้างและด้านลึก	ช่วยให้บรรลุจุดประสงค์การเรียน	ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้	ผู้เรียนสนใจและกระตุ้นให้ค้นคว้าต่อเนื่อง
1. ..... 2. ..... 3.						

1.3 **การวิเคราะห์กิจกรรม** เป็นการวิเคราะห์กิจกรรมการเรียนการสอนช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้ได้ตามลำดับ เป็นระบบ สามารถติดตามบทเรียน ถ้าการออกแบบกิจกรรมการเรียนรู้ดี ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกระทำกิจกรรม เกิดการเรียนรู้ ก็จะมีพฤติกรรมเปลี่ยนไปตามจุดประสงค์การเรียนที่กำหนดไว้ การวิเคราะห์กิจกรรมอาจทำได้ดังตารางการวิเคราะห์ต่อไปนี้

ตาราง 12 การวิเคราะห์กิจกรรม

เกณฑ์ / ประเด็นหลักของเนื้อหา	สอดคล้องกับเนื้อหา	สอดคล้องกับจุดประสงค์	ผู้เรียนมีส่วนร่วม	มีลำดับขั้นตอน	เหมาะสมกับเวลา	ผู้เรียนวิเคราะห์และเปลี่ยนประสบการณ์
1. ..... 2. ..... 3.						

2. **การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อประเมินผลการเรียน** ควรทำการวิเคราะห์เป็นกลุ่ม กลุ่มละประมาณ 6 – 9 คน ซึ่งจะทำให้ผลการวิเคราะห์มีความเชื่อถือมากกว่าการวิเคราะห์เพียงคนเดียว ซึ่งมีขั้นตอนดังนี้

1. ศึกษาเอกสารหลักสูตรทั้งด้านจุดประสงค์และเนื้อหาว่าเน้นพฤติกรรมการเรียนรู้ด้านใด

2. วิเคราะห์เนื้อหาหลักสูตร กำหนดประเด็นสำคัญๆ และเรียงลำดับความสำคัญ พิจารณาเกี่ยวกับเวลาที่ใช้สอนในแต่ละประเด็น เพื่อปรับเปลี่ยนให้เหมาะสมกับการปฏิบัติจริง

3. นิยามพฤติกรรมแต่ละด้านให้ชัดเจน เพื่อความเข้าใจตรงกัน การนิยามพฤติกรรมควรสอดคล้องกับลักษณะวิชา เช่น คณิตศาสตร์เน้นการพัฒนาพฤติกรรมการเรียนรู้ 4 ด้าน คือ ความรู้ความจำเกี่ยวกับทักษะการคิดคำนวณ ความเข้าใจ การนำไปใช้ และการวิเคราะห์ ส่วนสาระอื่นๆ พฤติกรรมด้านความรู้ความคิดมักจะนิยามพฤติกรรมตามแนวคิดของบลูม (Bloom. 1956) คือ ความรู้ความจำ ความเข้าใจ การนำไปใช้ การวิเคราะห์ การสังเคราะห์ และการประเมินค่า

4. นำหัวข้อของพฤติกรรมและเนื้อหาที่วิเคราะห์ได้จากข้อ 2 และ 3 มาบรรจุลงในตาราง

5. สมาชิกแต่ละคนร่วมกันกำหนดความสำคัญแต่ละประเด็นของเนื้อหาสาระและพฤติกรรม โดยพิจารณาจากจุดประสงค์การเรียน และเวลาที่ใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนด้วยวิธีการดังนี้

$$\frac{\text{คะแนนรวมของหัวข้อพฤติกรรม} \times \text{คะแนนรวมของหัวข้อประเด็นสำคัญเนื้อหา}}{100}$$

6. สมาชิกช่วยกันพิจารณา ทบทวน และปรับคะแนนอีกครั้งเพื่อความเหมาะสมกับความสำคัญของพฤติกรรมในหัวข้อประเด็นสำคัญของเนื้อหานั้น โดยพิจารณาถึงการปฏิบัติ เวลา และความสำคัญของจุดประสงค์

7. ตรวจสอบความถูกต้องของคะแนนในตารางเฉลี่ยโดยรวม คะแนนในแต่ละช่วงของพฤติกรรม (แนวตั้ง) และรวมคะแนนในแต่ละหัวข้อของประเด็นสำคัญ เนื้อหา (แนวนอน)

เป็นช่วงๆ ไป ซึ่งรวมเรียกว่าคะแนนรวมย่อย นำคะแนนรวมย่อยมารวมทั้งหมดอีกครั้ง คะแนนรวมครั้งนี้จะต้องได้คะแนนเท่ากันทั้งแนวตั้งและแนวนอน ทั้งนี้เพื่อจัดอันดับความสำคัญของพฤติกรรมและเนื้อหา และการกำหนดเวลาในการจัดการเรียนการสอน รวมทั้งประเมินผลว่าควรใช้วิธีการประเมินแบบใดจะได้สร้างเครื่องมือการประเมินผลต่อไป เพื่อให้เห็นภาพแสดงตารางวิเคราะห์เนื้อหา พฤติกรรม เพื่อการประเมินผล ขอยกตัวอย่างการวิเคราะห์เนื้อหาเพื่อการประเมินผลรายวิชาการพัฒนาหลักสูตร ดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 13 การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อประเมินผลรายวิชาการพัฒนาหลักสูตร

ลำดับขั้นการคิด / เกณฑ์ / ประเด็นหลักของเนื้อหา	ความจำ 20%	ความเข้าใจ 20%	การประยุกต์ 30%	การวิเคราะห์ 10%	การประเมิน 10%	การสร้างสรรค์ 10%	รวม
1. สิ่งกำหนดหลักสูตร 20%	4	4	6	2	2	1*	19
2. การสร้างหลักสูตร 15%	3	3	4	1	1	1	13
3. การนำหลักสูตรไปใช้ 15%	3	3	4	1	1	1	13
4. การประเมินหลักสูตร 25%	5	5	7	2	2	1	13
5. การวิจัยทางหลักสูตร 25%	5	5	7	2	2	2	22
รวม	20	20	28	8	8	6	90

* คะแนนที่ปรับแก้

ที่มาของลำดับขั้นการคิด: Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (2001). **A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives.** New York, USA: Addison-Wesley Longman.

การกำหนดความสำคัญของแต่ละประเด็นสำคัญของหัวข้อเนื้อหาจากข้อ 1 – 5 ได้น้ำหนักคะแนนความสำคัญเป็น 20% 15% 15% 25% 25% โดยใช้เกณฑ์การพิจารณาเวลาที่จะใช้จัดการเรียนการสอนแต่ละหัวข้อ ส่วนการกำหนดน้ำหนักของพฤติกรรมจาก 1 – 6 พฤติกรรม โดยพิจารณาจากเกณฑ์ที่ได้วิเคราะห์จุดประสงค์การเรียน และประโยชน์ที่เกิดกับผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงกำหนดเป็น 20% 20% 30% 10% 10% 10% ตามลำดับ

3. การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อปรับปรุงหลักสูตร

การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อปรับปรุงหลักสูตร ขั้นตอนการวิเคราะห์เพื่อให้ได้ข้อมูลสำหรับการปรับปรุงหลักสูตร ควรทำการวิเคราะห์หลักสูตรทั้งระบบ คือ สาระของหลักสูตร ทรัพยากร สภาพการใช้หลักสูตร ผลผลิตของหลักสูตร โดยสร้างพิมพ์เขียวสำหรับการวิเคราะห์เพื่อให้เกิดความชัดเจนดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 14 การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อปรับปรุงหลักสูตร

วัตถุประสงค์การวิเคราะห์	ประเด็นที่ต้องการวิเคราะห์	แหล่งข้อมูล	วิธีการ / เครื่องมือ
สาระของหลักสูตร	1. วัตถุประสงค์ 2. เนื้อหา	เอกสารหลักสูตร ผู้สอน ผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้สอน อาจารย์	การวิเคราะห์เอกสารหลักสูตร แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การจัดกลุ่มสนทนา

ตาราง 14 การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อปรับปรุงหลักสูตร (ต่อ)

วัตถุประสงค์การวิเคราะห์	ประเด็นที่ต้องการวิเคราะห์	แหล่งข้อมูล	วิธีการ / เครื่องมือ
ทรัพยากร	1. วัสดุ อุปกรณ์ สถานที่ 2. งบประมาณ	ผู้เรียน ศิษย์เก่า บุคลากรที่เกี่ยวข้อง	แบบสอบถาม การสัมภาษณ์ การจัดกลุ่มสนทนา
สภาพการใช้หลักสูตร	1. ระบบการบริหารจัดการหลักสูตร 2. การนิเทศกำกับดูแล 3. การจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 4. การประเมินผลการเรียน 5. สิ่งอำนวยความสะดวกในการใช้หลักสูตร	ผู้สอน อาจารย์ ฝ่ายบริหาร เอกสารบันทึกการนิเทศ เอกสารสถานการณ์ ให้เกรดนายทะเบียน บุคลากรที่เกี่ยวข้อง ผู้เรียน	การสัมภาษณ์ การจัดกลุ่มสนทนา การสังเกตการสอน การสังเกตพฤติกรรมผู้เรียน
ผลผลิต	1. ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน 2. สภาพการเรียนต่อ 3. สภาพการทำงาน	ผู้เรียน สถานศึกษาที่ศึกษาต่อ สถานที่ทำงาน หัวหน้า เพื่อนร่วมงาน	การสัมภาษณ์ แบบสอบถาม แบบรายงานตนเอง การจัดกลุ่มสนทนา

6.14 การตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตรของผู้บริหาร

หลักสูตรเป็นงานวิชาการที่มีความละเอียดอ่อน เพราะจะมีผลต่อการพัฒนาผู้เรียน การจัดทำหลักสูตรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีความต้องการทราบผล หรือคุณภาพของหลักสูตรว่าดี มีความเหมาะสมหรือไม่ การใช้ผลการประเมินมาประกอบพิจารณาตัดสิน จะต้องระมัดระวัง มีความรอบคอบ การฟังเสียงการตรวจสอบหลักสูตรจากบุคคลภายนอกเป็นสิ่งที่ไม่น่ามองข้ามไป เพราะโครงสร้างและองค์ประกอบหลักสูตร มีความเกี่ยวข้องกับเรื่องต่างๆ ที่เป็นสิ่งกำหนดหลักสูตร ได้แก่ แผนพัฒนาการศึกษาแห่งชาติ การเมือง สังคม เศรษฐกิจ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ค่านิยม วัฒนธรรม คุณธรรม จริยธรรม ทฤษฎีการเรียนรู้

สิ่งต่างๆ เหล่านี้จะมีแนวคิดหลักการ รวมทั้งการปฏิบัติที่ซับซ้อน มีความหลากหลาย ดังนั้นการตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตรจะต้องกระทำโดยคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรที่มี องค์ประกอบของคณะกรรมการที่เหมาะสม น่าเชื่อถือ ไม่ควรให้การตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตร ขึ้นอยู่กับบุคคลหนึ่งบุคคลใดเพียงผู้เดียว รวมทั้งไม่ยอมให้อิทธิพลด้านอื่นๆ เข้ามามีบทบาทในการ ตัดสินใจ คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรควรพิจารณาสิ่งต่างๆ ให้กว้างขวางมาประกอบ การพิจารณา การตัดสินใจร่วมกับผลการประเมิน สิ่งที่ควรคำนึงถึงเกี่ยวกับการพิจารณาตัดสินใจ ได้แก่

1. หลักสูตรที่จัดสร้างหรือพัฒนาขึ้นมา เพื่อพัฒนาบุคคลที่มีความหลากหลายด้าน อายุ พื้นฐานความรู้ ประสบการณ์ เจตคติ ค่านิยม รวมทั้งภูมิหลัง ที่มีความแตกต่างกัน โดยธรรมชาติ การใช้หลักสูตรในภาพกว้างกับกลุ่มคนที่มีความแตกต่างกันดังกล่าว ย่อมมีปัญหา อุปสรรคไม่มากก็น้อย ผลการประเมินจะต้องบ่งชี้ประเด็นปัญหาที่ชัดเจนเพื่อเป็นแนวทางสำหรับ การแก้ไข

2. การดำเนินการใช้หลักสูตร จะต้องใช้งบประมาณ ขอความร่วมมือจากหน่วยงาน อื่นๆ รวมทั้งการประสานงานกับบุคคลที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร จึงถือเป็นหน้าที่และความ

รับผิดชอบของผู้บริหารและคณะกรรมการบริหารหลักสูตรในด้านต่างๆ ให้ฝ่ายต่างๆ ที่เกี่ยวข้องทราบ เพื่อจะได้เข้าใจ เกิดการยอมรับ และเป็นข้อมูลประกอบการพิจารณาสนับสนุนเรื่องงบประมาณและทรัพยากรด้านอื่นๆ เพื่อให้การดำเนินการใช้หลักสูตรสามารถดำเนินการต่อไปได้ เนื่องจากการจัดการศึกษาเป็นการลงทุนกับทรัพยากรมนุษย์ที่ให้ผลตอบแทนระยะยาวและช้า จะให้เห็นผลตอบแทนที่รวดเร็วแบบธุรกิจไม่ได้ เนื่องจากลักษณะงานมีความแตกต่างกัน การใช้งบประมาณสำหรับการจัดการศึกษาในแต่ละปีเป็นเงินจำนวนมาก การรายงานผลการดำเนินการใช้หลักสูตรถือเป็นส่วนหนึ่งของการจัดการศึกษาที่ต้องรายงานให้รัฐบาลและประชาชนทราบ เกี่ยวกับการลงทุนทางการศึกษา จะได้ตัดสินใจสนับสนุนเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรต่อไป

3. คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรจะต้องตระหนักถึงความสำคัญของการประเมินหลักสูตร เพื่อนำผลการประเมินมาประกอบการตัดสินใจ ด้านการปรับปรุงหลักสูตร การจัดทำงบประมาณสนับสนุนการใช้หลักสูตร รายงานผลการประเมินให้รัฐบาลและประชาชนทราบ ดังนั้นการศึกษาผลการประเมินเพื่อการตัดสินใจ ควรจะพิจารณาประเด็นต่างๆ ดังนี้

1) วัตถุประสงค์การประเมินและขอบข่ายมีความชัดเจนเหมาะสม

2) องค์ประกอบของคณะกรรมการประเมินหลักสูตร มีประสบการณ์ ความรู้ความชำนาญ เข้าใจหลักสูตรที่จะประเมินเป็นอย่างดี ปราศจากอคติกับหลักสูตร มีความสามารถในการสื่อสารกับผู้ให้ข้อมูล

3) เครื่องมือและเทคนิคการประเมิน เหมาะสมกับวิธีการประเมิน มีการตรวจสอบประสิทธิภาพของเครื่องมือก่อนนำไปใช้

4) การเก็บรวบรวมข้อมูล แหล่งข้อมูลมีความน่าเชื่อถือ

5) การพิจารณาเลือกใช้เกณฑ์ในการประเมินหลักสูตรโดยกำหนดเกณฑ์การประเมินหลักสูตรให้สัมพันธ์กับกระบวนการใช้หลักสูตรตามมาตรฐานที่กำหนดไว้

6) การระบุข้อจำกัดของการประเมินไว้ เช่น ข้อจำกัดเรื่องงบประมาณ ระยะเวลา การเก็บรวบรวมข้อมูล ข้อจำกัดบางอย่างสามารถแก้ไขได้และแก้ไขไม่ได้

7) รายงานผลการประเมินตรงตามวัตถุประสงค์ของการประเมิน ผลการประเมินมีความน่าเชื่อถือ จำแนกลักษณะผลการประเมินว่าส่วนใดเป็นข้อคิดเห็น ข้อเสนอแนะ การประเมินมุ่งเน้นเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง หรือใช้วิธีการประเมินทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพควบคู่กัน

4. การตัดสินใจยกเลิกการใช้หลักสูตรเพราะไม่คุ้มค่าหรือพิจารณาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงค่อนข้างมากหรือเพียงเล็กน้อย คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรจะต้องกระทำอย่างระมัดระวังและมีความรอบคอบ รวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อการตัดสินใจ ถึงแม้จะต้องใช้เวลามากก็ต้องยอม เพราะการพิจารณาตัดสินจะมีผลกระทบต่อบุคคลในวงกว้าง คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรมีความปรารถนาที่จะเปลี่ยนแปลงหลักสูตรไปสู่สภาพที่ดีกว่า และการเปลี่ยนแปลงอาจจะพบความไม่สมบูรณ์แบบก็ตาม แต่คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตรได้พยายามดำเนินการตัดสินใจหลักสูตรอย่างมีหลักการ มีหลักฐานข้อมูลประกอบการตัดสินใจ รวมทั้งมีความรับผิดชอบต่อการกระทำ

การนำผลการประเมินหลักสูตรไปใช้สำหรับผู้บริหาร ได้แก่ การวางแผนงานวิชาการของสถานศึกษา การพัฒนาบุคลากรเกี่ยวกับหลักสูตร การพัฒนาผู้เรียน และการปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพปัจจุบัน

1. การพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นสิ่งที่ผู้บริหารต้องให้ความสำคัญ และความสนใจในประเด็นหลักในการบริหารการศึกษา การใช้ข้อมูลจากการประเมินหลักสูตรมาใช้สำหรับการวางแผนเพื่อพัฒนางานวิชาการของสถานศึกษา โดยศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลว่าควรจะส่งเสริมด้านใดบ้างที่เข้มแข็ง และจะส่งเสริมให้ดีขึ้นต่อไปอย่างต่อเนื่องและส่วนใดบ้างที่เป็นจุดอ่อนต้องปรับปรุงและเฝ้าระวังไม่ให้เกิดปัญหาจะต้องพยายามช่วยเหลือแก้ไขและป้องกัน

2. การพัฒนาบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการใช้หลักสูตร วัตถุประสงค์หลักเกี่ยวกับการใช้หลักสูตรจะประสบความสำเร็จขึ้นอยู่กับคุณภาพของบุคลากรที่มีเจตคติที่ดีและมีความรู้เกี่ยวกับหลักสูตรอย่างชัดเจน ถ้าผลการประเมินหลักสูตรพบว่า ยังมีบุคลากรกลุ่มใดบ้างที่จำเป็นต้องได้รับการพัฒนา อบรมเพิ่มเติมในส่วนที่ขาด ข้อมูลจากการประเมินจะนำมาใช้สำหรับการวางแผนและจัดดำเนินการพัฒนาบุคลากรตามความจำเป็นสำหรับการใช้หลักสูตรเพื่อความมีประสิทธิภาพต่อไป

3. การพัฒนาผู้เรียน ผู้บริหารจะต้องร่วมมือกับผู้สอนวางแผนเพื่อพัฒนาผู้เรียน การใช้ข้อมูลจากการประเมินหลักสูตรจะทำให้การวางแผนพัฒนาผู้เรียนได้ชัดเจนและตรงกับความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย ว่ากลุ่มใดที่ต้องการส่งเสริมให้มีความสามารถพิเศษ และกลุ่มที่มีความบกพร่องทางการเรียนจะวางแผนช่วยเหลืออย่างไร รวมทั้งคุณลักษณะของผู้เรียนที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของหลักสูตร โดยวางแผนสำหรับสถานศึกษาในการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณลักษณะผู้เรียน ได้อย่างมีเป้าหมายและทิศทางที่สอดคล้องกับความคาดหวังของหลักสูตร

4. ผู้บริหารต้องประสานงานกับคณะกรรมการประเมินหลักสูตรจากภายนอก โดยการให้ข้อมูลจากการประเมินตนเองเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร สำหรับคณะกรรมการประเมินหลักสูตรนำไปใช้สำหรับการพัฒนาและปรับปรุงหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพชุมชน และทำให้หลักสูตรมีความทันสมัยอยู่เสมอ

6.15 การวิจัยหลักสูตร

การวิจัยหลักสูตร มีวัตถุประสงค์เพื่อเข้าใจสภาพที่แท้จริงของหลักสูตร เพื่อจะได้ปรับปรุงหรือกระทำบางสิ่งบางอย่าง ให้เหมาะสมและถูกต้องต่อการพัฒนาหลักสูตร การนำผลการวิจัยมาเป็นข้อมูลในการปรับปรุงหลักสูตรที่จะเกิดประโยชน์ต่อผู้เรียนเป็นสำคัญ การวิจัย

หลักสูตรจะมีต่อคณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร ผู้สอน ผู้บริหาร และผู้สนใจศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับหลักสูตร ตลอดจนสถาบันการศึกษาที่ใช้หลักสูตร

ขอบข่ายการวิจัยหลักสูตร มีประเด็นที่จะศึกษา ดังนี้

1. การวิจัยเกี่ยวกับเนื้อหาสาระของหลักสูตร ซึ่งสามารถทำการศึกษาความทันสมัยของเนื้อหาสาระ การออกแบบเนื้อหาสาระ เหมาะสมกับธรรมชาติของผู้เรียน
2. การวิจัยเกี่ยวกับการบริหารหลักสูตร ระบบการบริหารจัดการ ทรัพยากรสนับสนุนการใช้หลักสูตร
3. การวิจัยเกี่ยวกับการจัดกระบวนการเรียนการสอน ศึกษาถึงวิธีการจัดการเรียนการสอนได้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายของหลักสูตรที่ออกแบบไว้หรือไม่
4. การวิจัยเกี่ยวกับผลการใช้หลักสูตร ศึกษาเกี่ยวกับผลผลิตของหลักสูตร เป็นไปตามเป้าหมายของหลักสูตรที่กำหนดไว้หรือไม่
5. การวิจัยเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างการจัดหลักสูตร การบริหารหลักสูตร กิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอน และพฤติกรรมของผู้เรียน อันเป็นผลมาจากการใช้หลักสูตร
6. การวิจัยเกี่ยวกับการแสวงหานวัตกรรมที่เกี่ยวกับหลักสูตร โดยการทดลองใช้นวัตกรรมที่นำมาเสริมการเรียนการสอน
7. การวิจัยเปรียบเทียบหลักสูตรของสังคมหนึ่ง กับอีกสังคมหนึ่ง ซึ่งเป็นการศึกษาหามาตรฐานการจัดการศึกษา
8. การวิจัยผลกระทบของการใช้หลักสูตรที่มีต่อชุมชนและสังคม โดยพิจารณาผลกระทบที่เกิดขึ้น อันเป็นผลมาจากผลผลิตของหลักสูตร
9. การประเมินหลักสูตร ซึ่งเป็นการศึกษาความเป็นไปได้ก่อนการใช้หลักสูตร การศึกษาวิจัยระหว่างการใช้หลักสูตร และการศึกษาวิจัยหลังการใช้หลักสูตร

บรรณานุกรม

ราชบัณฑิตยสถาน. (2551). **พจนานุกรมศึกษาศาสตร์ อักษร A – L ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. กรุงเทพฯ : อรุณการพิมพ์.

วิชัย วงษ์ใหญ่. (2523). การพัฒนาหลักสูตรและการสอน มิติใหม่. กรุงเทพฯ: สุวีริยาสาส์น.

Ambrose, Susan A. and other. (2010). **How learning works : 7 research – based principles for smart teaching.** San Francisco : Josey – Bass.

Anderson, G. J. (1970). *"Effects of teacher sex and course content on the social climate of learning"*. **American Educational Research Journal.** Vol. 8, No. 4, Nov., 1971 p.649 – 663.

Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (2001). **A taxonomy for learning, teaching, and assessing: A revision of Bloom's taxonomy of educational objectives.** New York, USA: Addison-Wesley Longman.

Armstrong. David G. (2003). **Curriculum today.** New Jersey : Merrill Prentice Hall.

Beauchamp, George. A. (1981). **Curriculum Theory.** 4th. F.E. Peacock Publishers (Itasca, Ill.).

Benson, David J. (2008). **The Standards – Based Teaching / Learning Cycle.** Colorado : The Colorado Department of Education.

Diamond, Robert. M. (2006). **Designing and Assessing Course and Curricular Guide.** 3rd ed. United State : Jossey – Bass.

Gaudelli, William and Siegel, Brad. (2010). "Seeking Knowledge Through Global Media". **Curriculum Inquiry.** vol.40 no.5 December 2010.

Gorski, Paul C. (2005). **Multicultural Education and the Internet : Intersections and Integrations.** New York : McGraw – Hill.

Hammond, R.L. (1973). "Evaluation at the Local Level" In worthen and Sanders, **Educational Evaluation: Theory and Practice.** California: Wadsworth Published.

Heneda, Mari and Wells, Gordon. (2010). *"Learning science through dialogic inquiry :Is it beneficial for English – as – additional – language students?"*. **International Journal of Educational Research.** 49(1) : 10 – 21.

Kyriacou, Chris. (2009). **Effective teaching in schools : theory and practice.** 3rd ed. Cheltenham : Nelson Thornes.

Liverpool John Moores University. (2010). **Curriculum design guide.** Liverpool : Liverpool John Moores University

Oliva, Peter F. (2009). **Developing the curriculum.** 7th ed. Boston : Allyn and Bacon.

Pratt, David. (1994). Curriculum planning : a handbook for professionals. Fort Worth, Tex.: Harcourt Brace College.

Provus, M.M. (1971). **Discrepancy Evaluation.** California: McCutchan.

Saylor, J.G., Alexander, W.M., and Lewis, Arthur.J. (1981). **Curriculum Planning for Better Teaching and Learning.** New York : Holt, Rinehart and Winston.

Stake, R.E. (1969). "Language, Rationality and Assessment," in Walcott H. Beatty (ed.), **Improving Educational Assessment and an Inventory of Measures of Affective Behavior.** Washington, D.C.: Association for Supervision and Curriculum Development.

_____. (1975). **Evaluating the Arts in Education: A Responsive Evaluation.** Michigan: Western Michigan University Press.

Stufflebeam, Daniel L. (1983). *"The CIPP Model for Program Evaluation".* **Evaluation models : viewpoints on educational and human services evaluation.** Boston : Kluwer-Nijhoff.

Stufflebeam, Daniel L. and other. (1983). Evaluation models : viewpoints on educational and human services evaluation. Boston: Kluwer-Nijhoff.

Taba, Hilda. (1962). **Curriculum development : theory and practice.** New York : Harcourt Brace Jovanovich.

Tyler, Ralph W. (1949 .) **Basic principles of curriculum and instruction.** Chicago : The university of Chicago press.

Tyler, Ralph W. (1957). *"The curriculum then and now".* In **Proceedings of the 1956 Conference on Testing Problems.** (P.79). Princeton, New Jersey : Educational Testing Service.

Worthen, Blaine R. and Sanders, James R. (1987). Educational evaluation : alternative approaches and practical guidelines. New York : Longman

Wiles, Jon W. (2009). **Leading curriculum development.** California : Corwin Press.

Wiles, Jon W. and Bondi, C. Joseph. (2011). **Curriculum development a guide to practice.** 8th ed. Boston : Pearson.

ภาคผนวก ก

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง
กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษา
แห่งชาติ พ.ศ. 2552

ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

เรื่อง กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ

พ.ศ. ๒๕๕๒

ตามที่พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ ๒) พ.ศ.๒๕๔๕ หมวด ๖ มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา มาตรา ๔๗ กำหนดให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษา เพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก จึงเห็นสมควรให้จัดทำกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติขึ้น เพื่อให้เป็นไปตามมาตรฐานการอุดมศึกษาและเพื่อเป็นการประกันคุณภาพของบัณฑิตในแต่ละระดับคุณวุฒิและสาขา / สาขาวิชา รวมทั้งเพื่อใช้เป็นหลักในการจัดทำมาตรฐานด้านต่างๆ เพื่อให้การจัดการศึกษามุ่งสู่เป้าหมายเดียวกันในการผลิตบัณฑิตได้อย่างมีคุณภาพ

ฉะนั้น อาศัยอำนาจตามความในมาตรา ๘ และมาตรา ๑๖ แห่งพระราชบัญญัติระเบียบบริหารราชการกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ. ๒๕๔๖ รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการโดยคำแนะนำของคณะกรรมการการอุดมศึกษาในคราวประชุมครั้งที่ ๖/๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๒ จึงออกประกาศไว้ดังนี้

๑. ประกาศนี้เรียกว่า “ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒”

๒. ให้ใช้ประกาศนี้สำหรับการกำหนดเป้าหมายของการจัดการศึกษาเพื่อให้บัณฑิตมีคุณภาพตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติในทุกระดับคุณวุฒิและสาขา / สาขาวิชา และให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป

๓. วัตถุประสงค์

เพื่อเป็นกรอบมาตรฐานให้สถาบันอุดมศึกษาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหรือปรับปรุงหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และพัฒนาคุณภาพการจัดการศึกษา ให้สามารถผลิตบัณฑิตที่มีคุณภาพและเพื่อประโยชน์ต่อการรับรองมาตรฐานคุณวุฒิในระดับอุดมศึกษา

๔. กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ประกอบด้วย

๔.๑ ระดับคุณวุฒิ ได้แก่

ระดับที่ ๑ อนุปริญญา (๓ปี)

ระดับที่ ๒ ปริญญาตรี

ระดับที่ ๓ ประกาศนียบัตรบัณฑิต

ระดับที่ ๔ ปริญญาโท

ระดับที่ ๕ ประกาศนียบัตรบัณฑิตชั้นสูง

ระดับที่ ๖ ปริญญาเอก

๔.๒ คุณภาพของบัณฑิตทุกระดับคุณวุฒิและสาขา / สาขาวิชาต่างๆ ต้องเป็นไปตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่คณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนดและต้องครอบคลุมอย่างน้อย ๕ ด้าน คือ

(๑) ด้านคุณธรรม จริยธรรม

(๒) ด้านความรู้

(๓) ด้านทักษะทางปัญญา

(๔) ด้านทักษะความสัมพันธ์ระหว่างบุคคลและความรับผิดชอบ

(๕) ด้านทักษะการวิเคราะห์เชิงตัวเลขการสื่อสารและการใช้เทคโนโลยี

สำหรับสาขา / สาขาวิชาที่เน้นทักษะทางปฏิบัติต้องเพิ่มมาตรฐานผลการเรียนรู้ด้านทักษะพิสัย

โดยมาตรฐานผลการเรียนรู้แต่ละด้านของแต่ละระดับคุณวุฒิและลักษณะของหลักสูตรอย่างน้อยต้องเป็นไปตามที่คณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนดไว้ในแนวทางการปฏิบัติตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒

๔.๓ ชื่อปริญญา จำนวนหน่วยกิต ระยะเวลาในการศึกษา และการเทียบโอนผลการเรียนรู้ ให้เป็นไปตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ

๕. ให้คณะกรรมการการอุดมศึกษานำกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ ไปพัฒนามาตรฐานคุณวุฒิสาขา / สาขาวิชาต่างๆ ของแต่ละระดับคุณวุฒิ เพื่อสถาบันอุดมศึกษาได้ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหรือปรับปรุงรายละเอียดของหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนเพื่อให้คุณภาพของบัณฑิตที่ผลิตในสาขา / สาขาวิชาของระดับคุณวุฒิเดียวกันมีมาตรฐานที่เทียบเคียงกันได้ทั้งในระดับชาติและระดับสากล

๖. ให้สถาบันอุดมศึกษาพัฒนาหรือปรับปรุงรายละเอียดของหลักสูตรตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยมาตรฐานคุณวุฒิตามระดับคุณวุฒิของแต่ละสาขา / สาขาวิชา โดยจัดทำรายละเอียดของหลักสูตร รายละเอียดของรายวิชา และรายละเอียดของประสบการณ์ภาคสนาม (ถ้ามี) รายงานผลการดำเนินการของรายวิชา รายงานผลการดำเนินการของประสบการณ์ภาคสนาม (ถ้ามี) และรายงานผลการดำเนินการของหลักสูตร โดยมีหัวข้ออย่างน้อยตามที่คณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนด และดำเนินการจัดการเรียนการสอนตลอดจนการวัดและประเมินผลเพื่อให้มั่นใจว่าบัณฑิตมีมาตรฐานผลการเรียนรู้ตามข้อ ๔.๒

๗. ให้สถาบันอุดมศึกษาพัฒนาหรือปรับปรุงรายละเอียดของหลักสูตร โดยมีตัวบ่งชี้การประกันคุณภาพของหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน และเกณฑ์การประเมินตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยมาตรฐานคุณวุฒิตามระดับคุณวุฒิของสาขา / สาขาวิชานั้นๆ

๘. ให้สถาบันอุดมศึกษาจัดให้มีการประเมินเพื่อพัฒนาหลักสูตรอย่างต่อเนื่องอย่างน้อยทุกๆ ๕ ปี

๙. ให้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษาเผยแพร่หลักสูตรที่ดำเนินการได้มาตรฐานตามประกาศนี้ต่อสาธารณะตามหลักเกณฑ์ที่คณะกรรมการการอุดมศึกษากำหนด

๑๐. ให้สถาบันอุดมศึกษาพัฒนาหลักสูตรที่จะรับนักศึกษาใหม่เป็นครั้งแรกตั้งแต่ปีการศึกษา ๒๕๕๓ เป็นต้นไปตามประกาศนี้ สำหรับหลักสูตรที่เปิดสอนอยู่แล้วต้องปรับปรุงให้สอดคล้องกับประกาศนี้ภายในปีการศึกษา ๒๕๕๕

๑๑. ให้คณะกรรมการการอุดมศึกษากำกับ ดูแล ติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา เพื่อให้การจัดการศึกษาเป็นไปอย่างมีคุณภาพและมาตรฐานตามเจตนารมณ์ของประกาศนี้

๑๒. ในกรณีที่ไม่สามารถปฏิบัติตามหลักเกณฑ์ข้างต้นได้ หรือมีความจำเป็นต้องปฏิบัตินอกเหนือจากที่กำหนดไว้ในประกาศนี้ ให้อยู่ในดุลพินิจของคณะกรรมการการอุดมศึกษาที่จะพิจารณาและให้ถือว่าคำวินิจฉัยของคณะกรรมการการอุดมศึกษานั้นเป็นที่สุด

ประกาศ ณ วันที่ ๒ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๒

(นายจุรินทร์ ลักษณวิศิษฏ์)
รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

ภาคผนวก ข

ประกาศคณะกรรมการการอุดมศึกษา
เรื่อง แนวทางการปฏิบัติตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิ
ระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2552

ประกาศคณะกรรมการการอุดมศึกษา
เรื่อง แนวทางการปฏิบัติตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ
พ.ศ. ๒๕๕๒

เพื่ออนุวัติให้เป็นไปตามประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ และมติคณะกรรมการการอุดมศึกษาในการประชุมครั้งที่ ๖/๒๕๕๒ เมื่อวันที่ ๔ มิถุนายน พ.ศ. ๒๕๕๒ จึงออกประกาศ แนวทางการปฏิบัติตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ ไว้ดังต่อไปนี้

๑. คณะกรรมการการอุดมศึกษาจะเสนอมาตรฐานคุณวุฒิของแต่ละระดับและสาขา / สาขาวิชา ซึ่งครอบคลุมหัวข้อต่างๆ ตามแบบ มคอ.๑ ท้ายประกาศนี้ เพื่อให้รัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการประกาศให้สถาบันอุดมศึกษาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนา / ปรับปรุงรายละเอียดของหลักสูตรต่อไป

๒. ให้สถาบันอุดมศึกษาดำเนินการพัฒนา / ปรับปรุงรายละเอียดของหลักสูตรตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ ได้สองวิธี ดังนี้

๒.๑ ใช้ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง มาตรฐานคุณวุฒิสาขา / สาขาวิชาของระดับคุณวุฒินั้น เป็นแนวทางในการพัฒนา / ปรับปรุงรายละเอียดของหลักสูตร

๒.๒ ใช้ประกาศกระทรวงศึกษาธิการ เรื่อง กรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ เป็นแนวทางในการพัฒนา / ปรับปรุงรายละเอียดของหลักสูตร กรณีที่กระทรวงศึกษาธิการยังมิได้ประกาศมาตรฐานคุณวุฒิสาขา / สาขาวิชาของระดับคุณวุฒินั้น

๓. ให้สถาบันอุดมศึกษาจัดทำรายละเอียดของหลักสูตร รายละเอียดของรายวิชา และรายละเอียดของประสบการณ์ภาคสนาม (ถ้ามี) ให้ชัดเจน โดยครอบคลุมหัวข้อต่างๆ ตามแบบ มคอ.๒ มคอ.๓ และ มคอ.๔ ท้ายประกาศนี้

๔. ให้สภาสถาบันอุดมศึกษากำหนดระบบและกลไกของการจัดทำรายละเอียดของหลักสูตร และต้องอนุมัติหลักสูตรซึ่งได้จัดทำอย่างถูกต้องสมบูรณ์แล้วก่อนเปิดสอน

๕. ให้สภาสถาบันอุดมศึกษาเสนอหลักสูตรซึ่งสภาสถาบันอุดมศึกษาอนุมัติให้เปิดสอนแล้ว ให้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษารับทราบภายใน ๓๐ วัน นับแต่สภาสถาบันอุดมศึกษาอนุมัติ

๖. ให้สถาบันอุดมศึกษาบริหารจัดการหลักสูตรเพื่อให้บัณฑิตมีคุณลักษณะตามมาตรฐานผลการเรียนรู้ที่กำหนดในมาตรฐานคุณวุฒิสาขา / สาขาวิชานั้นๆ หรือกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ กรณีที่กระทรวงศึกษาธิการยังมิได้ประกาศมาตรฐานคุณวุฒิสาขา / สาขาวิชาของระดับคุณวุฒินั้นๆ และธำรงไว้ซึ่งคุณภาพมาตรฐานดังกล่าว โดยดำเนินการ ดังนี้

๖.๑ พัฒนาอาจารย์ทั้งด้านวิชาการ วิธีการสอนและวิธีการวัดผลอย่างต่อเนื่อง

๖.๒ จัดสรรทรัพยากรเพื่อการเรียนการสอนและการวิจัยให้เพียงพออย่างมีคุณภาพ รวมทั้งอาจประสานกับสถาบันอุดมศึกษาและ / หรือหน่วยงานอื่นเพื่อใช้ทรัพยากรร่วมกันในการพัฒนาการจัดการเรียนการสอนให้มีคุณภาพ

๖.๓ จัดให้มีการประเมินผลการเรียนรู้ของนักศึกษาที่ครอบคลุมมาตรฐานผลการเรียนรู้ในทุกๆ ด้าน ตามที่กำหนดไว้ในรายละเอียดของหลักสูตรนั้นๆ

๖.๔ จัดให้มีการรายงานผลการจัดการศึกษาเป็นรายวิชา ประสบการณ์ภาคสนาม (ถ้ามี) ทุกภาคการศึกษา และเป็นรายหลักสูตรทุกปีการศึกษา โดยมีหัวข้อตามแบบ มคอ.๕ มคอ.๖ และ มคอ.๗ ตามลำดับที่แนบท้ายประกาศนี้

๖.๕ ติดตาม ตรวจสอบและประเมินผลการดำเนินการอย่างต่อเนื่อง และรายงานผลการจัดการศึกษาต่อสภาสถาบันอุดมศึกษาทุกปีการศึกษา

๖.๖ ประเมินหลักสูตรเพื่อพัฒนาอย่างต่อเนื่อง อย่างน้อยทุกๆ ๕ ปี

๗. ให้สถาบันอุดมศึกษาประกันคุณภาพหลักสูตรและการจัดการเรียนการสอนอย่างต่อเนื่องทุกหลักสูตร โดยดำเนินการดังนี้

๗.๑ กำหนดตัวบ่งชี้และเกณฑ์การประเมินที่สะท้อนการดำเนินการตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ

๗.๒ ดำเนินการประกันคุณภาพภายในตามระบบประกันคุณภาพภายในของหลักสูตร

๗.๓ รายงานผลการดำเนินการต่อสภาสถาบันอุดมศึกษา คณะกรรมการการอุดมศึกษาและสาธารณะ

๗.๔ นำผลการประเมินมาปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพและทันสมัยอยู่เสมอ

๘. ให้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เผยแพร่หลักสูตรใหม่ / ปรับปรุง ที่มีคุณภาพและมาตรฐานตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ เมื่อสถาบันอุดมศึกษาได้เปิดสอนไปแล้วอย่างน้อยครึ่งระยะเวลาของหลักสูตร ตามเกณฑ์ต่อไปนี้

๘.๑ เป็นหลักสูตรที่ได้รับอนุมัติจากสภาสถาบันอุดมศึกษาก่อนเปิดสอน และได้แจ้งสำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษารับทราบภายใน ๓๐ วัน นับแต่สภาสถาบันอุดมศึกษาอนุมัติหลักสูตรนั้น

๘.๒ ผลการประเมินคุณภาพภายในตามตัวบ่งชี้ที่กำหนดไว้ในรายละเอียดของหลักสูตร ซึ่งสอดคล้องกับการประกันคุณภาพภายใน จะต้องมีคะแนนเฉลี่ยระดับดีขึ้นไปต่อเนื่องกัน ๒ ปี นับตั้งแต่เปิดสอนหลักสูตรที่ได้พัฒนาตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ เว้นแต่หลักสูตรใดที่มาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาตามสาขา / สาขาวิชา ได้กำหนดตัวบ่งชี้และ / หรือเกณฑ์การประเมินเพิ่มเติม ผลการประเมินคุณภาพจะต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ที่มาตรฐานคุณวุฒิสาขา / สาขาวิชานั้นๆ กำหนด จึงจะได้รับการเผยแพร่ กรณีหลักสูตรใดมีครึ่งระยะเวลาของหลักสูตร ๑ ปี หรือน้อยกว่า ให้พิจารณาผลการประเมินคุณภาพภายในของปีแรกที่เปิดสอนด้วยหลักเกณฑ์เดียวกัน

๘.๓ หลักสูตรใดที่ไม่ได้รับการเผยแพร่ให้สถาบันอุดมศึกษาดำเนินการปรับปรุงตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการการอุดมศึกษาจะกำหนดจากผลการประเมินต่อไป

๘.๔ กรณีหลักสูตรใดได้รับการเผยแพร่แล้วสถาบันอุดมศึกษาจะต้องกำกับดูแลให้มีการรักษาคุณภาพให้มีมาตรฐานอยู่เสมอ โดยผลการประเมินคุณภาพภายในต้องมีคะแนนเฉลี่ยอยู่ในระดับดีขึ้นไปหรือเป็นไปตามที่มาตรฐานคุณวุฒิสาขา / สาขาวิชานั้นกำหนดทุกปี หลังจากได้รับการเผยแพร่ หากต่อมาปรากฏว่าผลการประเมินคุณภาพหลักสูตร ของสถาบันอุดมศึกษาใดไม่เป็นไปตามที่กำหนด ให้สำนักงานคณะกรรมการการอุดมศึกษา เสนอคณะกรรมการการอุดมศึกษาเพื่อพิจารณาถอนการเผยแพร่หลักสูตรนั้นจนกว่าสถาบันอุดมศึกษานั้นจะได้มีการปรับปรุงตามเงื่อนไขของคณะกรรมการการอุดมศึกษา

๙. คณะกรรมการการอุดมศึกษาจะต้องติดตามการดำเนินการตามกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติอย่างต่อเนื่อง กรณีที่พบว่าไม่เป็นไปตามแนวทางที่กำหนดให้มีการปรับปรุงตามเงื่อนไขของคณะกรรมการการอุดมศึกษา

๑๐. ขั้นตอนการดำเนินการและรายละเอียดที่เกี่ยวข้องปรากฏในเอกสารกรอบมาตรฐานคุณวุฒิระดับอุดมศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๕๒ และแนวทางการปฏิบัติที่แนบท้ายประกาศนี้

ประกาศ ณ วันที่ ๑๖ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๕๒

(ศาสตราจารย์วิจารณ์ พานิช)
ประธานคณะกรรมการ
คณะกรรมการการอุดมศึกษา

ภาคผนวก ค

หนังสือ curriculum classic

curriculum classic

1900 – 1964 by A. E. Eraley, student Columbia Teachers Collage
(with help from Professor of Curriculum: ASCD, Miami, Mar. (1976)

1897 Dewey, John. "My Pedagogic Creed." **The School Journal**. Vol. LIV, No.3 (January 16, 1897), 77 – 88. (included in Dworkin, Martin S. Dewey on Education. New York: Teachers Collage, Columbia University, 1959.) (134 p.)

1902 Dewey, John. **The Child and the Curriculum.** Chicago: The University of Chicago Press, 1902. (20 p.) (included in Dworkin, Martin S. Dewey on Education. New York: Teachers Collage, Columbia University, 1959.) (134 p.)

1905 Begley, William C. **The Educative Process.** New York: The Macmillan Company 1905. (358 p.)

1910 Dewey, John. **How We Think.** New York: D.C. Health & Co., 1910. (224 p.)

1916 Dewey, John. **Democracy and Education.** New York: The Macmillan Co,. 1916. (reprinted - New York: The Free Press, 1966.) (378 p.)

1918 Bubbitt, (John) Franklin. **The Curriculum.** New York: Houghton Mifflin Company, 1918. (295 p.) (reprinted – New York: Arno Press, 1972.)

1918 Commission on the Reorganization of Secondary Education of the National Education Association. **Cardinal Principles of Secondary Education.** Washington, D.C.: Department of the Interior, Bureau of Education, Bulletin, 1918, No. 35. (32 p.)

1918 Kilpatrick, William Heard. **The Project Method.** New York: Teachers Collage, Columbia University, 1918. (18 p.) (reprinted from Teachers Collage Record, Vol. XIX, No.4, September 1918).

1923 Charters, W. W. **Curriculum Construction.** New York: The Macmillan Company, 1923. (352 p.) (reprinted – New York: Arno Press, 1972.)

1926 Morrison, Henry C. **The Practice of Teaching in the Secondary School.** Chicago: The University of Chicago Press, 1926. (661 p.)

1926 Kilpatrick, William Heard. **Foundation of Method.** New York: The Macmillan Company, 1926. (383). (reprinted – New York: Arno Press, 1972.)

1927 National Society for the Study of Education. Twenty – Sixth Yearbook. Part I, **Curriculum Making: Past and Present.** Part II **The Foundations of Curriculum Making.** Bloomington, Illinois: Public School Publishing Co,. 1927. (475 p., 212 p.) (reprinted – New York: Arno Press, 1970.) (ref. Harold Rugg.)

1932 Counts, George S. **Dare the School Build a New Social Order?** New York: John Day Company. 1932. (56 p.) (reprinted – New York: Arno Press, 1969.)

1935 Caswell, Hollis L. and Campbell, Doak S. **Curriculum Development.** New York: American Book Company, 1935. (600 p.)

1938 Dewey, John. **Experience and Education.** New York: Collier Books, 1938. (91 p.)

1942 Aikin, Wilford M. **The Story of the Eight – Year.** New York: Harper & Brothers, 1942. (157 p.)

1944 National Education Association Educational Policies Commission. **Education for American Youth.** Washington, D.C.: National Education Association and the Association of School Administrators, 1944. (441 p.) (also rev. ed. 1952.)

1945 Harvard Committee on the Objectives of a General Education in a Free Society. **General Education in a Free Society.** Cambridge: Harvard University Press. 1945 (267 p.)

1946 Miel, Alice. **Changing the Curriculum: A Social Process.** New York: D. Appleton – Century Company. Inc,. 1946. (242 p.)

1946 Caswell, Hollis L., ed. **The American High School: Its Responsibility and Opportunity.** (Eight Yearbook of the John Dewey Society) New York: Harper & Brothers Publishers. 1946. (264 p.)

1947 Stratemeyer, Florence B. ; Forkner, Hamden L. ; and McKim, Margaret G. **Developing a Curriculum for Modern Living.** New York: Teachers Collage, Columbia University, 1974. (558 p.)

*1949 Tyler, Ralph W. **Basic Principles of Curriculum and Instruction.** Chicago: The University of Chicago Press. 1949 (128 p.)

1950 Smith, B.O. ; Stanley, Wm. O. ; and Shores, J. Harlan. **Fundamentals of Curriculum Development. Yonkers - on - Hudson: World Book Company, 1950. (780 p.)

1956 Bloom, Benjamin S., ed. **Taxonomy of Education Objectives, Handbook I: Cognitive Domain.** New York: David Mc Kay Co., Inc., 1956. (207 p.)

1959 Conant, James E. **The American High School Today.** New York: McGraw – Hill Book Company, Inc., 1959. (141 p.)

1960 Bruners, Jerome S. **The Process of Education.** Cambridge: Harvard University Press. 1960 (97 p.)

1962 Taba, Hilda. **Curriculum Development: Theory and Practice.** New York: Harcourt, Brace & World. 1962 (526 p.)

1964 Broudy, Harry S. ; Smith B.O. : Burnett, Joe R. **Democracy and Excellence in American Secondary Education.** Chicago: Rand McNally & Company. 1964 (302 p.)

* ดร.ชมพันธุ์ กุญชร ณ อยุธยา แปลเป็นภาษาไทย เมื่อ พ.ศ. 2520

** ดร.ธำรง บัวศรี แปลเป็นภาษาไทย เมื่อ พ.ศ. 2504

ภาคผนวก ง

ดรรชนีคำสำคัญ

ดรรชนีคำสำคัญ

ที่	คำสำคัญ	หน้า
1	กระบวนการเรียนรู้	2, 14,17,18-19,23-24,29-30,33,40-41, 100-101,121,156
2	การจัดการเรียนรู้	37, 42,93-94,97,112, 171
3	การจัดช่วงลำดับ	47
4	การตัดสินใจเกี่ยวกับหลักสูตร	124, 194
5	การติดตามและการประเมินผลการใช้หลักสูตร	117
6	การทำแผนการจัดการเรียนรู้	93,112
7	การนำผลการประเมินหลักสูตรไปใช้	141, 196
8	การนำหลักสูตรไปใช้	4,8,20,54-55,63-64,66-67,72-73,115, 117-118,123-124, 134,137
9	การบริหารและการจัดการศึกษา	15
10	การบริหารหลักสูตร	24,58,61-62,72-78,115,119,132, 175,179, 198
11	การประชาสัมพันธ์เฉพาะกิจ	78
12	การประชาสัมพันธ์ภายนอก	78
13	การประชาสัมพันธ์ภายใน	79
14	การประชาสัมพันธ์หลักสูตร	57,63,66,74,76-80,175
15	การประเมินตนเองเกี่ยวกับการใช้หลักสูตร	173,175,179-180,197
16	การประเมินแบบซิปป์	150
17	การประเมินผล	7-11,14,19,30,32,34,36-37,48,54,58,78, 91-92,96-97,113-114,117,120,126-128,164, 171-172,185,191,209

ที่	คำสำคัญ	หน้า
18	การประเมินผลผลิตของหลักสูตร	126,130,165
19	การประเมินผลหลักสูตร	54,58
20	การประเมินย่อย	4,130,137,176-178,181
21	การประเมินรวบยอด	137,176-178,181
22	การประเมินหลักสูตร	4,9,55,61,66,114,117-118,123-124,127,130-131,135-139,142-143,150,153,160,164,178-181,195,197
23	การประเมินหลักสูตรเชิงวิเคราะห์	181
24	การประเมินหลักสูตรที่เน้นจุดมุ่งหมายเป็นหลัก	142
25	การประเมินหลักสูตรที่ยึดเกณฑ์เป็นหลัก	143
26	การประเมินหลักสูตรภาคปฏิบัติ	181,
27	การพัฒนาหลักสูตร	1,3-4,8-9,11,13-14,17-18,20,22-23,25,32,34,43-46,48-52,54-59,63,67,72,110,120,123-125,128,130,135-137,143,153,191,194-198
28	การฟังอย่างมีประสิทธิภาพ	26
29	การยอมรับ	27
30	การยอมรับคุณค่าของผู้เรียนในฐานะบุคคล	99
31	การเรียนรู้	1-4,6,9-11,14,17-20,23-24,26-27,29-31,33,35-37,40-41,43,46-48,51-52,54,57,61,65-66,73,84,88-91,93-105,109,111-113,119,121,129,133,142-143,155-157,160,171-172,189-190

ที่	คำสำคัญ	หน้า
32	การเรียนรู้ตลอดชีวิต	2,14,36
33	การวางแผนวิชาการ	7,61
34	การวางแผนหลักสูตร	8,9,14,22,51,54-55,82,113,119
35	การวิเคราะห์กิจกรรม	189
36	การวิเคราะห์จุดประสงค์	182
37	การวิเคราะห์เนื้อหา	185
38	การวิเคราะห์หลักสูตร	181
39	การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อประเมินผลการเรียน	189
40	การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อปรับปรุงหลักสูตร	192
41	การวิเคราะห์หลักสูตรเพื่อพัฒนาการเรียนการสอน	181-182
42	การส่งเสริมสนับสนุนการใช้หลักสูตร	113,119
43	การสื่อสารแบบเปิด	99
44	การออกแบบคำอธิบายรายวิชา	83
45	การออกแบบหลักสูตร	123,142,153
46	กิจกรรมการเรียนรู้	33,35,89,93,95,105
47	ขอบข่ายการวิจัยหลักสูตร	198
48	ขอบข่ายของการประเมิน	128,137-138,140,168
49	ขอบเขตของการใช้ผลการประเมิน	141
50	คณะกรรมการบริหารหลักสูตร	72-76,78,80-82,86,98,109,111,113-115,119, 128,135,141,171-177,181,195
51	คณะกรรมการประเมินหลักสูตร	54,127,129-130,136-139,165-169,181, 195,197

ที่	คำสำคัญ	หน้า
52	คณะกรรมการพัฒนาหลักสูตร	8-9,11,13-14,17-18,20,22-23,43,49,54-55, 57,63,110,125,128,137,194-196,198
53	คนเป็นศูนย์กลาง	16
54	ความคิดรวบยอด	30-30,35-36,89,93-95,97,156,185-186
55	ความเคารพในสิทธิส่วนบุคคล	173
56	ความเชื่อถือได้	139
57	ความเชื่อถือและการยอมรับ	140
58	ความต่อเนื่อง	47,52-53,132
59	ความเที่ยงตรงภายนอก	139
60	ความเที่ยงตรงภายใน	139
61	ความเป็นปรนัย	48,140
62	ความสอดคล้องสัมพันธ์	65,140,151
63	ความสำคัญ	140
64	คุณธรรมจริยธรรม	19-21,89,109,172,187
65	เค้าโครงของรายละเอียดของรายวิชา	85
66	จุดประสงค์ของการเรียน	54,89,95,97,105
67	ตัวบ่งชี้	117,136,187
68	ทฤษฎีการเรียนรู้ทั้ง 3 กลุ่ม	18
69	ทักษะในการสื่อสารระหว่างบุคคล	28
70	เทคโนโลยีทางการเรียนการสอน	33
71	เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา	15
72	นวัตกรรม	6-7,13,23,32,39-41,97,120-121,155,160, 171-172,198

ที่	คำสำคัญ	หน้า
73	นวัตกรรมหลักสูตรระดับอุดมศึกษา	39
74	เนื้อหาสาระ	2,4,7-11,36,39,49,51,57,65,73,83,86-89, 91-92,94-95,97,100,121,133,143,155-157,185,190,198
75	แนวการจัดการศึกษา	14,19
76	บรรยากาศที่ท้าทาย	102
77	บรรยากาศที่มีการยอมรับนับถือซึ่งกันและกัน	102
78	บรรยากาศที่มีความอบอุ่น	102
79	บรรยากาศที่อิสระ	102
80	บรรยากาศในชั้นเรียน	98-102,105,129
81	บรรยากาศแห่งความใกล้ชิด	103
82	บรรยากาศแห่งความมีวินัยแห่งตน	103
83	บรรยากาศแห่งความสำเร็จ	103
84	บูรณาการ	16,19,23,25,47,53,83,90,156
85	ประมวลการสอน	82,85-93
86	ประสบการณ์การเรียนรู้	46
87	ประสิทธิภาพ	1,3-4,7,9,26,28-29,33-34,36,43,54-55, 62-63,65,70,72,75-77,79-82,85-86, 95-96,98,100-101,106,115,117,124,126, 128,132,137-138,141,147-148,153,155, 161,165,169,171,173-174,187,195,197
88	ปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง	16

ที่	คำสำคัญ	หน้า
89	ผลผลิต	32,51,78-80,114,119,124-125,127,130-131,135,142,147,151,153,165,167,182,192-193,198,
90	ผู้บริหาร	4,7-8,57-58,63,65-68,74,76,78,81-82,85,98,109,113-114,124,128-129,137,139,141,158,163,166,170-173,175,178-180,194-198
91	ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง	17,19,25-26,29
92	ผู้สอน	3-5,7-9,14,18-19,24-31,41,46,49,52,54,57-58,61-63,65-75,78,81-82,84-107,109,111,113-114,119-120,126,128-130,132,136-137,139,141,144,155-158,163-164,171-174,176,179-180,184,192-193,197-198
93	ผู้เอื้ออำนวยความสะดวกในการเรียนรู้	19,26,31,96
94	มคอ.2	22
95	มนุษย์ที่สมบูรณ์	25,29
96	มาตรฐานสัมบูรณ์	136,148
97	มาตรฐานสัมพัทธ์	136,148
98	โมดูล	37-38
99	ยุทธวิธีการสอน	51
100	วัตถุประสงค์	35,51,54,79,110,125,127-128,137,153,165,182
101	วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี	58,194
102	วิธีการประเมินความไม่สอดคล้อง	164

ที่	คำสำคัญ	หน้า
103	วิธีการและเป้าหมาย	9,44
104	วิสัยทัศน์ปี พ.ศ. 2570	16
105	ศตวรรษที่ 21	15,19,37
106	สาระสำคัญ	14,65,67,83,91,117
107	สาระหลัก	24
108	สิ่งกำหนดหลักสูตร	13-14,16-23,191,194
109	สื่อการเรียน	36,40-41,72,74-75,86,91-93,95,97,101, 134,171
110	หน่วยกิตกับเวลาการสอนและการเรียนรู้	84
111	หลักการและเหตุผลของไทเลอร์	9
112	หลักของการเรียนรู้	40
113	หลักสูตรแบบรายวิชา	23,52
114	หลักสูตรแฝง	110-112
115	หลักสูตรและการสอน	3,5,8,11,25-26,29,31-33,39,43,45-46,48, 51-52,59,61,67,81,119,142,157,171
116	หัวข้อเรื่อง	24
117	หัวเรื่องและกำหนดเวลาเรียน	94
118	องค์ประกอบของหลักสูตร	34,140
119	องค์รวม	16,23,25